

RÉGIÓ ÉS IDENTITÁS | 2013/14

A BME ÉPÍTŐMŰVÉSZETI DOKTORI ISKOLA ÉVKÖNYVE

REGION AND IDENTITY | 2013/14

YEARBOOK OF BME DOCTORAL SCHOOL OF ARCHITECTURE

### AN INTRODUCTION TO THE YEARBOOK ABOUT THE THEMATIC YEAR OF THE DOCTORAL SCHOOL OF ARCHITECTURE

*Location, time and creative people are the three essential determinant factors of architecture. The intersection, the common set of these three elements is the architectural work that takes „place“ both in space and time. Initially, location meant the direct place occupied by the building and its immediate vicinity; and this location was determined – among others – by its climate, the geographical conditions and the quality of the available building materials. Then, by the development of civilization, this location was expanding. Unified orders of forms and styles could be created across countries and cultures; and by the development of the economy also the variety of building materials became less restricted. Finally, in our time, location has expanded to be global; its role has dissolved in these global dimensions and the location itself became uninterpretable. This is clearly visible when contemplating the celebrated works of contemporary architecture; it is easy to notice that a unique place plays fewer and fewer roles in the formation, the specific location of the building becomes increasingly indifferent regarding the essential criteria.*

*This architectural phenomenon makes part of the general local-global dilemma that affects politics, economy and culture, being one of the most concerned issues of our time. This raises interesting and important questions in the narrower field of*

*architecture too. What makes difference between the certain regions of this globally expanded location? Do the specific sub-regions still have appreciably distinct identity, and if yes, how can that be seized? Or conversely: does identity have the ability to borrow a unique characteristic to the specific regions? There are no absolutely sure, clear answers to these questions, only answer-attempts and answer-experiments exist, sometimes even with completely contradictory contents.*

*Also within the BUTE Doctoral School of Architecture, we can only attempt and try to answer these questions. We try to approach the varied layers of this complex problem through specific creative works, competition plans, as well as in individual and group research. Philosophically, with the spacious generalization of the issue, the relationship of the part and the whole can be analyzed: whether the whole is equal to the sum of the parts, or, on the other hand, may the whole be recognized when approaching it from direction of the pieces? Examining the emotional aspects it can be seen that human binding to certain places and regions is inherent in almost everyone in some form; but at the same time, the world's attraction and the desire for being independent from the location also have a growing influence. From the cultural point of view, the specific values of location and region are published in a multitude of art works, as examples here can be*

*mentioned the poems of Sándor Petőfi, Endre Ady and Miklós Radnóti, the landscape paintings of Géza Mészöly, László Pádl or the artists of the Colony of Nagybánya, as well as the graphics of Győző Somogyi. And finally, examining the question in terms of architecture: does each region have separable, specific architecture and more or less distinctive form, or all these have already been alloyed by the generalizing power of the Zeitgeist, in other words: by fashion.*

*Region and identity. This motto seemed to be an attractive opportunity to look around our immediate environment, in the neighboring regions of East-Central Europe (or if you prefer, Central and Eastern Europe), to learn the architectural aspirations that are different from our ones or which are just the same. Life and practice, however, have directed the interest to a narrower track, along with the themes of the creative-research work, as most of them were looking for the identity problems in regions inside Hungary. And there is a lot of truth in this practical and at the same time emotional reduction; first we need to get acquainted with our own region, relationships and life, and then, standing on this firm and intimate basis, we can look around the world with self-confidence.*

*Ferenc Cságoly DLA, Dsc, HAS Mem.  
head of BUTE Doctoral School of Architectural Design*

## BEVEZETŐ SOROK AZ ÉPÍTŐMŰVÉSZETI DOKTORI ISKOLA 2013/14-ES TEMATIKUS TANÉVÉT LEZÁRÓ ÉVKÖNYVÉHEZ | RÉGIÓ ÉS IDENTITÁS

Az építészet három alapvetően fontos meghatározója a hely, a kor és az alkotó ember. E három közös halmaza a térben és időben egyaránt „helyet foglaló” építészeti mű. A kezdetekben a hely az épület által elfoglalt területcskét és annak szűk környezetét jelentette, amelyet meghatározott – többek között – az éghajlata, a felszíni viszonyok és a kinyerhető építőanyagok minősége. A civilizáció fejlődésével ez a hely egyre szélesült, országokat és kultúrákat átívelő egységes formarendek – stílusok – jöhettek létre. Korunkban pedig már világméretűvé tágult a hely és ezzel a globális kiterjedtséggel a szerepe feloldódott, maga pedig értelmezhetlenné vált. A kortárs építészet ünneplte alkotásait szemlélve jól érzékelhető, hogy egyre kevesebb alakító szerepe van az egyedi helynek, a lényegi kritériumokat illetően egyre inkább közömbös az épület konkrét helyszíne.

Ez az építészeti jelenség része a politikát, gazdaságot és kultúrát egyaránt érintő lokális-globális dilemmának, amely egyike a korunkat foglalkoztató fontos kérdéseknek. Az építészet szűkebb területén mindez érdekes kérdéseket vet fel. A világméretűvé tágult helyben mi különböztetheti meg az egyes régiókat? Van-e még érzékelhetően megkülönböztethető

identitása az egyes részterületeknek, és ha van, hogyan ragadható ez meg? Vagy megfordítva a kérdést: képes-e egyedi meghatározottságot kölcsönözni az identitás az egyes régióknak? Nem lehet teljesen biztos, egyértelmű válaszokat adni ezekre a kérdésekre, csak válasz-próbák, válasz-kísérletek léteznek, akár egymásnak szögesen ellentmondó tartalommal.

Az Építőművészeti Doktori Iskolában mi is csak próbálkozunk, kísérletezünk a válaszadással. Konkrét alkotó munkákban, pályázati tervekben, egyéni és csoportos kutatásokban igyekszünk megközelíteni ennek az összetett problematikának változatos rétegeit. Filozófiai szempontból, a kérdéskör legtágasabb általánosításával a rész és az egész viszonya elemezhető, vajon egyenlő-e az egész a részek összegével, másfelől nézve megismerhető-e az egész a részek felől közelítve? Érzelmi szempontból vizsgálva az egyes helyekhez való emberi kötődés valamilyen formában szinte mindenkiben benne él, ugyanakkor egyre erősebben hat a nagyvilág vonzása, a helytől való függetlenedés vágya is. Kulturális szempontból a hely, a régió egyedi értékeit művészeti alkotások sokasága hirdeti, csak példaként idézhetők itt Petőfi, Ady, Radnóti versei, a nagybányai festők tájképei vagy Somogyi Győző grafikái. És végül építészeti

szempontból vizsgálva, van-e az egyes régióknak elkülöníthetően sajátos építésze, vagy mindezeket egybeoldotta-e már a korszellem általánosító ereje, ha úgy tetszik: a divat.

Régió és identitás. Ez a mottó vonzó lehetőségnek tűnt arra, hogy körülnézzünk közvetlen környezetünkben, Közép-Kelet-Európa velünk szomszédos régióiban, ismerkedjünk a tőlünk eltérő, vagy éppen velünk azonos építészeti törekvésekkel. Az élet és a gyakorlat azonban szűkebb pályára terelte az érdeklődést, ezzel együtt az alkotó-kutató munka témáit, mivel ezek többsége Magyarországon belüli régiókban kereste az identitás problémáit. És ebben az egyszerre gyakorlatias és érzelmes szűkítésben sok igazság van; először a saját régiókat, viszonyainkat, életünket kell megismerni ahhoz, hogy azután ezen a szilárd és meghitt alapon állva önbizalommal és magabiztosan tekinthessünk körbe a nagyvilágban.

Cságyoly Ferenc DLA, DSc, az MTA rendes tagja  
a BME Építőművészeti Doktori Iskola vezetője

---

## ABOUT THE FOURTH THEMATIC YEAR

*Region and identity. In addition to the study of the architecture of regions richer in financial and cultural opportunities, the knowledge of processes taking place in our immediate environment is equally important. Similarly to the nations of this region, we also tend to ignore the others due to historical grievances, the competitive situation and different political, economic and cultural conditions; and turn our attention only to the more developed regions, though there are plenty of underutilized potentials in getting acquainted with the commonalities dominant in the long run and in mutual collaboration. The goal – beside the group and individual research typical for the Doctoral School, in the background – was to draw current conclusions from the examination of unknown or little-known architectural strategies taking place in the surrounding countries, of behaviors and 'examples' that are searching for responses to the changing conditions.*

*The thematic year was supported by three dominant pillars: once the design projects based on the group researches of the DLA students, in which the participants were working*

*in a self-organized way, usually on real problems, twice the individual research supporting or completing these team works, finally the study trips abroad that were preceded by thorough preparation and analysis.*

*In case of group research, it was of high importance to perform works with real background, rewarding with results of the possibly best utilization. All this increases the stake of commitments; and it also reacts to the chosen methodology of research-design. One of the teams was working for two semesters on the school of the order of Notre Dame in Makó. At the beginning of the research they mapped the regional structure of the order, then focusing on Makó, they examined the local architectural problems. The project of another team was witness of the empathy in the Hungarian village, as they dealt with the settlement of Kiscsösz and the architectural demands of the Pajtafesztivál (Barn Fest) regularly organized there. The members of the team intend to prepare their intervention with a work camp organized for architect students. The third team, continuing the work begun last year, has chosen Magdolna quarter in Józsefváros as their action*

*area. Driven from the realization that the network of persons and institutions inducing architectural interventions are much more important than the actions themselves, they started to develop this network with a systematic work. Considering its tangible outcome, the most realistic project was the smallest in terms of the size and the complexity of the problem, and it dealt with the unique design of a mobile catering facility at Római Shore, Budapest. 'Nappácsi' is a towable steel-wooden structure that tried to display the atmosphere of this special venue in this ephemeral genre with specific solutions in every detail. The institution of the Tranzit-house in Cluj-Napoca operates in the former building of the so-called Craftsmen Synagogue, currently in unworthy urban and architectural context. The project that attempted to give possible answers to this complex problem also undertook the difficulties coming with the geographical distance.*

*Diversity dominates in the individual DLA research. In some cases the research project is in close relation with the team works, while in other cases this connection is looser. Three*



## A NEGYEDIK TEMATIKUS ÉVRŐL

Anyagi, kulturális lehetőségekben gazdagabb vidékek építészetének tanulmányozása mellett ugyanolyan fontos a közvetlen környezetünkben zajló folyamatok ismerete is. E régió népeivel együtt mi is hajlamosak vagyunk a történelmi sérelmek, a versenyhelyzet, az eltérő politikai, gazdasági, kulturális feltételek folytán figyelmen kívül hagyni a többiekét, s szemünket csak a fejlettebb régiók felé fordítani, pedig a hosszabb távon meghatározó közös vonások megismerésében és a kölcsönös együttműködésben kihasználatlan lehetőségek rejlenek. Célunk – a Doktori Iskolában szokásos csoportos és egyéni kutatások mellett, azok hátterében – az volt, hogy a környező országokban zajló, nem vagy kevésbé ismert építészeti stratégiák, a változó körülményekre választ kereső magatartásformák, „minták” vizsgálatából vonjunk le aktuális következtetéseket.

A tematikus év három hangsúlyos alappilléren nyugodott: egyrészt a doktoranduszok csoportos kutatásain alapuló tervezési projektjein, amelyek során önszerveződő

módon, általában valós háttérű problémákon dolgoztak a csoportok, másrészt e munkákat segítő egyéni kutatásokon, végül külföldi tanulmányutakon, amelyeket alapos előkészítés előzött meg.

A csoportos projektek esetén kiemelten hangsúlyos volt, hogy valós háttérű, a lehető leginkább hasznosuló eredményekkel kecsegtető munkák születhessenek. Mindez növeli a vállalatok tétjét is, amely visszahat a kutatás-tervezés választott módszertanára is. Az egyik csoport a Boldogasszony Nővérek Rendjének makói iskolájával foglalkozott a két félév során. A kutatás elején feltérképezték a rend regionális struktúráját, majd Makóra fókuszálva immár a lokális építészeti problémákat vették górcső alá. A magyar falu iránti empátiáról tanúskodik egy másik csoport munkája, amelynek során Kiscsősz településsel, és az ott megrendezésre kerülő Pajtafesztivál építészeti szükségleteivel foglalkoztak. Beavatkozásukat építészhallgatók számára szervezett építőtáborukkal kívánják előkészíteni. A harmadik csoport

egy tavaly megkezdett munkát folytatva a józsefvárosi Magdolna negyedet választotta akcióterületének. Attól a felismeréstől vezéreltetve, hogy az építészeti beavatkozásoknál is fontosabb az azokat indukáló személyi és intézményi kapcsolatokból álló hálózat, szisztematikus munkával annak kiépítésébe kezdtek. Kézszelfogható eredményét tekintve a leginkább reális, ám méretét és a probléma összetettségét tekintve a legkisebb projekt a fővárosi Római-partra tervezett mobil vendéglátó létesítmény egyedi terveit fogalmazta meg. A „Nabácsi” egy vontatható, acél-fa karosszériából összeállított szerkezet, amely minden részletében egyedi megoldásokkal kísérelte meg a különleges helyszín atmoszféráját ebben az efemer műfajban megjeleníteni. A kolozsvári Tranzit-ház intézménye az egykori, ún. Mesteremberek zsinagógájában működik, jelenleg méltatlan urbanisztikai és építészeti kontextusban. A távolsággal járó nehézséget is felvállalta az a projekt, amelyik megkísérelt lehetséges válaszokat adni erre az összetett feladatra.



high quality studies are also published in English in the year book. With the title 'Temporary use strategy for empty shops in Magdolna quarter' Tijana Dimitrijevic wrote a study that underlaid the team project methodologically as well. Péter Kronavetter's study, 'Floodplains – Urban riparian zones' tries to create a poetic touch between the theoretical issues of various waterfront locations, design works and architectural behavior (remainder-reserve). In his study 'East Central European online architectural sites' Bence Török collects the architectural sites of the region and analyses them based on his internal criteria.

Study trips are more than some conventional and high-spirited programs of the Doctoral School. According to the motto of the thematic year, we have decided for two Romanian cities and visited Cluj-Napoca in fall and Bucharest in spring. Cluj-Napoca is a multicultural and multiethnic town that presents a nice stratification of the complex conceptual relation system of region and identity with its historical layers and hot contemporary cultural life. Studying the capital, Bucharest

led to the understanding of a fundamentally different context loaded with the imprints of historic periods, being accumulated and juxtaposed in its urban and cultural layers. Both study trips were made more colorful by the preludes of domestic and foreign guest speakers.

The DLA students participated in two restricted, invited competitions independent from the thematic year but having influence on the programs of the two semesters. At the end of the first semester, in the 'MILD Home' competition, which was announced for all Hungarian postgraduate institutions, the task was to design an energy conscious, architecturally exemplar residential complex and apartment type that can be built with do-it-yourself methods. The first prize entry and other awarded projects were prepared by the teams of the Doctoral School. In the spring semester, an idea competition was jointly organized by Budapest History Museum and the Doctoral School for the Roman ruin field of Aquincum, giving in some cases rational, in other works lyrical and conceptual responses to the current problems of the area.

This publication – though most of the projects in it fall into the interpretation scope of the thematic motto – wishes to document fundamentally diverse and divergent approaches, individual and group activities. Many of them are not closed, but ongoing and reflect only partial results with the promise of future outcomes. Thanks to all who participated in this great work, to the lecturers and persons in charge of the specific doctoral courses, our Romanian friends, the supervisors and consultants engaged in the management of research, projects and design competitions, the departments providing a stable background and last but not least the doctoral students who carried out most of the work.

Levente Szabó DLA  
coordinator of the thematic year

---

Az egyéni doktori kutatások sokszínűsége dominál. Egyes esetekben a kutatómunka szoros összefüggésben van a csoportos munkákkal, másoknál ez a kapcsolat lazább. Az évkönyvben három kimagasló színvonalú kutatást angol nyelven is közlünk. Dimitrijevic Tijana „Köztes használati stratégia a Magdolna negyed földszintjeire” címmel a csoportos projektet módszertanilag is megalapozó dolgozatot írt. Kronavetter Péter „Hullámtér-Városi árterek” című dolgozata poétikus kapcsolatot igyekszik teremteni a különféle vízparti helyszínek, a tervezési munkák és az építészeti viselkedés (hátralék-felesleg) elméleti kérdéskörei között. Török Bence „Kelet-közép európai online építészeti” című dolgozata a régió építészeti honlapjait gyűjti össze és elemzi azokat belső szempontrendszer alapján.

A tanulmányutak nem csupán a Doktori Iskola hagyományos és jó hangulatú programjai. A tematikus év mottójának megfelelően két romániai várost választottunk, ősszel Kolozsvárt, míg tavasszal Bukarestet

látogattuk meg. A multikulturális és multietnikus Kolozsvár, történelmi rétegeivel és pezsgő jelenkori kulturális életével szép rétegzettségét mutatja régió és identitás bonyolult fogalmi kapcsolatrendszerének. A főváros, Bukarest tanulmányozása egy alapjaiban más, történelmi korszakok lenyomataival terhelt, urbanisztikai és kulturális rétegeiben egymásra halmozódott és mellérendelt közeg megismeréséhez vezetett. Mindkét tanulmányutat hazai és külhoni meghívott előadók felvezetései színesítették.

A tematikus évtől független, de a félévek programját alakító két zártkörű, meghívásos pályázaton vettek részt a doktoranduszok. Az első szemeszter végén a hazai összes posztgraduális intézmény számára meghirdetett „MILD Home” elnevezésű pályázaton egy tatabányai energiatudatos, házilagosan is megépíthető, építészetileg mintaértékű lakóegyüttes és típuslakás megtervezése volt a feladat. Az I. díjas pályamű és több díjazott is a Doktori Iskola hallgatói csapatai közül került ki. A

tavaszi szemeszterben a Budapesti Történelmi Múzeum és a Doktori Iskola által közösen kiírt, az aquincumi római rommaradványokkal foglalkozó ötletpályázat elkészítésére került sor, amely a terület jelenlegi problémáira adott, egyes esetekben racionális, más pályaműveknél lírai és elvi jelentőségű válaszokat.

E kiadvány – noha a benne foglalt munkák zöme a tematikus mottó értelmezési körébe sorolható – alapvetően sokszínű és szerteágazó megközelítéseket, egyéni és csoportos aktivitásokat kíván dokumentálni. Ezek jó része nem lezárt, hanem folyamatban lévő és jövőbeni eredményeket ígérő részeredményeket tükröz csupán. Köszönet illeti mindazokat, akik e nem kis munkában részt vettek, az egyes doktori kurzusok előadóit és felelőseit, meghívott előadóinkat, romániai barátainkat, a kutatások, projektek és tervpályázatok irányításában szerepet vállaló témavezetőket és konzulenseket, a biztos hátteret nyújtó tanszékeket és nem utolsósorban a munka oroszlánrészét elvégző doktoranduszokat.

Szabó Levente DLA  
a tematikus év felelőse

09.18.	Kortárs román építészet	Péterffy Miklós
09.25.	Kulturális térképek és topográfia: regionalitás posztkommunista társadalmakban	György Péter
10.02.	A kritikai regionalizmus hazai története 1989-2009	Simon Mariann
10.09.	Formanyelv, hely, identitás?	Ekler Dezső
10.16.	Kelet-Európa-Kutatás (Kortárs Eupítészet Középpontban) Genetikus Tipológia	Vukoszávlyev Zorán, Balog Ádám Meggyesi Tamás
11.13.	Regionális stratégiakeresés és szakmai szerepvállalás a Balaton-parton Modellek, Példák: Nyugat-Magyarország	Wettstein Domonkos U. Nagy Gábor
11.20.	Chaos and collaboration. Recent architecture and urban actions in Bucharest	Stefan Ghenciulescu (Bukarest, Zeppelin magazin főszerkesztője)
02.19.	Jóléti utópiáktól a neoliberais városig	Michelle Provoost
02.26.	Velencei Biennálé és a milánói világkiállítás pályázatai	DLA-hallgatók munkái
03.05.	Bukarest és a Román építészet a szocialista korszakban	Szemerey Samu
03.12.	Kortárs szlovák építészet	Vaclav Kinga
03.26.	Táj és illeszkedés   Kortárs román építészet 1990 óta	Korodi Szabolcs (Csíkszereda), Kim Attila (Bukarest)
04.16.	Beszélgetés az építészeti kutatásról	Eric Monin, Benkő Melinda
04.30.	Modern 2.0 Salgótarjáni úti zsidó temető bejárása	Nagy Iván Klein Rudolfal



18.09.	<i>Contemporary romanian architecture</i>	<i>Miklós Péterffy</i>
25.09.	<i>Cultural maps and topography: regionality in postcommunist societies</i>	<i>Péter György</i>
02.10.	<i>Hungarian history of critical regionalism 1989-2009</i>	<i>Mariann Simon</i>
09.10.	<i>Stylistic language, location, identity?</i>	<i>Dezső Ekler</i>
16.10.	<i>Central European Research (Central EuArchitecture in Center)</i> <i>Genetical typology</i>	<i>Zorán Vukoszávlyev, Ádám Balog</i> <i>Tamás Meggyesi</i>
13.11.	<i>Search for regional strategy and professional engagement at Lake Balaton</i> <i>Models, examples: western Hungary</i>	<i>Domonkos Wettstein</i> <i>Gábor U. Nagy</i>
20.11.	<i>Chaos and collaboration. Recent architecture and urban actions in Bucharest</i>	<i>Stefan Ghenciulescu (Bucharest, editor in chief of Zeppelin magazine)</i>
19.02.	<i>From welfare utopia to neoliberal city</i>	<i>Michelle Provoost</i>
26.02.	<i>Venice Biennale and Expo Milano design competitions</i>	<i>the works of DLA students</i>
05.03.	<i>The architecture of Bucharest and Romania in the socialist era</i>	<i>Samu Szemerey</i>
12.03.	<i>Contemporary slovakian architecture</i>	<i>Kinga Vaclav</i>
26.03.	<i>Landscape and fitting   Contemporary Romanian architecture since 1990</i>	<i>Szabolcs Korodi, Attila Kim</i>
16.04.	<i>Discussion about architectural research</i>	<i>Eric Monin, Melinda Benkő</i>
30.04.	<i>Modern 2.0</i> <i>Site visit in the Jewish cemetery on Salgótarjáni Road</i>	<i>Iván Nagy</i> <i>with Rudolf Klein</i>

*date*    *topic*

*lecturer*

EN

**008-009**

A TEMATIKUS ÉV ALKOTÁS ÉS KUTATÁS C. KURZUSAINAK MEGHÍVOTT ELŐADÓI | THE INVITED LECTURERS OF THE DESIGN AND THE RESEARCH COURSES OF THE THEMATIC YEAR

Bevezető sorok az Építőművészeti Doktori Iskola 2013/14-es tematikus tanévét lezáró évkönyvéhez (Cságoly Ferenc DLA, DSc, az MTA rendes tagja, a BME Építőművészeti Doktori Iskola vezetője)  
*Introduction to the yearbook about the thematic year of the Doctoral School of Architectural Design (Ferenc Cságoly DLA, DSc, member of HAS, head of BUTE Doctoral School of Architectural Design)*

A negyedik tematikus évről (Szabó Levente DLA, a tematikus év felelőse) | *About the fourth thematic year (Levente Szabó DLA, coordinator of the thematic year)*

A tematikus év Alkotás és Kutatás című kurzusainak meghívott előadói | *The invited lecturers of the Design and the Research courses of the thematic year*

Az öt alkotócsoport két féléves csoportos alkotómunkájának ismertetése | *Introduction of the five projects of the thematic year*

A DLA-hallgatók egyéni kutatási dolgozatai | *The students' individual research works*

Beszámoló a Doktori Iskola külföldi tanulmányútajairól | *Reports from the organized trips of the Doctoral School - Cluj-Napoca and Bucharest*

A Doktori Iskola meghívásos építészeti pályázatainak bemutatása | *Presentations of restricted architectural competitions in the Doctoral School*

A kötetben bemutatott projekteken és kutatásokban részt vett DLA-hallgatók adatai és elérhetőségei | *Contacts*

002 RÉGIÓ ÉS IDENTITÁS | *REGION AND IDENTITY*

004 

008 AZ 1. ÉS 2. FÉLÉV PROGRAMJA | *PROGRAMME OF THE AUTUMN AND SPRING SEMESTERS*

012 CSOPORTOS ALKOTÓ- ÉS KUTATÓMUNKA | *TEAM RESEARCH AND CREATIVE DESIGN*

044 EGYÉNI KUTATÁSOK | *INDIVIDUAL RESEARCH WORK*

136 TANULMÁNYUTAK | *STUDY TRIPS*

148 PÁLYÁZATOK | *COMPETITIONS*

176 DLA-HALLGATÓK | *DLA-STUDENTS*

178 IMPRESSZUM | *IMPRINT*

**010-011**

TARTALOMJEGYZÉK | CONTENTS

CSOPORTOS ALKOTÓ- ÉS KUTATÓMUNKA

TEAM RESEARCH AND CREATIVE DESIGN

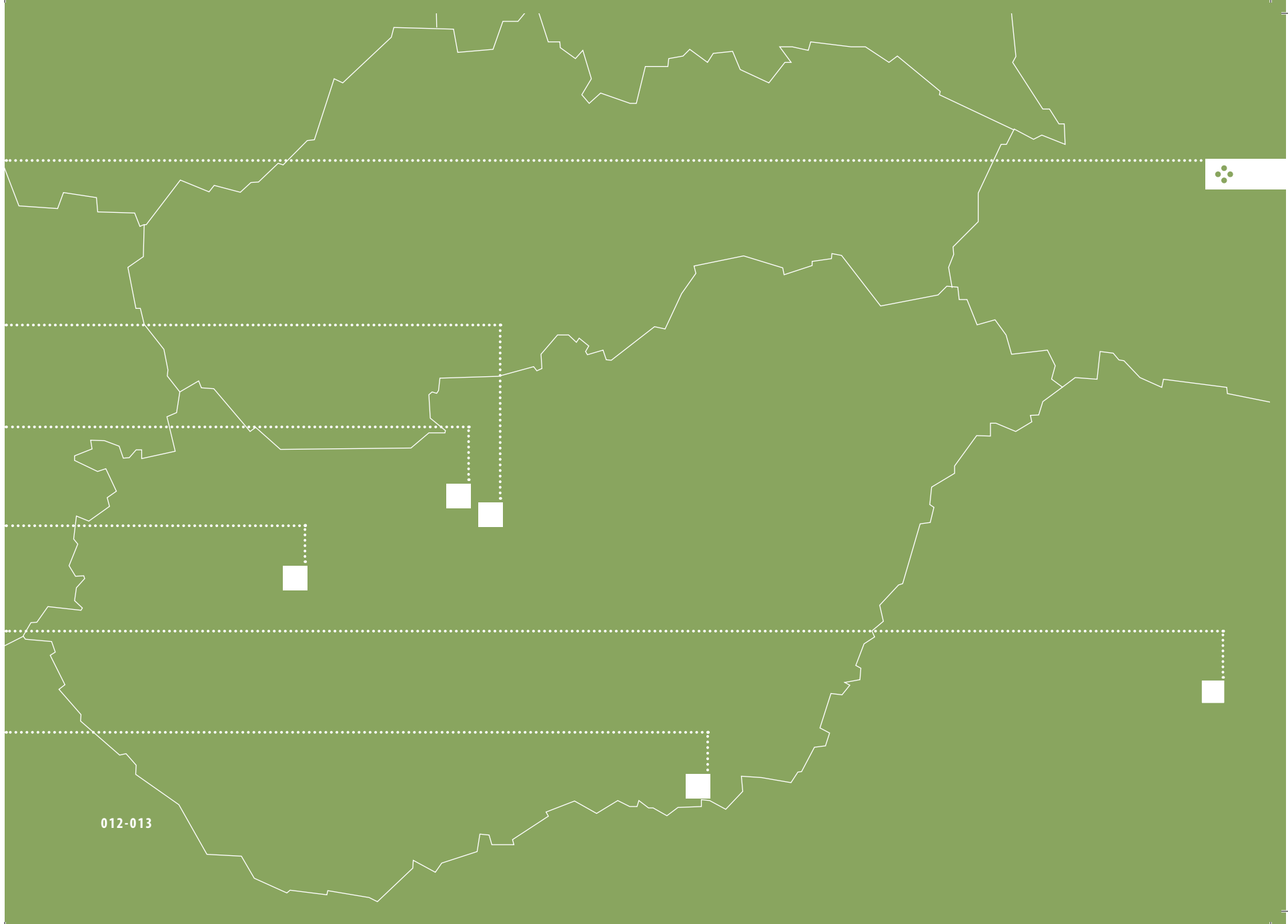
MM - MICRO MAGDOLNA | BUDAPEST, MAGDOLNA-NEGyed | 014-019. o.  
*MM - MICRO MAGDOLNA | BUDAPEST, MAGDOLNA DISTRICT | pp. 014-019.*  
Borsos Melinda, Dimitrijevic Tijana

NAPBÁCSI | BUDAPEST, RÓMAI PART | 020-025. o.  
*NAPBÁCSI | BUDAPEST, RÓMAI-RIVERSIDE | pp. 020-025.*  
Mihály Eszter, Kronavetter Péter, Kukucska Gergely, Pelle Zita

KISCSŐSZI PAJTAFESZTIVÁL | RÓMER-UDVAR, GYŐR | 026-031. o.  
*BARN FESTIVAL IN KISCSŐSZ | RÓMER COURT, GYŐR | pp. 026-031.*  
Stein Júlia, Tátrai Ádám

TRANZITHÁZ | KOLOZSVÁR | 032-037. o.  
*TRANSIT HOUSE | CLUJ-NAPOCA | pp. 032-037.*  
Weiskopf András

ISKOLANŐVÉREK | MAKÓ | 038-043. o.  
*SCHOOL SISTERS OF NOTRE DAME | MAKÓ | pp. 038-043.*  
Kovács-Magyar Zsuzsa, Nagy Balázs, Oroszlány Miklós, Török Bence



012-013





BORSOS MELINDA, DIMITRIJEVIC TIJANA (KONZULENS: ALFÖLDI GYÖRGY DLA)

## **MICROMAGDOLNA**

### **vágygyűjtés a budapesti Magdolna negyedben**

*Collecting dreams and visions in Magdolna quarter, Budapest*

A Magdolna negyed színes és egyben halmozottan hátrányos helyzetű városrésze Budapestnek - belülről nehéz itt élni, kívülről pedig súlyos előítéletek és negatív képek terhelik. Ugyanakkor a hellyel foglalkozó lelkes építészek, civilek, szociológusok sok pozitív víziót, tervet és kezdeményezést fogalmaztak meg. Mint építészek nekünk is vannak-voltak vízióink - de útközben rájöttünk, hogy kívülről nehéz bármit megvalósítani. Feltettük a kérdést: mit tehet itt egy építész? Mi mit szeretnénk tenni? Lehet vágyakat gyűjteni?

*Magdolna quarter is very colorful and lively, while at the same time a severely disadvantaged area of Budapest. Life is very difficult here on the inside, and there are prejudice and a strong negative image from the outside. On the other hand, architects, civilians, sociologist etc. have plenty of positive visions for the quarter. At the start of our project so did we! After a while we realized, however, that being outsiders makes it difficult for us to understand the place and to achieve useful results. So what CAN an architect do in a situation like this? What would we like to do? Is it possible to collect dreams and visions?*



**HÉTFŐ 11. TEL.: Szelembay**

VS. fegyverrel két pártal. a városban (1. ábrán) és az autók között (2. ábrán) az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára.

**1. Működés** - Működés: Ezen az időben a városban az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára.

- VI- Működés: Ezen az időben a városban az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára.
- VII- Működés: Ezen az időben a városban az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára.
- VIII- Működés: Ezen az időben a városban az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára.
- IX- Működés: Ezen az időben a városban az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára.
- X- Működés: Ezen az időben a városban az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára.

2

**GEMPA ROZ, FÉRTŐMŰVÉSZET, UGAR**  
2014.04.04.

1. Jindulni el a "Hetzegede" zónájába, majd az Állami Fegyverkezési Intézmény felé. Ezen az időben a városban az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára.

**ROZ!** - Folyó, melynek vizsága a városban történik.

**MOAI** - Fegyverkezési Intézmény.

2

"Hétvégén 4 órára, és akkor nem lesz leírás, hogy ide bejössz."

Rozs is van, és a városban az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára.

**Fotó készítés**

A végén amikor a városban az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára.

2

"Néha olyan érzés, hogy jó, hogy jössz, de..."

**BURAI KÉRI DÓ:** "Néha élek (Majda formája)"

"Van saját megfigyelés, hogy az..."

**HOSZEL**

**HOSZEL** - Néha élek (Majda formája)

2

"Bár, körülbelül 10-15 év múlva, akkor lehet látni..."

"Milyen lehet a városban az autók közötti kapcsolatok vizsgálatára?"

**2016.05.04. UGAR**

2

0. KÉZJELVÉNYEK

1. FÉRTŐMŰVÉSZET
2. MŪVÉSZETI MŰHELY
3. ÁLLAMI FEGYVERKEZÉSI INTÉZMÉNY
4. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
5. MŪVÉSZETI MŰHELY
6. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
7. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
8. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
9. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
10. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
11. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
12. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
13. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
14. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
15. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
16. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
17. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
18. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
19. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY
20. FÉRTŐMŰVÉSZETI MŰHELY

2

VÁGYGYŰJTÉS A BUDAPESTI MAGDOLNA NEGYEDBEN

Megkérdezni helyi bácsiktól, néniktől, gyerekektől, civilektől és itt dolgozó boltosoktól, építészekről és művészekről: mit szeretnének látni a Magdolna negyed számos üres terében? Ezeket a vágyakat vizualizálni, és egy térképre tenni. Együtt megnézni őket, rendszerezni, szeretni, továbbgondolni. Megvalósítani? Közben embereket megismerni, itt lakókat és a környékkel rokonszenvezőket egyaránt. Kapcsolatokat kialakítani és hálózatot építeni - ami minden jövőbeli projekt nélkülözhetetlen alapja.

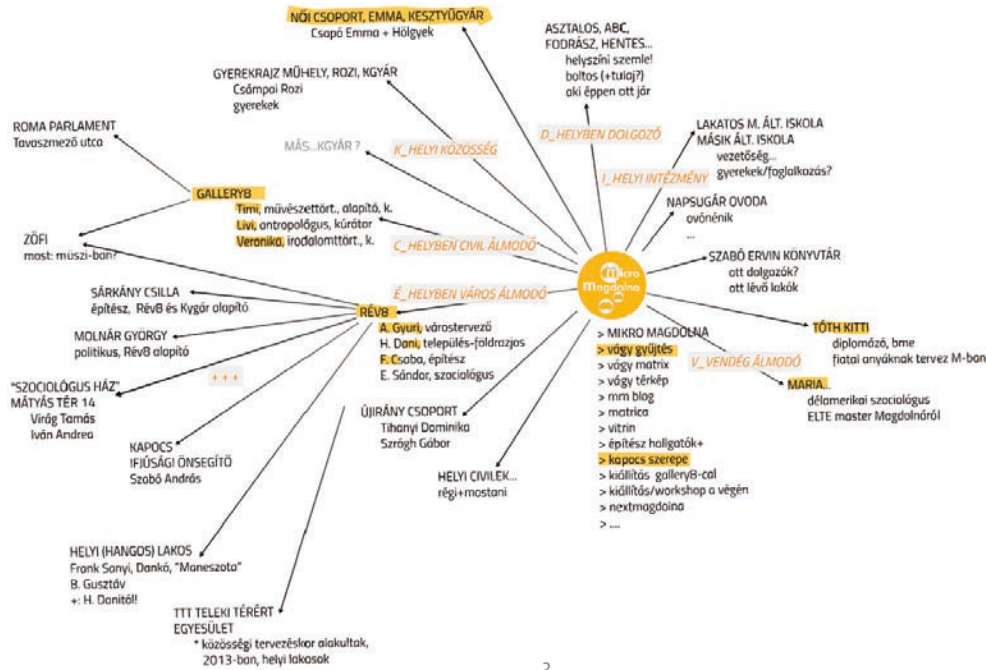
2012-2013 "NEGYED" PROJEKT

A BME Építőművészeti Doktori Iskolájának építészeti kutató csapataként (Borsos Melinda, Brós Csaba, Dimitrijevic Tijana, Kukucska Gergő, Szabó Dávid) 2012. óta foglalkozunk a budapesti Magdolna negyeddal. 2012-2013 között a Magdolna Negyed Program III keretében 4 szociális közösségi helyiség építészeti tervezésében vettünk részt (közösségi mosoda, intenzív családgyógyászó és családfejlesztő, kirekesztett nők klubja, szomszédsági info központ).

2013 MICROMAGDOLNA VÁGYGYŰJTÉS

2013 szeptemberében megváltoztattuk a kutatás és tervezés léptékét (innen a projekt neve is) és elindítottuk a "Micromagdolna projektet". A micromagdolna célja belülről feltárni a Magdolna negyedben lakók, dolgozók, a helyi közösségek és a negyeddal intenzíven foglalkozó intézmények és civil szervezetek vágyait, vízióit és igényeit a környékről, és ezzel párhuzamosan megfogalmazni az építész napjainkban folyamatosan változó új szerepeit a szociális városrehabilitációban.





3.



4.

1. Micromagdolna logó
2. vágygyűjtés: tollbarajzolás / beszkenelt vágyak
3. kapcsolati háló
4. vágymondók: kit kérdezzünk?

1. Micromagdolna logo
2. collecting dreams: drawing by heart / scanned dreams
3. community connection network
4. dreamers: who are to be asked?

### COLLECTING DREAMS IN MAGDOLNA QUARTER, BUDAPEST

Ask local old ladies, young children, civil activists, the neighborhood's shop owners and workers, architects, urbanists and artist working in the area: what would You like to see in Magdolna's vast empty spaces? Collect and visualize these dreams, and make a dream-map. Think about them together, organize them out, love them and design their future. Eventually make them come true? And while doing so get to know local people and communities from the inside, and acquire a strong local network - an essential basis for all future projects.

### 2012-2013 "QUARTER" PROJECT

As a research and design group of the BUTE Doctoral School (Melinda Borsos, Csaba Brósz, Dávid Szabó, Gergő Kukucska and Tijana Dimitrijevic) we have been dealing with Magdolna quarter since 2012. As part of the ongoing social urban rehabilitation program we took part in the design of four social facilities in the quarter: a social laundry, an intensive family care center, a club for abandoned women and a neighborhood info office.

### 2013- MICROMAGDOLNA PROJECT - COLLECTING DREAMS

In 2013 we changed the scale of the research and design work (this is the 'micro' in the name) and started the micromagdolna dream collecting project. The main aim of micromagdolna is to reveal the actual needs, visions and dreams of the local people who actually work and/or live in the quarter. At the same time we are searching for the new role of the architect in the process of social urban rehabilitation. What can be the approach of architects in a slum-like neighborhood today and tomorrow? Our answer at the moment is to collect the dreams, and articulate and visualize them using architectural and design tools. The short-term aim of the project is to show the potentials and secret positive energies of a slum-like disadvantaged neighborhood like Magdolna quarter.

016-017



5.



6.

E vágyakat és igényeket egy helyre gyűjtjük össze, építészeti nyelven vizualizáljuk és láthatóvá tesszük. Azt reméljük, hogy ez rövidtávon megmutatja egy nehéz helyzetű hely pozitív energiáit, hosszútávon pedig segít az álmok megvalósításában. Távolabbra tekintve ez a gyűjtemény és a közben kialakuló kapcsolati háló a jövőbeli szociális városrehabilitációs lépések és új helyszíni beavatkozások fontos kiegészítőjévé válhat. Az eddigi munkánk tapasztalatai és a közvetlen, pozitív helyi visszajelzések azt mutatják, hogy lehet és érdemes itt vágyakat gyűjteni.

#### KAPCSOLATI HÁLÓ - KIT KÉRDEZÜNK?

A "Micromagdolna-projekt" kezdetén az eddigi helyszíni tapasztalatok és ismeretek alapján létrehoztunk egy kapcsolati hálót azokról a helyi emberekről, közösségekről és intézményekről, akikről vágyakat szeretnénk gyűjteni. Akiket megkérdezzük: helybeli álmodó civilek; helybeli intézmények; helybeli város-álmodók (pl. városfejlesztők, szociológusok); vendég álmodók (pl. diplomaunkákat erre a területre készítő diákok); helyi lakos álmodók (boltosok, gyerekek stb.); helyi közösségek (pl. helyi közösségi házból).

Az a tapasztalat, hogy a kapcsolati háló minden egyes alkalommal bővül, és hogy közreműködésünkkel újabb keresztirányú kapcsolatok alakulnak ki.

#### VÁGYGYŰJTÉS MÓDSZER - hogyan csináljuk?

A módszer kidolgozásában fontos előképünk volt a nexthamburg módszertan, illetve a Goethe Institut által indított Urban Incubator Belgrade projekt.

Az általunk kidolgozott és alkalmazott vágygyűjtés módszer fő lépései: bemegyünk a kiválasztott helyre

(bolt, óvoda, stb.) - megkérdezzük, mit szeretnének a Magdolna negyedben (akár konkrétan egy-egy üres telekre, vagy földszinti üzletbe) - beszélgetünk - tollbarajzolás: felvázoljuk a vágyakat - megköszönjük, és ajándékba adunk egy micromagdolna-matricát - jelezzük, hogy a jövőben visszajövünk. Akiknél eddig voltunk: helyi boltok; Kesztyűgyár Közösségi ház, Női klub és gyerekrájsz foglalkozás; egy óvoda; egy közösségi pszichiátria.

A következő lépésben a begyűjtött vágyakat vizualizáljuk - minden vágyról egy adatlapot készítünk képslap formájában. Végül pedig a helyekhez társítjuk a vágyakat, és egy vágytérképet készítünk a Magdolna negyedről.

#### TOVÁBBTERVEZÉS - FOGADD ÖRÖKBE A VÁGYKAT

A begyűjtött vágyak egy részét közösségi tervezési műhely keretében továbbgondoljuk, és a helyi vágymondó közösségekkel és építészhallgatókkal együtt terveket csinálunk belőlük. A tervezett micromagdolna műhely 2014 nyarán valósul meg, az általunk tervezett szociális szolgáltató helyiség egyikében. A műhely záróeseménye egy vágy-kiállítás és beszélgetés, amelyre minden vágymondót meghívunk.

#### MICROMAGDOLNA - JÖVŐKÉP

A micromagdolna projektet a Doktori Iskola keretein túl is folytatni szeretnénk. További "vágyaink" között szerepel egy vágygyűjtemény-kiadvány, egy kiállítás a negyed vízióiról, minél több vágy továbbtervezése a megvalósítás reményében, és a kapcsolati háló erősítése. Az eddigi munka pozitív helyszíni visszajelzései azt mutatják, hogy egy olyan nehéz helyzetű területen, mint a Magdolna negyed lehet és érdemes vágyakat gyűjteni.



5. egy vágygyűjtés helyszín - helyi Közösségi pszichiátria  
6. képeslap mint vizualizációs eszköz  
7. vágy 024: fürdőház+mosoda+fodrász+fotós

*On the long run we believe that the dream collection and the social network built up during this work can serve as a good basis for future social rehabilitation, and become a part of interventions yet to be realized. The on-site experiences so far have shown that collecting dreams here in this area is possible, constructive and worth the effort.*

#### LOCAL NETWORK - WHOSE DREAMS ARE WE COLLECTING?

*At the beginning of the micromagdolna project we put up a local connection network about those local people, communities and institutions we would have liked to visit and ask for their dreams about the quarter. Here are the main groups we turned to: local civil groups; local institutions; local city-dreamers (urbanists, architects etc.); guest dreamers (e.g. university students and researchers); local inhabitants (shop employees, children etc.); and local communities (e.g. groups from local community house). With each phases of the collecting process the starting connection network is expanding - not only it is getting wider, but new horizontal connections are being formed with our help as mediators.*

#### METHODS - HOW DO WE COLLECT DREAMS

*We had two main inspirations while building up our dream-collecting method: the nexthamburg projects and the Urban Incubator Belgrade project. Here is how the final and applied micromagdolna dream-collecting method works: visit the place (shop, school etc.) - ask about their dreams for the area (even for*

*exact empty spaces in the neighborhood) - talk - draw the answers - say thanks, and leave a micromagdolna sticker - saying we'll be back. So far we have visited several local shops, a nursery school, a day-care psychiatry center, and several active communities of the local community house (the so called Kesztyűgár).*

*After acquiring the dreams and organizing them into lists, finally we visualize them - each dream gets an ID card in the form of a postcard. Also, each dream is placed on the map - a dream-map of Madolna quarter.*

#### DESIGN AND PLANS - ADOPT THE DREAMS!

*In the summer of 2014 we are planning a community design workshop where we can upgrade some of the collected dreams into real architectural plans. The participants of the planned workshop are the local dream-owners combined with architect students. At the end of the event we plan to organize an exhibition of the plans. All local dream-owners we visited so far will be invited.*

#### MICROMAGDOLNA - DREAMING ABOUT THE FUTURE

*We plan to continue working on the micromagdolna dream-collecting project. Among our own "dreams" there is a micromagdolna dream exhibition in the quarter and a dream-booklet. We also plan to upgrade and design as many dreams as possible and eventually make some come true, while constantly expanding the local connection network. So far, our experiences have shown that in a slum-like area like Magdolna quarter collecting local dreams is a good basis for further interventions.*

7.

5. one dream-collecting venue: local Community psychiatry  
6. postcard as a visualization tool  
7. dream 024: bathing house+laundry+hairdresser+photo





KRONAVETTER PÉTER, KUKUCSKA GERGELY, MIHÁLY ESZTER, PELLE ZITA (KALMÁR LÁSZLÓ, KARÁCSONY TAMÁS DLA)

## **NAPBÁCSI** **Büfé a Római-parton** *Bar at Római-riverside*

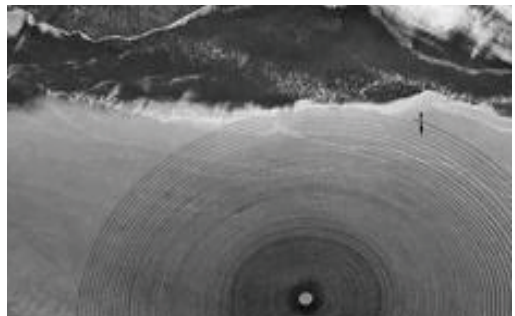
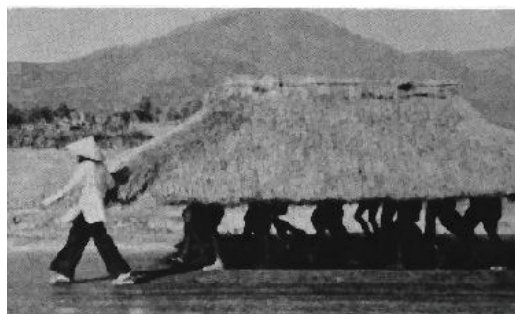
A Napbácsi projekt 2013-ban indult, 2014 nyarától egy utánfutó alvázra szerelt büfé és bár várja vendégeit a Római parton. A kocsi olyan szabadtéri, ideiglenes használat kereteit teremti meg a Duna-parton, amely képes a folyó vízszíntingadozására reagálni, ezáltal olyan spontán tárgyalatáshoz kötődő eszközök képéhez nyúlhat vissza, mint az egykori kerekes stégek. Ki nem mondott küldetése, hogy alternatívát nyújtson a joggal bíralt büfék világával szemben, amelyek az ártér állandó változása közben nem képesek rendezetten működni.

020-021

*The Napbácsi project started in 2013, and by the summer of 2014 a mobile bar will be waiting for its guests on the Danube river bank. The main purpose was to create a group of temporary functions, which can move and follow the water level changes as simply as the old piers on wheels used to do in previous times. Its hidden goal is to show an alternative usage for the river banks; and by this, to criticize the existing ways of utilization in its surroundings.*



1.



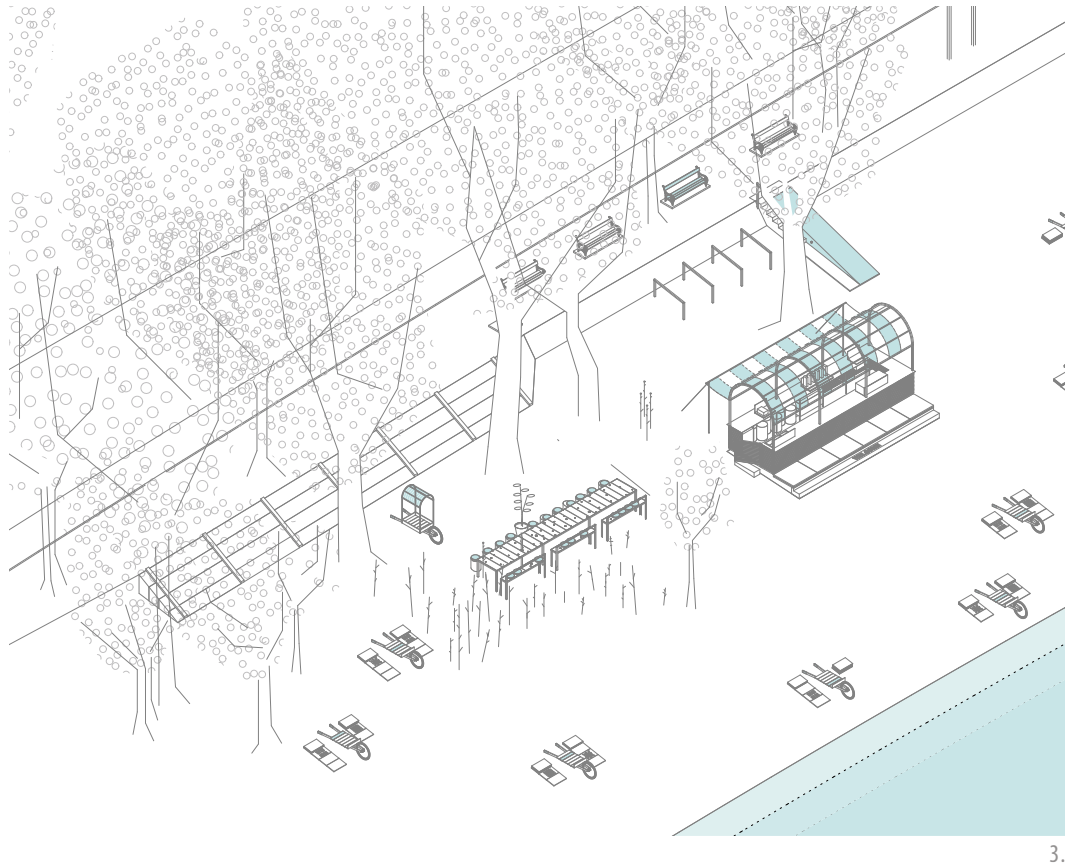
## KONCEPCIÓ

A Napbácsi tervezése 5 alapfogalom kitűzésével indult: 1. Kicsiség. Legyen épp akkora, mint amire szükség van, ne terjeszkedjen túl, ne terhelje meg a természeti környezetet. 2. Mozgás. Mindig pont akkora legyen, amekkora kell. Nem pusztán a kocsi húzódik feljebb a fövényre, hanem nap mint nap kitelepülnek részei a fövényre, majd zárás után rendben a kocsiba húzódva kitisztul a part. 3. Nyitottság. A családi nyitottságot térben is meg kell jeleníteni, szellős és könnyed nyári konyha, ahol vendégeket lehet fogadni. Nincsenek titkok, minden átlátható, nincs átjárhatatlan határ házigazda és vendég között. 4. Játsszótér. A teljes part játsszótér. Nincsenek kijelölt zónák, bárki választhat teret magának bárhol. 5. Camper. Legyen olyan, mint a VW ikonikus családi kemping-autója (1951), amelyben mindennek megvan a maga kitalált, legkisebb helye.

## EGYÜTT ÉLNI A DUNÁVAL

A bár három fontos eleme végül 3 módon és szinten jeleníti meg a folyóparti helyzetből fakadó mobilitást. Az autó tavasszal idényszerűen kitelepül, és csak a nagyobb nyár eleji áradáskor húzódik feljebb a fövényes part területéről a sétány mellé. A bár asztalként szolgáló egyedi talicskáit a vendégek a Duna vízállásától, illetve a fák árnyékának változásától függően tologathatják a fövényen.

A harmadik elem, a kocsival megegyező méretű közösségi asztal acél szerkezete pedig a tervek szerint az állandóságot képviselve az áradás idején is a parton marad. A kivitelezés előrehaladtával vált világossá, hogy a hely létrehozásához valódi összefogás, tolerancia, a hely és a Duna valódi megértése szükséges.



1. talicska a parton
2. a koncepció képekben
3. látványterv

1. wheelbarrow on the shore
2. the concept in pictures
3. axonometric view

#### CONCEPT

The design process started with the determination of 5 key words, which later helped us to stay true to our main ideas concerning the site: 1. Smallness. To be just as big as needed, to minimize the expansion of the bar and its accessories, to avoid exploitation of the landscape and nature. 2. Mobility. To be able to move as the river rises, and also by a daily period, together with the function of needs and the movement of shades. Overnight the surroundings and the bank should be left clear. 3. Openness. The coziness of the family kitchen and the openness toward the guests should be also manifested in the use of space. There should be nothing to hide, everything has to be transparent, with no borders between guests and hosts. 4. Playground. The whole shore is a playground. There shouldn't be zones; places for playing are free to choose. 5. Camper. The bar should be like the iconic VW camper (1951), a family car, where every equipment has its own well organized place.

#### LIVING WITH DANUBE RIVER

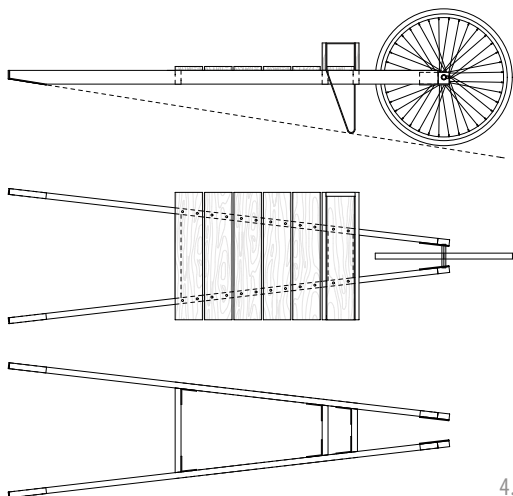
The three main elements of the bar have three different ways of representing mobility on three different layers. The car (including the kitchen) arrives in spring and stays until the end of the summer season, moving closer to the Római walkway only when the water level rises, this way making the flood an event. The wheelbarrows can be used as tables, which are always placed at places chosen by the guests, probably following the shade and the line of the river bank. The third element is a community table, which is exactly as long as the car. The steel structure of it is meant to stay during the whole year, even in case of floods.

With the progress in the implementation, it became clear that it is necessary to deeply understand the Danube River and the site, as well as to take a great effort in the cooperation with all the participants.

For meeting the operational requirements (drinking water from the

022-023

NAPBÁCSI Büfé a Római-parton | Bar at Római-riverside | Kronavetter Péter, Kukucska Gergely, Mihály Eszter, Pelle Zita



4.



5.

Az üzemeltetés feltételeinek megteremtéséhez (ivóvíz a tűzcsapról, háttéraktár a közeli csónakházban, mobil mosdók megoldása, közös éjjeli biztonsági őr, közös kiállítás a parti sétányon, későbbi közös fejlesztések reménye) szükség a szomszédok segítségére és tapasztalataira is. Gyakran úgy tűnik, az árvíz egyfajta ünnep: a folyó hosszán, határoktól függetlenül közösek a problémák, amikor nem csupán a folyóval, de egymással is megváltozik a viszonyunk, az összefogás létfeltétel.

#### A MEGVALÓSULÁS FOLYAMATA ÉS TANULSÁGAI

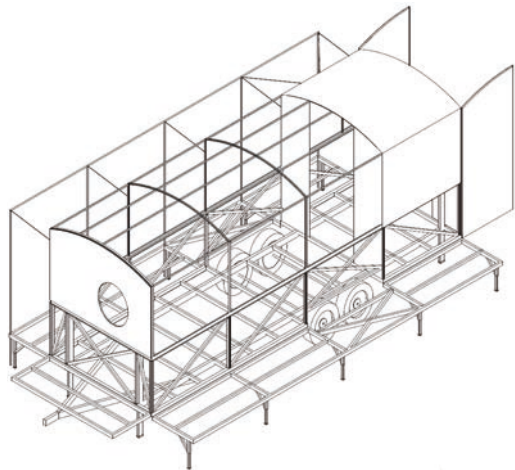
A Napbácsi tervezési és kivitelezési folyamatában való részvétel eltért a hagyományos értelemben vett építészeti szerepkörtől. Annak ellenére (vagy talán épp amiatt), hogy a feladat kis léptékű volt, a tervek elkészítésén túl további kihívás volt, hogy mind a megbízó, mind pedig a megvalósítók irányában pontosítsuk saját határainkat.

Megbízónk a tervezési szakasz első felében - a még konkrét tervekre ki nem terjedő koncepcióalkotási fázisban - szokatlanul nagy türelemmel állt hozzánk. Ezt az időszakot követően az első tervváltozatok felőle érkező kritikája abban fogalmazódott meg, hogy javaslataink két szempontból is túl konkrétak voltak: egyrészt nem engedték be kellő nyitottsággal az ő elképzeléseit, másrészt pedig nem számoltak a későbbi, használat során felvetődő változtatások igényével és lehetőségeivel. Nagy valószínűséggel bármelyik szempont irányában történő elhatárolódás sem válna az idő múlásával a kocsi előnyére. A megbízó reakcióján túl időközben szembesültünk azzal is, hogy a kocsi első verziói utólag már-már megmosolygató módon házszerűek voltak; ez rávilágított arra, hogy még ha nem

is tudatosak a beépült rutinmegoldások, érdemes őket elengedni a hitelesebb megoldás reményében.

A kocsi és a kiegészítők (talicska, ülőke és asztal) kivitelezése kapcsán szoros együttműködésre voltunk utalva a terv megvalósítóival: lakatosokkal és ácsokkal. A mi fejünkben a terv, az ő kezeikben pedig gyakorlati tapasztalat van. A megvalósítás folyamata során világossá vált, hogy ebben a léptékben sokszor nem az a megoldás a működőképes, amit építésként kigondolunk: a jó minőségben való megvalósítás s egyben a hibalehetőségek minél valószínűbb elkerülése érdekében kifundáltság helyett célravezetőbb a praktikus egyszerűség. Gyakran szembesültünk azzal, hogy el kell fogadnunk a tervezett részletektől való eltéréseket, mindeközben sokat tanulva abból, hogyan lehet a tervek és a valóság közötti szűk mezsgyén egyensúlyozni: művezetői minőségben jelen lenni s közben magunkban mégis önkritikát gyakorolni, hogy a megvalósítás során bekövetkező változtatások a mi tervezői túlbonyolításunkat jelzik-e vagy jelenlétünk valóban emeli-e az elkészült munka minőségét.





fireplug, extra storage in the nearby boat-house, solution for the mobile lavatories, common night security guard, organization of joint exhibitions and further common developments) the assistance and help of the neighboring bar and boat-house owners is needed. Flood often seems to be a kind of a feast, when relationships are changing and collectivity becomes important through common problems.

During the construction phase of the car and its accessories (wheelbarrows, the chairs and the table) we were in strong cooperation with the builders. We had the knowledge of the plans; they had the experience in realization. In this process simplicity and practicality always won over guileful ideas. We often faced with the need to let go the overcomplicated solutions, even already well defined details in order to find the best result.

#### THE EXECUTION PHASE AND ITS CONCLUSIONS

Being an architect in the process of the design and implementation of Napbácsi was different from our usual cue. Despite the fact that it was a small scale task (or maybe just because of this) it was an extra challenge to find the borders of our role in it.

In the first phase of design - while we were in the process of conceptualizing - our client was patient and understanding with our method of working. Later on, when we have already presented concrete drawings, he had two main remarks on our plans: once they did not represent enough of his ideas and twice they were not flexible enough for the probable need of future changes. Ignoring this opinion and missing the reconsideration of the subject was out of the question. Meanwhile we also realized, that our first plans of the mobile bar were almost ridiculously house-like. This revealed the fact that we had subconsciously come to routine solutions, which we needed to let go in order to achieve a more reliable answer.



4. a talicska terve (köztes fázis)
5. próba-talicska a parton
6. szerkezeti axonometria a kocsról
7. látványterv a kocsról

- 6.
- 7.
4. the plans of the wheelbarrow (internal phase)
5. wheelbarrow study on the shore
6. axonometric view of the car structure
7. view of the car

024-025

NAPBÁCSI Büfé a Római-parton | Bar at Római-riverside | Kronavetter Péter, Kukucska Gergely, Mihály Eszter, Pelle Zita



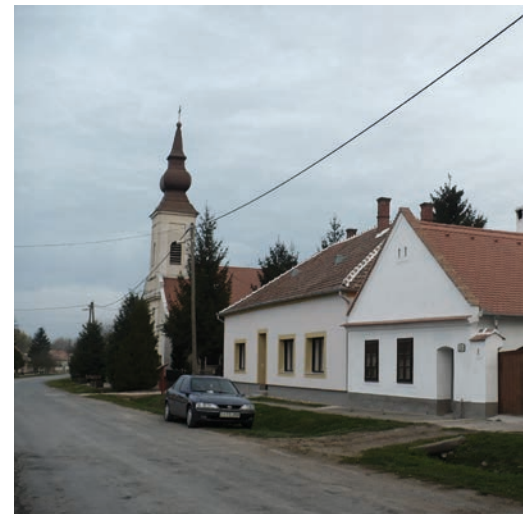


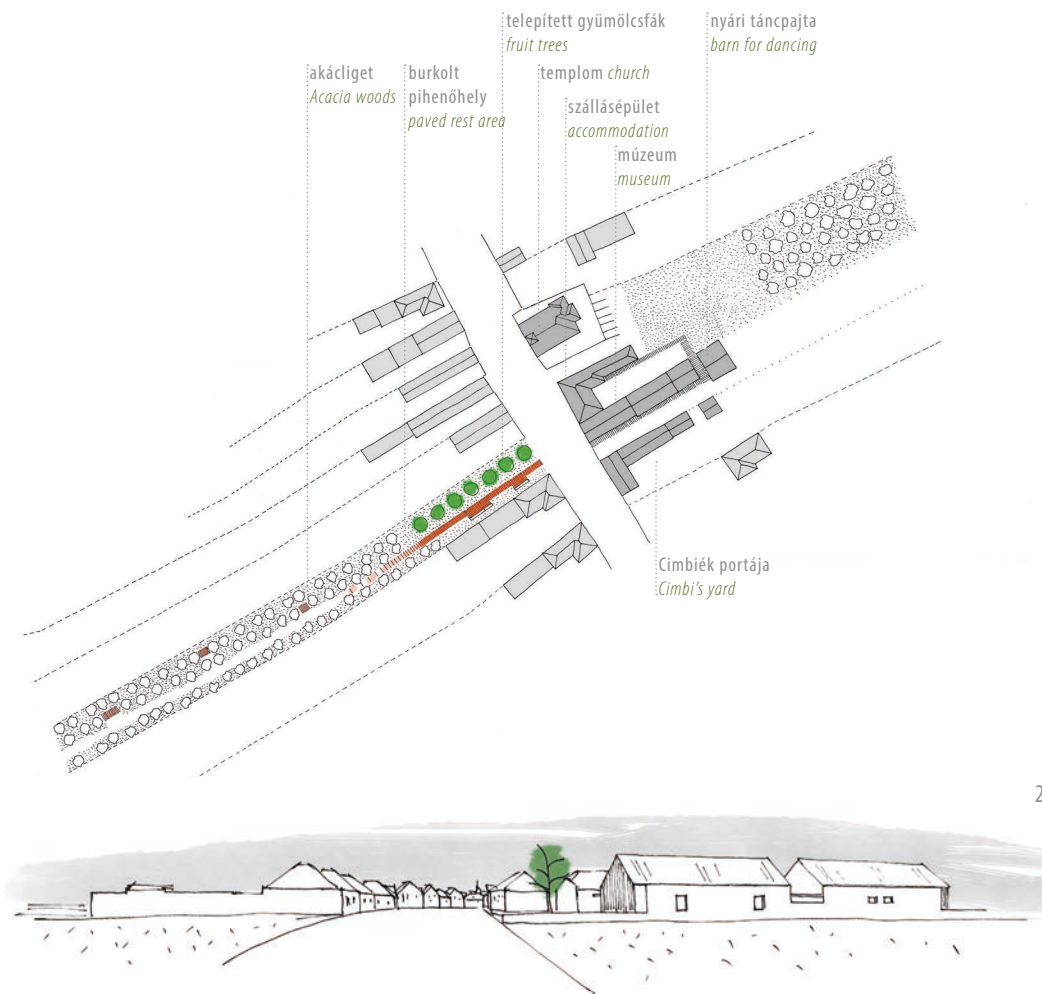
STEIN JÚLIA, TÁTRAI ÁDÁM (KONZULENS: KLOBUSOVSZKI PÉTER DLA)

## **KISCSŐSZI PAJTAFESZTIVÁL** **A falusi jelenlétről egy valós feladaton keresztül** *About rural attendance through a real task*

2014. július 10-13. Kiscsősi Pajtafesztivál, avagy kultúrpiknik és pajtakoncert Kiscsőszön. A pontos helyszín: Cimbi portája, Gyöngyi pajtája, Magdi diófája. Egy falu, egy esemény, melynek hangulatát többek között az adja, hogy nem nagyszínpadon, hanem hátsó kertekben szól a zene, járják a táncokat. A fesztiválhoz kapcsolódó néptánc-oktatási programsorozat lassan egész éves történetté alakul, ezért szükségük van egy zárt, fűthető táncterre. Valós feladat, mely a falu egészének megismerésével kezdődik.

*1st-13th July 2014, Barn Festival in Kiscsősz, i.e. a cultural picnic and a barn concert in Kiscsősz; exact location: Cimbi's yard, Gyöngyi's barn, Magdi's walnut tree. A village and an event the atmosphere of which is provided by the fact that the music sounds not from stages but in the back-gardens, people are dancing there. The series of folk-dance programs become slowly a whole-year story, thus a heatable dance floor is needed. It is a real task that starts with getting acquainted with the entirety of the village.*





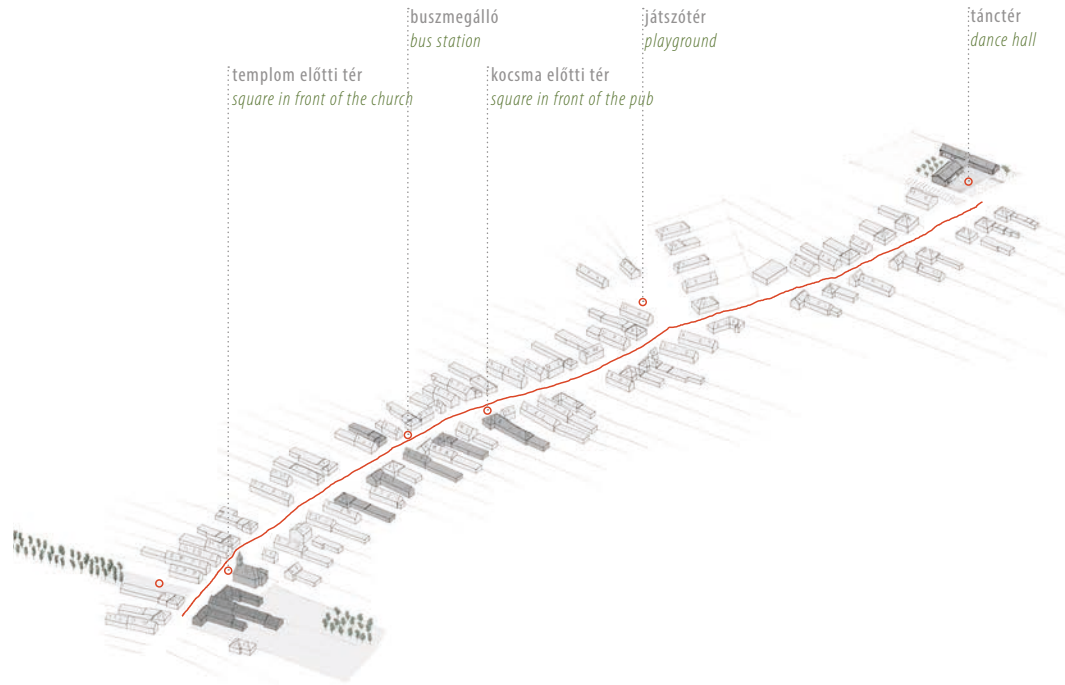
Falusi építészet. 2010-ben közös diplomamunkánk kapcsán kezdtünk el foglalkozni a magyar vidék, ezen belül a falu (kortárs) építészetével. Kezdetben szeretnénk volna megtalálni a bennünk élő svájci, erdélyi falvakat, egy idealizált képet. A falusi építészethez való hozzáállásunk igazán akkor kezdett realizálódni, amikor 2012-ben a való életben is megtapasztalhattuk, mit jelent falura tervezni, és ott építeni egy általunk szervezett hallgatói építőtábor keretei között (piacépítés, Bogyszló, 2012). A legnagyobb tanulság az állandó jelenlét hiánya volt.

Régió és identitás - a doktori iskola mottója a 2013/2014-es tanévben. Nem helyet, témát, először közösséget akartunk találni. Szerintünk a régió kis léptékben, az identitás pedig különösen csak egy közösség kapcsán értelmezhető igazán. Az, hogy a falvak alapvető funkciójuk (az ország éléskamrája) elvesztése mellett is a mai napig életben tudtak maradni, jelzi a hely és a helyből fakadó szellem megkérdőjelezhetetlen erejét.

Kiscsösz. A Somló térségének egyik legkisebb falva, jelenleg 108-an lakják. Innen származik, majd ide költözött vissza Kovács Norbert "Cimbi" néptáncos, koreográfus, ötletember és családja. Ő indította útjára a Kiscsözi Pajtafesztivált illetve a Somló Hangja összművészeti fesztivált, és újra "divatba" hozta környezetében a háztáji gazdálkodást. Tőle származik a következő mondat: „... amit elhordtunk faluról, most már vissza kéne vinni”. Idén már minden harmadik hétvégén szerveztek néptáncoktatóknak továbbképzést Kiscsözön, melyekre külföldről is sokan érkeznek. Céljuk, hogy tevékenységeiket egy népfőiskola keretei között fogják

2.

3.



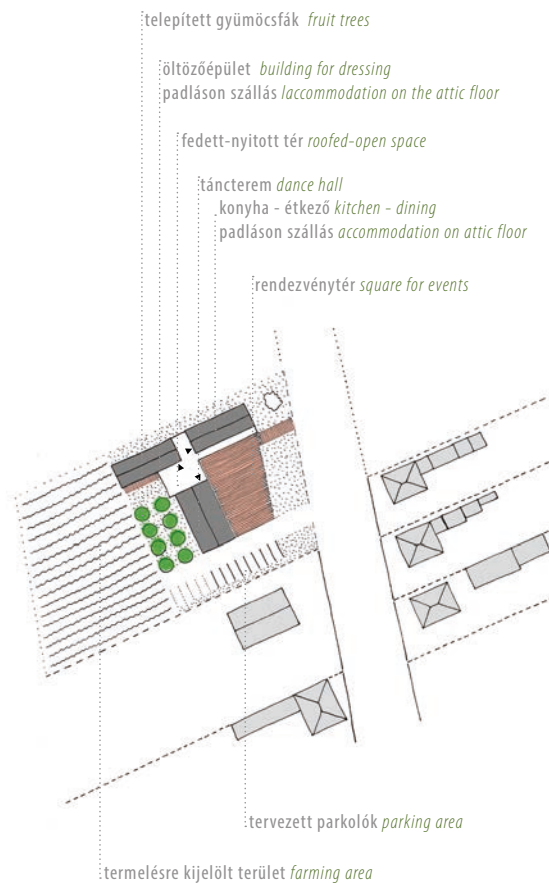
1. kiscsősi utcakép
2. hasznosítási javaslat a belső telekre
3. faluvégi látkép a tervezett táncteremről
4. Kiscsősz - beavatkozási pontok, tervezett beépítés

1. view of the main street in Kiscsősz
2. proposal for the internal site
3. the proposed dance hall from the end of the village
4. Kiscsősz - action points, proposal

Rural architecture. We started to deal with the (contemporary) architecture of the Hungarian countryside, the village in 2010, in connection with our collective thesis work. Initially, we could have found the Swiss and Transylvanian villages living in us, an idealized image. Our approach to the rural architecture started to get realized when, in 2012, we could experience also in real life what it means to design a village and to build something there within the frames of a building workshop of students organized by us (market building, Bogyoszló, 2012). A very severe lesson was the negative effect of the lack of the continuous presence.

Region and identity – this is the motto of the Doctoral School in the academic year of 2013/2014. At first we wanted to find not a place, not a subject but a community. It is easier to interpret a region in a small scale, but even easier to understand identity in connection with a community – in our opinion. The fact that the villages could survive until now after losing their basic function (granary of the country) shows the unquestionable power of the place and the spirit rising from it.

Kiscsősz. One of the smallest villages in the Somló region with 108 inhabitants presently. Norbert Kovács 'Cimbi' folk-dancer, choreographer, idea-man and his family had come from here and moved back to this region. He initiated the Barn Festival in Kiscsősz and the 'Somló's Sound' All-Art Festival, and 'brought into fashion' the household farming again in his environment. He said the following sentence: "... now it's time to return to the village what we have carried away from it". This year, on every third weekend vocational trainings were organized for folk-dance trainers in Kiscsősz, where many people arrived from abroad as well. The object is to coordinate their activities within the frames of adult education thus creating new jobs in the village.



A faluról. Kiscsősz egy egyutcás falu földszintes házakkal, jellegtelen, de rendezett utcaképpel. Egyedül a templom lép ki a sorból, de az is csak magasságával, azontúl beáll a lakóházak sorába. Van hagyományosnak mondható, utcára merőleges hosszúház, utcával párhuzamos, négyablakos polgári ház, valamint a 20. század legismertebb népi építészeti eleme, a sätortetős kockaház. A 80-as évek kétszintes házaitól, valamint a rendszerváltozást követő újjgazdag csodáktól a szegénység, részbeni elnéptelenedés mentette meg a települést. (1960-ban még 500, ma, 2014-ben már csak 108 ember él a faluban.)

Cimbiék portája. Pápa felől érkeve a falu szélén rögtön meg is áll a látogató, hisz itt van minden, ami él a faluban. Először Cimbiék portája: elől a lakóház, több vendégszobával, mögötte a pajtból lett ebédlő. Mellettük következik egy felújított, hosszú parasztház: ebben alapítványi iroda, szobamúzeum, vendégmosdó, az épület folytatásában pedig a nyári tánccsűr, fedett-nyitott közösségi tér található. A hosszúházzal szinte összeér a régi iskolaépület, melyet nemrég alakítottak át szállásépületté, kertjében a Pajtafesztivál egyik fő helyszínével. Az iskola után pedig már a templom következik. Cimbiéknek két magánkézben lévő fejlesztési területük van: a lakóházakkal szemben, az utca másik oldalán egy "foghíj" telek, valamint a falu másik végén egy üres telek, erre szeretnék a télen is használható, új táncteret.

Tánc tér 1.0. Bár adott a magánkézben lévő telek, a tervezési program (tánc tér, hozzá öltözők, vendég vizesblokk, zárt és fedett-nyitott közösségi tér, kisléptékű konyha), úgy gondoltuk, fontos megvizsgálni azokat a lehetőségeket, amikre a megrendelő nem gondolt. Így

született az első válasz: a lehető legkevesebb építés mellett minimális módon avatkozzunk bele a falu életébe, a Pajtafesztivál működésébe. Az átalakított régi iskolaépület kertjébe telepítettünk egy megfelelő méretű táncteret, benne egy bútorléptékű belső manggal (teakonyha, raktár, mosdó). Minden más funkciót kültéri kapcsolatokkal, a szomszédos meglévő épületekben lehetne megoldani.

A falu főutcája. A főutca (egyetlen utca) akkor válik igazán érdekessé, ha kilépünk a Cimbiék használatá épületcsoport hátsó kertjéből, és úgy döntünk, kerüljenek az új táncter és a hozzá kapcsolódó funkciók a falu másik végén álló üres telekre. Az utca ekkor felértékelődik, újra élettel telik meg. Fontossá, megoldandó feladattá, beavatkozási ponttá válnak azok a köztéri funkciók, melyek ma erősen elhanyagoltak: a templom előtti tér, a buszmegálló, a kocsmá előtti tér, a játszótér.

Tánc tér 2.0. A faluvégi nagy telket két részre osztottuk. Az épületegyüttest az utcafrontról visszahúztuk, így alakítva ki egy közösségi udvart a főutca térébővületeként; a ház mögötti telekrészt a későbbiekben gazdálkodási területként fogják hasznosítani. A két telekrész közé ékelődik a három házból álló együttes, melyeket egy közös, fedett-nyitott átmeneti tér köt össze. Fontos az átlátás a telekrészek között, szándék a kulturális események és a falusi gazdálkodás minél szorosabb együttélése.

Elsőre nem szabad építeni, aztán sokszor vissza kell menni, állandó jelenlét szükséges. Talán ez az egyetlen megoldás, hogy olyan építészeti alkotás születhessen, melynek tényleg helye van egy falusi közösség életében. Falura igen nehéz tervezni.



6.



7.



8.

5. Kiscsősi pajtafesztivál
6. A tervezett táncterem látképe
7. Funkcionális elrendezés a faluvégi üres telken
8. Köztéri alkotótábor

About the village. Kiscsősz is a one-street village with single-story houses and a characterless but well-ordered street view. Only the church stands out from the row but just with its height, otherwise it is in line with the residential buildings. There are traditional long houses at right angle to the street, civil houses with four windows parallel to the street and the best-known vernacular architectural element of the 20th century, namely the cubic houses with tent roofs. The village managed to avoid the two-story houses of the eighties and the upstart miracles after the political changes simply by poverty and the partial depopulation (in 1960 the number of inhabitants was 500, now, in 2014 this number is only 108).

Cimbi's portal. Arriving from Pápa, visitors stop right on the outskirts of the village since they find everything here that exists in the village. First Cimbi's portal: in the front there is the residential house with some spare rooms, behind there is the dining hall located in a barn. Next to them there is a restored long peasant house: a foundation office, a room-museum, a spare bathroom, in the rest of the building there is the summer dancing barn, a roofed-open community space. The long house nearly reaches the old school building which was recently converted to an accommodation house; its garden provides one of the main places of the Barn Festival. After the school there is the church.

the Cimbis have two private owned development areas: a void plot opposite to their residential house, on the other side of the street, as well as an empty plot at the other end of the village, on this site they want to create the new dance hall that can be used also in winter.

5. Barn Festival in Kiscsősz
6. View of the proposed dance hall
7. Functional scheme of the site
8. Architectural workshop

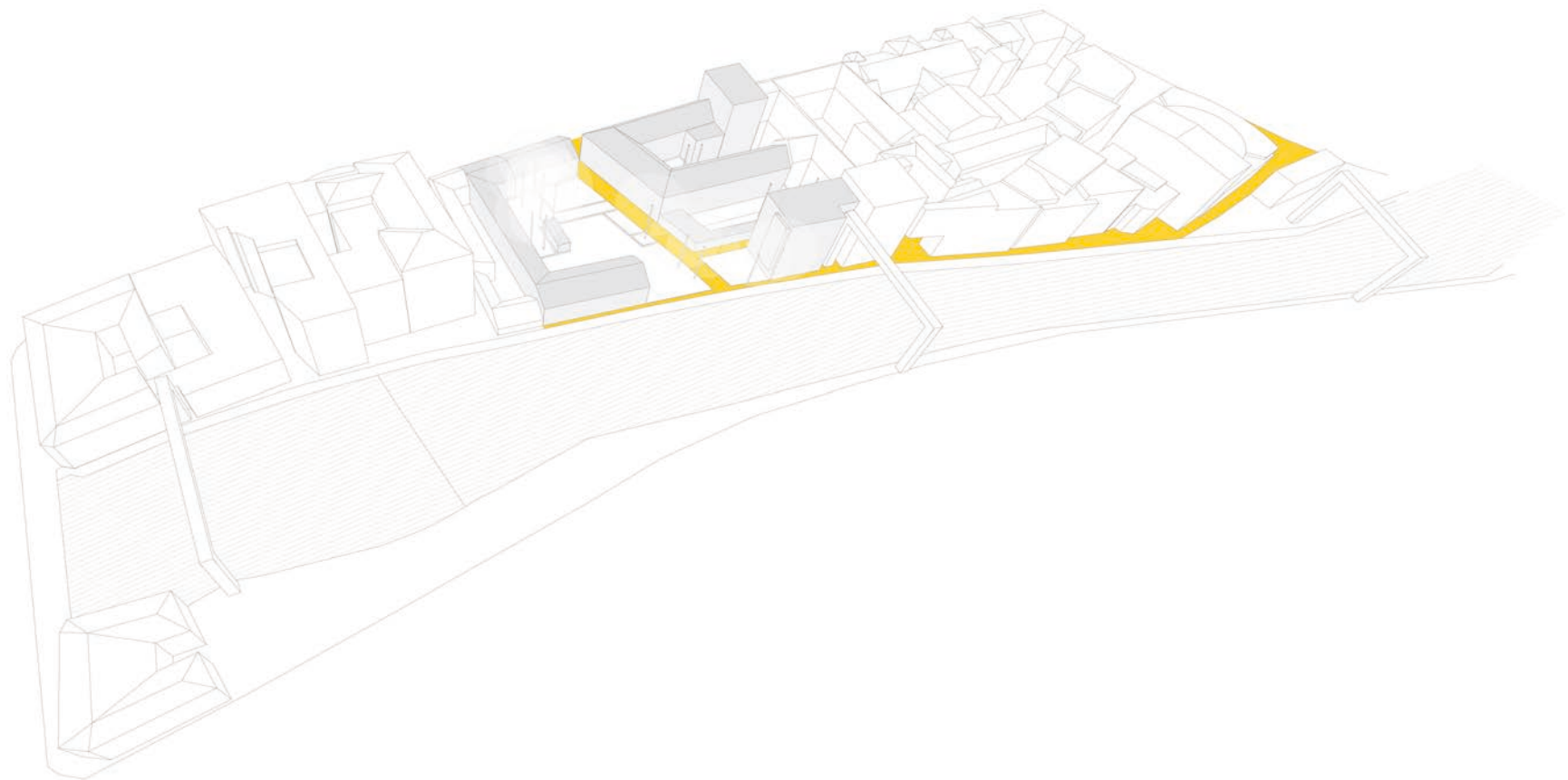
Dance hall 1.0. Although the private owned ground and the design program were given, we found it important to examine the possibilities that were not thought of by the customer. So the first answer arose: to minimally intervene in the life of the village, in the operation of the Barn Festival performing the least possible building activity. A properly sized dance hall was placed in the garden of the converted old school building with a furniture-scale internal core inside. All other functions could be solved in the adjacent existing buildings by means of outdoor connections.

Main street of the village. The main street (the only street) becomes really interesting when we leave the back-garden of the group of buildings used by the Cimbis and decide to place the new dance hall and the related functions to the empty site at the other end of the village. This way the street becomes valuable, full with life again. Then the functions of the public spaces which are neglected now – the square in front of the church, bus stop, the square in front of the pub, playground – become important, they will become tasks to be solved, intervening points.

Dance hall 2.0. The large square at the end of the village is divided into two parts. The complex was drawn back from the street front to form a community courtyard as a broadening of the main street; the part of the site behind the house will be used as a farming area later. The complex of three houses will be wedged between the two parts of the plot and connected with a common roofed-open transitional space. To look through between the elements of the site is important; the aim is a co-operation between the cultural events and the rural farming as close as possible.

One should not build at the first time; he/she has to go back many times to create a permanent attendance. Perhaps this is the only solution to create an architectural production which really finds its place in the life of a rural community. Designing to a village is very difficult.









WEISZKOPF ANDRÁS (KONZULENS: KOLOSSA JÓZSEF DLA, PÉTERFFY MIKLÓS)

## **TRANZIT** **Kolozsvári kapcsolatok** *Connections in Cluj-Napoca*

A Tranzit Alapítvány 1997-ben Kolozsvárott a Kis-Szamos déli partján álló Mesteremberek Zsinagógájában talált magának helyet. Céljuk, hogy az itt folytatott kulturális tevékenységből befolyt összegből integratív módon építsék újra környezetüket, a Zsinagóga épületét felújítsák, a Zsinagóga kertjét rendezzék, és a majdnem 90 éve megsemmisült és rég elfelejtett Németek Pallója hídát újra felépítsék. Képes-e egy kulturális alapokon szerveződő törekvés a saját környezetét megújítani, esetleg még annál is nagyobb hatást elérni?

032-033

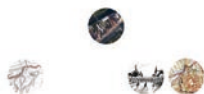
*Tzedek synagogue on the southern bank of Someșul Mic River. Their dream is to reconstruct their environment in an integrative way, to renovate the building of the synagogue, to rebuild its garden, and to reconstruct the long forgotten Németek Pallója Bridge, which was destroyed almost 90 years ago. Does any intent, organized by the cultural background, have the ability to renew its surroundings, or may it even have a larger influence?*



1.



scenárió *scenario 4.*



scenárió *scenario 5.*



scenárió *scenario 8.*



scenárió *scenario 10.*



scenárió *scenario 12.*



scenárió *scenario 16.*



## HELYZETFELTÁRÁS

A Strada George Baritiu, a Strada Emil Isac és a Kis-Szamos által határolt területet az elmúlt időszak urbanisztikai fejlesztései nem érintették. Ez a tömb foglalja magába a Transzit művészeti alapítványt befogadó Mesteremberek Zsinagógáját, a Névtelen utcát és a Németek Pallója híd déli hídfőjének helyét.

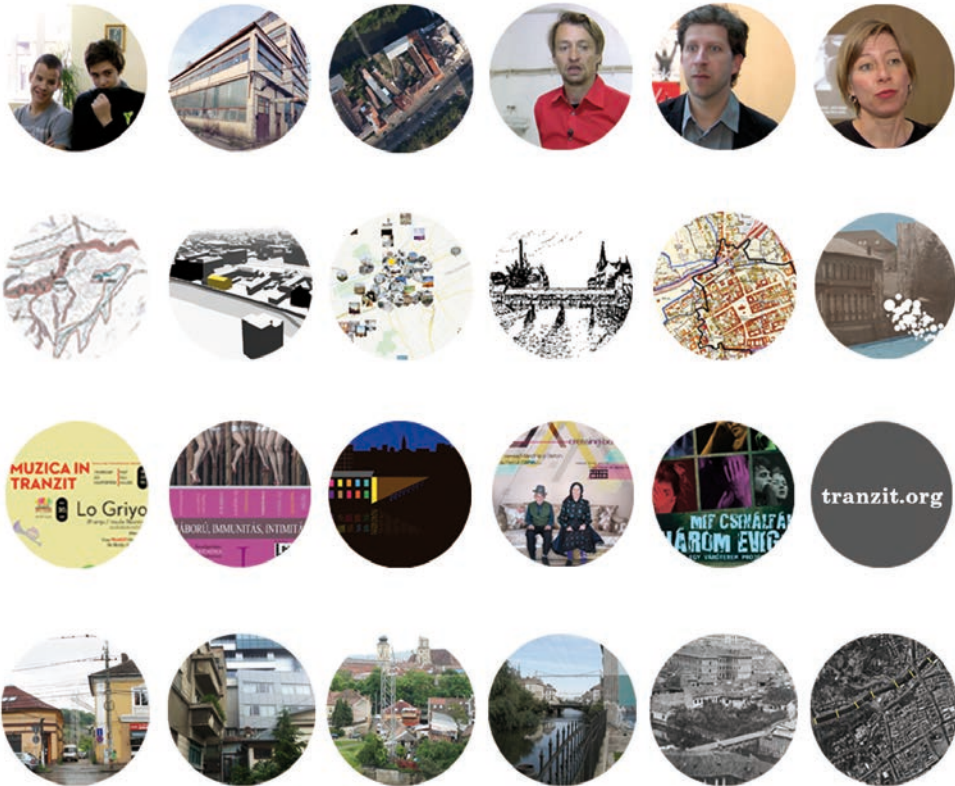
A Névtelen utcától nyugatra található lakóépületek tulajdonosai a múltban kialakult és mostanra rögzült helyzet szerint tároló és egyéb építményekkel beépítették a Névtelen utcát. A jelen állapotok szerint az utcát a Zsinagóga kapujáig megtisztították.

A XX. század elejéig a Kis-Szamos túlszamos partján lévő Fellegvárat a Németek Pallója fedeles híd kötötte össze a Névtelen utcával, és ezáltal a városmaggal. A hidat 1925-ben harmadjára is elvitte a jégár, többé nem építették vissza.

A Mesteremberek Zsinagógáját 1997 óta a kolozsvári Transzit alapítvány bérlti a helyi zsidó hitközségtől. Az itt folytatott kulturális tevékenységből befolyt összeget a Zsinagóga épületének felújítására, a Névtelen utca teljes megnyitására és a Németek Pallója híd felépítésére szánják.

## PROBLÉMAFELVETÉS

A Transzit Alapítvány intézményi értelemben potens helyé alakította a Zsinagógát, ám nem tudja kihasználni urbanisztikai értelemben vett jó helyzetét. A tömbön belül megindult ingatlanfejlesztés veszélyeztetni látszik a Zsinagógát, ha nem is létezésében. Elképzelhető, hogy az újabb építések révén létrejövő, léptékükben nagyobb épületek között a Zsinagóga elzárva fog továbbélni. A Transzit Ház rendezetlen környezete nem kedvez



1. *Tranzit Ház*
2. *scenáriók*
3. *információ-darabkák rétegeken*

1. *Tranzit House*
2. *scenarios*
3. *information pieces on layers*

034-035

TRANZITion Kolozsvári kapcsolatok | Connections in Cluj-Napoca | Weiskopf András

#### ANALYSIS

The block surrounded by Strada George Baritiu, Strada Emil Isac and Someșul Mic River, which wasn't part of the recent urban developments, incorporates the Nameless Street, the site of the southern bridgehead of the Németek Pallója Bridge and the Tranzit Art Foundation within the building of the Poalei Tzedek synagogue. The inhabitants of the residential units on the west side of the Nameless Street had completely built up the street. By now, the street has been cleared until the synagogue.

Until the beginning of the 20th century, the Nameless Street, therefore the city center and the Citadel on the other side of Someșul Mic River were connected with a bridge called Németek Pallója (Germans' Plank). The bridge was destroyed in 1925.

The Tranzit Art Foundation in Cluj has been renting the Poalei Tzedek synagogue from the local Jewish Communities Federation since 1997. Their dream is to spend the resources earned with their cultural activity on the reconstruction of the area.

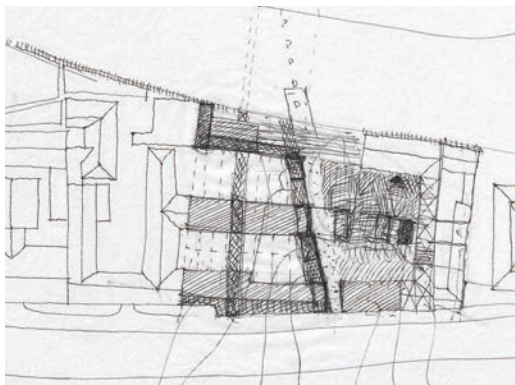
#### CONTROVERSY

Although, in an institutional sense, the Tranzit Foundation made a potent place out of the synagogue's vacant building, it still can't make advantage of its urban location with well connections.

The Synagogue is in danger – though not its existence – due to the real estate developments recently realized inside this block. If the large-scale developments are continued the buildings of the synagogue will possibly be hidden inside a much larger surrounding in the near future.

3. The unsettled environment of the synagogue is not conducive to any planned future developments of larger scale rehabilitation. Beside other difficulties, a big cable supporting frame stands in the way of the reconstruction of Németek Pallója Bridge at place of its original site. The reopening of the Nameless Street raises questions from the local inhabitants' point of view.





4.

#### RÉTEGEK

A kezdeti helyzetfeltárást követően az összes hozzánk beérkező információt rétegek szerint csoportosítottuk, és ezekhez a probléma-rétegekhez segítőkötet kerestünk, akik könnyítették a kérdésekben való elmélyülést.

Kolozsvár, közép-kelet európai helyszín  
„Régió és Identitás“

A Kolozsvárral, mint identitással foglalkozó tudnivalók rétege. Ennek az identitásnak része a vitathatatlanul érzékeny művészeti élet és sokszínűség, illetve a hovatartozástól független befogadás. A kinti élet mélyebb megismerésében segítségünkre volt Péterffy Miklós.



5.

Mesteremberek Zsinagógája, a Kolozsvár településszövetének részét képező épület  
A Zsinagóghoz, mint épített entitáshoz tartozó tudnivalók rétege. Az épülethez tartoznak a város jövőbeni tervei (elfogadás alatt van az új szabályozási terv), a területtel, a Németek Pallójával kapcsolatos információk, a Kis-Szamossal való viszony és egyéb várostörténeti jellegzetességek. Kolozsvár újszabályozási tervén dolgozott a Planwerk építész iroda, ahonnan megismertük Benjamin Kohlt és Tiberiu Ciolaciu.

Tranzit Foundation, a Zsinagógát funkcióval megtöltő intézmény  
Az alapítvány minden erejét és kapcsolatait kihasználva igyekszik a Zsinagóga tereit hétről-hétre kulturális programokkal megtölteni, mint például a Kolozsvári Állami Magyar Színház előadásai, a Protokoll Galéria kiállításai és más kulturális események. A Tranzit Cluj

kurátora Könczei Csilla tárta fel nekünk a programok sokszínűségét.

#### Szubjektív vizsgálati szempontok

A szempontrendszer kritériuma volt, hogy egy külső szemlélő nézőpontjából vizsgálja meg a helyileg kialakult körülményeket, és olyan kérdéseket tegyen föl, amiket eddig nem vizsgáltak.

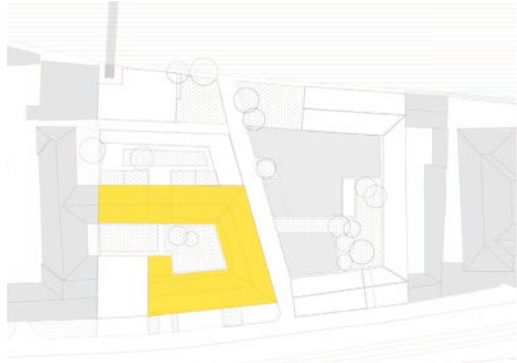
#### SCZENÁRIÓK

A rétegekbe csoportosuló információ-darabkák relevanciája, bekövetkezésük valószínűsége nem azonos. Az alkotásban részt vevő szereplőkkel a beszélgetéseink során különböző lehetőségek és különböző érdekek körvonalazódtak. Ezek alapján a lehetőségeket 16 különálló scenárióba rendeztük, mindegyikben különböző eshetőségek figyelembevételével.

#### PROGRAM

A fejlesztéssel nem érintett területre olyan alternatív javaslat kidolgozására törekedtünk, amely révén az ott lakó emberek, az ott helyet kapó közfunkciók helyben maradhatnak, a Névtelen utca újra megnyílik, a Mesteremberek Zsinagógája elkezd a Kis-Szamossal kommunikálni, és új magasabb komforttal rendelkező lakóhelyek jönnek létre.

Kolozsvár 2015-re elnyerte az Európa Ifjúsági Fővárosa címet, illetve 2021-ben Európa Kulturális Fővárosa lehet, amikor szerephez juthat az itt kimunkált fejlesztési program.



6.



7.

4. első rajzok

5. Mesteremberek Zsinagógája Kolozsváron - ©Google Maps

6. telepítési javaslat - lakó funkció kiemelve

7. vezérszintű alaprajz - Transit Ház terei kiemelve

#### LAYERS

After initially analyzing the situation, we grouped all the incoming data to different layers and we reached out for support on every layer. The following people helped us in the deeper understanding of our questions.

Cluj as an East Central European location

'Region and Identity'

The layer dealing with things to know about Cluj as an identity. Sensitive artistic life, diversity and acceptance - independent of any affiliations - are arguably parts of this identity. Miklós Péterffy helped us to understand the life of the foreign city better.

Poalei Tzedek synagogue,

a building making part of the urban fabric of Cluj

The layer of information on the synagogue as a built entity, with all its attributes. We met Benjamin Kohl and Tiberiu Ciolaciu from Planwerk architect studio who is working on the new regulation plan of Cluj-Napoca.

Tranzit Foundation, the institute

inhabiting the spaces of the synagogue

The Foundation tries to fill the space of the synagogue with cultural programs week by week. Csilla Könczei the curator of the Tranzit Cluj introduced us the diversity of their programs.

Subjective aspects of the research

The criteria of the system of aspects were to observe the local -

4. first sketches of the proposal

5. Poalei Tzedek synagogue in Cluj-Napoca - ©Google Maps

6. layout proposal - residential functions highlighted

7. master plan - spaces of the Transit House highlighted

both cultural and built - environment from the viewpoint of an outsider and to ask questions that were not examined before.

#### SCENARIOS

The relevance of the information pieces gathered into layers or the possibility of their occurrence in the future are not the same. During the conversations with our supporters contributing to our works, different opportunities and different interests were outlined. We grouped the possibilities into 16 different scenarios taking into consideration the different opportunities

#### PROGRAM

This is an alternative proposal for the area that has been left out of the recent urban 'developments'. In this version, the inhabitants, the local functions can keep their location here, Nameless Street reopens again, the Poalei Tzedek synagogue starts a communication with Someșul Mic River, and new residential units will be built with higher comfort.

Cluj won the title of European Youth Capital for 2015 and in 2021 Cluj-Napoca can be a European Capital of Culture, when this development plan can gain an importance.

036-037





KOVÁCS-MAGYARI ZSUZSA, NAGY BALÁZS, OROSLÁNY MIKLÓS, TÖRÖK BENCE (KONZULENS: MAJOR GYÖRGY DLA)

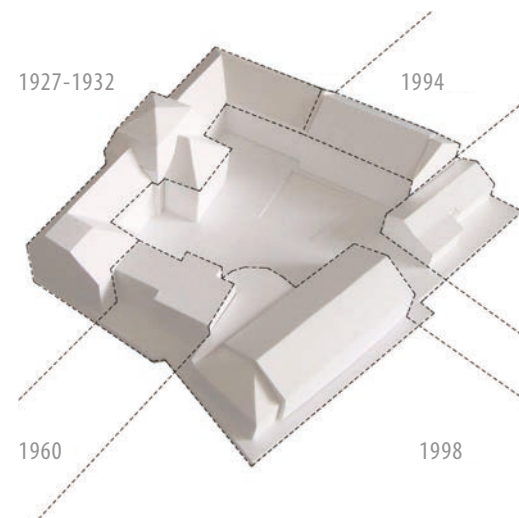
## **BOLDOGASSZONY ISKOLANŐVÉREK**

### **Rövid és hosszú távú fejlesztési lehetőségek a makói iskolában**

*School Sisters of Notre Dame, short and long term development opportunities in Makó School*

A Boldogasszony Iskolanővérek Rendje az egész világon jelenlévő szellemi közösség, ugyanakkor országhatároktól független szervezet, mely számos intézményt tart fent a Kárpát-medencében. A rend megújulása és az ezzel járó változások építészeti nyomon követése a jövő fontos feladata. Közös munkálkodásunkat a makói iskolájukra szűkítettük, melynek megismerésén keresztül bepillantottunk a rend működésébe és gazdag hagyományába.

*The order of the School Sisters of Notre Dame is a spiritual community present in the whole world; at the same time their organization, which is independent from national borders, upholds several institutions in the Carpathian Basin. The reformation of the order and the architectural tracking of these changes in the rich building stock is an important task of the future. We narrowed our field of joint work to their school in Makó, which led us to a closer understanding of the work and the rich traditions of the order.*



1.

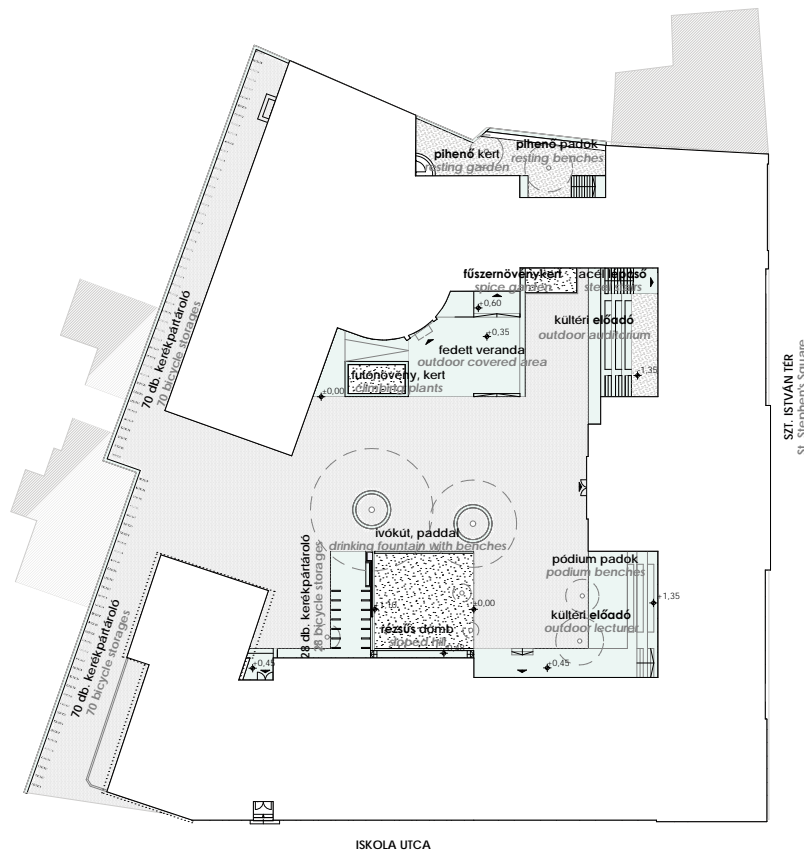


A Boldogasszony Iskolanővérek Rendje Bajorországból érkezett a Kárpát-medencébe 1858-ban. Modern pedagógiai elveik, magas képzettségük, rátermettségük eredményeként 1868-ban már 46 nővér 7 iskolában, 1880-ban 10 iskolában oktatott a régióban. Az elemi és felsőbb iskolákon kívül óvodákat és internátusokat alapítottak és vezettek, melyek a rendjükhöz hasonlóan többnemzetiségűek voltak. A rend területileg az Osztrák-Magyar Monarchia egykori határait fedi le, kulturálisan viszont a helyi adottságokhoz alkalmazkodik. A rend tartományai nem fedik a földrajzi, nemzeti területeket, a szervezet misszió szerint csoportosul. A szervezeti háló rétegei, a történelmi adottságok és a spirituális misszió intuitív szerveződése izgalmas képet fest a Kárpát-medence színes identitásáról.

A Boldogasszony Iskolanővérek tartományi gyűléseinek kiemelt témája a rend megújulása. Míg a tanító rend tagjai egyre idősebb korúak és a következő generációkból egyre kevesebb a "hívást érző" fiatal, aki vállalja a teljes életen át tartó elhivatott szolgálatot, a rend épületállománya nehezen követi le ezeket a változásokat. Ugyanakkor sosem volt érezhető ekkora igény az oktatás újabb és újabb megerősítésére, így a rend számára minden válasz megtalálása kettős, hosszú folyamat. A fontos kérdés az, hogy hova helyeződik a hangsúly, ami kijelöli a fejlesztések irányát. A Signum, azaz a Szent István Egyházi Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium a kilencvenes évek elején került ismét a rend szellemi és fenntartói irányítása alá.

A makói Szent István Egyházi Általános Iskola első épülete 1929 és 1932 között épült. Ennek a külsőre egységes szakasznak az építése is megtorpant a gazdasági világválság miatt, majd ez a szakaszos építés





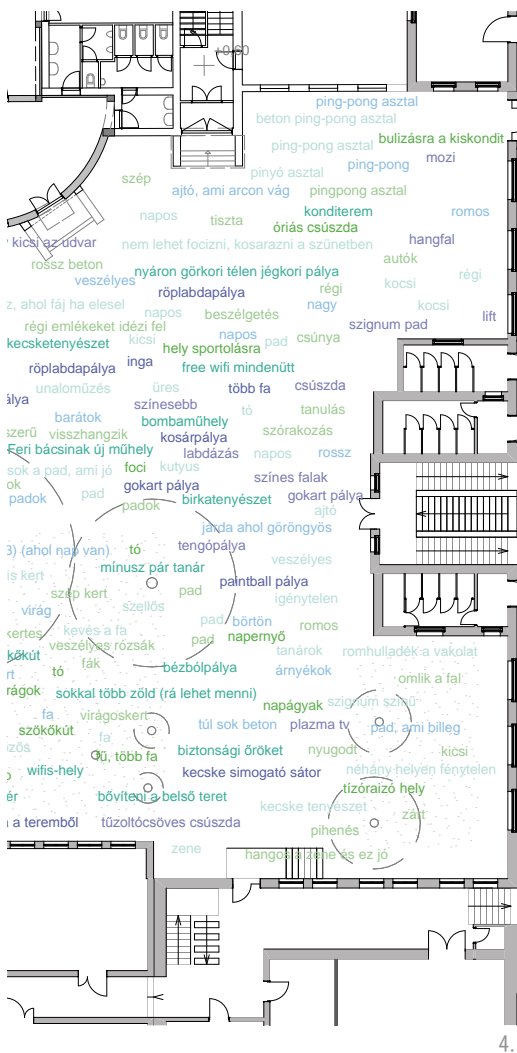
1. az iskolaépület építési fázisai
2. az iskola épületei, életképek a workshopról
3. fejlesztési koncepció a belső udvarra

1. the construction phases of the school complex
2. the school buildings, pictures of the workshop
3. development proposal for the courtyard

The order of the School Sisters of Notre Dame arrived from Bavaria to the Carpathian Basin in 1873. As a result of their modern pedagogical principles, their high qualification and their attitude, already 46 sisters were teaching in 7 schools of the region in 1868, and in 10 schools in 1880. Beside the primary and secondary schools, they founded and directed kindergartens and boarding schools. All their institutes were multinational just like their order. The order covers the former territory of the Austro-Hungarian Empire but it is adjusted to the local cultural context. The provinces of the order are not covering the national territories; the organization is based on missions. The layers of the organizational network, the historical aptitudes and the intuitive set up of the spiritual mission together are painting an interesting picture of the colorful identity of the Carpathian-basin.

The reformation of the order is an accentuated topic at the provincial assemblies of the School Sisters of Notre Dame. While the members of the teaching order are getting older and there are less and less young women feeling the call taking on the lifelong service, the building stock of the order can't catch up with these changes. At the same time, there has never been a bigger need before for strengthening the education again and again, so finding the answers is a twofold and long procedure for the order. The important question is where the emphasis will be laid that designates the direction of the improvements. The Szigum, namely the Saint Stephen Primary and Secondary School and dormitory got under the spiritual and sustentative administration of the order at the beginning of the nineties.

3. The first building of the Saint Stephen Parochial Primary School was built between 1929 and 1932. The building process of this externally uniform phase was stopped because of the economic depression; this phase-by-phase building style accompanied the whole life of the school. The school was extended in 1960, 1994 and 1998, creating a heterogeneous building complex. The



végigkísérte az egész iskola életútját. 1960-ban, 1994-ben és 1998-ban is bővítették az iskolát, s így módon egy heterogén épületegyüttest hoztak létre. A sok lépésben végrehajtott bővítések sok kompromisszummal jártak, napjainkra létrehozta egy igazi konglomerátumot, mely magán hordozza a huszadik század második felének építészeti lenyomatait.

A makói épületegyüttes fenntartójaként a rend folyamatos apróbb felújításokat eszközölt, melyek mind-mind alakították az iskola életét. A sikeresen elnyert pályázatoknak köszönhetően a felújítások üteme felgyorsult, és lehetőség nyílt az iskolaközösség szempontjait, vágyait, valós igényeit és távlati terveit közelebb hozni a valósághoz.

A rendben és az iskolán belül zajló folyamatokba csapatunk a doktori iskola keretein belül a makói iskolaépület kapcsán tudott bekapcsolódni, ahol két téma állt a közös munkálkodás középpontjában: az udvar közeljövőben történő felújítása és a renchez tartozó makói épületek hosszú távú fejlesztési koncepciójának végiggondolása. Az első félévben egy tanulmányút keretében látogattuk meg először a vajdasági Nagybecskerekén diákközösségek fenntartó magyar iskolánövéreket, majd a makói iskolát.

A félév során többször jártunk le egyeztetni, felmérni és az éppen aktuális építészeti feladatokban segíteni. Az udvarhoz kapcsolódó elképzelésekről a diákok véleményét egy workshopon kértük ki. Nyolcadik osztályos tanulókkal gondolkodtunk közösen, hogy milyen lehetőségeket rejt az udvar. A mentális térképek rajzolása és a szubjektív fogalmak gyűjtése után kisebb csoportokban dolgoztunk együtt. Ezekben a kis műhelyekben szabadon terveztek, ötleteltek a diákok arról, hogy mi képzelhető el az udvarra, mitől lehetne

még jobb, mint a mostani.

A tanulók friss ötleteit egy vizuális montázsba sűrítettük. Ez a színes kép adta meg az udvar tervezésének az alapját, inspirálva a munkánkat. A koncepciótervünk az udvarról nyíló bejáratozatokat rendezi, vizuálisan összekapcsolja azokat, de fontos szempont volt, hogy az udvar megtartsa központi találkozóhely szerepét, és biztos eligazodási pontokat nyújtson. A különféle közös programokat a bejáratozatnál létrejövő előlépcsők, pódiumok szolgálják ki, míg az udvar többi részét a diákok szabadon használhatják. Az udvar tervezése mellett fontosnak tartottuk, hogy kidolgozzunk egy hosszú távú fejlesztési javaslatot az egész épületegyüttesre. Ez a koncepció egy olyan keretet képes adni a jövőbeni fejlesztéseknek, amelybe a kis léptékű beavatkozások jól illeszkednek, és minden lépés egy ideálshoz közelítő cél felé mutat. Azért gondoljuk lényegesnek egy ilyen jövőkép megfogalmazását, mert ez segítheti az összehangolt fejlesztések létrejöttét. A funkcionális elrendezés átgondolása és a jövőbeni fejlesztési irányok határozta meg a végleges tervjavaslatot, amelyet több fázisban, a renddel és az iskola vezetésével együtt gondolkodva alakítottunk ki.

A közel egy éves munka alatt számos tapasztalattal gazdagodtunk. Baráti Eszter Kinga nővér nyugodtsága és derűje kísérte végig az egész együttműködési és tervezési folyamatot, biztos támogatása segítette a tervek fejlődését. Reményeink szerint folytatódik a közös munkálkodás és megvalósulnak a diákok inspiráló vágyai.



4. vágytérkép (részlet)

5. "tesz-vesz" iskolaudvar (részlet)

extensions executed in many steps came with a lot of compromises; today they form a real conglomerate that carries the architectural imprints of the second half of the twentieth century.

Being the administrator of the building complex in Makó, the order implemented on-going minor renovations that all shaped the life of the school. Thanks to the successful tenders, the pace of renovations accelerated and by now there is a chance to bring the standpoints, the desires and the concrete claims of the school community closer to reality.

Working on topics related to the school buildings, our team had the opportunity to get a view of the everyday life of the order and the system of the school management. We were working on two main issues related to the school: one regarding the renovation of the school courtyard and the other related to the long term development strategies for the whole complex of the school buildings. During the first semester we visited the colleges of the School Sisters in Zrenjanin, Vojvodina region, Serbia, and after that the school in Makó. During the semester we went to Makó several times to consult and measure architectural drawings and to help in actual architectural tasks.

We asked the students to tell their ideas about the courtyard in a workshop. Together with the 8th class pupils, we were thinking about what opportunities are hidden in the courtyard. After drawing mind-maps and collecting subjective notions we worked together in smaller groups. In these small workshops the students freely designed and collected their ideas about what can be conceived for the courtyard, how it could be better than in the

present situation.

We have gathered the students' new ideas into a visual montage. This colorful image gave the basis for the design of the courtyard, inspiring our work. Our concept deals with the arrangement of the courtyard entrances, to connect them visually, but it was also an important issue to keep the courtyard's original function as a central meeting point and to provide orientation from there. The various activities of the students can take place on the front yard steps and platforms, thus leaving an open air space in the middle. Beside designing the courtyard, we have found it important to work on a long term development proposal for the entire building. This concept could be the basis for future developments, in which even small-scale interventions can fit well, and each step could lead to this ideal objective. We consider this kind of future vision sketch very important because this could help the establishment of coordinated developments. Rethinking the functional arrangement and future directions of the long term developments, together with the order and the school management, defined our final concept which proposes a multi-phase solution.

During this almost one year of work together, we have been enriched by a variety of experiences. Eszter Kinga Baráti sister's calmness and joy led our work during the whole cooperation and design process; her firm support helped the development of the plans. We hope that this common work will be continued and the inspiring desires of the students may be realized.

5.

4. desire map (detail)

5. busy schoolyard (detail)

## EGYÉNI KUTATÁSOK

## INDIVIDUAL RESEARCH

*with full english version*

**KÖZTES HASZNÁLAT STRATÉGIA MAGDOLNA-NEGYED FÖLDSZINTJEIRE | 046-055. o.**

*Temporary use strategy for empty shops in Magdolna quarter, Budapest | pp. 046-055.*

**Dimitrijevic Tijana (Témavezető: Radványi György DLA)**

**HULLÁMTÉR - VÁROSI ÁRTEREK | 056-065. o.**

*Floodplain - Urban Riparian Zones | pp. 056-065.*

**Kronavetter Péter (Témavezető: Marosi Bálint DLA)**

**KELET-KÖZÉP EURÓPAI ONLINE ÉPÍTÉSZETI OLDALAK | 066-075. o.**

*East-Central European online architectural sites | pp. 066-075.*

**Török Bence (témavezető: Major György DLA)**

**AZ ÉPÍTÉSZ ÚJ KAPCSOLATAI A VÁROSSAL, ESZKÖZKERESÉS BUKAREST PÉLDÁJÁN KERESZTÜL | 076-081.o.**

*The Architect's new relations with the City, searching the means through the example of Bucharest | pp. 076-081.*

**Borsos Melinda (témavezető: Szabó Levente DLA)**

*only with abstract in english*

**ÉPÍTÉSZETI AKCIÓK - IDEIGLENES ESZKÖZÖK HOSSZÚ TÁVON | 082-087. o.**

*Architecture in action - Temporary Tools in Long-term Use | pp. 082-087.*

**Kukucska Gergely (Témavezető: Alföldi György DLA)**

**LÉTREHOZÁS ALAPÚ TERVEZÉS | 088-093. o.**

*Production based design | pp. 088-093.*

**Oroszlány Miklós (Témavezető: Sugár Péter DLA)**



VÍZRAJZ | 094-099. o.

*Waterstreams | pp. 094-099.*

Pelle Zita (Témavezető: Marosi Bálint DLA)

LUPASZIGETI KATASZTER | 100-105. o.

*Cadaster of the Lupa Island | pp. 100-105.*

Mihály Eszter (Témavezető: Major György DLA)

FOLYÓKÖZÖK ÉPÍTÉSZE | 106-111. o.

*Architecture of the interfluves | pp. 106-111.*

Nagy Balázs (Témavezető: Vincze László DLA)

A FALUSI KÖZTEREK SZEREPE | 112-117. o.

*The role of public spaces in the village | pp. 112-117.*

Stein Júlia (Témavezető: Pálffy Sándor DLA)

HOMÁLYOS KÉP | 118-123. o.

*Blurred image - About the cubic houses with tent roofs | pp. 118-123.*

Tátrai Ádám (témavezető: Klobusovszki Péter DLA)

RÉTEGZÖDÉSEK - ATTELEPÜLTEK NEMZETISÉGI IDENTITÁSÁNAK LENYOMATAI LAKÓTEREKEN | 124-129. o.

*Imprints - influences of the resettleds' national identity on residential spaces | pp. 124-129.*

Wejszkopf András (témavezető: Kolossa József DLA)

IDENTITÁS AZ ÉPÍTÉSZETBEN - A KELET-KÖZÉP ÉPÍTÉSZETI FÖLDRAJZA | 130-135. o.

*Identity in Architecture - Architectural Geography of the East-Central Region | pp. 130-135.*

Kovács-Magyar Zsuzsa (Témavezető: Sugár Péter DLA)



DIMITRIJEVIC TIJANA (TÉMAVEZETŐ: RADVÁNYI GYÖRGY DLA)

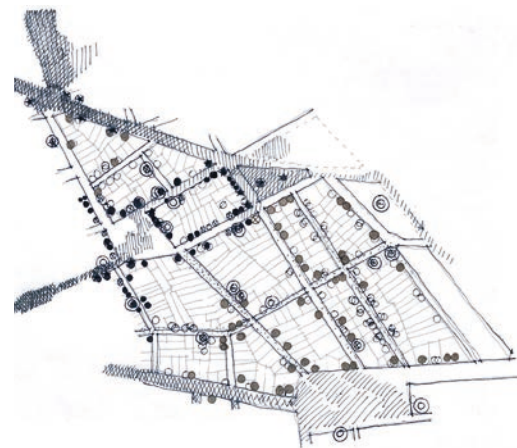
## KÖZTES HASZNÁLAT STRATÉGIA A MAGDOLNA NEGYED FÖLDSZINTJEIRE

*Temporary use strategy for empty shops in Magdolna quarter, Budapest*

Kutatásom tágabb témája a köztes, ideiglenes használatok lehetőségeit vizsgálja hátrányos helyzetű zárt közegben, a Budapest VIII. kerületi Magdolna negyed esetén keresztül. Ebben az írásban arra keresek választ, hol érdemes köztes használatokat indítani a negyed üres földszinti üzleteiben, és mit remélhetünk egy ilyen stratégiától.

046-047

*The broader topic of my doctoral research deals with the potentials of temporary use and urban pioneer strategies in wrecked, slum-like neighborhoods. The case study of the research is Magdolna quarter, 8th district, Budapest. This essay is looking for possible starting points for urban pioneers in the empty shop spaces of the district, and offers a vision of a temporary use strategy in a disadvantaged case like this.*



Városinkban a gazdasági és társadalmi átalakulások olyan paragonon álló, valamire váró tereket eredményeznek, melyek aktiválása hagyományos befektetésekkel, térhasznosítási modellekkel és (város) tervezési folyamatokkal nem valósítható meg. E kiüresedett terek rugalmas használati módja a köztes használatok (Zwischennutzung, temporary use) és térúttörők (Raumpioniere, space pioneers) jelensége és stratégiája. Az ideiglenes, köztes használatok máshogy működnek vonzó városi környezetben, és máshogy elhagyatott, hátrányos helyzetű városrészekben (Urban 2007, 24). Doktori kutatásom során ez utóbbi kérdéssel foglalkozom. Mi a köztes használatok lehetősége, szerepe és hatása hátrányos helyzetű, zárványszerű városi közegben?

Kutatásom esettanulmányának helyszíne a Magdolna negyed - a budapesti VIII. kerület legnehezebb sorsú része. E tanulmány szűkebb témája egy köztes használati stratégia kidolgozása a negyed üres földszintjeire.

#### A KUTATÁS KERETE - KÖZTES HASZNÁLATOK ZÁRT KÖZEGBEN

Fontos megjegyezni, hogy míg a vonzó és "kívánatos" városi helyzetekben az itt tárgyalt köztes használatok spontán, alulról jövő jelenségeként is létrejöhetnek, addig a hátrányos helyzetű közegek esetében mindenképpen stratégiáról kell, hogy beszéljünk. Az eddig megvalósult ideiglenes használati stratégiák közös jellemzője, hogy magukban egyesítik a kreatív és kevés pénzből megvalósítható alulról jövő kezdeményezéseket és a felülről jövő hivatalos városfejlesztési terveket. A térúttörők lehetnek egy tér átmeneti használói, míg

egy klasszikus funkció nem jön létre, de ők maguk is válhatnak klasszikus befektetéssé. Mindenképp egy alakuló folyamatról van szó, és e rugalmasság az, ami alkalmassá teszi az ideiglenes használati stratégiákat megrekedt városi helyzetek előmozdítására. Egy ilyen stratégia peremfeltételeit, megvalósíthatóságát és feltételezett pozitív hatásait kutatom a Magdolna negyedben (eddiggi kutatásokat lásd: BME-ÉDI 2012-2013; Dimitrijevic 2013).

#### KUTATÁSI KÉRDÉS - MIÉRT FÖLDSZINTI ÜZLETEK?

A jelen tanulmány a Magdolna negyed földszinti üzleteit vizsgálja, mint köztes használat potenciális terepét.

Miért pont a földszintek? (1) A Magdolna negyed üres tereinek kataszteréből nagy számukkal kiemelkednek a nem lakás célú üres földszinti helyiségek. Tulajdoni struktúrájuk sajátos képet mutat: 80% önkormányzati kézben van (Lista 2013). A Hivatal merevsége miatt ez első körben komoly akadálynak tűnhet a térúttörők honosítása szempontjából, ugyanakkor egy pozitív szemléletváltás esetén éppen ez lehet a terület nagy előnye - a tulajdonviszonyok egy átfogó ideiglenes használat stratégia megvalósítására adnak lehetőséget. (2) Az eddigi térúttörő kísérletek - ha nem is voltak teljesen sikeresek - főleg az üres földszinti üzletek kérdésével foglalkoztak. A civil szervezetek által indított kezdeményezésekben egy rövid ideig a Hivatal is partner volt - vagyis alulról és felülről is felismerték a paragon álló földszintekben szunnyadó lehetőségeket (Civilháló 2012). (3) A földszinti üres üzletek sorsa Budapest szintjén is éppen aktuális - több civil kezdeményezés mellett erről szól a Rögton Jövök (Rögton 2012)

program is, melynek fontos eleme az önkormányzatok szerepvállalása. (4) Végül pedig a földszinti helyiségek közvetlen köztér kapcsolata az, ami vonzóvá teszi ezeket különböző ideiglenes használatok számára, másfelől pedig növeli a térúttörők "robbanófelületét" a környezet felé, és így a környezetre gyakorolt remélt pozitív hatását is.

Howard Davis a "Living above the store" című könyvében az ún. "shop/house", azaz a "fent-lakó-lent-üzlet" vegyes funkciójú épületek jelentőségét kutatja a városi szövetben. Azt mondja, hogy a tele földszinti üzletek és az arra járó közönség megfelelő sűrűsége pozitívan befolyásolja egy környék változatosságát és vitalitását. Nem csupán az utcai életre és aktivitásra, de a környék gazdasági működésére is jótékony hatással van (Davis 2012, 93). Egy megrekedt városi közegben, amilyen a Magdolna negyed is, ez a vitalitás klasszikus befektetésekkel és földszinti hasznosításokkal nem érhető el - ezek ugyanis nem jelennek meg a területen. Ezért van szükség a köztes használat stratégiájára.

#### EGY JÓ PÉLDA - RENEW NEWCASTLE

Az alulról jövő, majd hivatalossá vált stratégia mintapéldája a Renew Newcastle (Renew 2013) ausztrál projekt, amely során Newcastle egy elhagyatott üzletucáját élesztették újjá ideiglenes, rövid felmondási idejű használatokkal. Az üres földszinti üzletek fokozatosan megteltek színes profilú térúttörökkel. Miután ezek sikeresen megváltoztatták a környékről kialakult negatív képet, megjelentek a klasszikus befektetők is. A kezdeményezést egy helyi dizájnner indította el saját költségén, majd az első sikerek után





1. Rétegek egymásra vetítése: állapot most  
*Merged layers: situation today*
2. alaptérkép, üres földszinti üzletek és tele földszinti üzletek  
*a Magdolna negyedben*  
*base map, empty and filled shops in Magdolna quarter*

csatlakozott hozzá az Önkormányzat. A módszert most már tervezetten, városfejlesztési stratégiaként több ausztrál városban alkalmazzák. Véleményem szerint a Renew módszer sikerének két kulcsmozzanata van. Egyrészt az indítása teljesen alulról jövő kezdeményezés, melynek motorja egy helyi viszonyokat jól ismerő és tulajdonosok és térüttörök között kapocs szerepet játszó, munkát és anyagi költséget önként felvállaló "kulcsember". Másrészt pedig a helyi Hivatal nyitott és rugalmas hozzáállása, amely az alulról indított projektbe aktívan bekapcsolódott (habár csak azután, hogy a Renew Newcastle már sikereket mutatott fel!).

#### FÖLDSZINTI ÜZLETEK ÉS A MAGDOLNA NEGYED

A Magdolna negyedben - ahol a földszinti üzletek több mint a fele üres, de nagy részük önkormányzati kézen van, és ahol több civil és közösségi szervezet működik aktívan - a hivatal pozitív szemléletváltása mellett elképzelhetőnek tartom egy Renew Newcastle modellhez hasonló köztes használati stratégia megvalósulását. Egy optimális forgatókönyv esetében az ideiglenes használatok újjá tudnák éleszteni a több mint tíz éve folyamatosan üresen álló földszinteket. A negyed központi helyzete miatt az új helyek azok számára is elérhetőek és vonzóak, akik amúgy nem negyedbeliek. A kívülről jövő térüttörő réteg és az új, nemcsak helyi lakosokat vonzó funkciók segíthetnek elmosni a negyed és a külvilág határait, melyek most kifejezetten merev képet mutatnak. A területen így megjelenő "mellérendelő" - hiszen a meglévő lakosságot nem cseréli ki! - új réteg javíthatja a Magdolna negyedről kialakult külső és belső képet, miközben jó hatással bír a már meglévő helyi vállalkozásokra és tele földszintekre.

2.

#### FÖLDSZINTI ÜZLET DEFINÍCIÓ

Amikor a földszinti üzletek városra gyakorolt hatását elemzi, Howard Davis nem csupán üzletekről beszél, hanem vegyesfunkciójú (mixed-use) épületegyüttesekről, amelyeknél lent üzlet, műhely vagy más kereskedelmi funkció, felette pedig lakás található (Davis 2012, 4). A két funkció egyidejűsége térben és időben az, aminek szerinte jelentősége van a város számára.

Magdolna negyed esetében adottságnak vehetjük a vegyes használatú shop/house együttes "felső", lakás funkciójú részét. Az "alsó" földszinti üzlet részt pedig a jelen kutatás és esettanulmány szempontjából így definiálom:

- \_bejárata közvetlenül köztérről vagy épület belső udvarából nyílik;
- \_egy lakóépület földszintjét, alagsorát vagy magasföldszintjét foglalja el;
- \_természetes fényrel rendelkezik;
- \_nem lakás célú;
- \_változatos funkcióknak adhat otthont (üzlet, iroda, galéria, műhely, raktár, többfunkciós boltok és műhelyek)
- \_a csupán szellőző nyílásokkal rendelkező pince helyiségek nem tartoznak ide!

A paraméterek meghatározásánál figyelembe vettem a negyedbeli földszinti üzletek jellemző térbeli struktúráit és köztéri kapcsolatait. Cél volt, hogy e definíció által meghatározott halmaz minél több olyan földszintet öleljen fel, amely színes funkciók befogadására alkalmas.

#### KUTATÁSI MÓDSZER ÉS KUTATÁS RÉTEGEI

A fentiek szerint meghatározott földszinti üzletek száma a Magdolna negyedben önkormányzati adatok





- és helyszíni szemle alapján 370 körülre tehető, és ezek közel 55%-a üres (Lista 2013). Miközben ezek a kemény adatok arról számolnak be, hogy a földszintek fele üresen áll, a Magdolna negyedben járva színes világ tárul elénk. Elég csak kisétálni a negyed szívében fekvő Mátyás térre: találunk itt motoros bőrműves műhelyt, asztalost és üvegest, időben és térben megosztott többfunkciós boltokat, gyógycipő ragasztó műhelyt, és egy jó adag civil szervezetet és közösségi teret. Ugyanakkor a helyszíni tapasztalatok azt is mutatják, hogy e földszinti üzleteket szinte kizárólag a helyiek használják. Egy kézen megszámolható az a pár hely a negyedben, ahova a külső közeg (azaz a nem itt dolgozó/lakó emberek) beszívárog.
- 3.



- A Magdolna negyed itt felsorolt dimenzióit külön rétegekre bontva vizsgálom. A rétegek feltárásánál figyelembe veszem mind a kemény adatokat (ez jellemzően önkormányzati adatszolgáltatás), mind a helyszínen tapasztalt "színes-szagos" valóságot (helyszíni szemle és a helyszínen végzett kutatási és tervezési munka (Micromagdolna 2014) tanulságai). A kutatási rétegekről készített térképeket elemzem, majd egymásra vetítem. A vizsgált rétegek és térképek:
- 4.



- 00.....Alaptérkép a Magdolna negyedről \_ fényképek  
 01.....Üres földszinti üzletek térképe \_ fényképek  
 02.1...Tele földszinti üzletek térképe \_ funkció lista \_  
 \_ fényképek  
 02.2...Tele földszinti üzletek, külső forgalom térképe \_  
 \_ fényképek  
 03.....Negyed és külső közeg határának térképe \_  
 \_ határ típusok \_ fényképek.
- További vizsgálható szegmens, mely gazdagítja a kutatási képletet, a Magdolna negyedben dolgozó/
- 5.

lakó használók szempontjából fontosnak tartott helyek rétege. Ez a réteg kifejezetten a helyiekhez kötődik és valós belső igényeken alapszik. Miért érdekes ez most, amikor a külső közeg behívásáról beszélünk? A köztes használat célja egy mellérendelő, külsősöket és helyieket vegyítő pozitív dzsentrifikáció. A valós helyi igények integrálása pedig színesíti, helyhez köti, fenntarthatóvá és egyben hasznossá teszi az új köztes használatokat - és ezáltal segíti a külső és belső közeg keveredését. Ezért egy további "helyi" réteggel bővítem a kutatást:

04.....Közösségi és szociális helyek a negyedben (élő és működő helyek) térképe  
 ΣM....Rétegek egymásra vetítése \_ állapot most  
 ΣT.....Köztes használatok a negyed földszintjeiben \_  
 \_ jövőkép

A rétegek egymásra vetítése és együttes elemzése kirajzolja azokat a területeket, ahol első körben érdemes megmozdítani a negyed és külső közeg határait és katalizátor hatású köztes használatokat indítani.

#### RÉTEGEK RÉSZLETES ELEMZÉSE, EGYMÁSRA VETÍTÉSE

Minden megnevezett rétegről készült egy összefoglaló lap, ahol egységes szempontok mentén röviden bemutatom, térkép- és fotódokumentációval elemzem az adott réteget. A teljes réteges vizsgálat a Doktori Iskola honlapján olvasható (Dimitrijevic 2014).

A kutatás rétegeinek egymásra vetítése és együttes vizsgálata megmutatta, hogy Magdolna negyed esetében nagyon fontos egy keresztengely kialakítása, amely a negyedet összefűzi az öt körülvevő külső közeggel. Ezen összekötő tengely életrehívásában tud segítséget nyújtani a földszinti üzletek köztes hasznosítási stratégiája. A vizsgálat továbbá kirajzolta azokat a

területeket, ahol első lépésként érdemes a köztes használatokat elindítani - katalizátor hatást remélve a működésüktől.

#### ÖSSZEFOGLALÁS - KÖZTES HASZNÁLAT STRATÉGIÁJA

A Magdolna negyed javasolt köztes használat stratégiája ideális esetben a negyed és a külső közeg határait lazítja; bekapcsolja a negyed belsejét a város vérkeringésébe; javítja a negyed jelenleg jellemzően negatív külső és belső képét; megszólítja és vegyíti mind a helyhez kötődő, mind a külsős használókat; katalizátorként hat a környékbeli üres üzletekre és pozitívan a már meglévő tele helyekre. Egy ilyen elképzelt köztes használat fő jellemzői:

- \_külső használókat is behív a Magdolna negyedbe
- \_mind az elhelyezés (hol?) mind a funkció (mi?) szempontjából integrálja a valós helyi igényeket;
- \_figyelembe veszi a meglévő helyi közösségi és szociális helyek hálózatát, és azokhoz valamilyen módon viszonyul vagy hozzákapcsolódik;
- \_vegyes használatra (külső és belső közeg által egyaránt) ad lehetőséget;
- \_lehet non-profit, civil szervezet, de lehet vállalkozás vagy intézmény jellegű funkció is! A két profil együttesen is megjelenhet és egyesesen is működhet (jó példa erre a Mátyás téri Gallery8 roma művészeti tér a negyedben);
- \_első körben önkormányzati tulajdonú helyeken indul,

mert azok nagy számban vannak egy kézben, de kiterjed magántulajdonú terekre is.

A köztes használat-stratégia sikeréhez adott egy élő és lelkes szociális városrehabilitáció, városközponti elhelyezkedés és jó infrastrukturális kapcsolat, jelentős üres térállomány, illetve színes meglévő belső világ és nagyszámú aktív civil kezdeményezés. Szükséges még a helyi Hivatal rugalmas és nyitott hozzáállása (szemléletváltás); egy helyi viszonyokat jól ismerő személy vagy szervezet (kapocs szereplő); és kreatív, rugalmas és lelkes térúttörő vállalkozók együttes csillagállása. Mindezek mellett az eddigi helyszíni kutatási és tervezési munka tapasztalatai alapján azt gondolom, hogy a valós helyi igények integrálása és a helyben élő/dolgozó/aktívan működő emberek és szervezetek bevonása a siker elengedhetetlen feltétele, és remélhetőleg záloga is.

Jelen tanulmány elsősorban arra keresett és ajánlott választ, hol érdemes köztes használatokat indítani a Magdolna negyed földszintjeiben, figyelembe véve a negyed adottságait és az elképzelt köztes használat-stratégia céljait. A sikeres stratégiához szükséges csillagállás nem alakul ki magától - kutatási (és/vagy operatív!) kérdés, hogyan lehet egy ilyen stratégiát elindítani a Magdolna negyedben.

#### HIVATKOZÁSOK

- BME ÉDI 2012-2013, "Magdolna Negyed. Szociális szolgáltatóhelyiségek tervezése." In: BME ÉDI a 2012/2013: A kicsi szép / Small is Beautiful, évkönyv, 2013. pp. 24-33.
- CIVILHÁLÓ 2012, <http://zofi.hu/projektek/magdi/rehabilitacio-es-civilek>, (2014.06.05.)
- DAVIS, HOWARD: Living over the store: architecture and local urban life. Routledge, 2012
- DIMITRIJEVIC, TIJANA: "Ideiglenes használatok lehetőségei a Magdolna negyedben" In: BME ÉDI 2012/2013: A kicsi szép / Small is Beautiful, évkönyv, 2013. pp. 100-105.
- DIMITRIJEVIC, TIJANA: "Köztes használat stratégia Magdolna negyed földszintjeire" BME ÉDI 2013-2014 kutatási összefoglaló: <http://dla.epitesz.bme.hu/>
- LISTA 2013, Józsefvárosi vagyonkezelő cég listája önkormányzati tulajdonú földszinti üzletekről
- MICROMADGOLNA 2014, "negyed" és "mikro magdolna" projektek blog oldala: [www.negyed.wordpress.com](http://www.negyed.wordpress.com)
- RENEW NEWCASTLE, Marcus Westbury, <http://renewnewcastle.org/projects> (2014.01.16.)
- RÖGTÖN JÖVŐK: budapesti üres földszinti üzletek nyilvántartása, <http://rogtonjovok.hu/> (2014.01.18.)
- SENATSWERWALTUNG FÜR STADTENTWICKLUNG BERLIN: Urban Pioneers. Berlin: Stadtentwicklung durch Zwischennutzung. Jovis Verlag GmbH, Berlin, 2007.

3. külső közeg és negyed határa

4. közösségi és szociális helyek a negyedben

5. rétegek egymásra vetítése: köztes használat jövőképe

3. border between the quarter and the external city

4. public and social places in the quarter

5. Merged layers: future image of intermediate usage

050-051

*In our cities, the economic and social transformations usually result in such abandoned, unused places waiting for something that cannot be activated with traditional investments, space-utilization models and (urban) planning processes. A flexible usage method of these empty spaces is the phenomenon and strategy of temporary uses (Zwischennutzung) and space pioneers (Raumpioniere). Temporary uses function differently in an attractive urban environment and in abandoned, disadvantaged neighborhoods (Urban 2007, 24). My doctoral research deals with this latter issue. What are the potentials, role and impact of temporary uses in disadvantaged, slum-like urban context? The case study of my research is Magdolna quarter – a part of the 8th district with the most difficult fate. A narrower topic of this study is the development of a temporary use for the vacant shops in the quarter.*

#### THE FRAMEWORK OF THE RESEARCHES – TEMPORARY USES IN CLOSED SPACES

*It is important to note that while in attractive and 'desired' urban situations the temporary uses discussed here may be launched also spontaneously, as bottom-up processes, in case of disadvantaged conditions definitely there is a need to talk about a strategy. The common feature of the temporary use strategies achieved so far is that they incorporate the creative, low-budget bottom-up efforts and initiatives as well as the top-down official urban development plans. Urban pioneers can be temporary users of a space until a classic function is created but they may also become classic investments themselves. Definitely it is an evolving process and this flexibility capacitates the temporary use strategies to promote the stagnating urban situations. This study searches the boundary conditions, the feasibility and the assumed positive effects of such strategy through the example of Magdolna*

*quarter (previous researches see: BME-ÉDI 2012-2013; Dimitrijevic 2013).*

#### RESEARCH QUESTION – WHY GROUND FLOOR SHOPS?

*Present study examines the ground floor shops of Magdolna quarter as potential spaces of temporary use. Why the ground floors? (1) From the empty space typology of Magdolna quarter, the non-residential vacant rooms on the ground floor stand out with their large number. Their ownership structure shows a specific picture: 80% is in municipal property (Register 2013). At first sight, due to the rigidity of the Office this might seem a drawback in terms of the naturalization of space pioneers, but at the same time, in case of a positive change in attitude this can be a big advantage of the area – the ownership conditions allow to implement a comprehensive strategy of temporary use. (2) The space pioneer experiments – though they might have been not fully successful – mainly dealt with the issue of empty shops on the ground floor. In a short time the Office was also a partner in the initiatives undertaken by NGOs – so the potentials hidden in the underutilized ground floor were recognized both from down and up. (Civilháló 2012). (3) The future of the ground floor shops is a topical issue also at Budapest-level – beside several NGO initiatives, Rőgtön Jövök [=I'll be back] program (Rőgtön 2012) is also about this, an important element of which is the commitment of the municipalities too. (4) Finally, the ground-floor room's direct relationship to the public spaces is the factor, which makes them attractive for certain temporary uses. On the other hand it increases the 'explosive surface' of the space pioneers towards their environment and thus the expected positive impact on the environment.*

*In his book, 'Living above the store', Howard Davis examines the importance of the so-called 'shop/house', namely*

*the mixed-use buildings with residents upstairs and stores downstairs within the urban fabric. He says that filled ground floor shops and the appropriate density of the passing crowd have a positive effect on the diversity and vitality of a certain environment. It has a beneficial effect not only on street life and activity but also on the economic operation of the district (Davis 2012, 93). In a stagnating urban fabric like Magdolna quarter, this vitality cannot be achieved by classic investments and ground floor utilizations – since they simply do not appear in this zone. That is why a temporary use strategy is needed.*

#### A GOOD EXAMPLE - RENEW NEWCASTLE

*For the bottom-up initiation turning into an official strategy a good example is the Australian project, Renew Newcastle (Renew 2013), in which an abandoned shopping street of Newcastle was revitalized with temporary uses on short notice. The vacant ground floor stores were gradually filled with space pioneers of various profiles. As these functions successfully changed the negative image of the neighborhood, also the classic investors have appeared. The initiative was started by a local designer at his own expense, and after the first success the Municipality joined as well. Today this methodology is applied as a planned urban development strategy in several Australian cities. In my opinion, the success of the Renew is based on two key monuments. On one hand its start is a completely bottom-up initiative driven by a 'key person' who knows local conditions well, plays the role of linking the owners and space pioneers, and voluntarily undertakes both labor and material costs. The other important element was the open and flexible attitude of the local Municipality that actively joined the bottom-up project (although only after Renew Newcastle showing up success!).*



6.

052-053

#### GROUND FLOOR SHOPS AND THE MAGDOLNA QUARTER

*In Magdolna quarter – where more than half of the ground floor stores are empty but most of them are in municipal property, and several NGOs and community organizations operate actively there –, with the positive change in the attitude of the Municipality I find it possible to implement a temporary use strategy similar to the Renew Newcastle model. In an optimal scenario, temporary uses can revitalize the ground floors being continuously vacant for over ten years. Due to the central location of the quarter, the new places are available and attractive also for ones who are local inhabitants. The space pioneers coming from outside and the new functions attracting not only the locals may help to wash the boundaries between the quarter and the outer surroundings which now show a specifically rigid image. The new layer, which appears this way in the district as a ‘co-operating’ element – as it does not replace the existing population! –, can improve the internal and external image of the Magdolna quarter, while it has a positive impact on existing local businesses and utilized ground floors.*

#### DEFINITION OF THE GROUND FLOOR SHOP

*When analyzing the impact of ground floor stores on the city, Howard Davis does not talk about only shops but also mixed-use building complexes, where there are stores, workshops or other commercial function on the ground floor and apartments upstairs (Davis 2012, 4). According to him, the simultaneity of the two functions in space and time is of high significance for the city. In case of Magdolna quarter, the ‘upper’ residential function of the mixed-use shop/house ensemble can be taken granted. In terms of the present research and case studies, the ‘lower’ part with ground floor shops is defined as follows: its entrance opens directly from a public square or the inner*

*courtyard of the building*

*it occupies the ground floor, basement or mezzanine level of a residential building*

*it is provided with natural light*

*it has non-residential function*

*it can host a variety of functions (shop, office, gallery, workshop, storehouse, multi-functional shops and workshops) (basement rooms with only air vents are not included!)*

*The typical spatial structures and public space connections of the ground floor stores in the district were taken into consideration in determining the parameters. The aim was to create a set determined by the above definition, which includes as many ground floors capable for hosting varied functions as possible.*

#### RESEARCH METHODS AND THE LAYERS OF THE RESEARCH

*Based on municipal data and site visits, the number of ground floor shops determined by the above conditions is about 370 in Magdolna quarter, almost 55% of which are vacant (List 2013). While these hard data tell that half of the ground floor stores are empty, walking around Magdolna quarter a colorful world opens up. One has only to walk out to Mátyás square located in the heart of the district: he/she can find there leatherworkers’ workshop for bikers, carpenter and glass master, multi-functional stores divided in time and space, workshop fixing therapeutic shoes, and a plenty of NGOs and community spaces. At the same time, site experiences show that these ground floor shops are used almost exclusively by locals. The few places in the quarter can be counted on the fingers of one hand where the outer medium (i.e. people working/living somewhere else) can infiltrate.*





The listed dimensions of Magdolna quarter are investigated after being divided into separate layers. In the exploration of layers both the hard facts (typically from municipal data service) and the lifelike, vibrant reality experienced on site (site visit and the lessons of the research and design work processed on site (Micromagdolna 2014)) are taken into account. After analyzing the maps drawn about the research layers, they are projected on each other. The investigated layers and maps:

00\_Basic map on Magdolna quarter

01\_Map of vacant ground floor shops \_ photos

02.1\_Map of utilized ground floor shops \_list\_separation by functions \_photos

02.2\_ Exterior traffic map, utilized ground floor shops \_ photos

03\_Map of the boundary between the quarter and the exterior urban fabric\_ boundary types\_ photos

Other segment to be examined, which enriches the research formula, is the layer of locations considered important by the users living/working in the district. This layer is specifically bound to the locals and it is based on real internal demands. Why is this important when it is about the invitation of external participants? The aim of the temporary use strategy is a co-operative, positive gentrification that combines the outsiders and locals. The integration of real local demands makes the new temporary uses more colorful, stationary, sustainable and at the same time useful – thus it promotes the mixing of external and internal media. For this reason, the research is expanded by an additional 'local' layer:

04\_Map of community and social places in the quarter (living and operating places)

ΣM\_Projection of layers on each other \_ present status

ΣT\_Temporary uses on the ground floors of the quarter \_ vision

The screening and joint examination of the layers outlines the areas where it is worth to move the boundaries between the district and the outside surroundings in the first phase, and to launch temporary uses with catalytic effect.

#### DETAILED ANALYSIS AND SCREENING OF THE LAYERS

A summary sheet was prepared about all mentioned layers, in which the specific layer is briefly described along unified criteria and analyzed through map and photo documentation. The complete layer study can be read on the site of the Doctoral School (Dimitrijevic 2014).

Screening the research layers on each other and their joint examination showed that in case of Magdolna quarter it is very important to develop a cross axis in order to connect the district to its external surroundings. The temporary use strategy of ground floor shops can contribute in the creation of this connection axis. In addition, the research has also outlined the areas where these temporary uses should be started in the first phase - hoping for the catalytic effect of their operation.

#### SUMMARY – TEMPORARY USE STRATEGY

Ideally, the proposed temporary use strategy of Magdolna district loosens the boundaries between the district and the outside surroundings; connects the inside of the district to the city's bloodstream; improves the external and internal image that is currently mostly negative; addresses and combines both the site-bounded and the external users; acts as a catalyst for the vacant shops in the neighborhood and have a positive impact on the already utilized places. The main features of

*such an imaginative temporary use:*

*\_it invites also external users to the Magdolna quarter*

*\_it integrates the real local needs both from the locating's (where?) and function's (what?) point of view*

*\_it takes into consideration the network of the existing community and social places, and relates or connects to them in some way*

*\_gives the opportunity of mixed use (both for the exterior and the interior media)*

*\_it can be a non-profit, non-governmental organization (which is likely to deal typically with the quarter), but can be an enterprise or institute-like function too! These two profiles can appear also jointly and can be operated in a mixed-use (a good example of this is the Gallery8 Roma art space on Mátyás Square in the district).*

*\_as a first step, it starts at places in municipal property because a great number of them is in one hand, but it is expanded to private owned spaces too.*

*For the success of the temporary use strategy, a living and enthusiastic social urban rehabilitation, city-center location, good infrastructure connections, relevant stock of empty spaces, colorful interior world and a large number of active civil initiatives are given. The flexible and open attitude (change in attitude) of the Municipality is also needed; as well as a person or organization with a good knowledge of local conditions (connecting person); and the alignment of creative, flexible*

*and enthusiastic space pioneer entrepreneurs. In addition, based on the experiences of the site research and design works done so far, I think that the integration of real local demands and the involvement of people and organizations living/working/actively acting in the certain location are essential requirements and hopefully also the clues of success.*

*Present study primarily sought and offered answers to the question, where it is worth to launch temporary uses on the ground floors of the Magdolna quarter, with taking into consideration the district's endowments and the aims of the imagined temporary use strategy. The alignment needed for a successful strategy is not formed in itself – it is a research (and/or operative!) issue how a temporary use strategy can be started in Magdolna quarter.*

## REFERENCES

- BME ÉDI 2012-2013, [Magdolna quarter. Design of social service areas.] In: BME Építőművészeti Doktori Iskola 2012/2013: A kicsi szép / Small is Beautiful, year book, 2013. pp. 24-33.
- CIVILHÁLÓ 2012, <http://zofi.hu/projektek/magdi/rehabilitacio-es-civilek>, (2014.06.05.)
- DAVIS, HOWARD: *Living over the store: architecture and local urban life*. Routledge, 2012
- DIMITRIJEVIC, TIJANA: [Options of temporary uses in Magdolna quarter] In: BME Építőművészeti Doktori Iskola 2012/2013: A kicsi szép / Small is Beautiful, year book, 2013. pp. 100-105.
- DIMITRIJEVIC, TIJANA: [Temporary use strategy for empty shops in Magdolna quarter] BME ÉDI 2013-2014 research summary
- REGISTER 2013, *Register of the municipality owned ground floors prepared by the asset management firm of the Council of Józsefváros*, 2013
- MICROMADGOLNA 2014, *The summary blog page of the 'quarter' and 'micro' projects: [www.negyed.wordpress.com](http://www.negyed.wordpress.com)*
- RENEW NEWCASTLE, Marcus Westbury, <http://renewnewcastle.org/projects> (2014.01.16.)
- URBAN 2007: *Senatsverwaltung für Stadtentwicklung Berlin: Urban Pioneers. Berlin: Stadtentwicklung durch Zwischennutzung*. Jovis Verlag GmbH, Berlin, 2007.

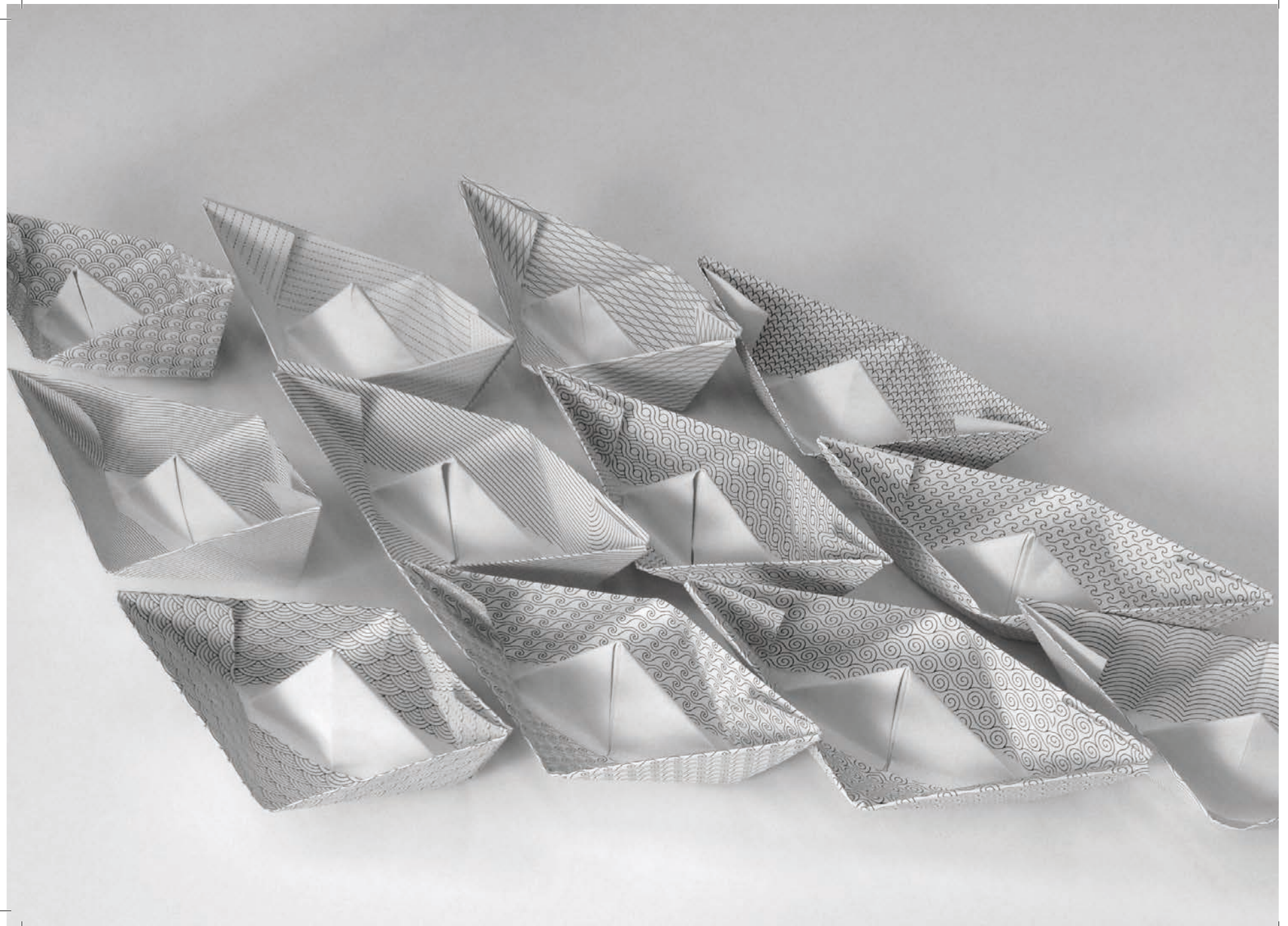
6. jellegzetes utcakép

7. Kesztyűgyár

6. typical street-view

7. Factory of gloves

054-055







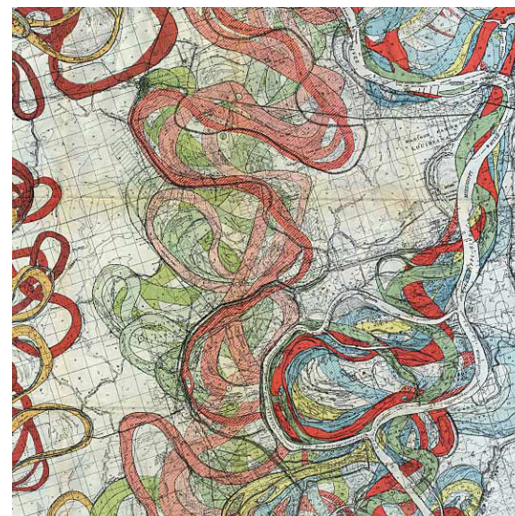
KRONAVETTER PÉTER (TÉMAVEZETŐ: MAROSI BÁLINT DLA)

## HULLÁMTÉR - VÁROSI ÁRTEREK

*Floodplain – Urban Riparian Zones*

A városi folyópartok megváltozott használata, a város-lakók folyóhoz való hozzáférése fontos és komplex kérdés. A lehetséges tervezési stratégiák és eltérő téri szituációk felvázolása után a kutatás célja a városi árterek jelentőségének, valamint a bennük rejlő értékek és lehetőségek bemutatása. A dolgozat két részre tagolódik, külföldi példák és a közelmúlt pár vonatkozó tervezési munkájának bemutatása után elméleti elemzésben próbálom összegezni az éves kutatás eredményeit.

*The altered usage of urban riversides, the accessibility of the riverfront is an important and complex problem nowadays. After presenting the possible design strategies and different spatial situations, the aim of the research is to demonstrate the significance and the inherent values of urban riparian zones. The essay consists of two main parts: after the analysis of European examples and some related design proposals, the results of the research project are summarized and concluded in the theoretical part.*



## HULLÁMTÉR

Magyarország területének 21,6 százaléka ártér (vagyis a folyó völgyének az a része, melyet a legmagasabb árvizek elborítanak vagy töltések közé fogott folyóvizeknél elboríthatnának), azonban csak 1,7%-a hullámtér (amit árvíz esetén valóban elönt a víz). Általános és megszokott kép Európa-szerte a nagyvárosokban a 19. század folyószabályozásainak eredményeképp létrejövő, rakpartok és támfalak által meghatározott városi tájkép, melyben a folyó ugyan fontos látványelem, a vízhez való viszony azonban egyoldalú. A városban élők valódi kapcsolata a vízzel megszűnt, a vízfelület többé nem a természet része, hanem monofunkcionális, infrastrukturális csatorna.

A jelenlegi trendek ebből a korlátolt helyzetből keresnek kiutakat a korábbival éppen ellentétes szemlélet mentén. Elvárásaink a folyóparttal szemben ma komplexebbek. Nem tekinthetünk vizeinkre pusztán túlszabályozott, barna infrastruktúraként, a folyóhoz való hozzáférés lehetőségeit keressük. A folyó nyílt városi térként is értelmezhető, mely mentén a rekreációs, illetve kulturális használatok jelentősége felértékelődött. Ennek szellemében a század fordulóján a városrehabilitációs beavatkozások között kiemelt szerepet kapnak a vízparti projektek.

A partvonal egyértelmű határvonalként megszűnik, a folyópartot nem vonalként, hanem térként értelmezzük egy új, dinamikus szemlélet alapján. E tér lényegében a hullámtér, melynek kiemelten fontos elemei a lassan felélt és eltűnő városi, természetes árterek.

A folyópart hagyományosan az átmenet tere, nem csak téri értelemben (szárazföld és víz között), hanem ennél komplexebb rétegekben is. Valójában hármas

találkozási pont, ahol egyszerre kell tekintetbe venni a folyó dinamikájából adódó követelményeket, a város és a használók igényeit, valamint a természet, ökoszisztéma védelmét. *"Floodplains as a space of negotiation between nature and the demands of a civilized society..." (Hölzer-Hund-Lüke-Hamm, 2008)* Tervezésekor kiemelten fontos kulcsszavak a multifunkcionalitás (a használatok rétegződése), az interdiszciplinaritás (többek közt a mérnöki szemlélet, az építészeti és a tájépítészeti határterülete, nem is beszélve a közösség bevonásának kiemelt lehetőségeiről) és a folyamat elvű tervezés (az idő, a változó körülmények és használatok figyelembe vétele).

## RIVER. SPACE. DESIGN

A folyópart szabályozását és a város folyóhoz fűződő viszonyát a part metszeti kialakítása és az árvízvédelmi stratégiák felől vizsgálva öt kategóriába sorolhatjuk (*Prominski-Stokman-Stimberg-Voermanek, 2012*). Az osztályozás a folyó szemszögéből vizsgálja a partot: milyen széles mozgásteret engedünk a folyó dinamikus partvonal-alakító erőinek. A partvonal ebben az értelmezésben kettős jelentőségű: az ár határa és a meder dinamikus változásainak határa is. Az öt kategória (az első 3 csak a vízszint vertikális változását szabályozza, az utolsó kettő a folyómeder laterális változásaival is foglalkozik):

1. Rakpartok és szabályozott folyómedrek, támfalak (a folyó partvonala állandó);
2. Gátak és mobilgátak (differenciált árvízi védekezés);
3. Árterek (magas vízállásnál a folyó bizonyos térségeket elönthet);
4. Folyómeder-változások (a folyó bizonyos korlátok

között szabadon alakíthatja medrét);

5. Dinamikus folyómenti táj (a folyómeder vonalának változása).

Ez a szemlélet a felvonultatott stratégiák és a hozzájuk tartozó beavatkozási módok (design tools) komplex, változatos alkalmazásával képzelet el a folyók városi szakaszainak kialakítását.

A dolgozat szempontjából kiemelten fontos a harmadik kategória, melynél olyan kulcsfogalmak köre csoportosíthatóak az árterületek lehetséges tervezési stratégiái, mint: a tér növelése (gátak visszahúzása, az ártér szintjének süllyesztése, víztartó medencék, árvezető csatornák, holtágak), kiemelés (mesterséges dombok mint szigetek, menekülő utak, lábakra állított épületek), tolerancia (az árhullámot elviselő szerkezetek, épületek, használatok és funkciók, anyagok és növényvilág), evakuáció (figyelmeztető táblák, jelzőrendszerek), alkalmazkodás (felúszásra tervezett házak).

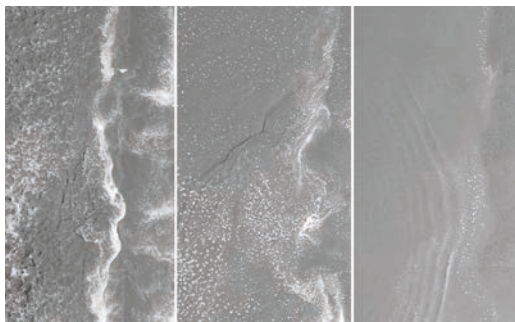
## PRO ÉS KONTRA

A folyók szigorú szabályozása bizonyos pontokon megold problémákat, de súlyosbítja őket máshol, gyorsítja és emeli az árhullámot. A hullámtér valójában az árhullámot lassító és mérséklő tartalék-terület. A globális felmelegedés, a hullámtéri feliszapolódás mind az árhullámok emelkedő vízszintjét elősegítő folyamatok, melyeket nem lehet pusztán folyamatos gátmódosításokkal kezelni.

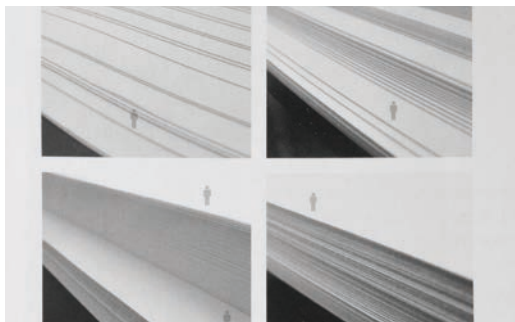
A hullámterek fontos láncszemei annak a folyamatnak, ahogyan a szabályozott folyók monofunkcionalitása (jórészt közlekedési és ipari területhasználat), tehát az eddigi háttáfordítás helyett korlátlan hozzáférést



2.



3.



4.

nyújtanak a vízhez. Területükön az előtérbe kerülő rétegzettebb, új használatok a megfelelő kialakítással jól megférnek. A part nyitott határterülete egyúttal jó kísérleti terület is: használata állandó inspiráció a városi közösségek számára (playscape), állandó változása ideiglenes és visszafordítható beavatkozásokat igényel, melyek esetében nyilvánvaló követelmény a természetes környezet értékeinek védelme.

A folyók városi szakaszain a hullámterek a zöld és a kék infrastruktúra összekapcsolására adnak lehetőséget, a természetes növényzettel borított part új ökológiai rendszereknek nyit teret (az ártéri és vízi élővilág számára egyaránt), javítja a víz minőségét. Ennél rejtettebb, de fontos szerepük, hogy helyet adva a folyó dinamikus, természetes változásainak, képesek megjeleníteni és átélhetővé tenni a folyó természeti erejét. Az emberi befolyás mértékének csökkenésével nagy mértékben befolyásolják a természetesség érzetét, növelik a part természeti potenciálját (vö. fenségesség fogalma). A folyó-érzet erősségének ez az élmény éppúgy fontos tényezője, mint a víztől való távolság, a rálátás, a lejutás lehetősége.

Ezek mellett természetesen nem hallgathatóak el a városi árterek kialakításával kapcsolatos kétségek sem. Vajon valóban a folyó dinamikájának megjelenítése-e a természetesség megteremtésének legarányosabb városi módja? A természetes állapot mesterséges

1. Missisipi folyó rajzolata
2. Kacushika Hokusai: A nagy hullám Kanagavánál (1830)
3. Hullámok egy buszmegállóban, Bukarest (2014)
4. A Szajna partjáról készült makettek (Topos 81, 2012)

létrehozása eleve rengeteg csapdát rejt. Az árterek használata kétségbevonhatatlan nehézségekkel és áldozatokkal jár (a fenntartás magas költségei, élet- és vagyonvédelmi követelmények, korlátozott használat, kiszámíthatatlanság). A vonatkozó európai példák esetében ráadásul feltűnő, hogy kisebb léptékű, vízhozamú és vízszint-ingadozású folyóknál tudják sikeresen alkalmazni a tárgyalt stratégiákat (a nehézségek ezekkel egyes arányban csökkennek). Ezekre a kérdésekre talán megnyugtató válasz, ha ezeket a területeket csak a folyóhoz fűződő viszony egyik lehetséges módjaként értelmezzük, kialakításukat, illetve meglévő árterek esetén védelmüket pedig a teljes partvonal összefüggéseiben vizsgáljuk.

#### MODELLEZÉS

A folyópart képét legjellemzőbben egy-egy felvett keresztmetszet mutatja be, a lehetséges profilok (a támfalaktól, lépcsőkön, szintugrásokon át a hosszan elnyúló fövényig) könnyen megjeleníthetők egymásra rétegzett kartonlapok egymás feletti elcsúsztatásával (lásd. Szajnára alkalmazott modell, Topos 81.). A városi folyószakaszok képe valójában szemléletesen leírható rengeteg ilyen metszet-makett sorolásával, lényegében a modell további finomításával, a választott stratégiák diverzitásával és keverésével, a helyes arányok megtalálásával határozható meg a használatok és

1. drawing of the Missisipi-river
2. Katsushika Hokusai: The Great Wave off Kanagawa (1830)
3. Ripples in a bus-stop, Bucharest (2014)
4. Models of Seine's riverfront (Topos 81, 2012)





5.



6.



7.

lehetőségek függvényében a város vízhez fűződő ideális viszonya. Ebben az összefüggésben fontos további változó a makett "folyóhoz vezető lépcsőinek" szélessége (teljes partszakasztól a keskeny lépcsőig vagy akár sólyáig).

Ez a szélesség a hullámterek esetében is lényeges szempont. A skála egyik véglete a bemutatott zuerai Galego-part, ahol a város egységesen ártérként kezeli folyópartját. A legkeskenyebb esetre szép példa a müngsteni Wupper-part. A vasúti híd alatt lévő, korábban burkolt parkolóként működő területen ártéri park jött létre, ahol a 100 éves árvízre tervezett, helyi kövekből rakott töltés helyenként felszakad, és lokális, keskeny, geometrikus öbölserű ártereket hoz létre. A szárazföld és a folyó fésűsen összeszövődik, a folyóhoz vezető lankás területeken fürdésre és játékra nyílik lehetőség, a meredek töltések tetején jó rálátás nyílik a teljes folyóra, egy ponton pedig kézi hajtású kábel-kocsi viszi át a parkra szervezett kirándulóutak látogatóit.

#### FOLYÓ ÉS IDŐ - KÖZTES HASZNÁLAT

A folyópart mint közeg különösen fontos helyszíne a köztes használatoknak. A köztesség, átmenetiség és változás folyóink fontos attribútuma (vö. Hérakleitosz "nem léphetsz kétszer ugyanabba folyóba"). Amit ma látunk, csupán pillanatfelvétel a folyó életében, hisz maga is változás. Változik vízszintje és vízhozama napról napra, téli és nyári idénybeli használata, áradások idején a folyómenti táj radikálisan átalakul, és változik hosszú távon medrének vonala is, de folyamatosan alakul a város gazdasági és kulturális viszonya is a folyóhoz (vö.: folyó – folyamat – a folyók a kialakulásának, változásának hosszú távú folyamatai). Az átmenetek közege a városi

part: víz és szárazföld, természet és civilizáció közt. A folyó mentén az érdekek és használatok egymásra rétegződnek (infrastruktúra, közlekedés, rekreáció, kultúra), viszonyunk meghatározása mindenkor interdiszciplináris feladat (mérnöki – építészeti – tájépítészeti szemlélet). Kimondható az is, hogy a folyópart, különösen a hullámtér szinte hagyományosan az idényszerű, köztes használat, az átmeneti terek és a spontán építés terepe. Sok víz fog lefolyni a Dunán, mire... szoktuk mondani, mostanában azonban egyre gyakrabban kerül elő a Reischl Gábornak tulajdonított mondat: "Nem az a kérdés, hogy mi lesz, hanem hogy addig mi lesz." (R. G.)

#### TARTALÉK

A partvonal hullámtérként való értelmezése azt jelenti, hogy egy elméleti, határozott határvonalat kiszélesítve teret képzünk. A létrejövő átmeneti, köztes tér lényegében rátartás, tekinthető pazarlásnak, feleslegnek, de nézhetünk rá többletként, tartalékként is. A városi árterek védelme a tartalékok felélése helyett tartalékok felhalmozását jelenti. A hullámtér védendő érték, mely nem baj, csupán sok gondoskodást kíván, a folyók városi szakaszainak fontos, pótolhatatlan eleme lehet.

A tartalék fogalmának megértéséhez példaként vizsgálható a fal, a kint és a bent közötti határ. A falból az idők folyamán egyre inkább eltűnt a tartóssághoz kötődő anyag-többlet, épületeink falai egyre vékonyabbak. Értékként őrizzük a régi falakat, mert az azokban rejlő nagyvonalúságot ma már nem engedjük meg magunknak. A kelletnél vastagabb falban tartalék van: alakítható, új igényekre adaptálható, akár újabb tereket

is vághatunk bele, a térhatároláson túl lehetőséget ad a használatra is.

A szó latin gyökeréig eljutva (francia: réserve (tartalék) reserver (félretesz) - latin: reservo (megőriz) servo (őríz, figyel)) tisztázható, hogy a tartalék valaminek a megőrzése egy másik idő számára. A tartalék egyik szép példája a régi szekrények dupla fenekű fiókjá. A fiók alsó lapjának megduplázásával tér jön létre, ahol biztonságban van a családi hagyaték.

A tartalék, vagy felesleg iránti igény mintha a tiszta funkcionalizmuson túlmutató, alapvető emberi szükségletünk volna, különböző formákban és szinteken jelenik meg az építészetben: a díszítésben, a térben, az esztétikai alakításban. Legmarkánsabban és elemiben azonban az építés szükségességét megkérdőjelező kiindulási ponton jelenik meg: hová építünk, és hová nem, hol éljük fel a tartalékokat, és hol halmozzuk fel őket.

A tartalék a skála egyik véglete, a másik oldalon a hátralék áll. A hátralék nem pusztán a tartalékok felélése, hanem olyan problémák generálása, amelyek a jövőben jelennek csak meg. Hogy miből lesz tartalék, és miből hátralék, sokszor csak az idő dönti el. A többletet (felesleg - surplus) és a hiányt (deficit) a közgazdaságtan is kutatja, mintha ezen a területen jobban látható lenne egy-egy grafikon segítségével, hogy a helyes arány megtalálása létfontosságú a jó gazdálkodáshoz. A minimax

algoritmussal (amelyet például a sakkozásra kifejlesztett számítógépek alkalmaznak) a játékelmélet foglalkozik. Ennek elve szerint azt a lehetőséget kell választani, ami minimalizálja a maximális veszteséget (ami felfogható a minimális nyereség maximalizálásaként is).

Az építészeti szakmai minimum ugyan nem definiált. Ha mégis szeretném meghatározni: az építész felélheti a tartalékokat, de igyekezzen elkerülni hátralékok létrehozását. A tartalékok felélésevel hozzon létre értékesebbet, mint a kiindulási állapot, ne okozzon kárt. Vagy: a szakmai minimum annak az alapvető kérdésnek az eldöntése, hogy adott probléma megoldásához valóban szükséges-e az építés vagy az építész jelenléte.

#### PÉLDATÁR

A városi árterekhez kapcsolódó gyűjtés nem szorítkozik csupán a régióra, vagy akár a Dunára, hanem keleti és nyugati irányban is túllép ezeken a határokon. A régió fogalma viszonylagos, a folyók épp abban segítenek, hogy megfeledezzünk a határokról. A 20. századig természetes határokként épphogy elválasztották a nemzeteket, ma Európában inkább az összekötésről szól. A folyó ezért nem ismer határokat, a problémák egy folyó hosszán mindig közösek, csak esetleg később érkezik az árhullám. *"He who respects a river also respects his neighbours."* (Konrád György) Szép történet, ahogy Csehországban meghonosodott az "Ahoj" köszönés (lásd:

Kisvakond). 1918-ban a csehszlovák állam használati jogot és tengeri kikötőrészt kapott Hamburgban (Moldauhafen), és 1929-ben megindult a csehek nemzetközi folyami hajózása az Elbán, a hajósok pedig gyorsan eltanulták az angoloktól a köszönést.

A gyűjtés során fontosnak tűnt a szélsőségek megmutatása (minőségi, léptékbéli értelemben is), ezekhez képest tisztábban látszódnak a józan, arányos stratégiák lehetőségei.

Az elemzett példák:

- I. PARQUE FLUVIAL (Gallego, Zuera, Spanyolország)
- II. REIB INSEL (Rajna, Mannheim, Németország)
- III. REGENSBURGI DUNAPART (Regensburg, Németország)
- IV. ISAR-PLAN (Isar, München, Németország)
- V. LOUCNÉ PATAK (Litomysl, Csehország)
- VI. DÂMBOVIȚA (Bukarest, Románia)
- VII. MILD HOME (Galla-patak, Tatabánya, Magyarország)
- VIII. RÓMAI-PART (Duna, Budapest, Magyarország)
- IX. NAPBÁCSI (Duna, Budapest, Magyarország)

5. Major Ákos fotója (akosmajor.com)

6. Sivatagi quanat (föld alatti folyó) műholdfelvétele

7. Az Utah állam-beli Pando rezgő-nyár kolónia

5. Photo of Ákos Major (akosmajor.com)

6. Satellite photo of desert quanat (water chanel below the ground)

7. Pando clonal colony of quaking aspen in Utah

060-061

HULLÁMTÉR - VÁROSI ÁRTEREK | Floodplain - Urban Riparian Zones | Kronavetter Péter



## FLOODPLAIN

21,6% of the area of Hungary consist of floodplains (that are parts of the river valley being inundated by the highest floods, or could be inundated in case rivers are confined between embankments), however, only 1,7% works as a riparian zone (that is actually covered with water in case of flood). In big cities across Europe, the city-scape defined by the embankments and rampart, built as part of the river control in the 19th century, makes a general and familiar image, where the river is an important visual element; however, the relationship to the water is one-sided. The real connection between citizens and water has vanished; the waterfront is not part of the nature anymore, just a mono-functional infrastructural canal. Current trends are looking for ways leading out of this restricted situation, along just the opposite approach as before. The expectations of the riverside are more complex today. Natural waters should not be considered merely as overregulated brown infrastructure, there is a search for the access to the river. The river can be interpreted also as an open urban space along which the importance of recreation and cultural usages has been increasingly appreciated. In this spirit, the waterfront projects played a significant role among the urban rehabilitation interventions at the turn of the millennium. The riverbank ceases to be a clear dividing line; on basis of a new, dynamic approach now it is interpreted as a space instead of a line. This area is actually a floodplain and its elements of key importance are the slowly consumed and vanishing urban, natural riparian zones. The riverside is traditionally a place of transition, not only in sense of space (between land and water) but also in much complex layers. In fact, it is a triple meeting point, where the consequences resulting from the dynamics of the river have to be taken into consideration in parallel to the needs of the city and the users as well as the protection

of the nature and the eco-system. "Floodplains as a space of negotiation between nature and the demands of a civilized society..." (Hölzer-Hund-Lüke-Hamm, 2008) In its design, the priority keywords are multi-functionality (layering of different uses), interdisciplinary (among others, it is the border area of the engineering approach, architecture and landscape, not to mention the specific possibilities of community involvement) and the process-based planning (taking into consideration time, changing conditions and usages).

## RIVER. SPACE. DESIGN

Taking into consideration the design of the bank's section and the flood protection strategies, the river control and the city's relationship with the river can be classified into five categories (Prominski-Stokman-Stimberg-Voermanek, 2012). The classification examines the riverbank from the river's point of view: how wide margin is provided for the dynamic riverbank shaping forces of the river. In this sense the river line has double significance: it is the boundary of the flood and also that of the dynamic changes in the river bed. These five categories (the first three of them regulate only the vertical changes of the water level, the last two also deal with the lateral changes of the river bed) are:

1. Quays and controlled riverbeds, ramparts and embankments (the line of the riverbank is permanent)
2. Dams and mobile dams (differentiated flood protection)
3. Riparian zones (at high water level of the river it can flood some areas)
4. River bed changes (the river can freely form its bed within certain limits)
5. Dynamic riverine landscape (changes in the river bed line)

This approach considers the development of the urban sections of rivers with the complex, varied application of the presented strategies and the corresponding intervention methods (design tools): well-chosen strategies at proper location.

From the study's point of view the third category is of high importance, where the possible design strategies of riparian areas can be grouped along such key concepts as: increasing the space (retraction of dams, lowering the level of the floodplain, water reservoirs, flood drainage channels, backwaters), level lifting (artificial hills as islands, escape routes, buildings placed on 'legs'), tolerance (flood-bearing structures, buildings, usages and functions, materials and vegetation), evacuation (warning signs, warning systems), conformation (houses designed to float).

## PROS AND CONS

The strict regulation of rivers may solve some problems at certain spots, but at other places it exacerbates them, accelerating and increasing the flood. The floodplain is actually a reserve area slowing down and reducing the flood. Both global warming and the sedimentation of the floodplain are processes that contribute in the rising level of floods, which tendencies cannot be treated merely with continuous dam corrections. Floodplains are important links in the process as they provide an unrestricted access to the water instead of the mono-functionality of the controlled rivers (manifested mainly in the transportation and industrial use of land) that is instead of the former turning back. In their zone, with the help of a proper design the more layered new usages coming into view can coexist. The open border zone of the riverbank is also a good experimental area: using it means a continuous inspiration for the urban communities (playscape), its permanent change demands temporary and reversible interventions for which the protection of the natural environment's values is an obvious requirement. Along the urban sections of rivers the floodplains give the chance for connecting green and blue infrastructure, the bank covered with natural vegetation opens space for a



8.



9.



10.

new ecological system (both for the floodplain and aquatic wildlife), and improves the water quality. Another important but hidden role of their is that they give place for the dynamic, natural changes of the river, this way they are able to show the natural power of the river and make it experienceable. With the decrease of human influence, the floodplains greatly affect the sense of naturalness; and they increase the natural potential of the bank (cf. the concept of sublimity). This experience is just as important factor of the river-perception as the distance from the water, the view and accessibility. In addition, of course, the doubts cannot be concealed either that are related to the development of urban floodplains. Does actually the visualization of the river's dynamics is the best proportionate urban way for creating naturalness? Creating a natural state with artificial means contains already a lot of pitfalls. The utilization of floodplains comes with undoubted difficulties and sacrifices (high maintenance costs, life safety and security requirements, restricted use, unpredictability). Moreover, in case of the related European examples it is striking that the discussed strategies can be applied successfully only in case of rivers with smaller-scale water flow and water level ripple (difficulties are reduced in direct proportion to these factors). The answer to these questions may be reassuring if the floodplain areas are interpreted only as one of the possible ways of the connection to the river, and their design or – in case of existing floodplains – protection is analyzed in the context of the entire riverside.

8. Duna-parti kerekes stég

9. Berlini Ulap Platz revitalizációja (Rehwald Landschaft-architekten 2007)

10. Mori Yuzan (1903): Hamon Shuu - Hullámok és fodrok gyűjteménye. Kiotó

#### MODEL MAKING

The overall view of the river is most typically shown by the cross-sectional views, where the layers of cardboards presenting the possible profiles (ramparts, stairs, level changes or long stretch of sand) are slid over each other (see: model applied for Seine River, Topos 81.). In fact, the view of urban river sections can be concretely illustrated with placing a plenty of these section-models after each other; the city's ideal relationship to the river can be defined through a further refinement of the model, with the diversity and mixing of the chosen strategies and with finding the proper scales, depending on the uses and opportunities. In this context, another important variable value is the width of the model's 'stairs leading to the river' (from the entire riverbank to narrow stairs or even boat ramps). This width is also an important consideration in case of floodplains. One extreme of the spectrum is the Galego bank in Zuera, where the city uniformly treats its riverbank as a floodplain. For the narrowest solution, the Wupper bank in Müngsten is a good example. At place of the former paved parking plot, located under the railway bridge, a riparian park was developed, where the 100 year old embankment – designed for flood protection, built from local stones – is interrupted at some places, creating local, narrow, geometric bay-like floodplains. The land and the river are interwoven, the areas on the gentle slope leading to the river provide bathing and playing facilities, on top of the steep embankments there is a good panorama over the entire river

8. Pier with wheels at the Danube

9. Revitalization of Ulap Platz in Berlin(Rehwald Landschaft-architekten 2007)

10. Mori Yuzan (1903): Hamon Shuu - Collection of Waves and Ripples. Kiotó

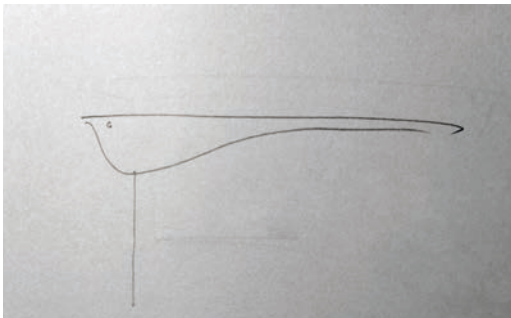




11.



12.



13.

and at a certain spot a hand-operated cable car takes across the river the visitors of the hiking trails organized to the park.

#### RIVER AND TIME – TEMPORARY USAGE

The riverbank as a medium is a particularly important location of temporary usages. Intermediate nature, temporality and change are the important attributes of our rivers (cf. Heraclitus 'You could not step twice into the same river'). What we see today is only a snapshot of the river's life, since it presents the change in itself. Its water level and runoff change day by day, its winter and summer seasonal use alternates, the riverine landscape is radically transformed during floods, and also the line of the riverbed changes in the long run, but the city's economic and cultural relationship to the river is continuously developing too (cf.: river – process – the long-term processes of the development and change of rivers). The urban riverside is the location of transitions: between water and land, nature and civilization. Along the river the interests and uses are layered on each other (infrastructure, transportation, recreation, culture), defining their relation is always an interdisciplinary task (engineering, architectural and landscape architectural approach). It can also be stated that, almost traditionally, the riverside, especially the floodplain is the place of seasonal, temporary uses, transitional spaces and spontaneous building activity. We say 'A lot of water will flow down the Danube, by the time...'; however, the sentence attributed to Gábor Reischl appears more often nowadays: 'The question is not what will come but what will be in the meantime.' (G. R.)

#### RESERVE

Interpreting the riverbank line as a floodplain means creating space by widening a theoretical, definite border line. The transitional, temporary space created this way is actually

a 'tolerance', a reserve that can be considered a total waste, surplus, but at the same time it can be interpreted as an addition, a reserve. The protection of urban floodplains means the accumulation of reserves instead of their depletion. Floodplains are values to be protected that do not present a problem only they need a lot of care and may become important, irreplaceable elements of the urban sections of rivers. In order to understand the concept of reverse, wall as the border between inside and outside can be studied as an example. Over time, the material-surplus needed for durability has vanished from walls, they became thinner and thinner. Today, old walls are preserved as great values since their inherent generosity cannot be afforded anymore. There is a reserve in walls that are thicker than necessary: they can be formed, adapted to new needs, even new spaces can be cut in them; and in addition to space separation they also provide the opportunity of other functions. Going down to the Latin root of the word (French: *réserve* (reserve) *reserver* (to reserve) - Latin: *reservo* (to preserve) *servo* (to save, to control)) it can be clarified that a reserve is a thing that keeps something for another period. A nice example for the concept of reserve is the double bottom drawer of old cabinets. By doubling the bottom sheet of the drawer, a place was created where the family legacy was safe.

Beyond pure functionalism, the need for a reserve or surplus seems to be a basic human need, and in architecture it appears at different levels and forms: in ornaments, space and the aesthetic development. However, it appears the most elementary, with a special emphasis at the starting points that question the needs of the construction: where to build and where not, where to deplete the reserves and where to accumulate them. Reserve is one extreme of the spectrum, at the other end there is the remainder. Remainder is not only the





depletion of reserves but also generating such problems which will appear only in the future. What is going to be a reserve, and what a remainder, often only time will tell. Surplus and deficit are also subjects of economic research, as if it would be easier in this field to illustrate with the use of diagrams that finding the correct rate is essential to a good management. The Minimax algorithm (that is applied for example by computers developed for playing chess) belongs to the field of game theory. According to its principle, that choice should be selected which minimizes the maximum loss (that can also be considered the maximizing of the minimal loss). However, the professional minimum of architecture is not defined. If you still would like to define it: an architect may deplete the reserves but he/she should try to avoid the development of remainders. By depleting the reserves, an architect should create something more valuable than the baseline and should do no harm. Or: the professional minimum is to decide the fundamental question whether construction or the presence of an architect is actually needed for solving a given problem or no.

#### EXAMPLES

The collection related to urban floodplains is not restricted to only a region or Danube River but goes beyond these borders both in eastern and western direction. The concept of the region is relative; rivers are just helping us to forget about borders. Until the 20th century, they separated nations as natural borders, while today they are about to make connections in

11. A Loucné patak revitalizációja (Litomyšl, Josef Pleskot)
12. atabányai távhő-vezeték a Galla-patak fölött (Mild Home pályázat - Nagy Iván, Frikker Zsolt, Vörös Tamás, KP)
13. Szélkakas terve a Napbácsihoz (Kalmár László, Mihály Eszter, Pelle Zita, Kukucska Gergely, KP)

Europe. The river therefore does not know any borders, the problems are common along the length of a river, and only the flood might arrive later. "He who respects a river also respects his neighbours." (György Konrád) A nice story, as 'Ahoy' greeting was spread in the Czech Republic (see: *The Mole, in the Czech original called Krtek*). In 1918, the Czechoslovak State was provided with user rights and a seaport part in Hamburg (Moldauhafen), later, in 1929 Czechs started the international river navigation on the Elbe River, and the sailors have learned the greeting quickly from the English. During the collection phase the presentation of extremes seemed to be important (both in sense of quality and scale), as the options for common, proportional strategies become clearly visible compared to them.

#### THE ANALYZED EXAMPLES:

- I. PARQUE FLUVIAL (Gallego, Zuera, Spain)
- II. REIB INSEL (Rhine, Mannheim, Germany)
- III. BANK OF DANUBE IN REGENSBURG (Regensburg, Germany)
- IV. ISAR-PLAN (Isar, München, Germany)
- V. LOUCNÉ CREEK (Litomyšl, Czech Republic)
- VI. DÂMBOVIȚA (BUCHAREST, ROMANIA)
- VII. MILD HOME (GALLA-CREEK, TATABÁNYA, HUNGARY)
- VIII. RÓMAI-PART (DANUBE, BUDAPEST, HUNGARY)
- IX. NAPBÁCSI (DANUBE, BUDAPEST, HUNGARY)

11. Revitalization of Loucné stream (Litomyšl, Josef Pleskot)
12. District-heating pipe above the Galla stream at Tatabánya (Mild Home competition - Iván Nagy, Zsolt Frikker, Tamás Vörös, PK)
13. Sketch of wind-vane for the Napbácsi (László Kalmár, Eszter Mihály, Zita Pelle, Gergely Kukucska, PK)

#### HIVATKOZÁSOK | REFERENCES

1. HÖLZER, Christoph, HUND, Tobias, LÜKE, Carolin, HAMM, Oliver G. (2008): Riverscapes - Designing Urban Embarkments. Birkhauser, Basel
2. PROMINSKI, Martin, STOKMAN, Antje, STIMBERG, Daniel, VOERMANEK, Hinnerk, ZELLER, Susanne (2012): River. Space. Design. Birkhauser, Basel
3. DREISEITL, Herbert, GRAU, Dieter (2012): New Waterscapes (Planing, Building and Designing with Water). Birkhauser, Basel
4. MAGRIS, Claudio (2012): Duna. Európa, Budapest
5. MÉSZÖLY, Miklós (1989): Volt egyszer egy Közép-Európa. Magvető, Budapest
6. ESTERHÁZY, Péter (2005): Hahn-hahn grófnő pillantása. Magvető, Budapest
7. PIRSIG, Robert M. (1989): A zen meg a motorkerékpár-ápolás művészete. Árkádia, Budapest
8. ECO, Umberto (2009): A lista mámore. Európa, Budapest
9. Topos 81 - Water Landscapes (2012) Callwey, Munich
10. NAGY, Iván (2013): Modern építészet / Modernitás 2.0. DLA Doktori értekezés, BME, Budapest
12. <http://dunaiszigetek.blogspot.hu/>
13. <http://vimeo.com/66916180>
14. <http://epiteszforum.hu/stanica-cimboraimnak-karacsonyra1>
15. [http://geogr.elte.hu/PHD\\_konferencia\\_ELTE\\_2002/doktori\\_konferencia\\_anyagai\\_2002/babakkrisztina.pdf](http://geogr.elte.hu/PHD_konferencia_ELTE_2002/doktori_konferencia_anyagai_2002/babakkrisztina.pdf)
16. [http://dladolg.mome.hu/2010-11-1/csontos\\_csenge.pdf](http://dladolg.mome.hu/2010-11-1/csontos_csenge.pdf)
17. <http://regi.epiteszforum.hu/node/17856>
18. <http://www.studiobasar.ro/?p=4507&lang=en>

064-065





TÖRÖK BENCE (TÉMAVEZETŐ: MAJOR GYÖRGY DLA)

## **KELET-KÖZÉP-EURÓPAI ONLINE ÉPÍTÉSZETI OLDALAK**

*East-Central European online architectural sites*

A virtuális építészeti világ a design blogokon és honlapokon épül, nap mint nap ezer és ezer projekttel bővül a „kínálat”. Szinte lehetetlen követni, hogy mi minden épül és terveződik szerte a világban. A népszerű nemzetközi blogokon a kelet-európai építészet meglehetősen alulreprezentált, ugyanakkor az országos online építészeti magazinok sem segítenek a régió építészetének külföldi elterjesztésében. A tanulmány célja a kelet-közép-európai online építészeti oldalak felkutatásával és elemzésével közelebb hozni régiójunk online publikált építészetét.

**066-067**

*The virtual architectural world is being built on design blogs and homepages, the “supply” is expanded by thousands and thousands of projects day by day. It is almost impossible to follow what is built and designed around the world. On popular international blogs Central European architecture is rather underrepresented, at the same time the national online architectural magazines don’t help either to spread the architecture of the region abroad. The aim of this study is to bring us closer to the online published architecture of the region by the research and analysis of the East-Central European online architectural sites.*



1.

A mai globalizált és digitális technikákkal zsúfolt világban a földrajzi elhelyezkedésből adódó hátrányok és előnyök változáson mennek keresztül. Ez a változás annak köszönhető, hogy az interneten, a virtuális világban mindenki jelen tud lenni, ha akar. Ez a jelenlét természetesen nem vethető össze a valódi jelenléttel, de átformálja a gondolkodásunkat.

Ez a tanulmány megkísérli feltérképezni a közép-kelet-európai építészeti portálokat és összefoglalni az ott tapasztaltakat. Kevés ismeretanyagunk van régióink építészetéről, és mint a tanulmányban is látni fogjuk, nem is olyan egyszerű tájékozódni. A nyelvi akadályok nem könnyítik meg az egyes országok nyitását, kevés kétnyelvű, vagy kifejezetten külföldi közönség számára olvasható tartalom található az interneten, ráadásul ezeket megtalálni csak tudatos kereséssel, vagy talán még úgy sem lehetséges. Ez a vizsgálódás talán közelebb visz a régió építészetéhez is, könnyebben elérhetővé teszi azt. A honlapok interneten történő felkutatása helyett úgy döntöttem, hogy az adott ország fiatal építészeitől kérek segítséget abban, hogy az olvasott építészeti oldalakat megtaláljam. Ez részben a nyelvi akadályok miatt tűnt a legcélravezetőbbnek, hiszen így az internetes keresések során kimaradó oldalakat is megtalálom, másrészt képet ad arról, hogy a kelet-közép-európai építészek hogyan és honnan tájékozódnak. A honlapok vizsgálata során más oldalakra is ráakadtam, némelyik bekerült a válogatásba, mert tartalom alapján érdekesnek tűnt. Némely oldallal azért nem foglalkozom, mert bár bő tartalommal rendelkezik, de hónapok óta nem frissült.

Két elemzést végeztem: elsőként tizenkilenc kiválasztott oldalt vizsgáltam néhány szűkített szempont alapján. Ennek

eredményeit felhasználva kiválasztottam az oldalak közül hatot, melyeket alaposabb vizsgálatnak vettem alá. Jelen dolgozat nyolc (országonként egy és egy nemzetközi) oldal elemzését közli.

A részletesebben vizsgált hat oldalnál segítségül vettem elsőnek az Európai Unió Minerva 5. munkacsoportjának az ajánlásait<sup>1</sup> a kulturális intézmények honlapjaival kapcsolatban. Ez a segédanyag a "felhasználói igények, tartalmi és minőségi követelményeit" foglalja össze. Ezen kívül Jakob Nielsen, nemzetközileg elismert web-ergonómus könyvének<sup>2</sup> segítségével állítottam össze az elemzési szempontokat, melyeket rövid magyarázatokkal egészíték ki.

#### VIZSGÁLT OLDALAK

##### ÁTFOGÓ JELLEGŰ OLDALAK

[www.east-centricarch.eu](http://www.east-centricarch.eu)<sup>3</sup>

Az oldalt az Arhitekt nevű román építészettel foglalkozó alapítvány hozta létre, célja a "jó minőségű" kelet-közép-európai építészet bemutatása. Az oldal kapcsolódik az arhitekt magazinhoz és az általuk szervezett 2011-es temesvári kiállításához, melynek címe: International Arhitekt Festival Fluencies. Egyrészt felhívásban kérték építészirodák közreműködését, másrészt kuratóriumuk is megkeresett építészeket, hogy publikálják a munkáikat. Ezek a publikációk jelentették az oldal alapját, mely azóta is folyamatosan bővül. Az oldal országok és építészek szerint is kereshető, nagyjából 240 épületet publikált ez ideig, tervekkel nem foglalkozik. Kritikák nem jelennek meg az épületekről, viszont részletes ismertetőket és tervrázokat is tartalmaznak a bejegyzések. Nemzetközi partnerei között az epiteszforum.hu oldal szerepel.

##### ROMÁNIA

[www.arhiforum.ro](http://www.arhiforum.ro)<sup>4</sup>

A román nyelven megjelenő oldal pályázatokat, terveket és megépült épületeket mutat be. 2010 óta üzemel, nagyjából 240 tervet és épületet publikált ez idő alatt, kritikákat nem közöl, csak leírásokat, nemzetközi oldalakra mutató linkeket nem tartalmaz. A honlapon alkotók neve alapján is lehet keresni. Mindent egybevéve egyszerű felépítésű, jól használható oldal, még román nyelvismeret nélkül is könnyű kiigazodni rajta.

##### SZERBIA

[www.designed.rs](http://www.designed.rs)<sup>5</sup>

A szerb oldal hitvallása, hogy kommunikációs platform legyen a design területén belül Szerbiában, mely hozzájárul a kreatív ötletek cseréjéhez. Elő akarja segíteni a modern design kommunikációját, ennek érdekében párbeszédre hív.

2009-ben indult, naponta frissül, kevés építészeti projektet publikál, azokról kritikát nem közöl, cseh kapcsolatokkal rendelkezik. Számtalan, a design minden területén munkálkodó alkotóval közöl interjúkat, pályázatokra hívja fel a figyelmet, eseményekről számol be, és külön foglalkozik fotósorozatok bemutatásával. Fontos eleme, hogy hozzászólásra és tudásmegosztásra helyezi a hangsúlyt, erre külön blog oldala biztosít teret.

##### LENGYELORSZÁG

[www.bryla.pl](http://www.bryla.pl)<sup>6</sup>

A lengyel honlap Agnieszka Rumińska blogja, aki számára "az építészet, a hely, ahol él, nem közömbös, mert az építészet teremti meg a mindennapi élet keretét." Nemzetközi és lengyel építészetet, új beruházásokat,



2.

otthonokat és terveket is publikál. Összehasonlítva más oldalakkal sok bejegyzéssel rendelkezik, nagyjából 900 nemzetközi és 1300 lengyel épület elérhető az oldalán, 150 tervet publikált rövid leírásokkal.

#### SZLOVÁKIA

[www.architecture.sk](http://www.architecture.sk)<sup>7</sup>

A 2005-ben alapított szlovák oldal építészek, tervezők és építészhallgatók számára íródik, a szlovák és nemzetközi építészet híreit foglalja össze, és pályázatokról, előadásokról és kiállításokról ad hírt. A napi szinten frissített oldal nagyjából 400 épületet publikált, a külföldi épületeket bemutató publikációk jelentős része más, nemzetközi oldalakról átvett anyag. A cikkek gazdag képanyaggal és tervekkel is illusztráltak.

#### CSEHORSZÁG

[www.archiweb.cz](http://www.archiweb.cz)<sup>8</sup>

Az 1997-ben indult cseh archiweb a legrégebb és egyik legnagyobb tartalommal rendelkező, közép-európai építészeti portál, a kevesek egyike, ami angolul is elérhető, bár a bejegyzések jelentős része csak egy nyelvű. Napi szinten frissül, körülbelül 3800 épületet publikált, ezekre építési helyszín, építész és épülettípus szerint is rá lehet keresni, ami nagyon hasznos egy ilyen nagy adatbázis esetében. Foglalkozik építőipari termékek bemutatásával, letölthető digitális anyagokkal, van könyvbemutató és online bolt része is. Szalon néven futó oldalán interjúkat, építészettörténeti cikkeket, nemzetközi díjakat, építészeti stílusokat is bemutat. Archívumában nem csak kortárs épületek találhatók, hanem cseh és nemzetközi építészettörténeti alkotások is. Fórumain folyamatosan zajlik a párbeszéd közéleti

témákban is, ingyenes regisztrációt követően érhető el a honlap képei vízjel nélkül. Az oldal megjelenése meglehetősen elavult, de hagyományos felépítése miatt könnyen áttekinthető. Az oldalon megfogalmazott enciklopédia jelleg tökéletesen ráillik az oldalra, tartalma rendkívül gazdag és könnyen "fellapozható".

#### MAGYARORSZÁG

[epiteszforum.hu](http://epiteszforum.hu)<sup>9</sup>

Az egyik leggazdagabb tartalommal rendelkező közép-európai építészeti oldal 2001-ben indult, azóta nagyjából 1600 épületet és 1500 építészeti tervet publikált magyar nyelven. Nagyjából 5000 látogatót vonz naponta. Oldalai jól strukturáltak, keresője nehezen működik. Az épületek és tervek nagyjából 10-15%-a érhető el angol nyelven is. Az oldal az épületbemutatókon túl eseményekről, pályázatokról, állásajánlatokról számol be, elméleti írásokat és vélemény cikkeket is publikál. Az oldal lehetővé teszi, hogy a felhasználók véleményükkel hozzájáruljanak az oldalak tartalmához, élénk viták zajlanak az oldal hasábjain ilyen téren. Célkitűzései között szerepel, hogy az építészet és az épített környezet kulturális szintjét emelje, felkeltse az érdeklődést ezek iránt. Magyarországi szinten kétségtelen, hogy fontos szerepet tölt be az építészettel foglalkozók tájékoztatásában, a szakmán kívüli szerepe kétséges.

#### SZLOVÉNIA

[trajekt.org](http://trajekt.org)<sup>10</sup>

A 2002-ben indult szlovén oldal egy civil szervezet oldala. Célja az építészeti, műszaki, ismeretek terjesztése, a szakmai tudatosság erősítése, a független, demokratikus vita elősegítése, építészeti eseményeket szervez és





3.

kiadványokat publikál. Naponta frissülő tartalmai között vegyesen található épületismertető, tervbemutató, pályázati eredmények, de ezek az oldalak nehezen kereshetők.

#### ÖSSZEFOGLALÁS, TANULSÁGOK

Összefoglalva az oldalakon tapasztaltakat, elég egyértelműen kirajzolódik, hogy nagyrészt azonos szemlélettel és alapokra építve jöttek létre a kelet-közép-európai online építészettel foglalkozó oldalak. Általánosan elmondható, hogy az oldalak célja az országon belül a helyi építészet megismertetése, így az oldalak szinte kizárólag egynyelvűek. Némely esetben bizonyos tartalmak elérhetőek angolul is, ez azonban általában sokkal szűkebb betekintést ad mint az elsődleges nyelv. Két olyan oldalt találtam, melynek elsődleges célkitűzése a kelet-közép-európai építészeti megismertetése a világgal, ezek angol nyelven íródnak. Érdekes módon ezek sem próbálkoznak a már meglévő tartalmak felhasználásával, hanem egyértelműen új publikációkkal dolgoznak. A célkitűzések között gyakran szerepel, hogy az oldalak szakmai viták színhelyévé és találkozóhellyé kívánják válni. Ez a célkitűzés véleményem szerint nehezen teljesíthető, de nem is gondolom, hogy az ilyen jellegű oldalaknak ebben szerepet kell vállalniuk. Sokkal inkább az információ begyűjtése és átadása fontos cél, amiben szerintem a legtöbb oldal helyt is áll.

A nagy nemzetközi design és építészeti oldalakkal való összehasonlítás nehezebb lehet, hiszen azok angol tartalmaik folytán kevésbé kötődnek egy-egy "helyszínhez". Egyértelműen megfogalmazható, hogy

a vizsgált oldalak célja az épületek bemutatásán kívül, hogy egyfajta találkozóhelyként és információs pontként bemutassák az adott ország építészeti életének minden vetületét. Ez a nemzetközi oldalaknál nem jellemző, a nagy, világésemények és nemzetközi pályázatok tarthatnak csak általános érdeklődésre számot.

Az oldalak alapítása az utóbbi 5 évre tehető, csak némelyik oldal tűnik ki ennél korábbi alapítással. Összehasonlításképpen a két legfontosabb nemzetközi design és építészeti oldal, a deezn.com és az archdaily.com is 2006-os, illetve 2008-as alapítású. Kevés oldalon van szerepe az építészeti kritikának, szinte kivétel nélkül csak ismertető olvasható az épületekről. Sokkal nagyobb hangsúly van a megépült épületeken, mint a terveken, azonban pályázati kiírások is nagyrészt minden oldalon találhatóak. A látogatottsági adatokról kevés információ található, csak egy oldalon követhető az aktuális látogatottság, a többi oldalon inkább csak átlagos értékekről és összesített adatokról lehet olvasni, ahol ilyen statisztika egyáltalán megjelenik.

Az oldalakkal kapcsolatban általában levonható tanulság, hogy nem nyitnak a külföldi közönség felé, céljuk nem a saját nemzeti építészeti megismertetése határainkon túl. Jellemzően hazai és nyugat-európai projekteket publikálnak, kisebb szerepet kap a környező országok építészete. A részletesebben vizsgált hat oldal esetében ez számszerűsítve is megjelenik a táblázatokban, bár sajnos nem mindenhol nyomon követhető, mert a publikációk nincsenek csoportosítva. Az archiwebet leszámítva (ahol 49%/51% a cseh és a külföldi épületek aránya), mind a négy vizsgált oldalnál az adott ország épületei vannak



túlsúlyban, a közép-európai projektek összességében nem haladják meg a 10%-ot. Az arhiforum koncentrált leginkább a saját országa építészeti alkotásaira, 86%-ban román épületeket találhatunk.

Ez részben köszönhető annak, hogy több oldal nemzetközi publikációk felhasználásával készül, részben pedig annak a Magyarországon is megfigyelhető tendenciának, hogy a nyugat-európai, amerikai és japán építészeti áll még mindig az érdeklődés középpontjában. Úgy gondolom, hogy az oldalak angolra fordításának javíthatna ezen a helyzeten. Természetesen az adott ország építészeti eseményeit nem lenne szükség angolra átültetni, kizárólag az építészeti publikációk elérhetővé tétele is javítana a helyzeten. A cseh archiweb.cz oldal ilyen szempontból jó példa, mert a honlap menüje elérhető angol nyelven is, így az épületek között cseh nyelvismeret nélkül is könnyű kiigazodni. Ez az oldal példaértékű sok szempontból: keresője is rendkívül felhasználóbarát, akadálymentesség szempontjából is jobban teljesít mint a többi oldal, napi szinten frissül, bejelentkezve pedig az ember meg tudja jelölni a kedvenc épületeit, ami hosszú távon is érdekessé teszi az oldalt.

Az oldalakon megjelenő képanyag általában elég gazdag, sajnos az azokhoz tartozó plusz információ nagyon kevés helyen található meg, ami különösen a terveknel nehezíti meg a felhasználó dolgát. A képnézegetők sem minden

esetben felhasználóbarát jellegűek, ez különösen igaz a bryla.pl és az east-centricarch.eu oldalakon, ami elég gyorsan elveheti a kedvünket a böngészéstől.

Az oldalak megjelenése és használhatósága nagyon különböző képet mutat. Az east-centricarch oldal, mivel nem reklámokból tartja el magát, üdítően "üres" és áttekinthető, szemben mondjuk a régebbi, már kissé elavult képet mutató építészfórummal és archiwebbel. Az arhiforum. és az architecture.sk a ma jobban jellemző, blogszerű megjelenésükkel és tiszta felépítésükkel jeleskednek.

Az akadálymentességről általánosságban elmondható, hogy nem nagy figyelmet fordítanak rá az oldalak szerkesztői. Úgy gondolom, ezen a téren kis befektetésekkel és fejlesztésekkel is nagy előrelépést lehetne mutatni, kulturális tartalmakat mindenki számára elérhetővé tenni mindenképpen fontos cél lenne.

Nagyon fontos előrelépés, hogy létezik két általánosságban kelet-közép-európai építészettel foglalkozó oldal, mely angol nyelven elérhetővé tesz tartalmakat. Úgy gondolom, a közös szándékot meg lehet találni ezekben az oldalakban, de talán az lenne a cél, hogy az oldalak valamilyen szinten összekapcsolódjanak, és profitáljanak a hasonló tematikából és hasonló

tartalmakból. Egy egyszerű angol nyelvű menü már sok oldalon nagy előrelépést jelentene, hiszen külföldiként is meg lehetne találni legalább az építészeti publikációk képanyagát.

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Középülettervezési Tanszékén is zajlik jelenleg egy honlap fejlesztése. A 2004-ben megjelent Középületek című könyv fejlesztéseként egy olyan online gyűjtemény kialakításán dolgozunk, mely a tankönyv folytatásaként publikál épületeket az egész világról. Az oldal felépítésekor felhasználtam a dolgozat készítése közben szerzett ismereteket, így arra törekszünk, hogy az épületeket minél több szempont szerint lehessen szűrni. A szűrők ebben az esetben a tankönyv fejezeteinek megfelelő funkciók, a helyszín (kontinens, ország, város), az építés időpontja, az épület környezetének léptéke (vidéki, falusi, kisvárosi, nagyvárosi) valamint az épület típusa (új épület, átépítés, felújítás). A projektekhez tartozó rövid leírások tartalmazzák, hogy az épület miért került be a válogatásba, és a mai építészetben lényeges szempontok szerinti megfelelőséget is vizsgálják: az épületnél mennyiben érvényesülnek a befogadó tervezés, a fenntarthatóság és a participativitás alapelvei. Az oldal 2014. június végétől lesz elérhető a kozepuletek.bme.hu cím alatt.

1. Tomás Saraceno: 14 Milliórd 2010
2. Roman Ondak: Az univerzum lemérése
3. Akiko Ikeuchi: Csomózott cérna - Piros

1. Tomás Saraceno: 14 Billions 2010
2. Roman Ondak: Measuring the universe
3. Akiko Ikeuchi: Knotted Thread - Red

070-071

*In our globalized world crowded with digital technologies the disadvantages and advantages deriving from geographic location are in change. This change is caused by the fact that anyone can be present on the internet, in the virtual world, if they want. Naturally, this presence cannot be compared to real presence, but it reshapes our thinking.*

*This study tries to map the East-Central European architectural sites and to summarize the observations. We have little knowledge about the architecture of our region, and as it will be seen in the study, it is not so easy to get orientated. The lingual hindrances doesn't make the opening of the certain countries easier, there is just a few bilingual or specially foreign-audience-targeted content on the internet, in addition, they can be found only with conscious research or not even with that.*

*This research might bring us closer to the architecture of the region; making it easier to be reached. Instead of searching for sites on the internet, I decided to ask young architects of the given country for help in finding the architectural sites they usually read. On one hand this seemed to be the best solution because of the lingual hindrances, since this way I could find the sites that would otherwise be excluded from an internet search, on the other hand it gives an impression about the way and sources how East-Central European architects orientate themselves. While examining the pages I found other sites as well, and some of them were selected to the study because their content proved to be interesting. There are some pages I ignored since though they have a large content, they haven't been updated for months.*

*Two analyses have been made: at first, nineteen selected sites were studied on the base of some limited criteria. Using the results, six sites were chosen among them for a more thorough examination.*

*Present paper publishes the analysis of eight sites (one per each country and an international one.)*

*In case of six sites studied in details, the Guidelines of Minerva Working Group<sup>1</sup> of the European Union were taken into consideration regarding the sites of cultural institutes. This guideline sums up the 'user needs, contents and quality criteria'. In addition, the analysis criteria were set up on the basis of the book of Jakob Nielsen, an internationally recognized web ergonomist<sup>2</sup>, and they were completed with brief explanations.*

#### EXAMINED SITES

##### COMPREHENSIVE SITES

[www.east-centricarch.eu](http://www.east-centricarch.eu)<sup>3</sup>

*The site was launched by Arhitext, a Romanian foundation, with the goal of presenting the 'good quality' East-Central European architecture. The site is connected to arhitext magazine and the exhibition organized by them in 2011 in Timisoara with the title: International Arhitext Festival Fluencies. First, they asked the architect offices to co-operate; secondly their board of trustees also invited architects to publish their works. These publications served as the site's base which has been continuously expanding. The site can be browsed by countries and by architects, about 240 buildings have been published so far and it does not deal with plans. No reviews on the buildings are included but the posts contain detailed descriptions and drawings. Epiteszforum.hu can be found among its international partners.*

##### ROMANIA

[www.arhiforum.ro](http://www.arhiforum.ro)<sup>4</sup>

*The site is in Romanian, it presents competitions, plans and realized buildings. The site has been operating since 2010, about*

*240 buildings have been published so far, no reviews are written only descriptions, and there are no links to international sites. The homepage can be browsed by the architects' name too. All in all, it is a useful page with a simple design; it is easy to make it out even without the knowledge of Romanian language.*

##### SERBIA

[www.designed.rs](http://www.designed.rs)<sup>5</sup>

*The creed of the Serbian site is to be a communication platform in Serbian language within the field of design and to promote the change of creative ideas. It aims to help the communication of modern design and it calls for a dialogue with the same purpose. It was launched in 2009, with daily update, only few architectural projects are published, no reviews on them, has Czech partnerships. Several interviews are published with artists from all design fields, calls attention to competitions, reports on events and specifically addresses the presentation of photo series. One of its important features is that great emphasis is laid on comments and knowledge sharing, for which purpose a separate blog is operated.*

##### POLAND

[www.bryla.pl](http://www.bryla.pl)<sup>6</sup>

*The Polish site is the blog of Agnieszka Rumińska, for whom 'architecture is the place where life is not indifferent, as architecture creates the frame of everyday life'. She publishes international and Polish architecture, new investments, houses and plans too. Compared to other sites, the blog has a lot of posts, approximately 900 international and 1300 Polish buildings are available on the site and 150 plans are published with brief description.*

##### SLOVAKIA

[www.architecture.sk](http://www.architecture.sk)<sup>7</sup>

*The Slovak site founded in 2005 is written for architects, designers*





4.

072-073

and architect students, it summarizes the news of Slovak and international architecture, and informs on competitions, lectures and exhibitions. The daily updated site has published about 400 buildings, the significant part of the posts presenting international buildings are borrowed from other international homepages. The articles are illustrated with rich photo and drawing documentation.

**CZECH REPUBLIC**  
[www.archiweb.cz](http://www.archiweb.cz)<sup>8</sup>

The Czech archiweb was launched in 1997, and it is the oldest Central European portal with one of the largest contents, it is one of the few that are available also in English, however, a significant part of the posts is monolingual. It is daily updated, about 3800 buildings have been published, they can be browsed by location, architect and building type, which is very important in case of such a large data base. It deals with the introduction of building industry materials, downloadable digital materials, and there is a book review and online webshop function too. On its page, with the name Salon, also interviews, architecture historical articles, international awards, architectural styles are presented. In its archives there are not only contemporary buildings but also pieces of the Czech and international architectural history. In its forums continuous discussions are going on also in public topics; the images of the homepage are available without watermark after registering for free. The appearance of the site is quite outdated, but due to its conventional design it is easy to read. The encyclopedia character formulated on the site perfectly fits the page; its content is extremely rich and easy to 'scroll'.

**HUNGARY**  
[epiteszforum.hu](http://epiteszforum.hu)<sup>9</sup>

This Central European architectural site with one of the richest contents was founded in 2001, since that time it has published

about 1600 buildings and 1500 architectural plans in Hungarian. On the site there are approximately 5000 visitors per day. Its pages are well structured, but it is difficult to browse. About 10-15% of the buildings and plans are also available in English. In addition to the building presentations, the site also publishes information on events, competitions, vacancy and publishes theoretical essays and opinion articles. The site allows the users to contribute in the content of the pages, in this term lively discussions are taking place in the columns. One of its objectives is to raise the cultural level of architecture and built environment. It is doubtless that at the level of Hungary the site plays an important role in informing people interested in architecture, but its role outside the profession is doubtful.

**SLOVENIA**  
[trajekt.org](http://trajekt.org)<sup>10</sup>

The Slovenian site launched in 2002 is the home page of a civil organization. Its goal is to share architectural and technical knowledge, to reinforce professional consciousness, to prepare independent, democratic discussions. It also organizes architectural events and publishes books. In the daily updated content the mixture of building reviews, plan presentations, competition results can be found, however, their browsing is difficult.

#### SUMMARY AND CONCLUSIONS

Summarizing the observations about the sites, it can clearly be seen that East-Central European architectural homepages have been established largely on basis of the same approach and fundamentals. In general, the aim of the sites is to raise awareness of local architecture within the country, so the pages are almost always monolingual. In some cases, some content is available also in English; however, this usually gives a much narrower insight than the primary language. Two sites have been found where



*the primary objective is to present the East-Central European architecture to the world, and these pages are written in English. Interestingly, they do not try to use the existing content, but definitely work with new publications. It is often included in the objectives that the sites intend to be the scene of professional discussions and a meeting point. In my opinion, this aim is hard to be fulfilled, but I do not think that such sites need to get engaged in this at all. Rather, the collection and transfer of information is a more important goal, which is met by most of the sites.*

*It is more difficult to compare them to the large international design and architectural sites as they are less bound to certain 'locations' because of their English content. It can clearly be stated that in addition to the introduction of buildings, the goal of the examined sites is to be a meeting place and information point, and as such to present all aspects of the architectural life of a country. This is not typical for the international sites, only great global events and international contests can hold a common interest.*

*The sites have been founded in the last 5 years, only some of them stand out with their earlier establishment. By comparison, the two most important international design and architectural sites, namely dezeen.com and archdaily.com were launched in 2006 and in 2008. Only few sites give place to architectural criticism, almost without exception, only reviews can be read about the buildings. Much larger attention is paid to the realized buildings than plans; however, almost all sites publish call for competitions too. A little information is available on the site visit data, the current visits can be followed only on one page, the other sites, where such statistics appear at all, publish rather average values and aggregate data.*

*Generally, it can be concluded in relation to the sites that they do not open towards foreign readers, and neither aim for presenting*

*their own national architecture beyond their borders. Typically, domestic and Western European projects are published, the architecture of the neighboring countries plays a minor role. In case of the six pages examined in details, this appears also in numbers in the charts, though unfortunately not all of them can be traced since the publications are not grouped. Apart from archiweb (where the proportion of Czech and foreign buildings is 49%/51%), the buildings of the given country are dominant in all four analyzed sites, the Central European projects in total do not exceed 10%. Among them, archiforum focuses on the architecture of its own country the most; here Romanian buildings are published in 86%. This is partly due to the fact that several pages use international publications, partly due to the tendency, which also can be observed in Hungary, that the Western European, American and Japanese architecture is still in the focus of attention. Translating the sites into English could improve this situation. Of course, there is no need to translate the architectural events of the certain country into English; making the architectural publications available would already improve the situation. In this respect the Czech site archiweb.cz is a good example as the menu of the website is available in English as well, so it's easy to make it out among the buildings without the knowledge of the Czech language. This page is exemplary in many ways: its search engine is also extremely user-friendly, in terms of accessibility it is doing better than the other pages, it is daily updated, and after the login one can mark his/her favorite buildings making the site interesting in the long run too.*

*The image material appearing on these pages is usually quite rich, but unfortunately the related plus information appears only on few sites, which complicates the job of the users, particularly in case of plans. The photo galleries are not user-friendly in all cases, and this is especially true for bryla.pl and east-centricarch.eu, where*

*this lack can quickly discourage the user in browsing.*

*The appearance and usability of the sites show a very different image. The site of east-centricarch, as it is not financed from advertising, is refreshingly 'empty' and clear, in contrast for example the older, already slightly outdated építészfórum and archiweb. The page of archiforum. and architecture.sk excel with the recently typical blog-like image and clear design.*

*In general, it can be noted on accessibility that the editors of the sites do not pay too much attention to it. In this field great progress could be shown with small investments and developments; and making the cultural content available for everyone should be an important objective.*

*It is a very important progress that there are two sites dealing with East-Central European architecture in general, which publish contents in English too. The common intention can be found in these pages, but perhaps the goal should be to link these pages at some level, and to benefit from the same topics or similar contents. On many sites a simple English menu would be a major step forward, since it would help foreign readers to find at least the image gallery of the architectural publications.*

*Recently there is an ongoing website development at the Department of Public Building Design of BUTE. As a further development of the book Középületek (Public buildings) published in 2004, now an online collection is prepared presenting buildings from around the*

*world. The knowledge acquired during the writing of present paper was used in the development of the website; therefore the aim is to provide filters for the buildings by various criteria. In this case the filters are functions that correspond with the chapters of the book, such as location (continent, country, city), date of construction, scale of the building's environment (rural, village, small town, big city) and building type (new building, conversion, reconstruction). The brief descriptions for the projects include why the building was selected and the compliance with the relevant aspects of modern architecture are also examined: to what extent the principles of inclusive design, sustainability and participation are met. The site will be available at the end of June 2014th under the title kozepuletek.bme.hu.*

## HIVATKOZÁSOK | REFERENCES

1. MINERVA WORKING GROUP (ED.) (2004): Quality principles for cultural Web Sites: a handbook <http://www.mek.oszk.hu/minerva/html/dok/minoseg-10elv.htm>
2. NIELSEN, Jacob (2002): Web-design Typotex, Budapest
3. <http://www.east-centricarch.eu>
4. <http://www.archiforum.ro>
5. <http://www.designed.rs>
6. <http://www.bryla.pl>
7. <http://www.architecture.sk>
8. <http://www.archiweb.cz>
9. <http://www.epiteszforum.hu>
10. <http://www.trajekt.org>

4. *Damián Ortega: Építészet építészek nélkül*

5. *hálózat*

4. *Damián Ortega: Architecture without Architects*

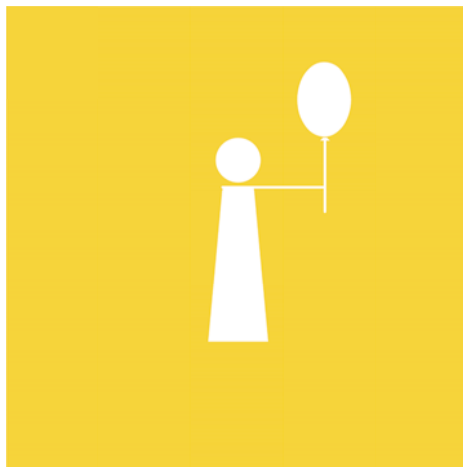
5. *net*

**074-075**

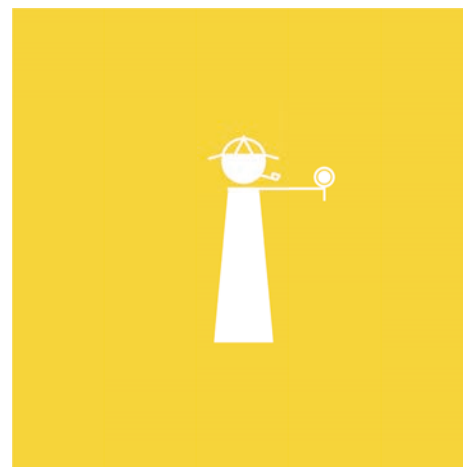




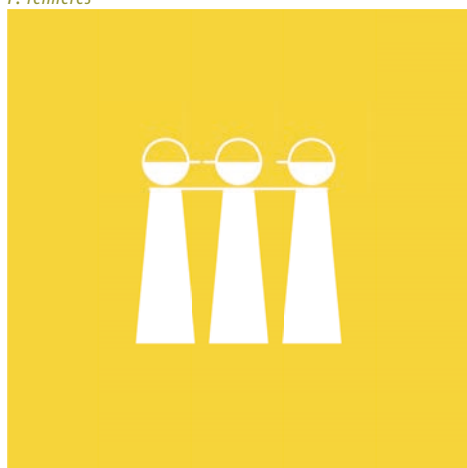
1. felmérés



2. vágygyűjtés



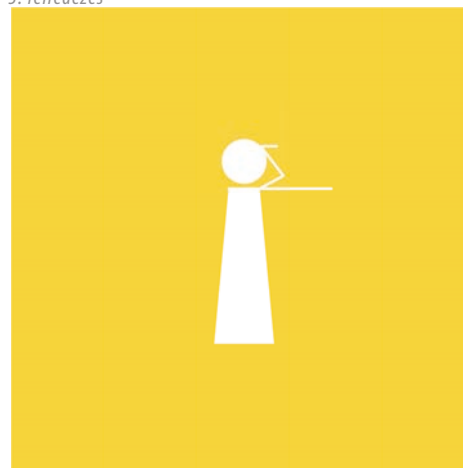
3. felfedezés



4. bevonás



5. kapcsolódás



6. kitekintés

BORSOS MELINDA (TÉMAVEZETŐ: SZABÓ LEVENTE DLA)

## AZ ÉPÍTÉS ÚJ KAPCSOLATAI A VÁROSSAL, ESZKÖZKERESÉS BUKAREST PÉLDÁJÁN KERESZTÜL

*The Architect's new relations with the City, searching the means through the example of Bucharest*

Mit tehet ma egy építész a városrehabilitációkban?

Milyen eszközök kellene és lehetnek a kezében?

Az eddigi elméleti összegzések, felvetések után ebben a tanulmányomban a gyakorlati eszközöket keresem, Bukarest példáján keresztül. A vizsgálat a várost a közelmúltban ért társadalmi, szociális, építészeti hatások bemutatásából indul ki, majd tovább lépve - a mai javaslatokat, akciókat elemezve - megpróbálja összegezni egy poszt-kommunista nagyváros lehetséges városrehabilitációs irányait.

*What can you do as an architect in urban rehabilitation today?*

*What are the required and available tools you have to be familiar with?*

*After the theoretical discussion and proposition, the study is looking for practical tools, through the example of Bucharest. The research starts with the discussion of the social and architectural impacts affecting the city in recent years, and moving forward, it tries to summarize the possible directions of a post-communist city's urban rehabilitation, based on today's recommendations and actions.*



1. Az elmúlt években fokozottabban észlelhető az a folyamat, hogy az építészet egyre inkább kilép az eddigi klasszikus szerepköréből, és olyan interdiszciplináris kapcsolatokat hoz létre más művészeti, társadalomtudományi, politikai, biológiai... területekkel, melyekben már nem a szűk értelemben vett építés és építészeti tervezés az elsődleges feladat. A térkonstruálás eszközei megváltoznak, kiszélesednek egy olyan irányba, ahol előtérbe kerül a közösség megszólítása, a társadalmi kapcsolatok vizsgálata, a szociális problémák felmérése.

Az egyik korábbi kutatásom (*Borsos: A szociális városrehabilitáció tipológiája, avagy az építés szociális eszközei a jelenben; 2014. január; BME Építőművészeti Doktori Iskola, egyéni kutatás*) ezen új építészeti feladatok közül a szociális városrehabilitáció folyamataira fókuszált, megváltozott építészeti eszközöket keresve a terhelt társadalmi rétegek, közösségek segítségével.

A tipológia jó kiindulása volt a Doktori Iskolán belül párhuzamosan futó, a budapesti Magdolna Negyedben csoportosan végzett kutatásunk, a *micromagdolna* (Borsos, Dimitrijevic - 2013-2014.2) folyamán a hely megismeréséhez, a komponensek egyesével történő átgondolásához és sokat segített a kezdeti irányok elindításában.

De a lakossággal lefolytatott mikroakcióink a nem határozott rétegek listáját időközben újabb és újabb elemmel bővítették, ami miatt feltehető a kérdés: fel tudja-e venni a közösségek összetettségét, helyi szabályait, sajátos kontextusait, megismételhetelen összefüggéseit egy végleges, lehatárolt elemhalmazból álló rendszer? A válasz egyértelmű *nem* lett: a közösség és társadalmi rétegek a helyhez való viszonyukban folyamatosan változásban vannak, legfőképpen olyan

szociálisan hátrányos területeken, mint a Magdolna Negyed. Nincsenek véglegesen kialakult állapotok, kapcsolatok.

Ebből az állításból következett, hogy ebben a tanulmányban példákon keresztül, gyakorlati úton vizsgálom az összefüggéseket: olyan mai kapcsolódási tendenciákat értelmezek, melyek egész közel: Bukarestben történnek.

Az egész városra kiterjedő városrehabilitációs koncepciókkal szintén nem rendelkező Bukarest jó példája lehet a problémákkal küzdő városnak, a hatalomtól függetlenül elinduló szakmai és más civil kezdeményezéseknek. A megoldandó feladatok sokasága, komplexitása szerteágazó eredményeket mutathat, amely kitágíthatja az eddigi ismert összefüggéseket.

A vizsgálat a várost a közelmúltban ért társadalmi, szociális, építészeti hatások bemutatásából indul ki, majd továbblépve mai, friss javaslatokat, akciókat, majd jövőképeket elemezve megpróbálja összegezni a lehetséges irányokat.

## BUKAREST

### A VÁROS ADATOKBAN

Terület: 226 km<sup>2</sup>; lakosság: 1.88 millió (2011-csökkenő) - az EU 6. legnagyobb városa lakosság szempontjából; kerületek (sector) száma: 6; lakossági összetétel: 96.6 % román, 1.4 % roma, kb. 30-75 ezer, az illegális városlakók nélküli szám, további népcsoportok: magyar, zsidó, török, kínai, német; munkanélküliség 2.1% (országos 5.8%-2013); egy főre jutó GDP: 13.800 Euro (országos: 5.800 Euro-2010); a lakosság 70%-a szocialista típusú lakótelepen él.

## A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁNI ÉPÍTÉSZEZET

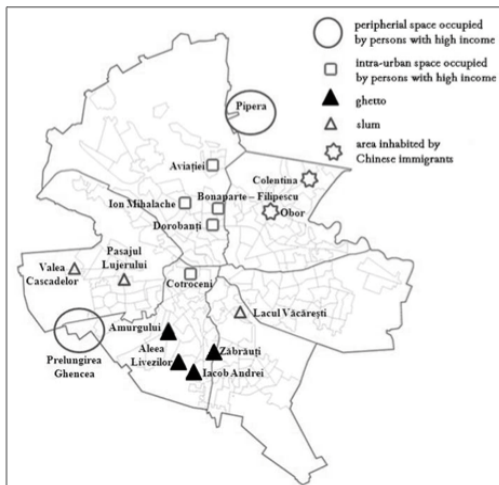
Az '50-es években eleinte csak kisebb léptékű szocreál épületek jelentek meg a város beépítetlen területein, foghíj telkein.

A '70-es években viszont a város peremén épülő lakótelepekkel elindult egy másik időszak, amely látványosan a '80-as évekre bontakozott ki: az eddig csak a városszélen megjelenő lakótömbök ellepték a belső városrész értékes épületekben gazdag területeit is. A diktátor által a térképen meghúzott tengelyek mentén, soha nem látott, gigantikus léptékű házfalakkal határolt új sugárutak épültek, mögöttük csak a szétdúlt régi városszövet maradványai, a bontások révén keletkező szabálytalan, üres telkek maradtak. A kommunizmus idején a várostervezést két szó határozza meg legerősebben: egymasmellettség és implantáció.

### A NAGY FORDULÓPONT UTÁN<sup>1</sup>

Az 1989 után megjelenő demokratikus és kapitalista folyamatok számottevő előnyt generáltak a fent említett területeken (társadalmi szabadság, megnövekedett munkalehetőségek és pénzkereset, mobilitás), de ezzel együtt hátrányos folyamatokat is elindítottak: a diktatúra éveihez képest egyre inkább nőni kezdtek a társadalmi különbségek.

Megjelent a nagyon magas jövedelemmel bíró új városi elit, amely új helyeken (új felfedezésű városi perifériák, "vidék"), kaotikus, szabályozatlan módon hozott létre szegregátumokat, fallal körülvett villanegyedeket (Pipera Észak, Prelungirea Ghencea). De ettől a rétegtől a társadalom másik vége egyre inkább távolodni kezdett. A Forradalom utáni átmeneti, többnyire zavaros időszakban többen úgy remélték, Bukarest sokkal



több munkát és jobb megélhetést biztosít majd az eddigi csekély lehetőségekhez képest. Ebben bízva nagy számban érkeztek vidékiek a városba, és sokan, a rossz anyagi helyzetből adódóan, a már korábban is marginalizált, gazdaságilag leértékelt területeken telepedtek le.

Ez a folyamat egyenesen vezetett el a mélyszegénységi szegregátumok (román kifejezéssel: mahalák) kialakulásához.

Ezek a helyek legfőképpen az 5. kerületben, Ferentari városrészben (Dél - Dél-Nyugat Bukarest) található, ahol a képzés, a jövedelem és az oktatás hiánya, a roma népesség magas aránya egyaránt determinálta a társadalmi részvétel nélküli, alapvető szükségleteket sem biztosító koncentrátumok fennmaradását.

rehabilitációs program, amely a meglévő, nagyon rossz műszaki állapotban lévő lakásállomány hőtechnikai felújítását célozta meg. Viszont a csak lakásokra irányuló fejlesztések önmagukban nem oldották meg a lakóterületek problémáit, nem foglalkoztak a környezettel, a szolgáltatások fejlesztésével, a lakosság hiányérzetével.

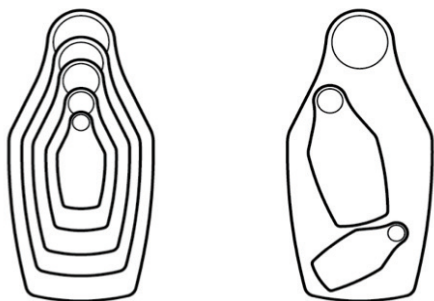
Hosszú idő telt el, amíg végül 2009-ben Bukarestben is elindulhatott egy integrált városrehabilitációs modell, ami alapján folytatódott a meglévő épületek korszerűsítése, de emellett figyelmet kaptak a zöld területek, parkolók, terek is, melyek újrafogalmazásával lassan életminőségbeli változások indulhattak el.

## 2. REHABILITÁCIÓS LÉPÉSEK

A '70-es években egy egységes területfejlesztési terv létezett (58/1974.), ami minden lépést a szocialista nemzeti tervnek vetett alá. 1990-ben, a hirtelen minden szinten megváltozott országban a jogi szabályozás hiánya kaotikus állapotokat idézett elő a városokban, falvakban egyaránt. Irracionális folyamatok indultak el a területfelhasználás területén is, hatalmas erdőirtások, egyéni területfoglalások, az infrastruktúra teljes elhanyagolása jellemezte ezt az időszakot. Ez az állapot több, mint 10 évig tartott, ami nem kedvezett a korrupció visszaszorításának sem. 2001-ben új lendülethez jutott a területfejlesztés, és végre létrejött egy szabályozó jogi keret (350/2001.), amely elindította a régi intézmények szerkezetátalakítását, és kijelölte az új, tervezési folyamatokra szakosodott intézmények új szerepét. 2002-ben indult el az első

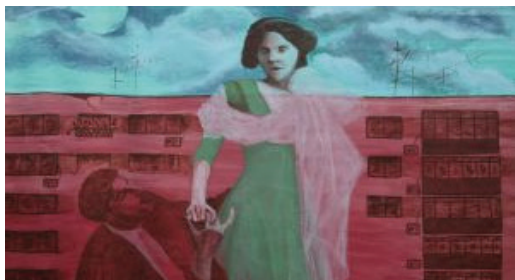
## ELMÉLETI HÁTTÉR, JÖVŐKUTATÁS

Claudiu Forgaci<sup>2</sup> fiatal román építész Bukarestben egyik lehetséges jövőképevel foglalkozó tanulmányából (Claudiu Forgaci: Bucharest between North and South) a társadalmi változások okai még részletesebben bontakoznak ki. Forgaci kiindul gondolatként azt elemzi, hogy a városi léptékek, határok egymással milyen kölcsönhatásban vannak. Ostwald<sup>3</sup> ezt a gondolatot vitte tovább, megalkotva egy új metafórárt: a Matroszka-hatást. Normális esetben minden lépték hat a mellette lévőre, de ha egy réteggel gond van (lehet az társadalmi, de városi elem is), az negatív gócpontokat okozhat a rendszerben. Forgaci szerint a bukaresti Matroszka nem klasszikus matroszka: az elemek egy nagy külső burokból, szeparáltan, elkülönüve lebegnek (lásd ábra). A külső réteg maga a kommunizmus, amely mindent ural, de kapcsolódni semmihez sem akar, ezen belül pedig az egymástól elzárt, független városi szövetek, mint önmagukba záródó rétegek úsznak.



1. bukaresti utcakép (fotó: Borsos Melinda)  
streetview in Bucharest (photo by Melinda Borsos)
2. bukaresti gettók térkép (forrás: Mionel, Bucharest Gettos<sup>1</sup>)  
map of ghettos in Bucharest (by Mionel<sup>1</sup>)
3. Matroszka elmélet Bukarestben (forrás: Forgaci, Bucharest<sup>2</sup>)  
Matroszka theory (by Forgaci<sup>2</sup>)

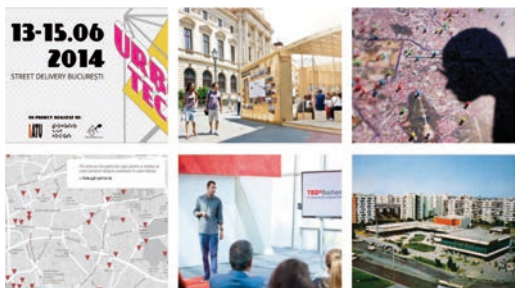
078-079



4.

A mai Bukarest matrjoskája nem változott át jelentősen, megmaradt a "diktatúra hagyománya": a városlakó ma sem tud mit kezdeni a közterekkel, szívesen átengedi azt a mindenkori hatalomnak (lásd: Nemzet Katedrálisa, Kim Attila: "A köztér senki földje.") és inkább befelé fordulva, ha teheti, a valóságban is magas falakat húzva, zárja be magát egy konfliktusmentes világba.

#### MAI IRÁNYOK, PÉLDÁK



5.

A kommunizmus 'ad hoc', kiszámíthatatlan bontási akciói, szorongásokkal terhelt mindennapjai (félelmek attól, hogy éppen melyik ház kap értesítést a 24 órán belüli bontásáról) nem tudnak rövid időn belül eltűnni. A múlt tehetetlenségéből adódó társadalmi passzivitás csökkentésére a városlakók építészeti projektekbe való bevonása az egyik legfontosabb eszköz.<sup>4</sup>

Ezért elsősorban olyan kezdeményezéseket elemzek, amelyek új alternatívákat mutatnak a városlakóknak.

A kiválasztott három példa célja, hogy lokális kapcsolatokat hozzanak létre a városi léptékek között, az eddig elszeparált egyénekből közösségeket alkossanak, az építézet segítségével:



6.

#### I love Bucharest<sup>5</sup>

A csoport 2005 őszén indult, azzal a céllal, hogy olyan innovatív programokat aktiváljon, amely a társadalmi részvételre összpontosít. A Szeretem Bukarestet! (a név a jól ismert művészeti termékből indult: I love New York) olyan projekteket kezdeményez, amelyek célja a román közterek esztétikai és kulturális rehabilitálása, ráirányítva a városlakók figyelmét a helyi kulturális, építészeti értékekre.

Az elindított művészeti és nem művészeti akciók egyrészt

lehetőséget nyújtanak kezdő alkotók megismerésére, de emellett fontos, hogy olyan alternatív kommunikációs módszereket használjanak, amelyek a társadalom minden rétegét megszólítva, az állampolgári felelősség erősítésével, alapot adhatnak a későbbi irányított városfejlesztési beavatkozásoknak is.

#### Field Trip<sup>6</sup>

A London, Berlin, Bucharest székhelyű, fiatal építészekből és művészekből álló csapat tervezéssel, a projektekhez kapcsolódó kutatásokkal, közösségi elkötelezettség és felelősség kialakításának gyakorlati eszközeivel foglalkoznak, olyan új utakat építve, amelyek mindeközben közelebb hozzák az embereket az építészethez és várostervezéshez. Mert alapgondolatuk az, hogy a hagyományos városvezetésnek nincs jövője, csak a közösség alapú kezdeményezésekkel, a fenntarthatóság fontosságának kiemelésével és természetesen friss ötletekkel lehet új kapcsolatokat építeni a város használói között.

#### Studio Basar<sup>7</sup>

A bukaresti székhelyű, 2006-ban 2 fiatal építész (Alex Axinte, Cristi Borcan) által alapított építész stúdió, "kutató-mentő" csapat. A hagyományos építészeti tervezésen kívül apró beavatkozások elindításával, elemzésével foglalkoznak, melyek marginális, triviális témákra irányítják a figyelmet Bukarestben. A spontán módon változó várost, a banalitást, az inaktív városi kultúrát apró lépésekben megváltoztatni tudó akcióik friss eszköztárat generálnak az építészek számára.

3. A lassan alakuló, az eredményeket hosszú ideig



érelő városléptékű folyamatok mellett a közvetlen kapcsolatokra építő projektek olyan aktivitásra készítetik a lakosságot, amelyre a diktatórikus rendszerekben logikusan nem volt lehetőség. A volt szocialista/kommunista országokban ezek a kezdeményezések még inkább nagy jelentőséggel bírnak, hiszen a szomszédsági, illetve a közterekhez fűződő kapcsolatokban valamint a véleménynyilvánítás eszközeiben és módjaiban olyan hiányosságok alakultak ki, amelyeket fentről érkező, központilag irányított beavatkozásokkal nem lehet rövid időn belül jelentősen megváltoztatni.

Ezen állítások és a Bukarestben tapasztaltak alapján, ha nem is teljességre törekedve, de iránymutatón, összefoglalható az új felületek, direktívák:

- *felmérés*: a meglévő állapotok, a városi tér, a közös felületek elemzése, az oda vezető folyamatok elemzése, a társadalmi hiányérzetek felmérése, kutatása;

- *vágygyűjtés*: a lakosság közösségi hiányérzetének, vágyainak felmérése, közvetlen kapcsolatok erősítése a későbbi nagyobb léptékű beavatkozások megalapozása;

- *felfedezés*: a pozitív adottságok felismerése, a városlakók bevonása, aktivizálása interaktív felületek használatával, lehetőséget adva a véleménynyilvánításra;

- *bevonás* a közösségi tervezésbe és alkotási folyamatokba, mikro léptékű beavatkozások a szomszédsági identitás erősítésére, kis központok

kialakulásának fontossága, a közvetlen közös környezet használata új felületeken;

- *kapcsolódás* más alkotó szakmákhoz; kapcsolatteremtés újabb felületekért is; térhasználat a művészet bevonásával, a közös alkotás örömeinek erősítése

- *kitekintés* más szomszédságok, negyedek felé; negyedek határain, kihelyezett helyszíneken elindított akciók a városi térben, integráció, tolerancia erősítése.

A fenti összegzésből határozottan kitűnik, hogy Bukarestben (de más, valamilyen szinten sérült társadalmú nemzetek nagyvárosainak esetében is) az építész, a város terek használatának újrafogalmazásával, a deformált Matrjoska-jelenség megváltoztatásának céljából, olyan határfelületeken jár, ahol már nem elegendő a korábbi klasszikus szakmai kompetencia, hanem szükséges az eleve hiányos társadalmi kapcsolódási pontok felismerése, a kapcsolódási eszközök lehetőségeinek folyamatos újraértékelése. Ez a cselekvés-lista csak a jelen állapotot tükrözi, az eltérő társadalmi problémáktól, szociális helyzetűtől, a helytől függően folyamatosan alakuló és bővülő.

Úgy vélem, kizárólag egy olyan új attitűd lehet megfelelő a változás elindítására, amely ugyan sokkal nehezebb, bonyolultabb, mint a korábbi, de elsősorban az interaktív kontaktusokra épül.

## HIVATKOZÁSOK

1. MIONEL, Viorel (2011): The sociospatial dimension of the Bucharest ghettos, Kiadó, hely
2. FORGACI, Claudiu (2013): Bucharest between North and South; European postgraduate Master in Urbanism Strategies and Design for Cities and Territories TU Delft – Faculty of Architecture
3. OTSWALD, M.J. (2012): Politics and the Delinquency of Scale: The Columbia of Brodsky and Utkin
4. RUGHINIS, Ana Cosima (2004): Social Housing and Roma Residents in Romania, CPS International Policy Fellowship Program
5. <http://www.ilovebucharest.org>
6. <http://www.fieldtrip.net>
7. <http://www.studiobasar.ro/?lang=en>

4. I love Bucharest<sup>5</sup>

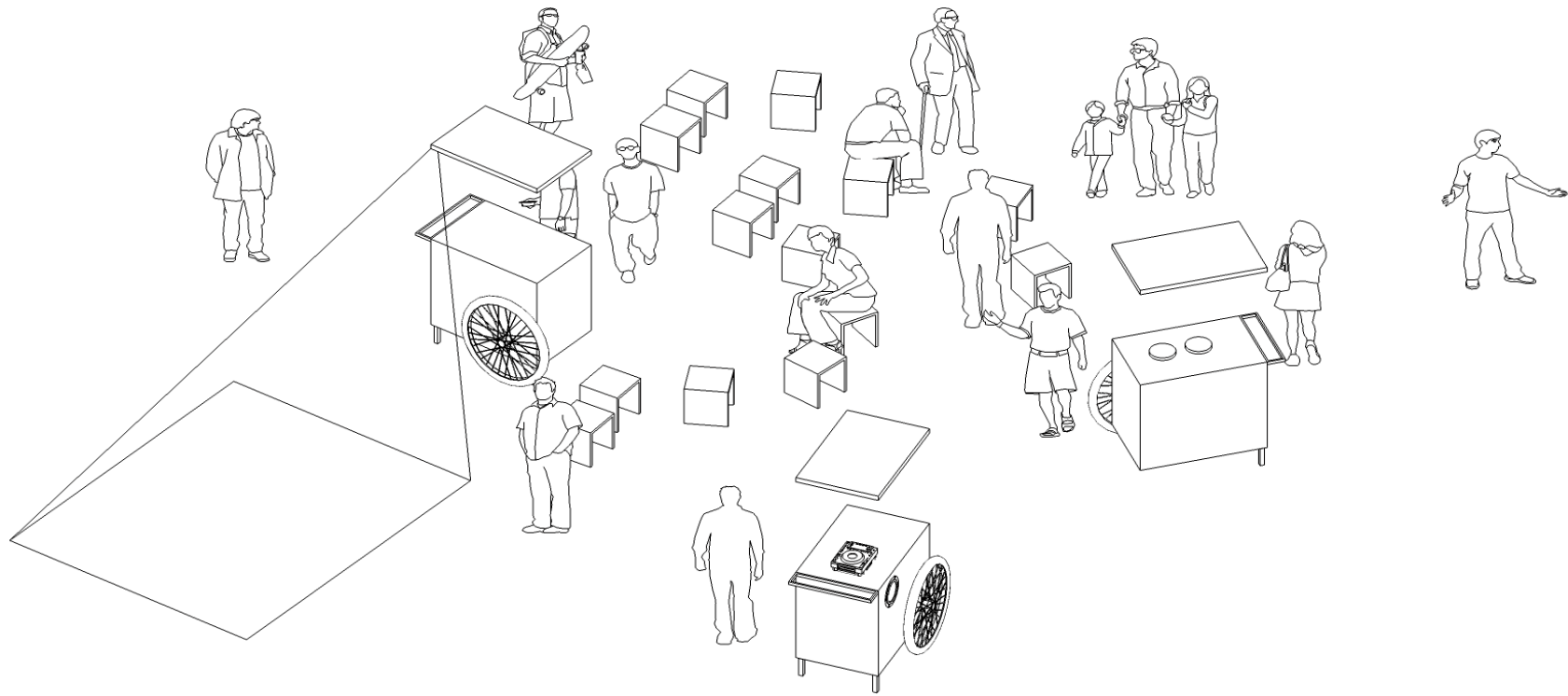
5. Field Trip<sup>6</sup>

6. Studio Basar<sup>7</sup>

4. I love Bucharest<sup>5</sup>

5. Field Trip<sup>6</sup>

6. Studio Basar<sup>7</sup>





KUKUCSKA GERGELY (TÉMAVEZETŐ: ALFÖLDI GYÖRGY DLA)

## ÉPÍTÉSZETI AKCIÓK - IDEIGLENES ESZKÖZÖK HOSSZÚ TÁVON

*Architecture in action – Temporary Tools in Long-term Use*

Egyre több az olyan akciószerű építészeti kezdeményezés, amely a városi terek használati alternatíváit keresi programokat generálva az urbánus környezetben. A rejtett téri és társadalmi lehetőségek aktiválása a hosszú távon fenntartható városi élet fontos eleme lehet. A dolgozat ezeket az akció eszközöket vizsgálja, távolabbi célja az összegyűjtött példák bemutatása az alkalmazott eszközök és a városi életben betöltött szerepük függvényében.

*There are more and more architectural initiatives launching community programs and looking for alternative uses of urban environment. The activation of spatial and social potentials can be an important component of sustainable urban life. This study analyzes these action TOOLKITS in order to demonstrate their importance in citizen's life.*



1.

## A VÁLTOZÓ KÖRNYEZET HATÁSA

Az információs és technológiai forradalom hatására a városlakók és a környezetük (fizikai és virtuális) viszonya egyre komplexebbé válik. Az összetett működési folyamatok eredményeként az elidegenedés egyaránt jelentkezik az egyes emberek társadalmi és fizikai (épített) környezete iránti elköteleződésben. Az IZOLÁCIÓ során a városlakók eltávolodnak a környezetüktől és a jövőjük alakításának lehetőségétől. A környezet iránt érzett felelősség hiánya negatívan hat és a rendszer eróziójához vezethet, a politikai-gazdasági diszfunkciókhoz hasonlóan.

A motorizáció fejlődésének hatására (Nyugat-Európa 50-es évek) ugrásszerűen növekszik a gépkocsik száma és nőni kezd a forgalom, fokozódik a zsúfoltság, és érezhetővé válik a környezetszennyezés. Az emberek a városközpontokból a külvárosi részekre vagy távolabb költöznek. Napi rutinná válik az ingázás. Elkezdődik a város belső területeinek leértékelődése (szlömösödés). A modern közlekedés kapcsán egyre több területen jelennek meg a karakter nélküli NEM-HELYEK<sup>1</sup> (forgalmi csomópontok, aluljárók, stb.), és egyre kevesebb terület marad a közösségi interakcióra.

*„A tapasztalat azt mutatja, hogy a városi folyamatok bonyolultsága okán a városi ember, védekezésképpen magából a folyamatokban történő részvételből vonja ki magát, melynek eredményeképpen a mindennapos városi élmény, tapasztalhatóan azzá válik, hogy a különféle kihívásokat melyeket közvetlenül környezetünk - fizikai és emberi vonatkozását tekintve - magában hordoz minél ügyesebben és gyorsabban győzzük le.” (Marsovszky, 2004)<sup>2</sup>*

## A KÖZÖSSÉGEK SZEREPE

A városok alakulása hosszú idő óta olyan központi-irányított tervezési rendszerek függvénye, ahol kizárólag térbeli és strukturális szempontok kapnak helyet. A városlakók legális keretek között a hivatalosan választott képviselőiken keresztül befolyásolhatják a környezetüket, de a humán tényezők, a társas és közösségi működés, mint a város alapvető elemei, jellemzően nem szerepelnek a tervezési folyamatban. A '60-as évek nyugati mozgalmi új szempontokra mutatnak rá. A 20. század végére pedig Nyugat-Európában a belvárosok megújítása a helyi értékek fejlesztésén túl felismeri az együttműködés (partnerség) fontosságát, és azt, hogy a politikai, gazdasági, társadalmi, fizikai és pszichológiai stabilitás alapja az erős közösségek meglétében rejlik. (Hopkins, 2005)

## A KÖZTEREK SZEREPE

A város közterei a társadalmi együttműködés legalapvetőbb szinterei, a város aktív kommunikációs felületei, ahol a különböző szocio-kulturális rétegbe tartozó és eltérő gazdasági háttérű városlakók szabadon gyakorolhatják a demokrácia alapelveit. A közterek vizsgálatain keresztül lehet megismerni az urbánus környezet alapvető működését. A '80-as években a nyugat-európai városvezetők felfedezik, a közterületeket (vagy közterület jelleggel működő területeket) mint a városkép fejlesztésének egyik leghatékonyabb eszközt, így a komplex városrendezési programokban egyre nagyobb szerepet kap a közterek revitalizációja (pl. Barcelona köztérrehabilitációja).

## PUBLIC ART ÉS ÉPÍTÉSZET

A '30-as években megjelenő public art (köztéri művészet) kifejezés jelentése: valamilyen reprezentatív szobor vagy tárgy elhelyezése a város terein) a '60-as évek alapjaiban átalakul. A képzőművészek jelentős része társadalmi kérdések felé fordul. A változásokra érzékeny művészek a hivatalos fórumoktól (múzeumok, galériák, kiállítóterek) elfordulnak, egy részről a természeti táj (Land Art, Robert Smithson munkái), más részről a városi terek kerülnek fókuszba. Az utcák a művészi kifejezés és a társadalom-kritika hangsúlyos felületévé válnak. Az aktivisták alternatív használatok és városi utópiák után kutatnak (Agnes Denes köztéri munkája, 1982, Wheatfield). A változással néhány építész csoport szintén a köztéri kísérletezést választja fókuszpontként. Ilyen kezdeményezések az 1967-ben alakult bécsi Haus-Rucker-Co csoport a város térérzékelést módosító munkája - Flyhead - vagy a san franciscoi Ant Farm stúdió felfújható kísérleti terei - Inflato Cookbook. A kezdeti lendület néhány évtizedre háttérbe szorul a hagyományos építészeti eszköztár mellett. A 2000-es évek gazdasági válsága hatására a nemzetközi építészeti közélet radikális változásokon megy át. Közben egyes építészek nemzetközi sztárokká válnak, mások új szerepeket és feladatokat keresnek.

*„A gombamód szaporodó kollektívák, a kritikai elmélet új fejleményei, a nyílt forráskódú kultúra és a hactivism jelölik ki azt a keretet, amelyben az építészet újból politikai jelentőségre tehet szert, túl a hagyományos építés egyre jobban ellenőrzött határain. Ebben a gerilla-atmoszférában az építészek visszatérnek az utcára, hogy többet érjenek el kevesebbrel. Ami egykor a modernizmus formális mantrája volt, ma egyszerűen a túlélés eszköze.” (Gadanhó, 2012)<sup>3</sup>*



2.



3.

1. ideiglenes köztér-használat  
temporary public space usage

2. Santiago Cirugeda, Kuvas (fotó: Santiago Cirugeda)  
Santiago Cirugeda, Kuvas (photo by Santiago Cirugeda)

3. Raumlabor, Space Buster (fotó: Viorica Buica)  
Raumlabor, Space Buster (photo by Viorica Buica)

Santiago Cirugeda (később Recetas Urbanas Studio) vagy a berlini központú Raumlabor munkássága előfutárai az egyre terjedő ideiglenes köztéri-közösségi akcióknak (pl.: EXYZT, TXP). Karakterükből adódóan nagyon hasonló fizikai eszközrendszerrel dolgozó aktivista csoportok jelen vannak a város életében. A látszólag hasonló fizikai eredmények mögött nagyon különböző motiváció, felkészültség és előkészítettség áll.

### AKCIÓK, IDEIGLENES ESZKÖZÖK MŰKÖDÉSE

Az építészeti-művészeti köztéri akciók (programok, építések, stb.) változásokat indukálhatnak a városi terek közösségi működésében, rámutathatnak problémás területekre, konfliktushelyzetekre. Az akciók két szélsőséges működési esete: (1) az illegális eszközökkel megvalósított környezetkritika és (2) a hosszú távú tervezési stratégiák támogatása pontszerű beavatkozásokkal. Az ideiglenesség és a köztes használat fogalmának jogi vonatkozásai azonban jelenleg nem tisztázottak. A rendelkezések hiánya, a komplex engedélyezési rendszer sok esetben erősen akadályozza a kezdeményezéseket. Az alternatív eszközök általában nem illeszkednek a hagyományos épített környezet műszaki-jogi feltételrendszerébe. Egyelőre nincs kialakult módszertan. A csapatoknak sok esetben saját forrásaikból kell előteremtenie a pénzügyi háttérrel, így az akciókat a feltételezettnél bonyolultabb végrehajtani. Az elérhető támogatások csak a legális akciók esetében elérhetőek, általában nem pénzügyiek, alapanyaggal, építőanyaggal, terület- vagy épületrész használatának felajánlásával vagy kommunikációs támogatással történnek. A pályázati keretek között elnyert források, az önálló költségvetéssel rendelkező kulturális eseménnyel

történő együttműködés, vagy egyéb vállalkozások támogatása is lehetséges utakat jelentenek. Az utóbbi jellemzően akkor működik, ha az esemény kellően nagy horderejű, és vélhetően megfelelő reklámértéket biztosít. A hiányzó pénzügyi erőforrásokat bizonyos mértékig helyettesíti a kreativitás és a lelkesedés. Jellemző az olcsó, újrahasznosított vagy alacsonyabb minőségű adományozott anyagok használata, és az önkéntesek részvétele is nagyon sokat segít a megvalósításban. Hosszú távú tervezési folyamatba integrált akció esetén a beruházó, üzemeltető vagy tulajdonos (lévén szó közterületi rendszerekről, ezek jellemzően a kormányzat vagy önkormányzat szervezetei) megtéríti az ideiglenes aktivitások költségét.

A területfoglalási engedélyek és a szükséges infrastruktúrák (a víz, csatorna, áram, stb.) biztosítása a közterületek tervezéséért és működéséért felelős hivatalos szervezeteken (önkormányzatok, közterületfenntartó szervezetek, közművek, stb.) keresztül intézhető. A kezdeményező félnek meg kell tanulnia a jogi-gazdasági-politikai szervezetekkel kooperálni az ötletek megvalósítása érdekében. A jogi körülmények tisztázatlan helyzete miatt sokszor a személyes szimpátia dönt. A hivatalos szervezetek segíthetnek a helyi szervezetek, finanszírozási formák és támogatók megkeresésében, jelentősen meggyorsíthatják az egyes hivatalok közötti információcserét és támogathatják területek megismerését.

### AZ AKCIÓK ELŐNYEI

Az ideiglenes beavatkozások felhívhatják a figyelmet a területek várospolitikai, városépítészeti, építészeti





4.



5.

értékeire. Aktivizálhatják a jelenleg használaton kívüli beruházásra váró területeket, emelhetik értéküket, segíthetnek különböző hasznosítási víziók bemutatásában, kis léptékű modellezésében. Az alacsony megvalósítási költségek olyan próbálkozásoknak adnak lehetőséget, melyek során feltérképezhetőek a térhasználati lehetőségek és a helyi közösségek energiái, az emberek viszonyulása a különböző eseményekhez és téri helyzetekhez. Támogathatják a közösségi tervezésen alapuló területfejlesztéseket. Javíthatják az önkormányzati szervezetek és a helyiek közötti kommunikációt. A participációs eszközök segíthetnek a lakók oktatásában (pl. DIY mozgalmak), a dizájn szóikncsének bővítésében, és a fenntartható működési formák bemutatásával megkönnyíthetik az alternatív megoldások elfogadását, támpontot adhatnak az otthonaikon túli környezetük alakításához. Fejlesztetik a köztérket, elmaradt építkezések helyszíneit nyithatják meg a lakosság felé, visszakapcsolva azokat a város vérkeringésébe. A kutatás alapjaiban befolyásolhatja a hosszú távú befektetési elképzeléseket, és később támpontot nyújthat a fenntartható működéshez is. Az ideiglenes hasznosítással az ingatlan fenntartásával kapcsolatos teendők egy része, egyes esetekben az üresen álló ingatlanokra kimerített adók is megszűnnek, az állagromlás is megállítható, visszafordítható. Kiemelkedő fontosságú a használó és a "kölcsonadó" feleket védő megállapodások, szerződések megkötése, a bizalom megalapozása és a jó kapcsolati viszony folyamatos ápolása. A növekvő számú pozitív példa bemutatása és a részletes dokumentálás további ideiglenes, akciószerű használat alapja lehet. A köztereken (vagy a köztéri jelleggel működő egyéb területeken) ideiglenesen

épített eszközök révén az alkotócsoportok bemutathatják kreatív ötleteiket, munkájukat és kísérletezhetnek. A szervezési, megvalósítási és működési folyamat alkalmas aktív hálózatépítésre. A létrehozott terek, felületek inkubátorként működhetnek más alternatív diszciplínák bemutatkozására.<sup>4</sup>

A megvalósult ideiglenes akciók, események, installációk elemzésével, a kitűzött célok és az elért eredmények összevetésével, valamint az aktivitások utóéletének a vizsgálatával hasznos sorvezető hozható létre.

#### ESETTANULMÁNY - BUKAREST - MAGIC BLOCKS

A korai hetvenes években Nicolae Ceaușescu bevezeti Romániában az új városrendezési programot - a szisztematizálást - , hogy megszüntesse a városok és a vidék közötti fejlődési különbségeket. A rendszer településeket és városrészeket töröl el, majd lakóit erőszakkal az újonnan épített panelnegyedekbe kényszeríti. Az 1977-es földrengés komoly károkat okoz a városszövetben, így a szisztematizálás Bukarestet sem kerüli el. A történelmi negyed romos házait nem rehabilitálják, hanem lerombolják és vasbeton épületeket emelnek helyettük. Az átépítések először a város fő artériáit célozzák. A sugárút mellé telepített panelsorok mindenféle idomulás nélkül épültek a régi városszövetbe. Mára a magántulajdonú lakásokból álló panelházak közötti gazdtalan területek, a rendezetlen közlekedési rendszer és a parkolás szabályozatlansága folytán életterület jöttek létre.<sup>5</sup>

A Magic Blocks program 2009-ben a Zeppelin Egyesület és az Archis Interventions kezdeményezéseként születik. Célja olyan közösségi tervezésen alapuló beavatkozások

rendszer és mintát létrehozni, amivel a volt szocialista panelnegyedek közterületeinek rehabilitációja megkezdődhet. A zárványok helyenként sajátos karaktere alapja lehet egy attraktív városi közterületrendszernek. Az elképzelések szerint három lépték - a város léptékű stratégia, az adott területre kidolgozott modell, és az azonnali ideiglenes pontszerű beavatkozások - összehangolása lehet hatékony eszköz a revitalizációban. Az átfogó terv javaslata alapján a történeti városrész és a panelházak kaotikus közterületeinek egészséges összekapcsolásához létre kell hozni egy átmeneti zónát, ezáltal kialakulhat egy jól működő köztérhálózat, ami újra össze tudja kapcsolni a szétdarabolt negyedeket. Az átmeneti zónában kereskedelmi-, közhasználati- és lakófunkció fejlesztése valósulhat meg, míg a korábban elzárt blokkok mögötti terület fontos terepe lehet a közösségi működéseknek (közösségi kertek, sport, szabadidő, stb.).

A felvázolt rendezés és tematika alapján négy jellemző pontot választanak ki a Calea Moșilo sugárút környezetében az ideiglenes beavatkozásokhoz. Az akupunktúrás mikrobeavatkozások lehetnek az átfogó tervezési elképzelések előfutárai, velük tesztelhetik a helyi közösségek aktivitását és reakcióit.

A program keretében a panelházsor egyik - sugárutat és a történeti városszövetet összekapcsoló - elhanyagolt átjáróját ("átjáró a két világ között") kitakarítják, és

részben narancssárgára festik, galériateret álmodnak bele. A második ponton egy kerítéssel elzárt trafóház melletti közterületet közösségi sport és szabadidős használatra alakítanak át, lábteniszpálya és ülőbútorok készülnek. A harmadik akció helyszíne a közterületről alacsony kerítéssel leválasztott zöldterület, ahova a zöldbe való átjutást segítő ülőbútor készül, ironikusan szabotálva a területen jellemző téri és tulajdoni helyzetet. A negyedik ponton egy U alakú zárványteréből városi nappalit alakítanak, székekkel, fogással felszerelve.

A köztéri bútorok falemezekből készülnek, a beavatkozások helyszíneit, felületeit pedig narancssárgára festett felületekkel emelték ki a környezetükből. A publikációkban látható fotók friss és üde képet adnak és aktív használatot mutatnak az átadás időszakáról. A helyszínen járva csak egyes maradványai látszódtak az ideiglenes elemeknek. A festett felületek elkoptak. Egy bútorcsoport, amelyet vélhetően örökbe fogadtak a helyiek, elmozdítva eredeti helyéről, feltűnően jó állapotban maradt. A többi pusztulásnak indult darab jelen minősége a környezet elhasznált képét erősíti, érdemes lenne eltávolítani őket.

A magukra hagyott ideiglenes elemek nem alkalmasak hosszabb távú köztéri jelenlétre. Alapvető városszerkezeti problémára reagáló, kis léptékű beavatkozások csak folyamatos gondviselés mellett lehetnek a revitalizáció hatékony eszközei.

## HIVATKOZÁSOK

1. TIHANYI, Dominika (2012): Kreatív stratégiák és a köztéri művészet szerepe a városrehabilitációban DLA értekezés
2. MARSOVSZKY, Magdolna (2004): Etnosz vagy Démosz Népszabadság, Hétvége
3. POLYÁK, Levente (2012): Az építészeti mint performansz: új szerepek a kitáguló építészeti térben <http://tranzit.blog.hu/>
4. KILLING ARCHITECTS: Urban Tactics, TEMPORARY INTERVENTIONS + LONG TERM PLANNING. <http://www.killingarchitects.com/urban-tactics-final-repor/>
5. ȘTEFAN Ghenciulescu, CONSTANTIN Goagea, COSMINA Goagea, JUSTIN Baronea, KAI Vöckler (2011): Behind the Concrete Curtain Urban Report, Bukarest

4. Magic Blocks "Lépj a füre"(fotó: Zeppelin)

5. Magic Blocks "Közösségi hely"(fotó: Zeppelin)

4. Magic Blocks "Step on the grass"(photo: Zeppelin)

5. Magic Blocks "Public space" (photo: Zeppelin)

086-087







OROSZLÁNY MIKLÓS (TÉMAVAZETŐ: SUGÁR PÉTER DLA)

## LÉTREHOZÁS ALAPÚ TERVEZÉS

*Production based design*

Az építészeti anyaghasználatot elsősorban az anyag fizikai, technikai tulajdonságai határozzák meg. Ezeken a fizikai tulajdonságokon túl az anyaghoz számtalan szubjektív jelentéstartalom kapcsolódik. Az érdekel, hogy a tervezés hogyan használja, módosítja, alakítja az anyagokhoz való viszonyunkat és a hozzájuk kapcsolódó jelentéseket. Ezen kívül azt vizsgálom, hogy a létrehozáskor a tervező milyen módon határozhatja meg a megszülető tárgy kulturális és szociális értelmezését.

*In architecture, the materials and structures are chosen because of their physical and technical quality. But these materials also have several subjective, hidden meanings. The meanings of materials are coming from different backgrounds. Some feelings are based on physical quality and there are other subjective experiences that modify the materials' representation. The study works with how the design uses, modifies, transforms our relation to materials and things. It focuses on the production of materials. How does the design process modify the meaning of things and define their cultural and social context.*



Christien Meindertsma tervező 2005-ös projektjében olyan kardigánokat kötött, amelyek egy-egy birkához kötődtek. Ez az összekapcsolás meghatározta a gyapjú színét, minőségét és a birkák mérete szerint a kardigánok méretét is. Az elkészült termékeket a birkák billogjával díszítette, és a vásárláskor egy kis képes brosrút is adott a kardigán „alapanyag termelőjének” bemutatásával. Ezzel a projektjével olyan tervezési metódust használt, ahol az alapanyag megtermelése, a használati tárgy elkészítése egy lényeges eleme a végleges terméknek. Itt nem pusztán a természetes anyagokhoz vagy a kézműves termékekhez való visszatérésről van szó, amelyek a minőség biztosítékai, hanem a tervezés egyik fő eleme lett a létrehozás. Ez a létrehozási folyamat eszköz arra, hogy a majdani felhasználóval egy sokkal személyesebb viszonyt hozzon létre, és a terméket olyan többletjelentéssel, olyan személyes történettel ruhazza fel, amely a tárgy történetének részévé válhat.

Van ilyen típusú, létrehozás-centrikus tervezési stílus? Hogyan jelenik meg a kortárs tárgytervezésben, hogyan hat a tárgykultúrára, és ezeken belül elsősorban az építészeti tervezésre? Felfedezhető valamiféle kapcsolat, összefüggés a különböző típusú tervek között?

#### MATERIAL CULTURE

Tárgyak használatával, létrehozásával, társadalommal való kapcsolatával foglalkozik a tárgykultúra kutatási területe. A 'Material Culture' általános, tág témakörén belül a *Handbook of Material Culture* kézikönyv logikai rendszerén keresztül vizsgálom a tárgyak létrehozásának és a kulturális közegnek a kapcsolatát. A Material Culture kutatási területein belül elsősorban az izgat, hogy a tervezés milyen szerepet játszik a tárgykultúra

alakításában. A tervezett dolgok, elsősorban épületek, hogyan hatnak a tervezésen keresztül a társadalmi folyamatokra. Az általános dolgok felől kiindulva a továbbiakban leszűkíthető a téma az építészetre, az építészeti tervezésre. Ha a dolgok lényeges szerepet játszanak az identitásunk kialakításában, akkor az épületeknek is van ilyen szerepük. Kérdés, hogy az identitásképző elemek tudatos használata révén a tervező mennyire tud hatással lenni a használókra. A Material Culture tág fogalomrendszere, inspiratív jellege lehetőséget biztosít az anyag kapcsolódó jelentéstartalmainak feltérképezésére és építészeti anyaghasználatba való átültetésére. Az ezáltal létrejövő többletjelentéseket valós tervezési példákon is megvizsgálva feltárhatunk olyan összefüggéseket a tárgykultúrában, amelyeknek alapja a tervezés, létrehozás.

Az emberi kultúrában a tervezésnek fontos szerepe van: képet ad egy adott időponthoz, és helyhez kötődő kulturális közegről<sup>(3.)</sup>. Ebben a közegben a tárgyak csoportjai nemcsak közvetítői a szociális, kulturális viszonyoknak, hanem annak alakítói, meghatározói is. Az emberek nemcsak társadalmakban élnek, hanem azért hozzák létre a társadalmat, hogy élhessenek. A társadalom létrehozásához pedig különböző módokon és különböző célokkal tárgyakat használnak<sup>(3.)</sup>. Ezeket a tárgyakat létrehozuk és elhasználjuk. Tárgyak tervezés nélkül nem tudnak létrejönni<sup>(5.)</sup> Mivel a társadalom létrehozásához tárgyakra és azoknak létrehozására van szükségünk, ezért a társadalmi folyamatok alakításában a tervezésnek is szerepe kell, hogy legyen. Heather Lechtman<sup>(4.)</sup> felveti a technológiai stílus fogalmát,

amely szerint a technológiák, az anyagok és a tárgyak készítése önmagukban stílust alakítanak. Attfield<sup>(1.)</sup> is a létrehozásra helyezi a hangsúlyt. Elkerüli a művészet és design szétválasztását, és az anyagszerűsége, a tapasztalatra helyezi a hangsúlyt. A designt a fizikai világ és a szociális hely részeként, együttesen szeretné értelmezni<sup>(2.)</sup>.

#### LÉTREHOZÁS ALAPÚ TERVEZÉS

Ha a létrehozás önálló gyűjtőfogalma lehet a tárgyaknak, akkor ennek feltérképezése megmutathat egy új tervezési stratégiát, illetve irányt. Ezeket a csoportosításokat keresem, ismert dokumentált példákon keresztül. Ezen belül is az olyan alkotások, létrehozások érdekelnek, amelyek fontos szerepet játszanak a végleges tárgy értelmezésében, ahol a létrehozás során olyan kulturális tartalom tapad a tárgyhoz, amely elválaszthatatlan lesz annak társadalmi megítélésétől.

A tárgyak teljes életútjából most a létrehozás során keletkező tárgy-társadalom kölcsönhatást vizsgálom. Ezen belül az olyan alkotásokra, alkotási folyamatokra koncentrálok, amelyek beépülnek a tárgy életútjába. A különböző tendenciákat összegyűjtött projektek különböző szempont szerinti csoportosításán, rendszerezésén keresztül tervezem.

Két fő elv mentén csoportosítom a projekteket. Az egyik azt mutatja meg, hogy a létrehozó szándéka szerint a tárgy életútján mikor érzékelhető a létrehozás. A másik csoportosítási szempont a különböző tervezési szemléletek, célok mentén rendezzi a projekteket.



1.



2.



3.

1. Christien Meindertsma – 49 Prairie Plants

Christien Meindertsma - 49 Prairie Plants

2. Aram Bartholl – Dead Drops

Aram Bartholl - Dead Drops

3. Muurbloem – Homokszőnyeg

Muurbloem - Sandcarpet

## IDŐBELISÉG

A tárgy életútja során fenntartja kölcsönhatását a társadalommal. A szempontrendszer azt szűri, hogy ezen az időskálán mikor hat a tervező szándéka szerint a létrehozás. A legtöbb „dolognál” ez a szakasz nehezen szűkíthető konkrét időintervallumokra, ezért olyan fogalmakat használtam, amelyek megmutatják a szakaszok időrendiségét, de képlékeny időkeretet eredményeznek. Ezek a kategóriák: „előkészítés, nyersanyag, alapanyag”, „tervezés folyamata”, „létrehozás”, „átadás”, „fenntartás”, „elmúlás, elhelyezés”.

Az előkészítés szakasza egy olyan időintervallum, amikor a nyersanyag, alapanyag létrejön. Ezekben a projektekben a lényegi szempont az, ahogyan a létrehozó hozzájut a nyersanyaghoz, kiválasztja, megtermeli, növeszti azt. A New York-i “The Nature Conservancy and the Smithsonian’s Cooper-Hewitt” múzeum 2009-es “Tervezés egy élő világért (Design for a Living World)” kiállítása olyan projekteket dolgozott fel, ahol a fenntarthatóság elsősorban a felhasznált anyagokon keresztül valósult meg. Ezeknél a tárgyaknál alapkonceptió volt az alapanyag forrása. Ezek között az anyagok között van hagyományos gumi, fenntartható faanyag, indák, bambusz, birkagypjú és pisztrángbőr. Issac Mizrahi divattervező alaszakai pisztrángok bőréből készített estélyi ruhát. A halászatban hulladékként keletkező halbőr kevesebb toxikus kezelést igényel, mint az emléské, és sokkal erősebb is. A divattervező ezt a hulladékanyagot alakította luxuscikké. A végleges ruhának nemcsak az anyag specialitása adja a karakterét, hanem annak felkutatása, beszerzése, újrahasznosítása is.

A tervezés folyamatába beletartozik az igények felmérése, pontosítása, kialakítása. Itt a majdani tárgy a tervezés egyedi módja révén válik értelmezhetővé a társadalom számára. A nagyvárosokban népszerű közösségi kertészetet a helye és a bevont közösség különbözteti meg a hagyományos termelő kertektől. Itt maga a hely kialakítása, helyzetbe hozása, megtervezése, a helyiek bevonása sokszor fontosabb, mint maga a későbbi fenntartás.

Egy külön kategóriába tartoznak azok a tárgyak, amelyeknél a létrehozáshoz szükséges technológia, folyamat hozzátapad a tárgyhoz, szükségessé válik annak megértéséhez. A létrehozás vagy a speciális technológia, esetleg a hagyományos módszer új kontextusa teszi karakteressé a létrejövő tárgyat. Ilyen ismert példa Peter Zumthor Bruder Klaus kápolnájának belső tere, ahol a zsaluként használt, elégetett gerendák kormos maradványa, azok létrejöttének története adja a betonfelület karakterét és jelentésérteget.

Speciális pillanat a tárgy életútjában az elkészülés után az átadás pillanata. Ezeknél a projektekben a befejezett, de még nem használt tárgy átadásának, cseréjének története rögzül a tárgyban. A birtokbavétel, ami lényeges elem a tárgy életében. Ilyen létrehozás lehet egy olyan terv, amely a tárgy továbbadását, folyamatos vándorlását feltételezi. Aram Bartholl falakba helyezett Pen Drive-okat. Ezekre az “Titkos találkahelyek”-re (“Dead Drops”) bárki fel- és letölthet adatot. A beépített adatoknak egyetlen lényegük és értelmük van, hogy cserélődjenek.



090-091

LÉTREHOZÁS ALAPÚ TERVEZÉS | Production based design | Oroszlány Miklós



4.

Általában a tárgyak életútjának leghosszabb szakasza a fenntartás időszaka. Itt használjuk, változtatjuk, módosítjuk a tárgyakat. Ebbe a kategóriába olyan „dolgozók” kerülnek, amelyeknél a létrehozáskor betervezték a használók beavatkozását, a tárgyak módosulását. Erre a megoldásra példa a chilei Quinta Monroy szociális lakások, ahol az egységesen megépített tömbök között a lakók bővíthetik lakásaikat. A tervezők egy fix keretet, rendszert adtak a telepítésnek, amely fokozatosan alakul és változik a családok bővülése, költözése miatt.

Az elmúlás, elenyészség a tárgyak használatának végső periódusa. Ide olyan projektek kerülnek, amelyeknél a tervező a legutolsó fázist is betervezte a létrehozásba, és a kettő között kapcsolat alakul ki. A Muurbloem csoport homokszőnyege a mandala filozófiáját ülteti át a nyugati szemléletű tervezésbe. A homokszőnyeget egy olyan egyedi gyártású henger adja, amelyet magunk előtt tolva egy folytonos mintázat rajzolódik ki homokból. A járófelületen ez a minta csak addig marad meg, amíg az időjárás vagy a használók szét nem hordják. Itt a homokszőnyeg létrehozásának pillanatától megkezdődik az eltűnése, megsemmisülése, és ez adja a performansz feszültségét. Egy másik elmúláshoz köthető projekt a Burning Man fesztiválhoz kapcsolódik. Itt a fesztivál elején létrehozunk egy olyan hulladék fából készült installációt, amelyet az esemény végén elégetnek. Itt is szerepet kap a végső cél már a létrehozásnál, és a használat során is jelen van a „tudás”, hogy mi lesz a szobor sorsa.

#### SZÁNDÉK

Egy másik szempontrendszer az, hogy mi a célja a

létrehozás hangsúlyozásának, megörökítésének a tárgy életében. Ilyen szándékok lehetnek: az „egyesítés”, a „sokszínűség”, a „közösségi részvétel a tervezésben”, a „szociális-szolidáris kontextus”, a „történelem, emlékezet létrehozása”.

A már említett Christien Meindertsma tervező egy másik művészeti projektjében 49 különböző növényből készített könyvet. A lapok mindegyike más–más textúrájú, színű az eredeti növény szerint. Az összes fűfélé egy helyről a Nachuse Grassland-ről származik. A tervező célja egy olyan speciális egyesítés létrehozása, amely a tárgy alapanyagainak forrásához, speciális létrehozásához kapcsolódik.

Az egyesítés kategóriájától némiképp eltér a sokszínűség, bár a szándékuk hasonló. Jól van der Wiel mindegyik gravitációs széke egyedi megjelenésű. A holland tervező a diplomamunkájában olyan műanyagot használt, amibe vasreszeléket kevert. Az elegyet egy speciális mágneses géppel formázta, aminek az eredményeképpen a szék lebegve köt meg. Így a technológiával létrehozta a sorozatgyártás egy olyan formáját, amelynél minden termék különböző.

A közösség részvétele esetén a majdani felhasználók bekapcsolódnak a létrehozásba, tervezésbe. Ilyen Ralph Erskin épülete, melynek leendő használóival már nagyon korai szakaszban megkezdte a kommunikációt. Kiköltözött a telekre egy konténerben és ott ismertette a várható építkezést, és a lakosok véleménye szerint alakította a tervet. Ezeknél a projekteknél a közösségi tervezés a hangsúlyos, és ez válik a tárgy

értelmezésének lényegévé. Enélkül elvesztik a „dolgok” többletjelentésüket és identitásukat.

Számos szolidáris és szociális projekt születik, amelyeknek nem elsősorban az építészeti léptéke, formája érdekes, hanem az a szociális kontextus, ahol ezek létrejönnek. Ilyenek Ross Langdon afrikai épületei, ahol helyi anyagokból, helyi lakosokkal hoz létre szociális projekteket. Egyes munkáiban az emberi folytonosság mellett a tárgyi folytonosságot is fontosnak tartja. Egyik lakhatást segítő programjukban a lakások toldozott-foldozott fedését cserélték összefüggő fém hullámlemezre, így biztosítva a házak védelmét. Azonban a lebontott hulladékot nem tüntették el, hanem egy új közösségi épület fedésére használták a hulladék lemezeket. Így keveredett az emberi jövőkép a múlttal kapcsolatot teremtő tárgyakkal.

En a komplex program kapcsolatban van egy újabb lehetséges csoportosítási kategóriával, amikor a létrehozásnál a tervező célja történelem, emlékezet létrehozása. Amikor a tervező hulladék anyagokat használ újra, akkor a fenntarthatósági szempontokon túl megjelenik a tárgyak régisége, múltja. Az új tárgyat felruházza egy olyan történelemmel, amely a létrehozás alatt kapcsolódik hozzá az új termékhez. Ilyen többletjelentéssel ruházta fel a Tracklebox iroda

az Aesop cég kioszkját New Yorkban. Az újrahasznált New York Times újságok nemcsak a kis bolt jelentését határozták meg, hanem az új európai terméket amerikai kontextusba helyezték.

#### LÉTREHOZÁS MINT IDENTITÁS

A szempontrendszert „kifeszítő” (meghatározó) szélsőséges példák egy hálózati rendszert alkotnak, amely megmutatja, hogy a létrehozás során a tervező képes befolyásolni a tárgy későbbi megítélését. A különböző létrehozási módszerek mindegyikének a célja egy személyes viszony kialakítása a tárgy és a használó között. Ez a viszony egy olyan kontextust eredményez, amely kapcsolatban van a szociális és kulturális közeggel. Ezeknél a példáknál a tárgykultúra, a tárgy és az ember viszonyában a tervezés és azon belül a létrehozás kulcsfontosságú szerepet kap. Ennek a hatásnak az intenzitása nemcsak a tárgy életútja folyamán változik, spontán módon vagy a tervező szándéka szerint, hanem a létrehozó és felhasználó viszonyában is differenciált. Azonban mindvégig lényeges, hogy e mögött a komplex viszonyrendszer mögött, hozzákapcsolódva a tárgyhoz, mindvégig jelen van a létrehozás során elültetett tervezői gondolat, idea, szándék.

#### HIVATKOZÁSOK

1. ATTFIELD, J. (2000): Wild Things: the Material Culture of Everyday Life; Berg.; Oxford and New York
  2. CONKEY, Mararet W.(2006): Style, design, and function; Handbook of Material Culture; MPG Books Printgroup; London
  3. KÜCHLER, Susanne (2006): Process and transformation; Handbook of Material Culture; MPG Books Printgroup; London
  4. LECHTMAN, H. (1977): 'Style in technology: some early thoughts'; American Ethnological Society; St Paul, MN
  5. PYE, D. (1982): Material Culture Studies in America American Association for State and Local History; Nashville, TN
01. <http://www.christienmeindersma.com> (2014.06.)  
02. <http://itcafe.hu/hir> (2014.06.)  
03. <http://illusion.scene360.com/art> (2014.06.)  
04. <http://architectureau.com/articles> (2014.06.)





PELLE ZITA (TÉMAVEZETŐ: MAROSI BÁLINT DLA)

## VÍZRAJZ

*Waterstreams*

Az egymás melletti részek kölcsönhatásra lépése elkerülhetetlen törvényszerűség, természetes kényszer: olyan oda-vissza folyamat, amely kétirányúságában benne rejlik a kiegyenlítés lehetősége. Helyekben, építészeti gesztusokban is megnyilvánuló természetes kényszerekkel foglalkozom. A megelőzőre épülés szükségét érdemes természetes jelenségként elfogadni. Folytatni. Türelemmel lenni és megvárni, hogy a gyorsan folyó események között láthatóvá váljon, ami tartósan is helyénvaló.

094-095

*Interaction between pieces next to each other is an inescapable principle, a natural urge: a back and forth process. In this bidirectional nature there lies the possibility of equilibration. This study works with natural urges that are manifested both in places and architectural gestures. The necessity of the edification from the preceding is worth to be accepted as a natural phenomenon. To continue it. To be patient and to wait for permanently appropriate things to become visible in between actions running so quickly.*



1.

## A VÁLTOZÁS KÉPESSÉGE. MESTERSÉG ÉS TERMÉSZET. VÁROSBAN TERMÉSZET?

A város tömegben formálódó, látható anyagi része nagy tehetetlenséggel bír: tartós változásához időre van szükség. A folytonos változásban egy-egy elem, részlet addig él, amíg változásra képes. Amint nem tud tovább új igényekhez és körülményekhez alkalmazkodni, új szándékok felülírják, megszűnik létezni, eltűnik. Az életképesség a változás képességében rejlik. Lehetséges-e tetten érni egy műviségtől fojtott mesterséges képződményben, a városban az építészet másik, életerős, változni képes természetes réteget?

Sok múlik az alkalmazkodás képességén. Az alkalmazkodás a kölcsönhatások egyik legszebbik változata. A város az egymasmellettség, a szomszédság koncentrációja. Lehetséges-e, hogy egy mesterségesen létrehozott városi hely vagy épület a folytonosan megújuló környezethez való alkalmazkodásában a természet részévé válhat? Ebben a megközelítésben természetes és mesterséges elem nem aszerint válik el egymástól, hogy ember hozza-e létre vagy sem, inkább azáltal, hogy amit létrehozott, változó közege szempontjából tartósan befogadható, folytatható, életben tartható tud-e maradni. Az előbbi megkülönböztetésben az ember mindig kívül marad a természetben, az utóbbiban viszont a részévé válhat – még a városban is.

## MÓDSZER

Mivel a kutatás témája a város élő rétegeire irányul, a kutatás módszerének ~ mint jelenben élő folyamatnak ~ megválasztása lényeges kérdés. Közelítési módszerem

a sétálás. A séta az élő, az emberi életütem tempója, befogadó állapot, amelyben mindenre nyitottá lehet válni, ugyanakkor életbe lép az önszabályozás mechanizmusa is: a figyelem annyi tényezőt enged be, amennyit feldolgozni is képes, nem többet, nem kevesebbet. Ebben utolérhető a jelenlétnek az a minősége, amely koncentrátságában maximumra törekszik, mégis feldolgozható, hatékony marad. A sétálás tere nem szűkös attól, hogy lemond a távoli, különböző médiumokon keresztül megismerhető építészeti példákról; a közvetlen érintkezésben rejlő megtapasztalás éppen a tágasság és az otthonosság örömét hordozza magában.

## LÉPÉSEK

Budapest elsődleges kapcsolódási szála a természethez a Duna. Város és természet, változás és állandóság, változékonyság és tartósság témapárokban Pest és a Duna viszonya jó alapvonal. A város történetében, különösen az elmúlt kétszáz évben a dunai vizekhez való hozzáállást korszellemek sora határozta meg. Ennek a folytonos változásnak épp csak egyik stádiuma a jelen: a korábbiak következménye, a későbbiek előzménye. Ebbe a folyamatosságba kapcsolódom bele úgy, hogy első lépésként térképészeti vizsgálatok során felrajoltam az egykori természetes és mesterséges Duna-medreket, második lépésként egy-egy valaha volt Duna-szakaszt bejártam, az ott észlelt jelenségeket megörökítettem, harmadik lépésként pedig egy időközben kijelölt szempont szerint összefüggésbe rendeztem őket. Ez a rendezésv nem konkrét helyek egymasmellettségéből, hanem - a rendszerezésnek tágabb értelmezést megengedve - vízformák eltérő léptékeiből adódik.

Tartós és illékony körülmények egymasmellettségében negyedik, jövőbe mutató lépés lehetne a jövőbeni változások lehetőségeinek kutatása. Abban a kérdésben, hogy létezik-e természetes város, további kiindulási pontot jelenthetne, hogy épp a változás folyamatát fogadjuk el természetesnek. Ez alapján konkrétumokban is megtervezett, előre elrendelt jövőképek irányában nehezen, természetes törvényszerűségek megállapítása felé viszont nagyobb bizalommal tennék további lépéseket.

## VÍZFORMÁK: FOLYÓ ÉS VÁROS VISZONYA

A települések helyválasztását és létét ősidők óta a folyók határozták meg. A városok növekedésével eleinte kiszorult, majd teljesen megszűnt a városközeli földművelés és állattartás. Ezzel párhuzamosan a sűrűsödő városok természetes vízfolyásai feleslegessé váltak, a korábban hálás jelenlét egyre több problémát okozott. Szabályozásokkal, gátakkal, telítésekkel a városok természettel való kapcsolatai fokozatosan halványultak, rálépve ezzel a kiegyenlítetlenség útjára.

*„A folyóvizeket általában nyugalmukban észleljük, roppant munkájuk, amelyet a szilárdság alakításában végeznek, szinte láthatatlanok... Széthasítás, fölbomlás, lehorlás, leülepedés a következmény, és ezekből alakul a formák áttekinthetetlen sokfélesége, melyeknél nem gondolunk már eredendő összefüggésükre a vízzel, amikor a táj körvonalaiban és domborulataiban látjuk viszont őket. Mégis méltán nevezhetők vízformáknak, mivel a víz az, ami egyik helyen elvesz, egy másik helyen leülepit, esztétikai értelemben is kiegyenlítően hat. Ahol elvesz, gyors és sebes, rést nyit, felbont, az ilyen*





2.

1. a Duna egykori rajzolata a Csengery utcától a Rákóczi térig  
former section of the Danube from Csengery street to Rákóczi square
2. mai összeköttetések az egykori Duna-ág nyomvonalán  
connections today in the former track of the Danube

*tevékenység eredményei a megtört vonalak. Ahol hordalékát leülepíti, lassú, ezeken a helyeken lágy formák, átmenetek, közvetítések alakulnak ki... A víz munkájának irányulása valamennyi formáján keresztül a kiegyenlítés.” (Friedrich Ratzel: A víz a tájban (1902) Helikon 2010/1-2.)*

Budapest nem csak domborzatát és fekvését köszönheti a Dunának, de városszerkezetének alakulása is jelentős részben a Duna következménye. Ma ennek már kevés közvetlenül észlelhető nyoma van, mert egykori medervonalai feltöltések eredményeképp a felszínről eltűntek. Ott, ahol egyszer a Duna folyt, ma a városi élet zajlik. A folyó nyomokban, szinte titokban meglévő lenyomatai mégis hitelesen példázzák láthatatlan kölcsönhatások és tartós örökségek leképeződéseit. Eddigi kutatásom során topografikus, térképészeti és történeti ismeretek párhuzamában ezeket a csendes megnyilvánulásokat, eltűnt, ma is élő, valamint újjakkal kiegészülő jelenségek sorozatait kerestem.

#### VÍZRAJZ: DUNA ÉS PEST, VONAL ÉS FELÜLET MENTÉN

A Pesti-síkság domborzatát az itt lelassuló Duna hordalékának köszönheti. Ezen a hordalékkupacon megmaradt árok, a Rákos-árok a Duna egyik mellékága volt, de rajta kívül több nyomvonalon, mesterségesen létrehozott medrekben is természetes, Dunából elterelt víz folyt. Az első mesterséges Duna-ág, a Fossa Magna a mai Kiskörút ívén a XII. századtól körülbelül 1700-ig a pesti várfalat védte, a városközpontba bevezető úton, a mai Király utcán pedig a XVIII. században a Rákos-árokra leágazó, városi tavakat tápláló csatorna folyt. A Rákos-árok és a Rákos-patak között, észak-nyugati uralkodó szélirányban kialakult homokdűnék

völgyében apró ágak, tavak mocsárvidéke volt. Ez a gazdag világ Pest növekedésével párhuzamosan városi parkká idomult, amely Pest ma is legjelentősebb zöldterülete, a Városliget. Talán észak-nyugati irányultsága sem véletlen. A Rákos-árkon való átkelést szolgálta a Kerepesi-rév, amely a mai Blaha Lujza tér környékén tóvidéket jelentett, a mai Rákóczi út mentén a révtől a városfalig egyenes csatornavonal húzódott. A városiasodás új szempontjai okán feltöltődő vízfolyásokat még sokáig őrizték utcanevek, de idővel ezek is kikoptak az emlékezetből: az Oktogon mögötti Rákosárok utca Csengery utcává, az Iparművészeti Múzeum melletti Rákos utca pedig Högyes Endre utcává keresztelődött át. Az árok feltöltése a folyóvizektől való elfordulás finomabbik formája volt ahhoz képest, hogy az 1838-as jeges árvizet követően az egész pesti belvárost átlagosan másfél méterrel feltöltötték, hogy a Duna későbbi áradásaival járó károkat a város megelőzze. Ehhez 1,4 millió m<sup>3</sup> földet használtak fel, már csak egy-egy ponton mutatkozik meg az egykori természetes talajszint. Ilyen a Szerb utcában a szerb templomkert, a Blaha Lujza tér melletti Szent-Rókus kápolna bejárata és a Százéves étterem a Március 15. tér sarkán. Egy-egy korábban magasabban fekvő terület a feltöltések eredményeképp környezetével egy magasságba került: ma nehezen belátható, hogy a Szent István Bazilika miért épp ott áll, ahol. Ugyanezen a helyen elődje, egy kisebb templom természetes magaslatra épült, a jeges árvíz idején pedig a kiemelkedés az elsodródás elleni menedékkül szolgált. A víz formái és rajzolatai együttesen hozzájárulnak a város alakulásához, ott is, ahol ma már közvetlenül nincsenek jelen.





3.



4.



5.

### JELENSÉGEK ÉS LÉPTÉKEK

Hogyan, milyen mintázatokban mutatkozik meg mégis az, ami már elmúlt? Ha valami egy mesterséges változtatás során átmentődik a megelőző időből a következőbe, akkor az fontos, értékes.

A víz a mélyen fekvő helyeken folyik, nem véletlen, hogy Budapest csatornahálózatának rendszere nagymértékben átfedést mutat az egykori vízfolyások nyomvonalaiival. A pesti főnyomócső a Rákos-árok vonalában húzódik. Ésszerű, praktikus döntés eredményeképp a föld alatti vizek java része ma is ott folyik, ahol régen felszíni vízfolyások voltak. Kis képzelőerővel az aszfaltban nyílást képező csatornafedlapok összeköthetik a felszín feletti mozdulatokat az alatta lévőekkel.

A régi folyómedrek bár feltöltődésük során megszűntek, a talajvíz szintje ma is ezeken a helyeken a legmagasabb. Látványos példa erre a városligeti vízmozgás. Bár a liget távol fekszik a Duna mai medrétől, a folyó magas vízállásánál a ligetben is megnövekszik a talajvíz szintje. A víz ilyenkor felszínre kerül, láthatóvá válik. A folyóval való ma is szoros együttélése belvizek formáiban megjelenik.

Az egykori Rákos-árok egy részletét bejárva, a Csengery utca és a Rákóczi tér közötti szakaszon egymástól távol eső tapasztalatok értek. Összefüggésüket egyértelműen megfejteni nem lehet, tévedés lenne elhinni, hogy sikerülhet, a megtalált töredékek képpé egészítése csak játék. A séták közben mozgó belső perspektívákat kiegészítette a felülnézet és a madártávlat külső nézőpontja. Ezek egymásmellettségében találtam rá arra a felismerésre, hogy a mozgó víz minden nézőpontból hasonló képet mutat. A víz mindig megtalálja útját, rajzolatának jellege eltérő léptékekben megegyező. .

### CSAK EGY TÓCSA LÉPTÉKE | ERZSÉBET KÖRÜT

Az aszfaltban a fagyok okozta károk megmutatják az úttest mély pontjait. Az itt kialakult mintázatok az összegyűlt és megfagyott víz útjait jelölik a betonban. Rajzolatuk nagyon hasonlít folyókéhoz vagy rianásokhoz a befagyott tavakon. A víz mindig arra tart, amerre kisebb az ellenállás. Ha tömegben keresi folyásának útját, az anyagban a kisebb határfeszültség irányában halad. Felrajzolja, hogy ami tömör, sosem homogén. Mindig akad járható út.

### EGYSZEMÉLYES LÉPTÉK | HUNYADI TÉR, SZÓFIA UTCA

A Rákos-árok valamikori medrének egy pontján, a Hunyadi tér sarkán lévő barkácsbolt szerencsés helyzetét kihasználva fellazítja üzlethelyisége határait. Bejáratát egy zsebkendőnyi zöldfelületen élő ezüstfa árnyékolja. A mesterséges térhatárolásban, az utca és a belső tér közötti fal nyílásában létra áll. A homlokzati sík szűkös kapcsolatteremtő keretét az ezüstfa ágainak támasztott kétszintmagas létra a tér irányában feloldja. A bejárat ajtó és a fa közötti járdán van egy csatornafedlap.

### KÉTSZEMÉLYES LÉPTÉK | SZENT RÓKUS KÓRHÁZ UDVARTÉR SÍKJAI

Az egykori Kerepesi-rév tövidékének részlete ma teljes felületén aszfaltozott kórházi udvar, parkolóként használt élettelen térszín. Az udvar tűzfalát befutotta a növényzet. Az autók által elfoglalt beton sík önmagában természetes folyamatok elindulására alkalmatlan, viszont a falon élő növény már átszaladt a szomszéd ház falára is. Ebben a szövődékben a két egymástól független tűzfal már együttműködésben észlelhető. A közvetítésekre alkalmas vízszint függőlegesbe fordult át.

### LAKÓKÖZÖSSÉG LÉPTÉKE | DOHÁNY UTCAI UDVAR

A Rákos-árok az Almássy tér felől érkezve a Kerepesi-rév tavába kanyarodott, észak-nyugati irányban egy utcasaroknyira a Blaha Lujza tértől. Itt a huszonöt méter magas bérházak között még éppen áll egy kétszintes ház. Nyújtott arányú udvara az egykori Duna-ág közeljövője, mai tűzfalszomszédainak régmúltja. Az aszfalt alatt munkáló természet egy keskeny csíkban levegőhöz jut: egy rövid faszor a Blaha Lujza tér felé irányt jelöl. A fák lombjainak tere túlnőtte az udvarét. A víz a fák életerejében és egy csatornafedlapban nyilvánul meg.

### VÁROSI LÉPTÉK | JÓSIKA UTCA, REJTŐ JENŐ UTCA, ALMÁSSY UTCA

Teréztváros mesterséges, derékszögű hálózatából három utca, a Jósika, a Rejtő Jenő és az Almássy utca kitérnek. A ferde utcaszakaszok nem érik egymást, a töredékek együttesében mégis összefüggés látszik: rajzolatuk a Rákos-árok nyomvonalának öröksége. A víz ereje megmutatkozik abban, hogy bár valószínűleg csak az Almássy utcában folyt, iránya környezetének alakulására is hatással volt. A párhuzamosan szerkesztett utcaháló és a rendszerből kibillenő szabálytalanság találkozása három ék alakú teret eredményez. Lakóházak közti kis park, a Magyar Színház tere és az Almássy tér utalnak az egykori vízfolyásra. A rend és a rendetlenség egymásra vetülése egyediséget, fejlődési lehetőséget eredményez.

3. csak egy tócsa léptéke (Erzsébet körúton)

4. kétszemélyes lépték (Szent-Rókus Kórház udvarában)

5. városi lépték (felülnézet a GoogleEarth-ben)

### MESTERSÉGES TÁJ LÉPTÉKE | VÁROSLIGET

A Rákos-árok és a Rákos-patak közötti mélyen fekvő terület elmocsarosodott vidék volt. A liget történetéből kiderül, hogy „Budapest népeletének gyűjtőmedencéjét” (Jókai Mór nevezte így) a városfejlesztésben mindig is értékes zöldterületként tartották számon, emiatt sorozatosan különböző érdekcsoportok ütközőzónájává vált. Beépíthetlensége ellenére gyakran kényszerült mélyre ható beavatkozásokra, mai állapota nem kevés emberi beavatkozás eredménye. A természeti környezetnek tűnő városi parkot városi nézőpontból tájként értékeljük. Ott, ahol valami érdemes volt arra, hogy megmaradjon, ma is megmutatkozik a víz hült helye. Ilyen a Nagyrét melletti kört kirajzoló facsoport, amely a Városligeti-tó egykori túlfolyójának formáját őrzi.

### MAJDNEM TERMÉSZETI TÁJ LÉPTÉKE | KITEKINTÉS

Városi mintázatokon túl dunai telítődésekre szép példa a Szigetköz gazdag belső világa: a feltöltések helyein az egykori folyórajzolat jól olvasható. Földterületek szántási irányai, közöttük tekergető vékony erdősávok, korábbi folyó-nyomvonalakra épült települések utalnak a folyó eredendően természeti tereire. A főmederbe terelés folyamata bár mesterséges beavatkozás eredményeképp indult meg, a mellékágak medreinek későbbi alakulása már természetes úton zajlott. Létezik-e még tisztán természeti táj?

3. the scale of a puddle (Erzsébet körút)

4. the scale of double (in the court of Szent Rókus's Hospital)

5. the urban scale (top view in GoogleEarth)

### FORRÁSOK

01. ALEXANDER, Christopher: The timeless way of building, Oxford University Press, New York, 1979
02. BARICCO, Alessandro: Oceano mare (Tengeróceán, magyar ford.: Székely Éva) Helikon Kiadó, 2011
03. BATÁR, Attila, HERVÉ, Lucien: A történelem mint tervező, Mólker Verlag és az N&n Budapest kiadása, 2001
04. BATÁR, Attila: Láthatatlan építészet Ab Ovo Kiadó, 2005
05. BATÁR, Attila: Az emberi tér – Válogatott tanulmányok Terc Kiadó, 2010
06. JANIKOVSKY, Éva: A nagy zuhó Móra Kiadó, 1976
07. MEGGYESI, Tamás: Promenadológia – Fejezetek egy új tudományághoz, Magyar Építőművészet 2012/3. XII. évf. 68. sz.
08. NAGY, Edina: Fű, tükör, árnyék – mesterség és természet. Balkon, Kortárs művészeti folyóirat, 2010/7. pp 40.
09. RATZEL, Friedrich: A víz a tájban Térpoétika - a Helikon Folyóirat különszáma, 2010
10. <http://dunaiszigetek.blogspot.hu>
11. <http://budapestcity.org>





MIHÁLY ESZTER (TÉMAVEZETŐ: MAJOR GYÖRGY DLA)

## LUPASZIGETI KATASZTER

*Cadaster of Lupa Island*

Kutatásom három fő részből áll; a sziget időbeli változásainak leírásából, az épített környezet tárgyilagos kataszterbe rendezéséből és a helyiek természetes elemekhez kapcsolt történeteinek gyűjtéséből.

*My study is composed of three main parts; the history of Lupa Island including its natural changes in time, the cadaster of the built environment and the collection of the locals' stories related to its natural elements.*



1.

*„Abban a Birodalomban a Kartográfia Tudománya olyan Tökéletességet ért el, hogy egyetlen Provincia térképe betöltött egy Várost, a Birodalom térképe pedig egy egész Provinciát. Idővel azonban ezeket a Hatalmas Térképeket nem találták kielégítőnek, és a Kartográfusok Kamarája akkora Térképet készített a Birodalomról, amekkora maga a Birodalom volt, és azzal pontról pontra egybeesett. A Következő Nemzedékek már kevésbé kedvelték a Kartográfia Tudományát, s úgy látták, hogy Főlöles az a kiterjedt Térkép, és nem kis Könnyortelenséggel a sorsát a Nap és a Tél Zord Hatására bízták. A Nyugati pusztaságokban még maradt néhány Rom a Térképből, most ott Állatok és Koldusok élnek; az egész Országban nincs más nyoma a Földrajztudománynak.*

*Suárez Miranda: Bölcs férfiak utazásai, Negyedik Könyv, XLV. fejezet, Lérida, 1658., Scholz László fordítása”  
(Jorge Luis Borges: A homály dicsérete, A tudomány pontosságáról)*

*„Legtöbbször a szigetnek létezik “előzménye” a mederben, ez pedig a zátony. Előljáróban fontos tisztázni a különbséget sziget és zátony között. A zátony egy olyan mederforma, amelynek anyagát még nem stabilizálta a növényzet. Az áramlások hatására folyamatosan mozgásban van, gyakran nem is emelkedik a középvízszint fölé. a víz alól csak kisvizeknél bukkan elő, ilyenkor lehet tanulmányozni őket. A szigetet ugyancsak gyakran elborítják az árvizek, de rajtuk már állandó növényzet található, amely gyökérzetével egyben tartja az amúgy vándorló mederanyagot.”*

*(Szigetképződés, <http://dunaiszigetek.blogspot.hu/>)*

## A LUPASZIGET TÖRTÉNETEI

### A SZIGET NEVE

A sziget Marsigli 1741-es Duna-térképrajzán még nehezen beazonosítható, mivel akkoriban még jóval több sziget volt a Dunán, melyek azóta eltűntek vagy összenőttek a parttal és maga a Szentendrei-sziget is más alakban volt jelen.

19.századi térképeken már Mizsdján-, Mereszgyán- és Mrzselan néven szerepel. A Mizsdján valószínűleg szláv eredetű szó, jelentése: folyó vagy hegyköz, a Mrzselan pedig mocsár. Egykor legelőként használták a területet, abban az időben a Mészáros-sziget elnevezés terjedt el (a környéken pedig a “marhák-szigete”).

A 19. században Luppa Péter tulajdonába került és róla kapta most is használatos nevét, melyet az 1932-es parcellázás óta már biztosan használnak.

### A SZIGET BEÉPÍTÉSE

A parcellázást a Dános és Fehér Helvétia Építő és Ingatlan RT. végezte. Ekkor alakult ki a sziget mai helyszínrajzának előzménye: egy hosszú, platánokkal szabályos osztásban végigültetett “főút” észak-dél irányban, nyugat-kelet irányban pedig hosszúkás, sűrűn osztott területek. A keleti oldalon nyeles telkek kerültek kialakításra, így (néhány kivétellel) az összes teleknek lett kapcsolata a főúttal és a parttal is. Bevezették a vizet, csatornát és a villanyt. A Helvetia társaság mintaházat is épített, ezt azonban felülírta Kozma Lajos 1935-ben saját magának tervezett nyaralója, sok későbbi háznak ez szolgált például, és a mintaházat végül nem utánozta senki. Kozmának több háza is épült a szigeten (Platánsor 3., 4., 8., 10.), és sorra jelentek meg más neves építészek házai

(Forbáth Alfréd, Körner József, Farkas Endre és György). Kezdetben még kápolna is volt a sziget északi végében, azonban az 1962-es árvíz elvitte.

### A SZIGET KÖRVONALAI

A parcellázással egy időben alakult ki a sziget mai alakja is, melyet a széleire uszályokkal odahordott kövekkel rögzítettek.

Az 1945-ös jeges árvíz komoly károkat okozott a sziget házaiban, és az általa lerakott iszap hatására megkezdődött a keleti oldal máig tartó folyamatos növekedése. Ennek következtében a kezdetben part mellé épült házak, így a Kozma nyaraló is, mára már eltávolodtak a víztől, 10-20 méter választja el őket a folyótól. A keleti oldalon a parlamenti üdülőtelepnl a '70-es években ezt tovább növelték oly módon, hogy földfeltöltéssel mesterségesen kiszélesítették a telket. A töltés széle még ma is látható, a helyszínrajzon pedig jól kivehető, mennyire kinyúlik ez a terület a természetes folyómeder fölé (Rév utca 3.)

A sziget északi csücskénél alacsonyabb vízállás esetén (már az '50-es évek óta) kisebb zátony bukkan elő, illetve a keleti oldalon már a kezdetektől kíséri egy fás sziget.

### A SZIGET ÉS A VÍZ

A mederkotrások idejében nagyjából 4-5 évente volt olyan árvíz, ami elől a házak földszintjeiről fel kellett pakolni az emeletekre. A partoktól távolabbi házak a '60-as években sokszor már beépített földszinttel épültek, annyira kicsi volt az esélye, hogy elönti őket a víz. Nagyjából 8 éve azonban abbahagyták a medrekotrást, így a víz most jobban elönti a szigetet, mint bármikor, mióta épületek állnak rajta. A legutóbbi



1. Lupaszigeti platánok  
*Sycamores on Lupa Island*
2. A Platánsor 17. ház erkély burkolatát a fa növekedésével fokozatosan visszabontották.  
*The balcony's pavement has been unbuilt in parallel with the growth of the tree of house 17th on the road of sycamores.*

árvízkor csak 4 olyan nyaraló volt, ahova nem ment be a víz már az emeletre is. Az is kiderült, hogy a harmincas években épült házak szerkezete a legmegfelelőbb, a későbbi házak sorra mennek tönkre. A gátak építésével tovább növekszik az áradási víz szintje.

A sziget szintje minden árvízkor emelkedik valamennyit a lerakódó hordaléktól. A sár egy részét megpróbálják minden alkalommal elhordani, de a fák tövében a sétánynál jól kivehető a szintnövekedés.

#### A SZIGET ÉS A NÖVÉNYEK

A Lupasziget nevéhez már a kezdetekkor növényeket kapcsolt a köztudat. Legkorábbi adat szerint fűzfák, majd ültetett gyümölcsfák, Luppa Péter idejében pedig rózsák borították. A helyi legenda szerint Luppa Péter rendszeresen vitt be százával rózsát a parlamentbe, és olyankor minden képviselő rózsával ülésezett. ("Ezt a szigetet a rózsáknak teremtették" - véli Dezső Bácsi, a parlamenti üldölőtelep gondnoka, aki több kertben is gondozza a helyiek rózsáit.)

Az 1932-es parcellázás során ültették a platánfasort (véltetőleg a telkek sarokpontjaira, nagyjából 6-8 m-ként). A fák azonban az egymáshoz való közel ültetés és a kezdeti időkben való felgallyazás következményeképpen rendkívül egyenesre és magasra nőttek, ellentétben a városi platánokkal.

A Kacsá utcában (mely nevét az ott élő Kartschmaroff festőművész becenevéről kapta) gesztenyefasort ültettek.

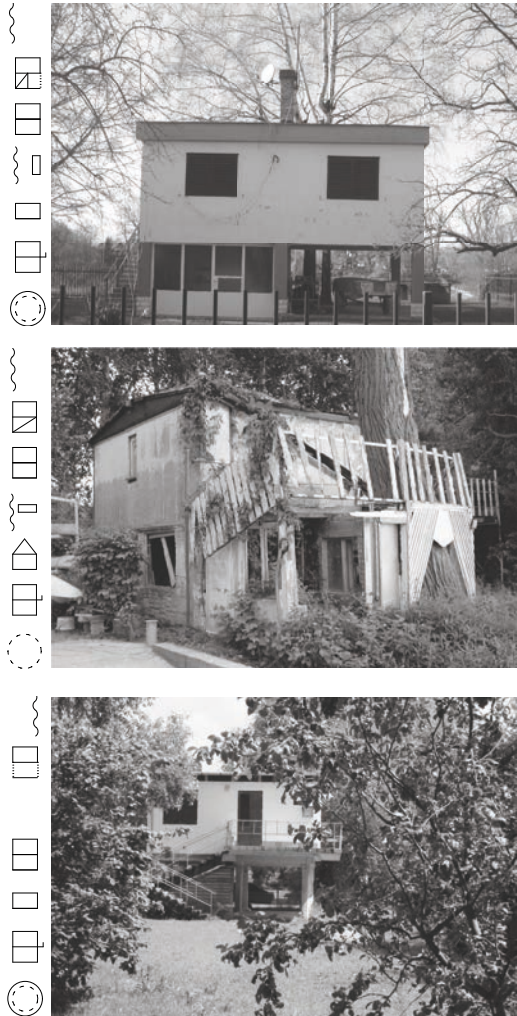
A keleti oldal feltöltődött területein újra megjelentek a fűzfák. A sziget végeiben valószínűleg természetesen nőtt szürke nyár, fűzlevelű tölgy, illetve egy kis táblával ellátott, ültetett mocsári tölgy is található.

Több épületnél is megfigyelhető a fák beépítése. (Platánsor 9., Platánsor 31.)

*\* Luppa Péter mérnök, országgyűlési képviselő 1838-ban született, Pomázi lakos volt. 1857-ben Bécsből öt technikus társával együtt csolnokon ment le a Dunán a Fekete tengerre. Keleti utazását közzétette részint saját neve, részint Kőhegyi álnév alatt. 1861-től Pest megye tiszteletbeli főmérnöke lett, '63-ban birtokára, Pomázra húzódott vissza és ott mintagazdaságot rendezett be. 1875-78-ban a szentendrei kerület képviselőjévé választották. Szabadelvű párt tagjaként 1887-től újra képviselő.*

*A Phyloxéra tanulmányozása céljából Franciaországban hosszabb utazást tett és tapasztalatait a kormány rendelkezésére bocsátotta, ezért a Ferencz József rend középkeresztjét kapta. Útleírásokat, történeti, régészeti, közgazdasági, különösen szőlőgazdasági és politikai cikkeket írt. Leveleit Bécsből a Magyar Néplapban (1857), cikkei a Vasárnapi Újságban (1858), Délibábnban, Napkeletben jelentek meg. Képviselőházi beszédei a Naplókban (1892) találhatóak. Kőhegyi álnéven Dunai Útirajzot írt, amely folytatásokban jelent meg a Napkelet c. folyóiratban 1858-ban. (dunaiszigetek.blogspot.hu)*





3.

## KATASZTEREK

### ÉPÜLETKATASZTER

Az épületkataszterrel a sziget épületeinek jelenlegi állapotát rögzítettem.

A kataszter készítését helyszíneléssel kezdtem, több szempont szerint végigvizsgálva az épületeket. Az elsősre otthon felállított kb. 13 pontból végül csak 7 tűnt mérvadónak, a többi a helyszínen lényegtelenné vált.

Ami minden házra jellemző és ez egyben meg is nehezítette kissé a vizsgálatot, hogy a folyó felé, érthető módon, egészen más "oldalt" mutatnak. Így sokszor ért meglepetés, ha sikerült valahogy megkerülni a házakat.

A hét szempont:

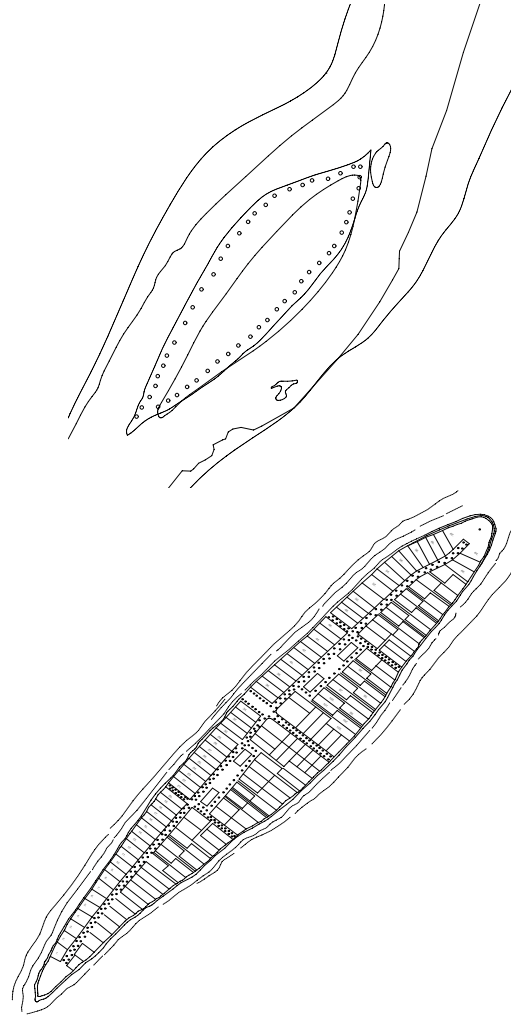
az épület helyzete a telken (kerítéshez közel, kertben, vízparton), a földszint beépítettségének mértéke (nyitott, részben beépített, beépített), a szintek száma (fszt +1, fszt +2 vagy fszt+3), az épület a vízhez képest párhuzamos vagy arra merőleges, a tető (lapos, nyereg vagy félnyereg), az erkély (van-e, konzolos, vagy tetőterasz), az épület állapota (elhagyatott, gondozott, felújított, új).

Ezen kívül az építés évét is próbáltam megállapítani.

A felmérés végeztével a szempontok szerint kataszteri térképeket készítettem.

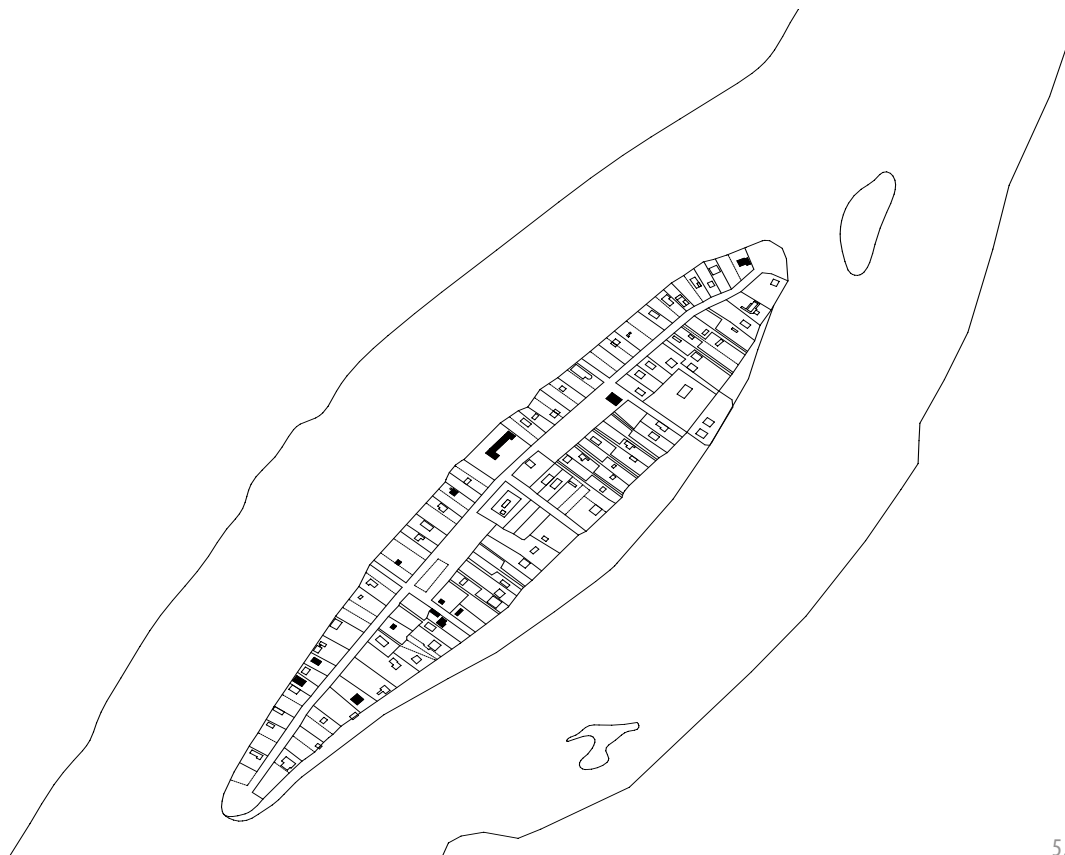
### TERMÉSZETI KATASZTER

A természeti kataszter a helyszínen készült természeti elemek fényképeiből, illetve a helyiek történeteiből állt össze.



4.





3. Részlet az épületkataszterből  
 4. A sziget 1845-ös körvonalai a maira vetítve  
 és a Lupasziget parcellázási terve  
 5. Kataszteri térkép részlet: elhagyott házak a szigeten

3. Detail from the cadaster of the buildings  
 4. The contours of the island in 1845 and today  
 and the plotting plan of the Lupa Island  
 5. Cadaster map: abandoned houses on the island

## FORRÁSOK

1. KRISZTINKOVICH, Gabriella (1989): Lupasziget Progresprint
2. SZÁVOST-VASS, Dániel: Egy idős úr a Dunán Dunaiszigetek.blogspot.hu
3. KOLLÁR, Bence (2009): Lupasziget MOME, Szakdolgozat
4. ELEK, Péter (Lupa egyesület elnöke)
6. <http://lupasziget.hu>







NAGY BALÁZS (TÉMAVEZETŐ: VINCZE LÁSZLÓ DLA)

## FOLYÓKÖZÖK ÉPÍTÉSZETE

*Architecture of the interfluves*

A folyó sokat emlegetett folytonos változása kevésbé érhető tetten, mint azt gondolnánk. A Tisza használatának szinte minden fontos eleme ma is megtalálható a napi gyakorlatban. A víz és az ember kapcsolata módosult ugyan, de messziről tekintve nem változott lényegesen. A közelmúltban bekövetkezett hatalmas terjedelmű árvizek azonban rávilágítottak a fejlesztés valamilyen irányú szükségességére.

*The much referred constant change of the river is less detectable than one could guess. Almost all the important ways of utilization by the Tisza River can be found in the daily practice even today. Though the relation between water and man has changed, it has not been altered essentially. The most recent extensive floods, however, have highlighted the necessity of some ways of development.*



A dolgozat a Tisza árterének összefoglaló bemutatásával és fejlesztési lehetőségeinek feltárásával foglalkozik. Ezen belül megvizsgálja, milyen csatornákon van egy építésnek szerepe ebben a viszonyrendszerben, mi a hatékony és felelős szerepvállalásának módja? Egyáltalán van-e ilyenre szükség? Ha igen, hol a mozgáster? Dolgozatom első részének célja a Tisza árterületének átfogó, a teljesség igényét mellőző történeti áttekintése; lezárásként pedig egy koncentrált terület vizsgálata, mely előkészítő fázisait tartalmazza egy lehetséges fejlesztési koncepció kialakításának.

#### HIPOTÉZIS

Az ártéri területek felértékelődésével olyan eszmei és természeti többlet juthat a térség, amely identitásképző elemként hozzájárulhat egy folyóparti vidéki életforma vonzóbbá tételéhez. Nem állítja meg az urbanizált területek felé történő migrációt, de alternatívákat mutathat bizonyos rétegek számára, hogy rövidebb vagy hosszabb időt töltsenek a két folyónk egyike mellett. Első körben fontos volt megvizsgálni, hogy a történeti tényeken túl ma milyen elsősorban nem-építészeti, hanem társadalmi kihívásokkal kell szembenézni az árterületek javítása érdekében, mik azok a tényezők, amik konfliktust jelentenek, milyen fejlesztések elé néz az árvízi védelem, milyen állapotban vannak a fejlesztendő területek. A barangolások ideje lejárt, az alábbi rövid írásban igyekszem összefoglalni a nézeteimet.

#### ALKALMAZKODÓ KAPCSOLAT

A folyó és ember kapcsolatában négy szakaszt különböztethetünk meg, melyek a társadalmi fejlődés

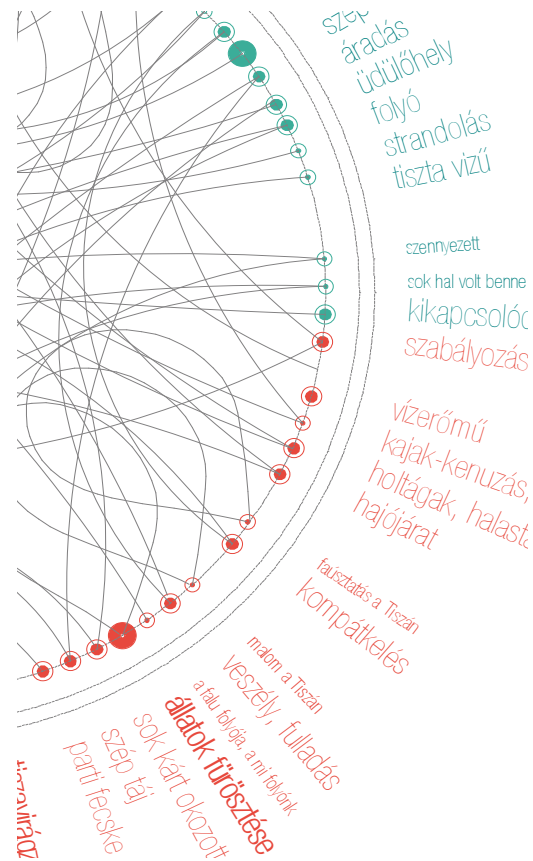
különböző szakaszainak felelnek meg. Első szakasz, amikor az ártéren élő ember elviselte a folyó szeszélyeit. Nyilvánvalóan összemérhetetlen tevékenysége a mai társadalom tevékenységével, de figyelemre méltó az a rugalmasság és mozaikszerű tájhasználat, amely alkalmazkodott a vízálláshoz és az ár kiterjedtségéhez. A prédiomok természeti gazdálkodást megvalósító önellátó települések és gazdaságok voltak, a XII-XIV. századi Magyarországon. Ebben az időszakban fejlődik ki a fokgazdálkodás, mely a kezdeti időkben a folyó és az árasztott területek viszonyát szabályozott módon a magas partba vajt természetes vagy mesterséges csatornákon keresztül kontrollálta.

#### PREVENTÍV KAPCSOLAT

A XIX. század elejére jellemzőek lesznek a helyi jelentőségű körgátak, művelésbe vont területek védművei, illetve a lakott területek helyi gátrendszerei. A gátakon belül tovább élt a rét- és legelőgazdálkodás, az erdő- és gyümölcsfakultúra, az övzátonyokon az egyényári növénytermesztés, a méhészet és a halgazdálkodás. Kialakulnak a mentett oldali legelők, szántók. Az ártéri területeken a keményfák nagy részét kitermelték, helyét a puhafás nyáras, fűzes veszi át. A reformkort megelőző időszakban az egyre összefüggőbb gátrendszerek és a XIX. század közepétől elterjedt helyi kanyarulat-átvágások együttesen akadályozták az árvizek levonulását, ezáltal a tetőzési szintek emelkedését eredményezték és esetenként a korábbiaknál is pusztítóbb árvizekhez vezettek. „A vízvilág nem óhajtott búzaországá alakulni, sőt mindinkább terjedőben volt”<sup>1</sup> Az embernek meg kellett barátkoznia azzal a gondolattal, hogy gazdasága, önmaga és élettére nincsenek biztonságban.

#### AKTÍV KAPCSOLAT

A Tisza újkori szabályozása köztudottan Széchenyi nevéhez köthető és a reformkor elvitathatalan érdeme. A társadalmi feszültségek addig éleződtek, hogy a kormány elkerülhetetlen lépésre szánta el magát. Eltökélte, hogy olyan embert bíz meg a munkálatok szellemi vezetésével, aki személyiségénél fogva alkalmas a különböző társadalmi szereplők érdekegyesítésére. A társadalom szükséges szervezett együttműködésének feladatákként fogalmazta meg az árvíz-kérdést. Ebben a szellemben dolgozta ki Vásárhelyi Pál a Tisza-szabályozás tervét. A terv a következő tételeket tartalmazta leegyszerűsítve: az árvízvédelem műszaki feladatát a nagyvizek gyorsabb levezetését biztosító és az árvizek szétterülését töltésekkel megakadályozó árvízi meder kialakításában jelölte meg. Ilyen szemléletben született a továbbiakban az 1884. évi úgynevezett „tisza törvény”, majd az 1885-ben megalkotott vízjogi törvény. Egészen napjainkig ezek az elvek érvényesültek a Tisza árterületeinek mentésében. Vásárhelyi 1840 évi akadémiai székfoglalójában utal arra, hogy még a török hódoltság idején sem tapasztaltak hasonló rossz állapotban lévő árterületeket, mint a Tiszát felmérő kortársai. Heinrich Ditz 1867-ben megjelent írásában a következőképp vélekedik: „A magyarok úgy tetszik, hogy egyoldalúan csak a megnyert négyzetméterföldeket veszik számításba. A talajt a víz lecsapolásával nem javították, hanem rontották. Ezt csak később látták be. Ebből ismét látszik, hogy Magyarország az átmenet nélküli ellentétek országa. Vagy széttagolt parasztbirtokok, vagy hercegségi birtokok színhelye. A polgárság csaknem teljesen hiányzik. Az érdekek közelítése ezáltal nagyon megnehezül. Hiányzik a középvezető. Az alsóbb



1. etető feeder
2. gondolat térkép rajz - ördögszékér tábor drawing of a mindmap - camp of the tumbleweed

108-109

néprétegek tetteje és szorgalma nem érvényesül. Hiányzik egymás kölcsönös támogatása.” (Ditz, 1867) Ilyen általános közhangulatban kezd hozzá Széchenyi István, Vásárhelyi Pál (aki akkorra már bizonyította tehetségét a Vaskapu-szoros szabályozásánál) és Pietro Paleocapa (Velence akkori főépítész, a Pó szabályozója) a Tisza újkori szabályozásának. Az első építkezések 1846 és 1896 között készültek, és a koncepció teljes munkálataival 1937-ben készültek el. Vásárhelyi lényegében 101 db folyókanyarulat-átvágást javasolt, és a gátakat viszonylag közel kívánta létrehozni, ezáltal is gyorsítva a bekövetkező árhullámok levonulását. Paleocapa a meanderező folyótól távolabb kívánta elhelyezni a gátakat, kevesebb átvágással. Ma már tudjuk, hogy a két tervből épp a kevésbé szerencsés részek valósultak meg.

#### PASSZÍV KAPCSOLAT

Az 1960-as években a mezőgazdaság kollektivizálása mellett a paraszti tulajdonú árterületek egy része beolvadt a termelőszövetkezetekbe. A maradék senkiföldjét, háztáji gazdálkodásként megművelni senki nem vállalkozott. Megjelentek a '70-es évektől kezdve a kemikáliákból és műtrágyákból adódó folyamatos terhelések, és az élővilág nehezen élte meg ezeket az új kihívásokat. A földhasználók elfordultak az árterek hasznosításától, ezeknek a területeknek kizárólagos funkciója az áradások levonulásának biztosítása volt. Úgy tűnik azonban, hogy ennek a funkciónak egyre kevésbé tud megfelelni. A '90-es évektől kezdve pedig elkerülhetetlenül a tisztátalan körülmények közötti terjeszkedés, magánépítkezések színterévé váltak.

#### STRATÉGIA

A Tisza kapcsot képez természet és társadalom között, életközösséget teremt. A folyó változatos, egyre növekvő vízfolyama ugyan mindig is természetes határvonalként szolgált, de az első világháború eseményeitől eltekintve sosem volt nemzetközi események színtere. A Tisza folyó mentén értelmezett régió a Kárpát-medencében élők, a vízzel szoros kapcsolatban létezők közössége. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkkor az EU ajánlásokat fogalmazott meg Magyarországgal kapcsolatban, ami érinti az vízi élőhelyek revitalizációját és a turisztikai fejlesztések integrálását az átfogó árvízvédelmi programokba. Ez a jelenlegi magyarországi törekvésekben kevésbé mutatkozik meg, elhanyagolhatóan kevés forrást különítenek el ilyen célokra; így a civil szervezetek, természetvédelmi szervezetek és önkormányzatok önálló fejlesztési törekvései módfelett korlátozottak. Még ha elfogadjuk is, hogy a „Vásárhelyi Terv továbbfejlesztése” keretében közeljövőben létrehozandó tározók és ártéri fejlesztések – melyeket nem övez társadalmi konszenzus – jelentős természetvédelmi hozzáadékkal rendelkeznek is majd, akkor sem látni jeleit kapcsolódó beruházásoknak. Így pedig félő, hogy az itt élő emberek életminősége, ártéri (vagy folyóparti) kötődése, identitása nem erősödik semmilyen tekintetben.





### A MEGMUNKÁLT TÁJ

A tiszai hullámtér mintegy egynegyede erdő, aminek fele természetszerű erdő (nemes nyár és nemesített fűzzel) és csak kisebb része elsődlegesen természetvédelmi rendeltetésű. A gyepek a hullámterek mintegy hatodát foglalják el, sokszor megindul rajtuk a spontán erdősülés: a gyalogakác néven elhíresült faj a nagyvizeket kihasználva az ár segítségével szaporodik. A hullámtereken még mindig magas minőségű a szántóföldi terület, noha művelésük egyre kockázatosabb, nem gazdaságos, a hagyományos művelési formák eltűntek. A hullámtéri gazdálkodás egyik ága, a gyümölcsstermesztés mára, a 2000-es évek kiugróan nagy árvizeinek hatására csaknem teljesen megszűnt.

### LEHETŐSÉGEK

Jellemző jelenség az 1950-es '60-as évektől kezdve a hullámtéri kertés, üdülőtelkes területek megjelenése. Jelenleg a Tisza-menti települések 30%-ában van hullámtéri üdülőterület, ami figyelembe véve a Tisza tagolt partvonalát és megközelítési lehetőségeit, jelentős mennyiségű üdülőhely. Ezt az érdekes világot, a vidék és folyó viszonyát egy általam a többi jársági településnél behatóbban megismert helyen vizsgálom, ez a 2200 fős, Tisza-menti Tiszapüspöki. A falu jelenleg aktív kapcsolatot ápol a Tiszával, fontos állomások kapcsolódnak ide, melyek laza szimbiózisban állnak a település szövetével. Ezek bemutatása a következőkben a feltárlás sorrendjében, lépésenként történik:

- ördögsekér tábor; mint a gátórházak hálózata egy részének izgalmas hasznosítási példája
- töltések építményei; mint az árteret szegélyező

vadettők és a mentett oldali terménytárolók

- nyaralóterület; mint a nyaralók szabályozott telkeken, egymáshoz néhol szorosan, másutt kevésbé szorosan kapcsolódó külön világa,
- strandterület; mint a fürdőzés kijelölt helye, ahol a partvonal kiszélesedik.

### ELSŐ LÉPÉS - KÖZELÍTÉS AZ ÁRTÉRHEZ, A GÁTÓRHÁZAK

Az egyik valóban hatásos módszer és a fejlesztések létjogosultságának fokmérője a 20 éve folyamatosan működő Ördögsekér Környezetvédelmi Oktatóközpont tevékenysége. A tematikus programokat kínáló tábor szakemberek folyamatos jelenléte mellett, elsősorban gyermekcsoportok számára kínál lehetőséget, hogy tevékenyen ismerjék az ártéri ökoszisztémát. Nem csak a vízi élőhelyekre koncentrálnak, de erőteljesen támaszkodik a topográfiai adottságokra is. A tábor a falutól távol a település utolsó számított házaiba költözött be. Ez a házcsoport az egykori gátórház és melléképületei, az árterület mentett oldalán helyezkednek el. Ez a létesítmény kiváló alkalmat nyújt nem csupán a falu vonzáskörzetét jelentő 5-7 kistelepülés, valamint Szolnok és Törökszentmiklós városok közönségének, de távolabbi, szervezett, visszajáró diákcsoportok is látogatják a helyi lehetőségek miatt, ilyenek a madárgyűrűzés, a vízi sportok, az ártéri gazdálkodás megfigyelése. Fontos, hogy olyan lehetőség ez, ami a helyi értékekre épülő, a helyi lakosság identitását erősítő kezdeményezés. A táborvezetők elkötelezett munkája megkérdőjelezhetetlen, nyitottak, kíváncsiak a természetvédelemmel kapcsolatban kevésbé elhivatottak véleményére is. A környező településeken elvégzett kutatás („A mi Tiszánk - pályázat”) fogalomtérképet

3.



4.

alkot három generáció (óvodáskorúak és kisiskolások, felnőtt korúak, legidősebb falubeliek) kikérdezésével az életterüket leíró, a folyóval kapcsolatos fogalmak összegyűjtésével.

#### A TÖBBI LÉPÉS - KÖZELÍTVE A FOLYÓHOZ

A feljesztések lehetőségének bemutatását feltárulási sorrendben a doktori iskola honlapján található teljes dolgozat szövege tartalmazza, ezen lépések sorra veszik a tiszai ártér épített környezetének jelentős stációit.

#### ELEMZÉS

A kutatás első félévében a topográfia felől közelítettem az ártér problémaköréhez, azt vizsgálva, hogy a hagyományos értelemben vett műépítészeti tervezési metodikájába hogyan épül be a környezet topografikus értelmezése. Az egyik legfontosabb körbejárt fogalom a horizont volt.

Somogyi Győző grafikus és festőművész a hetvenes években páratlan vállalkozásba kezdett. Grafikai értelmezésében a dombok tetejéről, falutornyokból rajzolva képzett tájrajzokat, a település és az ég találkozásairól. Az ő módszere kiegészítve a mai kor vívmányaival adhat alkalmat és eszközt a horizont építész rajzi értelmezésének, mely feltárja a folyó és település rejtett, csak távolból szemlélhető összefüggéseit. A kutatás lehetséges folytatása: a koncentrált területen

3. gátórházak formakincse, gyűjtés
4. ártéri tábor, Tiszapüspöki

elvégzett állomások vizsgálata és rajzi értelmezése jó eszközrendszernek bizonyul további, a kutatással együtt készült kataszterben szereplő ártéri terület vizsgálatára, az adott ártér és település viszonyának összehasonlítására, ezáltal remélhetőleg felfedhetők olyan sajátosságok, melyek bővítik, kibontják az építész eszköztárát.

3. collection of dike-reeves' houses, treasures of forms
4. camp on the floodplain, Tiszapüspöki

#### HIVATKOZÁSOK

1. FODOR, Ferenc (1957): A magyar vízimérnököknek a Tisza-völgyben végzett felmérései és azok eredményei, MTA
2. DITZ ,Heinrich (1867): Die ungarische Landwirtschaft, MTA
3. GADOLA, Reto (2013): Architecture der Sehnsucht GTA Verlag, ETH

#### FELHASZNÁLT IRODALOM

DINCOLO DE ORAS , BEYOND THE CITY (2013)  
Zeppelin, Ion Mincu Universitara

CALLMEYER, Ferenc; ROYKÓ, Ervin (1972): Hétfélig házak-nyaralók, Műszaki könyvkiadó

BARTHA, Elek; KEMÉNYFI, Róbert; LAJOS, Veronika (2010): A víz kultúrája, Debreceni Egyetem IN:  
ANDRÁSFALVY, Bertalan: Víz és társadalom a magyar történelemben

BELLON, Tibor(2003): A Tisza néprajza, ártéri gazdálkodás a tiszai alföldön, Timp

RIGÓ, Mihály:  
<http://epiteszforum.hu/vidék-es-budapest-három-tesis-es-a-paradigmaváltás-hat-javasolt-lepese-1-resz1>  
<http://ordogszeker.info>  
[http:// www.patzaikin.com](http://www.patzaikin.com)  
letöltve 2014.06.10.









STEIN JÚLIA (TÉMAVEZETŐ: PÁLFY SÁNDOR DLA)

## A FALUSI KÖZTEREK SZEREPE

*The role of public spaces in the village*

Kutatásom célja a falusi köztér fogalmának és mai szerepének értelmezése, valamint funkcionális változásainak vizsgálata a 20. század második felétől felgyorsult vidéki életmódbeli változásokkal összefüggésben. A vizsgálatot egy konkrét helyszínre, Kiscsőszre korlátoztam, választ keresve arra, hogy egy idegenforgalmi funkciójú kis falu miképpen használja, használhatja köztereit. Egyéni kutatásom szorosan összekapcsolódik egy kisléptékű tervezési feladattal, mely során Kiscsősz főutcájának megújítása a cél.

*The main goal of my research is to define the public space in a village and today's role of it; and also to investigate the functional changes in relation of the accelerated rural lifestyle-changes that originate from the second half of the 20th century.*

*The research focuses on a small village, Kiscsősz, looking for answers to the question how this tourism-functioned place could use the public spaces. My personal research is tightly connected to a small architectural task; and the goal is to renew the main street of the village.*



1.

## FALU

A falusi köztér vizsgálatához két fogalom értelmezése elengedhetetlen: a falué és a köztéré. Az előbbi meghatározására több írásban is tesznek kísérletet. Bárth János települeselemző kötetében<sup>1</sup> több szempont alapján vizsgálja a szó jelentését: míg a politikai, szociológiai megközelítés a település lakóival, azok tradicionális létével, a mezőgazdasággal foglalkozó parasztsággal, a budapesti köznyelv valamiféle rosszízű alacsonyabb rendűséggel, elmaradottsággal, a köznapi beszélt nyelv a nem városi jogú település belterületével, épített világával azonosítja, addig a településföldrajz és településnéprajz számára a városi joggal nem rendelkező település egészét jelenti. A 10 évvel később, 2007-ben megjelent *Változó falvaink* című írásban a szerzők ennél egyszerűbb és talán a falvak mai helyzetére inkább jellemző meghatározást használnak: „A falu definíciói jobbra abból indulnak ki, hogy e településtípus a város ellentétpárja. A falu korábban kézenfekvő meghatározásai ugyanis mára használhatatlanná váltak; már nem az agrártevékenység a kizárólagos funkciója, a falu nem azonosítható az agrártelepülésekkel, a lakosság foglalkozási szerkezete nem határozza meg egy település faluvoltát, szociológiai jellemzői közeledtek a városi lakossághoz, az építészeti szakirodalom használta műszaki kritériumok is egyre kevésbé használhatóak. Marad tehát a város-falu dichotómia alapján történő definiálás. ... Falvaknak tekinthetjük tehát azokat a településeket, amelyek nem rendelkeznek városi funkciókkal.”<sup>2</sup>

A falu fogalmának tisztázása igen fontos az ilyen típusú települések térhasználatának megértéséhez. Nagyon lényeges az utóbbi definícióban megfogalmazott

gondolat, hogy a falu nem azonosítható manapság a minden ember fejében élő, klasszikus falu képével. Ma már nem a mezőgazdaságban dolgozó parasztemberek lakta tornácok lakóházak sorakoznak az út mentén, mint ahogy az hosszú ideig meghatározó településkép volt, ma már nem az utcán pletykázó asszonyok jelentik a falusi közösségi élet alapját.

A magyar falvak vizsgálata során négy alaptípust különböztettünk meg: „alvóváros”, termelés, szolgáltatás, „múzeumfalv”. Mint a megnevezésből talán egyértelmű, az „alvóváros” kategóriába azok a települések tartoznak, melyek leginkább egy-egy (nagy) város agglomerációjában található, nem igazán élő települések, pusztán a másik vagy nagyobb településen dolgozó lakosoknak éjjeli szálláshelyül szolgál. A mindennapi élet, az utcahasználat, az emberek egymás közti kommunikációja és az egymással való találkozás lehetősége igen csekély mértékű. A városi nyüzsgés és zsúfoltság elől a nyugodt pihenésre vágyó emberek választják lakhelyül, vagy gazdasági szempontból az olcsó lakhatás reményében költöznek falura. A termelés kategóriába olyan falvak tartoznak, melyek még ma is valamiféle termelésből (mezőgazdaság: növénytermesztés, állattartás, vagy más, a faluba, a falu külterületére költöző termelő egység) élnek, abból tartják fenn magukat, esetleg az egész közösséget is. Személyes tapasztalat szerint ez is egy igencsak élő életforma lehet: a győri Széchenyi István Egyetem 2013-as építőtáborának helyszíne, Csikvánd is egy ilyen életformát választott magának, ahol szinte a falu teljes lakossága mezőgazdasági termeléssel foglalkozik. Vannak magánföldek, melyeket egy-egy család művel, illetve jelentős az önkormányzati tulajdonú földek

aránya, ahol közösségi földművelés zajlik, közmunka-program keretében a szegényebb rétegnek is munkát és megélhetést biztosítva. A falu közössége az általuk megtermelt gabonából, zöldségből és gyümölcsből tartja fenn magát, folyamatos fejlődést és gazdasági fellendülést mutatva. A következő kategória a szolgáltatást nyújtó települések csoportja, melyek jellemzően valamiféle „sajátos” szolgáltatást biztosítva képesek a megélhetésre. Ide sorolható a későbbiekben részletesebben bemutatott és elemzett Kiscsösz, ahol a néptánc oktatás igen komoly ismertséget és elismertséget hozott a falunak, és hétről hétre járnak ide nem csak a helyiek, hanem szomszédos falvakból, messzi településekről azért, hogy a helyi profi oktatóktól tanulják a magyar néptánc fortélyait. A negyedik és egyben utolsó kategória a turizmusból élő falvak sora, melyek a falut inkább mint egy múzeumot berendezve, mintsem a mindennapi megszokott életet bemutatva várják és fogadják a látogatókat. Ebben az esetben a falu megmaradt a régi, hagyományos formájában, és azt, mint kiállítási tárgyat lehet csodálni. Természetesen ez is egy élő forma, és talán az átlagemberek (leginkább persze a városiak) körében a legismertebb kategória, hiszen általában még mindenki ezt a képet képzei a falu szó hallatán.

Fontosnak tartom viszont, hogy a jelen vizsgálat, kutatás tárgya ne az utóbbi típus, hanem általában a „mindenfélé”, de leginkább a valamilyen módon élő magyar falu legyen. A múzeumszerűen bemutatott falukép helyett inkább célszerű megismerni egy átlagos falu működését, mai használatát, az ott élő emberek szokásait, viselkedését, a terekhez való, mára igencsak megváltozott viszonyát. Ma, a 2000-es évek elején



1. Kiscsősz - néptánc

*Kiscsősz - Hungarian traditional dance*

2. Egy idegenforgalmi falu elvi térhasználatát Kiscsősz térképén

*General space use illustrated on the map of Kiscsősz*

2.

már-már romantikusnak nevezhető faluképet, és elfogadni a mai helyzetet, viszonyokat. Ez természetesen nemcsak az életmódról, de még hangsúlyosabban az építészeti megjelenésre is vonatkozik, hiszen a régi, tornácos parasztházak helyett ma már a sátozott kockaházak, vagy még elterjedtebben a modern ízlés legújabb megjelenési formái, a többszintes, vagy esetleg mediterrán stílusú lakóházak jellemzik a településképet. Néhány statisztikai adat is alátámasztja ezeknek a településeknek a jelentőségét, a téma fontosságát: „Hazánkban 2009-ben 2846 községi jogállású település volt, ami a teljes településállomány pontosan 90 %-át jelenti. Az összlakosság 36%-a él falvakban, s több mint 20%-a az 1000 főnél kisebb falvakban. A falvak közel 40%-a 500 főnél kisebb lélekszámú aprófalu.”<sup>3</sup> Elgondolkodtató számadat az is, hogy Magyarország területének csupán 20,3%-án van főépítési felügyelet, vagyis az ország nagy részén (79,7%) nincsen építési tevékenységet felügyelő, bíráló szerv. Ez mind a magánberuházásokban, mind a közterületeken történő beavatkozásoknál megfigyelhető. De személy szerint úgy gondolom, bár erre több helyen csak kérdésselvetésként térek ki, hogy az épített környezet minősége igenis összefügg a település népességmegtartó erejével.<sup>4</sup>

## KÖZTÉR

A közteret, mint ezt a mindenki számára közel azonos jelentéssel bíró téri entitást sem lehet egyértelműen definiálni. Hiszen maga a köztér nem feltétlenül egy konkrét téri jelenség, hanem leginkább külső, mindenki számára elérhető terek összessége. Egyesek szerint „minden olyan terület, amely nyitott és elérhető a társadalom minden tagja számára”; mások a közteret

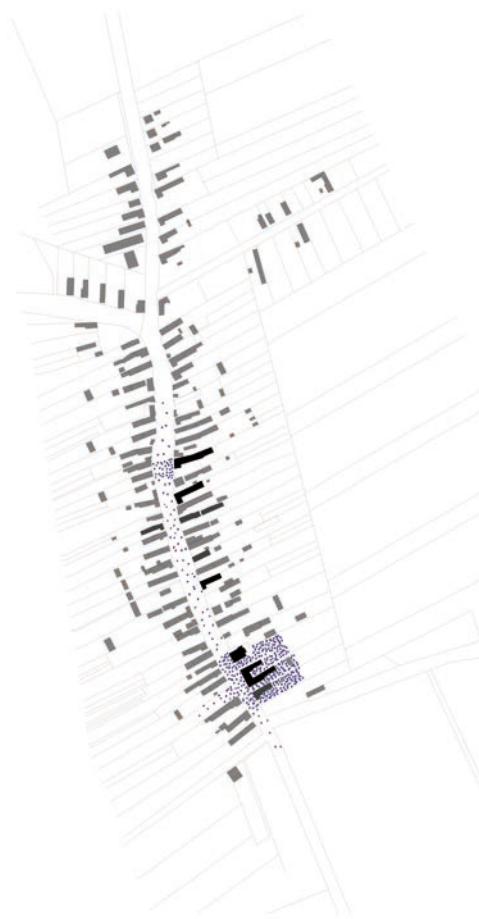
politikailag közelítik: „a közteret hagyományosan megkülönböztetjük a magántértől abból a szempontból, hogy ki fér hozzá, mi a belépés felett gyakorolt kontroll forrása és természete”; megint mások úgy gondolják, hogy köztérnek tekinthetők „az utcák, a parkok, a média, az internet”, vagyis a közélet szinterei, mind valós, mind virtuális szinten.<sup>5</sup> Ezek mind nagyon jellemző megállapítások, de jelen esetben leginkább a falusi köztérre, a településen található és bármilyen célra használt teresedésekre helyeződik a hangsúly, valamint a nyilvános és magánszféra térbeli kapcsolatairól és azok jelentőségéről szól a későbbi elemzés.

De a falvak esetében ennél talán könnyebben is meghatározható a köztér fogalma, hiszen, ahogy az a Falusi közterületek megújításának lehetőségei Nagykovácsi példáján című írásban is olvasható, „...A főutca a hagyományos falusi közösség legfontosabb köztere, közösségi tere. Egyszerre információs csatorna, a találkozások... helyszíne...”. De mindez a falusi társadalom átalakulásával sem igazán módosul, csupán „a főutca fő infrastrukturális térré is vált, ahol a természeti elemek mellett megjelentek a közúti forgalmat kiszolgáló infrastruktúra elemei: buszmegállók, parkolók, közvilágítási oszlopok, kábelek...”<sup>6</sup>

## KISCŐSZ

A vizsgált település: Kiscsősz, a Devecseri kistérség tagja. A kistérség Veszprém megye nyugati részén fekszik, itt emelkedik a Somló, a terület nagy része a Torna-patak völgyében fekszik. A kistérség 2011 óta létezik (korábban az Ajkai kistérség részét képezte), településszerkezetét aprófalvak uralják, a 27 település közül csak a kistérségi székhelynek van városi rangja, és rajta kívül csupán





3.

Somlóvásárhely népessége éri el az ezer főt. A 108 fős falu a közeli városoktól: Pápától, Celldömöltkől és Devecstől is közel 20 km-re fekszik. A sík területen fekvő település látványát a közelben fekvő Somló határozza meg, mely jelentős szereppel bír a térség életében. Fontos turista célpont, valamint a szőlőtermesztés és ezzel együtt a bortermelés is meghatározó a területen.

Maga a település egy egyutcás szalagtelkes falu. Ezzel a megnevezéssel Bárth János morfológiai falutípusok meghatározásánál találkozhatunk, aki Mendöl Tibor szóhasználatát követte ennek a típusnak a meghatározásánál.<sup>7</sup> Jellemző sajátossága, hogy a falu két ellentétes irányba dülő teleksorból áll. A falu szinte minden épülete (kivévelt jelentenek a kisebb, feltételezhetően később kialakult vagy kialakított keresztutcában található lakóházak) a falu fő utcája mentén helyezkedik el. A földszintes lakóépületek sorába ékelődik be a településképet leginkább meghatározó épített elem, a templom tömege, valamint az építészetileg nem kiemelkedő, csupán funkcionálisan eltérő középületek is: egykori iskolaépület (ma szállásépületként funkcionál), a múzeumépület (melyben két berendezett helyiség az egykori falusi életformát igyekszik bemutatni az idelátogatóknak, valamint a ház fennmaradó helyisége a faluban működő, aktívan tevékenykedő civil szervezet irodájaként szolgál), az orvosi rendelő, a polgármesteri hivatal, valamint a vele egy épületben működő (bár egyre kevésbé használt) közösségi ház és a kocsmá épülete. A faluban több olyan lakóház található, mely ideiglenesen, rendezvények idején szállásépületként működik, mikor az ott lakók önként átadják lakhelyüket az ideérkező vendégek számára szálláshelyül. A temető

irányából érkeve egészen a kocsmá előtti térig a főutca teljes szélességében találkozási helyként működik. Két kiemelt jelentőségű és kialakítású teresedés jelzi a leginkább használt utcaszakaszt: a templom előtti kialakított és a járda szintjétől kiemelt tér, valamint a kocsmá előtti burkolt terület, mely hétköznapokon parkolóhelyként, rendezvények idején pedig fogyasztó teraszként működik. A 108 fős Kiscsősz a Beluszky Pál és Sikos T. Tamás által alkalmazott falutípológia szerint kedvezőtlen demográfiai folyamatokkal, de számottevő idegenforgalmi szerepkörrel rendelkező kisfalu.<sup>8</sup> Az ebbe a csoportba tartozó egyéb falvak mégsem említhetők együtt Kiscsőszszel, hiszen azok vagy egy különleges természeti adottság (Szilvásvárad vagy a Balaton északi partján fekvő kisfalvak) vagy az épített környezet múzeumként való megfogalmazása, a régi paraszti életforma és épített környezet, mint kiállítási tárgy bemutatása (Hollókő) miatt válik turisztikai célponttá. Ezzel szemben Kiscsősz kissé kilóg ezeknek a településeknek a sorából, hiszen itt sem igazán vonzó természeti elem nem található (maga a Somló ugyan közel van, de nem Kiscsősz bonyolítja ennek a turisztikai célpontnak a vendégfogadását, hanem inkább ténylegesen a hegy lábánál fekvő falvak, valamint a hegyen található magánkertek, üdülők), sem pedig maga a falu nem tud felmutatni olyan építészeti értéket, amely miatt a turisták célul tűznék ki. Rendezett utcakép, tiszta, igényes porták és közterek jellemzik, de nem különböztethető meg egy átlagos mai magyar kisfalutól. Sőt, turisztikai szerepe ellenére az év nagy részében egészen kihalt az utca, nemigen találkozni emberrel. Emiatt fontos a már korábban említett saját kategória szerinti meghatározása, mely alapján ezt a települést



inkább a szolgáltatást nyújtó falvak közé lehetne sorolni, vagyis jelentős turizmust és érdeklődőt vonzanak az időről időre megrendezésre kerülő programok. Tehát nem maga a falu és esztétikai megjelenése a vonzó, hanem az itt zajló események, táncházak, oktatások, koncertek, fesztiválok teszik turistacélponttá. Ennek a típusú faluhasználatnak egy másik következménye maga a térhasználat, melynek oka a szolgáltatás miatti látogatás, valamint a rendezvények egyéni szervezése (nem a falu közössége, hanem a településen lakó egyének vállalják ezt a szerepet). Vagyis míg egy idegenforgalmi funkcióval rendelkező faluban az odalátogató turisták „ellepik” az utcá(k)t, addig itt az események a kertekben zajlanak, a turistaforgalom a háttérben történik, az utcáról és a közterekről visszavonulva. A fenti két ábra két eltérő térhasználati módot mutat: 1. egy idegenforgalmi falu elvi használata (az utcák intenzív használata az év nagy részében a turisták által, ez Kiscsösz térképén egy elvi séma, hiszen a valóságban ilyen használati módot nem tapasztalunk a vizsgált helyszínen); 2. Kiscsösz tényleges térhasználata rendezvények, programok alatt elsősorban a turisták által (ez a jelenleg jellemző térhasználati mód, elsősorban a nyári időszakban). A sor folytatható lenne még egy harmadik ábrával, mely a falu későbbi, tervezett térhasználatát mutatja; a falu másik végén az esetleges téli táncterem megvalósításával az utca jelentős része

turistaforgalmat bonyolíthat, a kertek, a magánszféra használatáról véve le lehet.

Természetesen lehetne vizsgálni a falu külső tereinek használatát a helyi lakosok szempontjából is, de a jelentős idegenforgalmi szerepkörrel bíró település esetén úgy gondolom, ez a fajta vizsgálódás inkább célravezető. De persze kapcsolatot is lehet találni a két használati mód, a két célcsoport között. Jelenleg az egyéni szerveződések adják a falu életének gerincét, nem pedig a falu közössége. Viszont ha ennek fejleményeként maga a köztér, a falu főutcája illetve annak használata felértékelődik, és hangsúly helyeződik ezeknek a területeknek az építészeti megfogalmazására is, akkor az közösségformáló erővel bírhat a későbbiekben. Hiszen „a közterületek minősége messze nem csupán település-esztétikai kérdés, hanem helyi szociális és gazdasági – ezáltal pedig nemzetgazdasági – szinten is jelentős tényező.”<sup>9</sup> Egy ilyen élni próbáló, de leginkább csak a háttérben működő falu esetében is fellendülést, előrelépést hozhat a „Főutca program” elindítása, vagyis a főutcának, mint a település és a helyi közösségi élet szimbólumának tekinthető térnek az életbe való bekapcsolása, étellel való megtöltése.

## HIVATKOZÁSOK

1. BÁRTH, János (1996): Szállások, falvak, városok, Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa
2. BELUSZKY, Pál - Sikos T., Tamás (2007): Változó falvaink, MTA Társadalomkutató Központ, Budapest
3. <http://videkstrategia.kormany.hu> – Nemzeti Vidékstratégia 2012–2020, Vidékfejlesztési Minisztérium, 2012
4. SZAKÁCS, Barnabás (2012): Közterület-alakítási terv és arculati kézikönyv, kézirat, Budapest
5. UDVARHELYI, Éva Tessa (2010): Köztér, demokrácia és kulturális sokszínűség, UTÓIRAT – Post Scriptum 2010/5. X. évfolyam 58. szám
6. BALOGH, Péter István - GERGELY, Antal - JÁMBOR, Imre (2012): Falusi közterületek megújításának lehetőségei Nagykovácsi példáján, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest
7. BÁRTH, János (1996): Szállások, falvak, városok, Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa
8. BELUSZKY, Pál - Sikos T., Tamás (2007): Változó falvaink, MTA Társadalomkutató Központ, Budapest
9. BALOGH, Péter István - GERGELY, Antal - JÁMBOR, Imre (2012): Falusi közterületek megújításának lehetőségei Nagykovácsi példáján, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest

3. Kiscsösz tényleges térhasználata

3. The real space use in Kiscsösz





TÁTRAI ÁDÁM (KLOBUSOVSZKI PÉTER DLA)

## HOMÁLYOS KÉP<sup>1</sup> - A SÁTORTETŐS KOCKAHÁZAKKAL KAPCSOLATBAN

*Blurred image - About the cubic houses with tent roofs*

Kutatási munkám célja a 'sátortetős kockaházak' megismerésén keresztül közelebb jutni a magyar falu építészetéhez. E szimbolikussá vált háztípus esetében jóval többről van szó, mint pusztán esztétikai vizsgálatáról. E házforma megszakította a még ma is hagyományosnak vélt hosszúházak sorát, de egyben tömeges elterjedése utoljára fejezett ki nagyfokú társadalmi azonosságot; modernizálta a falusi lakókörnyezetet; és kialakulásának okaiban hordozza egy tisztázatlan korszak politikai és társadalmi történéseit.

*The aim of my research is to get closer to the Hungarian rural architecture by learning about the cubic houses with tent roofs. For these houses that have become symbols, it means much more than only an aesthetic study. This shape and volume has interrupted the row of long-houses that are still considered the traditional house type of the Hungarian countryside. But the mass spread of these houses reflected a great social identity for the last time; it updated the living environment in the village; and the reason for the development of these houses carried the political, social happenings of an uncertain era.*



1.

Témaválasztásomat az egyéni érdeklődésen túl több aktualitás, fejlemény is befolyásolta: 2006 és 2010 között először folytatott kutatásokat a Szabadtéri Néprajzi Múzeum a második világháború utáni vidéki, falusi építészeti alakulásáról, valamint ezzel összefüggésben az életmód változásáról<sup>2</sup>; továbbá a falusi építészeti formakeresés egyre aktuálisabb kérdés napjaink építészeti közéletében, graduális és posztgraduális képzéseiben.

#### ELŐZMÉNYEK

A magyar vidékről 2010-ben a diplomamunkánkkal kapcsolatban kezdtem el gondolkodni. Fejünkbe vettük, hogy város helyett faluba tervezünk. Egyrészt fontos volt a személyes kötődés, valamint tenni, segíteni akartunk (akkor még nem volt jellemző vidékkel való ilyen mértékű foglalkozás); másrészt nagy hatással voltak ránk Zumthor, Caminada, Olgiati svájci falvakba tervezett kisléptékű házai. Mielőtt útnak indultunk, hogy találjunk helyszínt és feladatot, élt bennünk egy idillikus falukép: itthon főleg a Balaton-felvidék, az Őrség falvai, külföldön az osztrák, német, svájci hegyi falvak. Valahogy ezeket láttuk a szemünk előtt, ha arra gondoltunk, milyen táji és épített környezetbe szeretnénk tervezni. (Az, hogy nagyszüleink nem ilyenben éltek, elveszett az élmények között.) Aztán jött a valóság, az általános magyar falukép és ezzel együtt valamiféle elkeseredettség.

2011 óta szervezünk nyári építőtáborokat a győri egyetem építészhallgatóinak, évről évre új vidéki, falusi helyszín, feladat után kutatva, és közben még mindig keresem az akaratlanul is bennem élő idillikus falukép és a valóság közti egyensúlyt.

#### A KOCKAHÁZAKKAL KAPCSOLATBAN

Az előző féléves kutatási dolgozatomnak két fő célja volt. Az egyik, ráirányítani a figyelmet, hogy ne pusztán esztétikai, építészeti szempontból, egyszerű tárgyként vizsgáljuk a kockaházakat, azok utca-, településképi meghatározó voltát, hanem lássuk meg a házakat építő, azokban élő embereket is, hisz az ember, az emberi sors a legfontosabb és egyben legösszetettebb tényező, sok mindent legitimálhat. A másik, hogy feltegyem azt a kérdést, hogy mennyiben kérhető számon magukon az építészeken az általuk akkor is és ma is sokszor elmarasztalt lakóház formai megjelenése, amennyiben nem tudtak megfelelő, általuk szebbnek tartott alternatívát adni a kockaházat építők kezébe.

A második félévben további szakirodalmak feldolgozása mellett három eltérő nézőpontú beszélgetés során próbáltam még többet megtudni a kockaházak problematikáján keresztül a magyar falusi építészetről.

#### BESZÉLGETÉS EGY SZOCIOLÓGUS-ÉPÍTÉSSEL

*Ekler Dezső (Szombathely, 1953), szociológus-építész; párhuzamosan végezte a két szakot Budapesten, majd sokat foglalkozott településszociológiával is. Az erős felütések embere. Véleménye szerint (bizonyos szempontok alapján) a falu, mint olyan, már nem létezik; a kockaház pedig egyszerűen szép.*

Nagy valószínűséggel megkockáztatható az a kijelentés, hogy a családi ház, mint fogalom, a kockaházak elterjedése óta válhatott közismertté. Előtte a család által lakozásra használt épületet falun egyszerűen lakóépületnek nevezték, ami mindig egy kisebb-nagyobb gazdaság épületegyüttesének volt része (parasztporta, melyet általában építész bevonása nélkül építettek);

gazdagabb körökben pedig villát építettek (mindig építészek, de legalább is építőmesterek bevonásával). A kockaházak megjelenésével jött létre egy olyan lakóháztípus, mely nem volt villa, de már nagyrészt leválasztották róla a gazdasági épületeket is.

Valamint talán innentől merülhet fel az a kérdés is, hogy hol a helye az építésznek a családi ház-építésben? Milyen jogon kritizálja az építész a kockaházakat? A családi ház egy nagyon kényes valami. Minden más általános épülettípusnál (társasházak, középületek, ...) egyértelmű, hogy a sok ember funkcionális és esztétikai igényeit úgy lehet összeegyeztetni, ha építész tervezi a házat. De egy olyan lakóépületnél, melyet egy bizonyos család épít, épített önmagának, melyet felértékel az állandó hely szerepe, a magántulajdon fogalma, a befektetett, sokszor egy életen át tartó munka és anyagi ráfordítás<sup>3</sup>, miért ne dönthetne az ember egy kívülálló bevonása nélkül? Természetesen magába a kivitelezésbe általában már elengedhetetlen a szakemberek bevonása, de hogy hogyan nézzen ki?, hogy hol legyen a nappali? ... Érdekes kérdés. Viszont a mai magyar jogszabályok szerint a családi házhoz is szükséges az engedélyezési terv, és itt jön a következő kérdés: az építész egyszerűen lerajzolja (az előírások és szerkezeti paraméterek szerint) azt a házat, amit az építető mond, vagy óvatosan próbálja meggyőzni, rávezetni egy olyan igazságra, mely szerinte jó lesz, és ezzel vállalja a felelősséget is, hogy teret teremt egy család életéhez. Tőlünk nyugatabbra több olyan ország van (Olaszország, Svájc), ahol egy családi házhoz nem szükséges sem engedélyezési, sem bejelentési tervet beadni, az építető szabadon dönthet arról, akar-e építész bevonni a ház tervezésébe. Jogos a kérdés, hogy egy ilyen esetben (ha nem lenne kötelező a





2.



3.

1. Ideálizált falusi kép (ismeretlen festő)  
*idealized view of the village (unknown painter)*
2. Egy kockaház felújítása (2014)  
*refurbishment of a cubic house (2014)*
3. Devecseri újjáépítés (2011)  
*reconstruction in Devecser (2011)*

így is sokszor bántóan heterogén (falusi; mert ez a vizsgált környezet) utcaképek? Ma, nem tudni. De a múltban, úgy tűnik, a kockaházakkal bezárólag, működött. Működött a természetes egyformaság, amely fokmérője tudott lenni a társadalmi egyenlőségnek, azonosságnak, közösségi gondolkodásnak. (Sajnálatosan ez az egyformaság országos szinten olyan "jól" sikerült, hogy felemésztett sok táji és egyéb jellegzetességet.)

#### BESZÉLGETÉS EGY (ÉPÍTÉS-)SZOCIOLÓGUSSAL

Tamáskó Máté (Budapest, 1976), szociológus, műemlékvédelmi szakember; az ELTE után a BME-Építészettörténeti Tanszékén végzett műemlékvédelmi szakmérnök képzést. Kutatási területe: a településképvédelem szociológiája, a vidéki építészet és életmód változása a 20. században, a tér és az emlékezet problematikája. Megjelent írásai a témában: *Falvak az uradalmak helyén* (Martin Opitz Kiadó, Budapest, 2013); *Kockaházakat a skanzenbe? Az utóparaszti háztípus helye a vidéki házfejlesztésben* (Múltunk 2008/3.); *Hagyományos és modern falusi lakóházak örökszociológiai vizsgálata* (Szociológiai Szdemle 2006/4.).

A kockaházak kialakulásának okát azért is nehéz teljes pontossággal megfejtetni, mert nem egy okról, hanem egy igen összetett ok-okozati rendszerről kell beszélni, mely térben (az egész ország területén) és időben (1940-es évektől az 1960-as évekig) is igen tág intervallumban ment végbe. Fontos meghatározni, mit is értünk pontosan a kockaház épülettípuson<sup>4</sup>. A klasszikus sátoztetős kockaház minden esetben négyzet alaprajzzal (8x8, 9x9, 10x10 m-es), 4-5 lépcsőfoknyi lábazattal, egyszintes, téglalap arányú, kétablakos, (mögöttük két utcára néző szoba) általában háromszatátú utcai

homlokzattal, sátoztetővel (szemből nézve háromszög tető) készült; telepítése, ha a telek mérete megengedte, szabadon, ha nem, oldalhatáron álló módon, de mindig előkerttel történt. E forma kialakulásához hat alapvető ok vezetett.

Az első a hosszú, utcára merőleges parasztházak bővítése, mely a legtöbb esetben az utcafronton, a háza merőlegesen történt. Az így kapott L-alakú ház már két utcára néző szobával rendelkezett.

A második ok az önálló földtulajdontól, az azon való gazdálkodástól megfosztott emberek előkép-, illetve példakeresése. Úgy gondolták, joggal, hogy megváltozott élethelyzetükhöz új házforma dukál. Példát pedig természetesen egy magasabb társadalmi osztály lakhatási formáiban kerestek: szabadon álló villa, elővárosi munkásházak, kismemesi kúria, vidéki kúria (az "általánosnak" mondható utcára négy ablakkal néző vidéki kúria megfelelésével egy, a kockaházak arányához igen közelítő házformát kapunk). A harmadik ok a falvak új utcáinak, illetve az 1945 után a felszámolt uradalmak helyén alapított új falvak telkeinek beépítési, valamint az azokra elhelyezhető ház-alapterület és szobaszám szabályozása<sup>5</sup>. Ezek a telkek hasonló szélességgel, de rövidebbre lettek kiosztva, mint a hagyományos falusi hosszútelkek, melyeken egy minimum egy, két, később háromszobás házat kellett elhelyezni, melynek legegyszerűbb módja a négyzetes alaprajzi forma lett. A negyedik ok ugyancsak a '45 után újonnan létrehozott falvakkal függ össze. Ezekbe a falvakba terveztek a kockaházakhoz hasonló házakat az oda költözőt,





költöztetett értelmiség számára, mely aztán dacolva a rendszerrel, sokszor inkább a hagyományosabb, régi házakat választotta.

Az ötödik indok a falusi tüzépeken beszerezhető anyagok: egyforma (háromosztatú) ablakok, 4-5 méteres vasbeton gerendák, ...; valamint az építőanyagok méretei miatt is a viszonylag egyszerű, kalákában építhetőség.

Hatodik ok az (építészeti) modernitás. Egyszerűen modern lakóházat akartak a vidéken élők is, és nem tudták elképzelni, hogyan lehetne modern a régi forma, bármilyen komfortos is.

Mindezen okok együttesen vezettek e háztípus kialakulásához, és épp e soktényezőség miatt lehet reális, hogy nem egy építész ötlete, hanem a vidéki nép "szülötte" a sátorotós kockaház. Elterjedésük innentől kezdve pedig már természetes, hisz, ha sikerült egy jó megoldást adni egy ilyen összetett kérdéskörre, ki keresne új válaszokat?

Tévedés lenne azt mondani, hogy a kockaházak megjelenésével nem változott meg gyökeresen a vidéki építészeti formák egy több száz éves lassú (és éppen lassúsága miatt természetes) fejlődéstörténete. Az addig hagyományosnak tartott, utcára merőleges, nyeregvetésű hosszúházat váltotta fel sok helyen a szélesebb, magasabb, négyzetes alaprajzú háztípus, melynek utcafronti homlokzata kétségtelenül kevésbé szép, arányos, mint az egymenetes ház bütüje. De szerintem épp úgy tévedés, mikor e háztípust és építőit a magyar falu megrontóinak kiáltják ki. E háztípus kialakulása természetes reakció volt az előzőekben leírt okokra. Ha valamit, valakit hibáztatni kell, lehet, az egyedül az egyik pillanatról a másikra drasztikusan megváltozott vidéki élethelyzetet (földtől való elszakítás, téjeszesítés),

pontosabban az azt generáló rendszert. És éppúgy tévedés, ha ma egy olyan faluban, vidéken, ahol már többségben van a nem az 1900-as évek elejét idéző épített formanyelv, még mindig ebbe kapaszkodnánk. Érdekes kérdés, hogy ha nincs ez a kikényszerített teljes életmódbeli váltás, akkor hogyan reagál a vidék építészeti formanyelve a 20. század második felében az élet minden területén bekövetkezett robbanásszerű fejlődésre, változásra? (Erdélyben például kisebb volt a váltás és jóval nagyobb a szegénység, ami konzerválta a hagyományos házformákat, a mai napig sok helyen abban élnek. Svájcban a teljes jólét és mindennemű fejlődés mellett meg tudták tartani a több száz éves falusi házformákat, lásd például Gion A. Caminada építésze.)

Féléves dolgozatomban úgy fogalmaztam, hogy a kockaház-építők generációja egy, az építészek által magára hagyott generáció volt, akinek magának kellett megválaszolni a megváltozott körülmények lakóház formáját. Ezt szeretném most helyesbíteni 'meg nem értettre'. Az 1930-as évek közepétől egészen az 1980-as évekig születtek minőségi építészek tollaiból tervek - hol állami felkérésre, hol pályázati úton, hol önszorgalomból - az új falusi lakóházatípust keresve, de ezekben a tervekben a legtöbb esetben közös volt, hogy az egymenetes ház formájából, szerkesztési elvéből építkeztek. Úgy tűnik, nem tudtak önmaguk számára is szépek tartott, de a modernitást, a megváltozott élethelyzetére a házában formájában is erős változást kereső vidéki ember számára is megfelelő, gazdasági szempontból is megépíthető háztípust találni. Ami igazán sajnálatos, hogy ez a nézetkülönbség a falun élő, építő

a mai napig fennáll. Természetes hozadéka ez annak, hogy a vidéki építészet egyetlen alapvetésének a legtöbbször (építészek és nem-építészek) egy közel 100 évvel ezelőtti idealizált faluképet, formavilágot tekintenek.

#### BESZÉLGETÉS EGY KOCKAHÁZ-ÉPÍTŐVEL

*Tátrai J. Attila (Bakonyszentlászló, 1953), édesapám, villamosmérnök. Aktív résztvevője volt szüleinek és nagyszüleinek kockaház-építésében.*

Édesapám főleg arról mesélt, hogyan született az a bizonyos bakonyszentlászlói kockaház, nagyszüleim háza, melyben sok éven át a nyarakat töltöttem. Nagypám pályamester-mérnök volt a vasútnál, megbecsült, világlátott ember. (A világlátást az jelentette, hogy sűrűn járt Budapesten, Veszprémben, Győrben.) Egy háromosztatú, a tisztaszobában már deszkapadlós, tornácós régi parasztházban nőtt fel, innen került vasúti szolgálati lakásba, majd nyílt lehetősége arra, hogy saját házat építsen. Maga rajzolta a házat, hisz mérnökember volt, a tanácsházán pedig csak ráütötték a pecsétet. Az elmondások alapján eszébe sem jutott a régi házformában gondolkodni. Neki az a szegénység jelképe volt, a kevés lakótér, hogy minden a konyhából nyílik, hogy a ház padlója közel egy szinten van az udvarral. Ő lakást akart. Érdekes a lakás szó használata egy falusi családi házzal kapcsolatban, de

előképeit városi ismerősök lakásaiból hozta. Szeretett volna két nagy, egymásból is nyíló szobát (ezek lettek az utcafronti szobák); külön wc-t és nagy fürdőszobát; egy harmadik szobát; az előszobát olyan tágasra rajzolta, hogy vendégek fogadására vagy étkezésre is alkalmas legyen; és felemelte a házat hét lépcsőfokkal a kerttől. Mindig azt mondta, ha dolgozni kell a kertben, úgyis kint van, ha pedig végre a házban lehet, azt is akarja érezni, hogy ott van.

#### VÉGÜL

Sokszor úgy érzem, ma divat lett a vidék építészetével foglalkozni. Ez alapvetően nem baj, sőt örömteli. Oka sokrétű: lehet kísérletezni, falura könnyebben szervezhetőek építő-akciók, a válság is indokolta részben a kisléptékű, sokszor már kézműves jellegű építészeti beavatkozások előtérbe kerülését, de természetesen a tenni akarás, a konjunktúrák idején sokszor magára hagyott, a dekonjunktúra idején még inkább kiszolgáltatott vidék felkarolása. De a divat, mint oly sokszor, a könnyebbik utat választja. Szép táji környezet, takaros falu, ahova persze kell az új építmény. De ez is megérthető. A magyar "általános" vidék, falu az 1950-es évek óta épült lakóházaival és középületeivel, majd a rendszerváltást követő nagy szabadságával egy olyan nehéz, összetett közeg, melyet először meg kell nagyjából érteni, elfogadni, hogy aztán

#### HIVATKOZÁSOK

1. BARCZA, Gergely - KOVÁCS, Zoltán (2010): Ezer ház ZOAsztudio, Budapest
2. CSERI, Miklós - SÁRI, Zsolt (2009): Vidéki életmódváltozások a 20. században Szentendre
3. VALUCH, Tibor (2004): A hosszú háztól a kockaházig - a lakásviszonyok változásai a magyar falvakban a hatvanas években 1956-os Intézet, Budapest
4. TÓTH, Zoltán (2010): Melyik ház a "kockaház"? Mit mond a művelt középosztály egy munkásháztípusról? Korall, Budapest
5. TAMÁSKA, Máté (2013): Falvak az uradalmak helyén Martin Opitz Kiadó, Budapest

4. Az első 3 kép a *FALU* szó alatt a *google.hu*-n

4. First 3 photos on the *google.hu* searching *FALU*

122-123

HOMÁLYOS KÉP - A SÁTORTETŐS KOCKAHÁZAKKAL KAPCSOLATBAN | Blurred image - About the cubic houses with tent roofs | Tátrai Ádám







WEISZKOPF ANDRÁS (TÉMAVEZETŐ: KOLOSSA JÓZSEF DLA)

## **RÉTEGZŐDÉSEK - ÁTTELEPÜLTEK NEMZETISÉGI IDENTITÁSÁNAK LENYOMATAI LAKÓTEREKEN**

*Imprints - influences of the resettleds' national identity on residential spaces*

A történelem folyamán az európai és főleg a közép-kelet-európai régióban különböző gazdasági, politikai vagy egyéb okokból tömeges áttelepülések következtek be. A dolgozat az áttelepültek új kulturális régióba való integrálódásának lakótereken megjelenő építészeti lenyomatait, és azok építészeti és kulturális rétegződéseit vizsgálja Piliscsabán. Célja az integrálódás folyamatában kialakuló, lakótereket és lakófunkciókat befolyásoló építészeti nyelvezetek, részletek felfedezése, megmutatása.

124-125

*In the course of history, mass resettlements occurred for various economic, political or other reasons in the European, and especially in the East Central European region. The study examines the architectural imprints of the resettleds' integration to a new cultural region having influence on living spaces, as well as their architectural and cultural layers in Piliscsaba. The goal is to explore and show the architectural languages and details that affected the living spaces and functions being developed during the integration process.*



1.

## ÁTTELEPÜLTEK

Egy adott terület lakosai, vagy azok egy része - családok, személyek - tömegesen el kellett hagyniuk otthonaikat. Kizárólag kultúrájuk birtokában egy teljesen új térségben telepednek le. Megpróbálják az új helyzetben megteremteni a korábbi életmódjukhoz szükséges tereket.

## KUTATÁS MOTIVÁCIÓJA

Egy, a műépítéssel szempontról értékelni lehet, 1980-as években épült lakóházban nőttem föl. Teljesen átlagos lakója voltam a háznak, egészen 19 éves koromig, amikor megkezdtem építészeti tanulmányaimat. Elkezdtem az épületet az Egyetemen hallottak és olvasottak alapján vizsgálni, és egészen furcsának tartottam, amikor a Lakóépülettervezés tárgy során teljesen más funkcionális elrendezésű házat kellett tervezni, mint amiben addig éltem. A nappalink ugyanis egy mindenféle kertkapcsolatot, és az egyéb közös időtöltést szolgáló terekkel való kapcsolatot nélkülöző emeleti helyiség, melyet csak vendégek fogadására használtunk. Ez gyökeresen ellentmond annak amit az Egyetemen láttunk és hallottunk<sup>6</sup> (Bitó 2014, 1.6.). Érdeklődésemre édesapám elmondta: ők ezt így akarták, így szokták meg. És tényleg: a nagyszüleim és a dédszüleim lakóházaiban sincs kiemelt funkcionális pozícióban a nappali. Vajon miért van ez így, miért mond ellent a használati oldalról vizsgált funkcionális elrendezés a tervezési oldalról oktatottnak? A kulturális hovatartozás lenyomatot hagyhat egy ház építészetén?

## TÉMAVÁZLAT

Piliscsaba legnagyobb populációjú nemzetiségét - a

német nemzetiségűeket – vizsgálja mint áttelepülő nemzetiséget. Módszertana szerint a rétegződést mint végeredményt és mint folyamatot egyaránt vizsgálja, mind a téri, a részleti és a személyes síkokon. A rétegek összességéről pillanatszerű mintavételek, fényképek készülnek, melyekből a kialakulásra lehet következtetni. Építészeti és tereleméleti megfontolások az értelmezés folyamatában adódnak. A fényképek készítése során azokra az apró lenyomatokra koncentrálok, melyek az építésznek számára utalásokat tartalmaznak a kulturális és használati rétegződések visszafejtésére.

## MÓDSZERTAN

### FOTOGRAFIA ÉS TÉRVIZSGÁLAT

A tanulmányban a fotográfiákon keresztül történő lakóterv vizsgálatot a fénykép készítésének és vizsgálatának szempontjából helyezem kontextusba; ez alapján állítottam fel a dokumentálás és vizsgálat módszerét.

Sztompka két módszert lát a szociológia kutatás fényképezésre való kiterjesztésére. A kritikai realizmus irányából közelítve „a fényképezést a szociológiában korábban kidolgozott számtalan módszer kiegészítésének, (...) segédeszközének”<sup>1</sup> (Sztompka 2009, 61) a szem meghosszabbításának tartja. Majd, a megfigyelés módszere a kutatót bevonja a kutatók közösségébe ahol „utánozza a rájuk jellemző életmódot” (Sztompka 2009, 62) és így készít a fényképezés esetleges befolyásoló hatásaitól mentes anyagot.

A szociológiai, antropológiai, illetve egyéb társadalmi vizsgálódás céljából fényképezők és a dolgozat témája között a fotográfiák készítésének technológiai

értelmében nincs különbség. A vizsgálódás a sztopmkai értelemben vett vizuális adatok - „Az emberi egyedek, Cselekvések, Társadalmi interakciók, Közösségek és közösségi cselekvések, Kultúra, Társadalmi környezet” (Sztompka 2009, 42-54) - közül kizárólag a társadalmi környezettel foglalkozik, de az a környezet a lakók szempontjából intimnek számít. „Az emberi egyedek”-kel való találkozás, és az, hogy a környezet „láthatatlanná válik, beleolvad a közösségbe és beható megfigyeléseit úgy végezheti, hogy azokat nem zavarják a kutatás tárgyai(...)” (Sztompka 2009, 63) kifejezetten befolyásolja a készülő képállományt. A fotósnak is kényelmesen kell éreznie magát abban az új környezetben, amit fényképez. Egy részletes és mély fotográfiai gyűjtemény elkészítéséhez a fotósnak vagy különlegesen gyorsan kell tudnia alkalmazkodni az új környezethez, vagy többször kell visszajárnia a kívánt képek elkészítéséhez.

## MÓDSZERTAN ÖSSZEGRZÉS

Az áttelepültek új kulturális régióba való integrálódásának lakótereken megjelenő építészeti lenyomatainak kutatására a fényképezést választottam.

*„A fénykép értékét az adja, hogy információt nyújt. Felvilágosít arról, ami van: leltárt készít.”<sup>2</sup> (Sontag 2007)*

A cél nem objektív tudás megszerzése, hanem inkább a fennálló helyzet dokumentálása, egy későbbi elemzés céljából. A megfelelő technológia megválasztásával egy későbbi időpontban véghezvihető vizsgálat is végrehajtható a képeken, de a technológiák másfajta alkalmazásával egy fotográfia felhívhatja a figyelmet



1. gang és kerítés  
gang and fence

2. piliscsabai "gangos" sváb házak a XX. század elejéről,  
klasszicista motívumokkal díszítve  
swabian houses with "gangs" decorated with classicist motives  
from the early 20th century

részletekre is. A vizsgálódás folyamatában a lehető legtöbb részletet tartalmazó, később is vizsgálható fényképek készítése mellett a helyszíni benyomások dokumentálása is fontos. A vizsgálat tárgyát képező jelrendszer építészeti jelrendszer: a lakóterek téralakítása, a funkciók kapcsolata, az áttelepültek nemzetiségének és az új térségben való letelepedésének lenyomatai.

A fényképek készítése során néhány már létező fotografiai stratégiából is beemelésre került néhány elem a módszertanba. Korniss Péter<sup>4</sup> képeit a fókuszáltság, a lélegzetelállító személyesség kiemelésének képessége teszi alkalmassá a szubjektív, helyszínen támadó érzelmek és benyomások megmutatására. Az, ahogyan Frank Gaudlitz<sup>7</sup> a fotografíákat elkészültük után a „jelek és struktúrák” (Sztompka, 2009, 104-110) alapján rendszerezi, példa a fotografiai kutatási anyagok utólagos elemzésére. Mika Goodfriend<sup>8</sup> munkájában a fókuszáltság változtatásával, a témák közötti ugrálással - portré, tárgyfoto, teljes épületfoto - mutatja be a legtöbb részletre kiterjedően a választott közösség életének körülményeit, lakó szokásait. A képsorozat ki lehetne bővíteni az áttelepülők eredeti lakhelyének megmutatásával, így módon a fényképekben szereplő tartalom viszonylagossága csökkenthető volna. Fontos továbbá megjegyezni, hogy a fényképezés menete tervezendő. Számunkra idegen emberek intim környezetében való fotózása egyszerre kíván koncentrált és nyitottságot. Sokszor nincs lehetőség a javításra, ha van olyan kép, amit nem készítettünk el ott és akkor, akkor az lehet, hogy soha többé nem fog elkészülni.

A szociológiai megfontolásokból végzett vizsgálódások az épületek kulturális rétegét vizsgálják, melyek nem feltétlenül térbeli jellegzetességek.<sup>5</sup> (Kolossa 2007.) A tanulmányom a kultúra építészeti tereken hagyott lenyomatait kutatja. Szociológiai értelemben véve az építészeti jelek nem meghatározóak. A vizuális vizsgálataim során a szociológiai jeleket próbálok kiszűrni, és csak az építészeti jelekre - a terekre, a térkapcsolatokra és azok használatára/használatosságára - koncentrálni.

## ESETANULMÁNY - TÁZER HÁZ

### TÖRTÉNETI HÁTTÉR

A család a XVIII. századi német áttelepülési hullámmal érkezett Piliscsabára, az egyik legrégebben Piliscsabán lakó német nemzetiségű család. Az ő építéseiket is - mint minden akkoriban betelepült német családot - császári-királyi rendeletek szabályozták. Ezekben a rendeletekben pontosan leírták a házak jellegét, alaprajzát és a felhasználható anyagokat. A leírások alapján következtetni lehet arra, hogy az akkori törvényalkotók a betelepülő németeknek a gazdasági épületekkel toldott egy bejáratos, háromszatú házat írtak elő.

A piliscsabai német nemzetiségűek a XIX. század végétől ezt a házat tornáccal - ganggal, ahogy a helyiek nevezik - építették (01.), és a kornak megfelelő klasszicista elemekkel díszítették.<sup>4</sup> Így alakult ki az, amit ma a helybeliek sváb házként ismernek. Funkcionális elrendezésüket tekintve lakókonyhával rendelkeztek, és megtartották a tisztaszoba hagyományát is - erre saját szavuk is van: Fädrischtum.





A Gang a ház funkcionalitása szempontjából talán a mai értelemben vett előszobának feleltethető meg. Tehát a piliscsabai sváb házak funkcionális rendszerüket tekintve a következő felépítésűek: az előszobaként használt Gangról nyílt a lakókonyha, ahol a mindennapi élet folyt; innen az utca felé nyílt a Fährischtum, az „ünnepi szoba”, amit csak különleges alkalmakkor használtak; a lakókonyhából a másik irányba, a telken hátrafelé nyílt a hálószoba, ahol a család aludt. Sokszor a hátsó lakószoba átalakult tárolóvá, ilyenkor a lakókonyhában aludt a család, ez általában nem okozott problémát, ugyanis a lakókonyha a házak egyik legnagyobb helyisége volt. A Tázer család előző lakása, melyet a mostani ház építések mintaképként használtak, egy, az előzőekben is leírt funkcionális elrendezésű lakókonyhás gangos ház volt. Sajnos ez a ház már nem létezik.



#### ÉPÜLETTÖRTÉNET

A Tázer házat 1971-ben tervezték és építették Tázer Pál és Mária megrendelésére. A házaspár megbízott egy építésszt, aki az ő kívánásai szerint vetette papírra a terveket. Külön elvárásuk volt a nagy előszoba, a nagy konyha és a lakófunkciók földszintes elrendezése. Funkcionális előképként a sváb életvitel szolgált, melyet mindketten ismernek. A garázs és tárolók a pincébe kerültek, melyet a lakásból nem, csak a kerten keresztül lehet elérni. A közelmúltban az épületet felújították, északi irányban hozzáépítettek egy lépcsőházat, ami a tetőtérbe épített lakáshoz vezet. Az átépítés során megszüntették a mostani étkezőnél felmenő lépcsőt, hogy ezzel is nagyobb legyen a lakótér, illetve befedték a bejárati teraszt, amit az emeleten kilépőteraszként lehet használni.

#### FUNKCIONÁLIS ÉS TÉRHASZNÁLATI ELEMZÉS

##### KÖZÖS IDŐTÖLTÉS, KIKAPCSOLÓDÁS ÉS A VENDÉGEK FOGADÁSÁNAK TEREI

A lakóépületek tervezésénél a közös időtöltés, kikapcsolódás és vendégfogadás tereként a nappalira gondolunk, és annak bútorozási igényét is ennek megfelelően szabjuk meg. A Tázer házban is megvannak az ehhez szükséges bútorcsoportok, ezen felül a helyiség befogadja az egyéni tevékenység bútorait is. A nappaliban való egyéni funkció megjelenés indikátor: nincsen egyidejű zajhatással járó lakástevékenység a nappaliban az egyéni funkció használatával párhuzamosan. A nappali vendégfogadási funkcióját a megfelelő mértékben túlméretes étkezőasztal látja el. Ezáltal a nappali (02.) kiválik a szorosan vett lakófunkciókat kielégítő helyiségek közül, megszűnik központi elosztó funkcionális helyként viselkedni a lakótérsoron belül. A funkcióváltás úgy is értelmezhető, hogy a helyiség önálló funkciót vesz fel. (Bitó 2014. 1.3.2.)

##### KÖZÖS ÉTKEZÉS, ÉTELKÉSZÍTÉS

A Tázer házban az étkező-konyha funkcionális elrendezése és a ház funkcionális rendjében való helye a valóságban kiváltja a nappali lakótér funkcióját, ezáltal funkcióját tekintve visszanyúl a korai sváb házak lakókonyhájához.

##### LAKÁSTEREK KOMFORTKÖVETELMÉNYEI

Hetven - száz évvel ezelőtt, amikor a házak nagy része még mindig az eredeti, XVIII. századi minták alapján épült, a fűtési szezonban több celsius fok hőingadozás is elfogadott volt.<sup>8</sup> (Kolossa 2014, 2.)





Már csak a komfortérzet növelése szempontjából is megmaradhatott a lakókonyha mint funkció, így télen még közelebb lehettek a kályhához, sparherdhez. Bár a XX. századra a fűtési szezonban a hőingadozás 0,3 celsius fokra csökkent, és ezt a Tázer ház is képes elérni, funkcionális elrendezését tekintve mégis inkább a lakókonyha erősítése mellett döntöttek, amikor a házat felújították.

#### LAKÁSTEREK KAPCSOLATRENDSZERE

Az épület a lakóterek kapcsolatrendszerét tekintve centrális rendszerű. A bejárati előtér / közlekedő tulajdonképpen funkcionális elosztóként működik a házban, hasonlóan a fedett ganghoz. A közlekedő végpontjában található a konyha-étkező, központi helyet foglal el a ház alaprajzi rendszerében. A nappali a kapcsolatrendszer szempontjából mint egy helyiség jelenik meg, kapcsolatait tekintve nem viselkedik központi szervező elemként. Ebben a lakásformában a lakófunkciók az étkező-konyha-előtérré, mint lakótérre szervezettek (Bitó 2014, 1.6.)

#### KERTKAPCSOLAT

Piliscsaba egyik legnagyobb értéke a természeti(es) környezete. Ez a környezet a Tázer ház körül is jelen van, az épületet 50-60 éves tölgyfák veszik körül minden irányból. Érdekes tehát, hogy a vizuális kapcsolaton

túl, kizárólag a bejárati ajtón keresztül lehet a kertet megközelíteni (03.). A nemrégiben történt átépítés során a bejárati teraszt befedték, így végül mint egy tornác működik, és úgy is használják.

#### ESETTANULMÁNY ÖSSZEGRZÉS

A Tázer ház példája mutatja, az építés, a lakás módja, és az identitás nem egy feledésbe merülő emlék. A nappali tisztaszobaszerű funkciója, a lakókonyha megléte, a gang mind olyan jelek, melyek nem is az áttelepültek eredeti hovatartozására mutatnak vissza, hanem magára az áttelepülés mozzanatára. Ez az élmény pozitív értelemben is elég jelentősnek bizonyult ahhoz, hogy megőrizték emlékét.

*Köszönet a kutatás segítéséért Tázer Máriának, a Piliscsabai Német Nemzetiségi Önkormányzat elnökének.*

#### HIVATKOZÁSOK

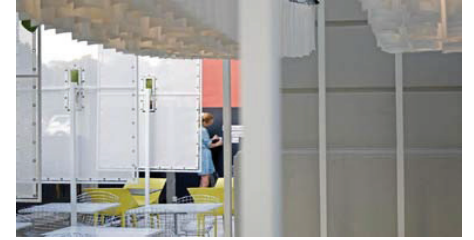
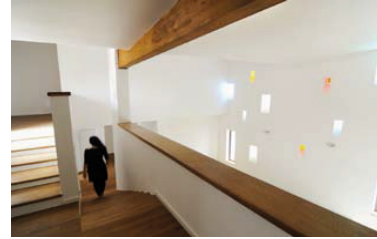
1. SZTOMPKA, Piotr (2009): Vizuális szociológia, A fényképezés mint kutatási módszer Gondolat Kiadó, Budapest-Pécs
2. SONNTAG, Susan (2007): A fényképezésről Európa Kiadó, Budapest
3. KORNISS, Péter (1988): A vendégmunkás Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
4. HAUCK, Johann (2000): Pilis-Tschawa Jetprint Kiadó, Piliscsaba
5. KOLOSSA, József DLA (2007): Építészeti jel - Építészet, mint jel [http://dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/269-kolossa\\_j\\_2007\\_e.pdf](http://dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/269-kolossa_j_2007_e.pdf) 2014. június 10.
6. BITÓ, János (2014): Lakóépületek Tervezése <http://tajvedelem.hu/Tankonyv/Bito/index.html> 2014. június 10.
7. <http://www.frank-gaudlitz.de> 2014. január 18.
8. <http://fence.photovillenc.org/f-2013/brooklyn/people/mika-goodfriend/> 2014. január 18.
9. KOLOSSA, József DLA [et al.] (2014): Energy-efficient, site-specific planning <http://tajvedelem.hu/Tankonyv/ESP/index.html> 2014. június 10.

3. *lakókonyha és étkező kapcsolata a nappalival - Tázer ház*

4. *kertkapcsolat - Tázer ház*

3. *connection between the living room and kitchen - Tázer house*

4. *connection to the garden - Tázer house*





KOVÁCS-MAGYARI ZSUZSA (TÉMAVEZETŐ: SUGÁR PÉTER DLA)

## **IDENTITÁS AZ ÉPÍTÉSZETBEN - A KELET-KÖZÉP ÉPÍTÉSZETI FÖLDRAJZA**

*Identity in Architecture – Architectural Geography of the East-Central Region*

Kutatásom célja az építészeti identitás régiókhöz kötődő fogalmának, összefüggéseinek definiálása, olyan kulturális területek építészetét vizsgálva, ahol a többes politikai, társadalmi összetétel a jellemző.

A konkrét vizsgálat tárgya a Kelet-Közép-Európai Építészeti Triennálé által meghatározott régió építészeti identitásának tanulmányozása, a kortárs építészeti példákön és kritikái írásokon keresztül.

*The aim of my research is to define the means of identity in architecture regarding different cultural regions, characterized by overlapping political and social territories.*

*The subject of my study is the architectural identity of the region defined by the East-Centric Architecture Triennale, by analyzing contemporary architectural projects and critical essays.*



1.

## BEVEZETÉS

Az identitás értelmezése az építészetben majdhogynem megkerülhetetlen, amikor olyan kulturális területek építészetét vizsgáljuk, ahol többes politikai, társadalmi, vallási összetétel a jellemző. Ezek a területek gyakran Európa perifériáján helyezkednek el (Simon M., 2004). A kutatás több tanulmányút tapasztalataira is támaszkodik: Romániában Kolozsvár majd Bukarest, Szerbiában Délvidék és Belgrád volt célpontja látogatásainknak. A dolgozat az építészeti identitás régiókhöz kötődő fogalmának általános megközelítésén túl a Közép- és Kelet-Európa építészetét bemutató bukaresti nemzetközi építészeti kiállítás kiadványait ismerteti, párhuzamokat és kapcsolatokat keres a régió építészetében.

## REGIONALITÁS ÉS IDENTITÁS

A regionalitás általában akkor kerül az érdeklődés középpontjába, amikor a technika fejlődésével, a gazdaság terjeszkedésével, a kommunikáció kiszélesedésével az általánosítható, univerzális tendenciák felerősödnek. Az identitás kérdése ekkor jelentkezik a modern életforma reakciójaként.

A helyi kultúra és az egyetemes civilizáció ellentmondásos viszonyát Kenneth Frampton a „kritikai regionalizmus” fogalmi keretében elemezte. Frampton a regionalizmus két formáját különbözteti meg: korlátozó regionalizmusnak nevezi, amely az elveszett hagyomány feltételezett formáit próbálja újraéleszteni. Felszabadító vagy kritikai regionalizmusnak nevezi ezzel szemben az univerzális (ma úgy mondanánk: globális) civilizációval szembeállító, az adott helyi topográfiai, éghajlati

és fényviszonyait valamint kulturális sajátosságait figyelembe vevő megközelítést.<sup>1</sup>

A kritikai regionalizmus framptoni jellemzőit a következőképp foglalhatjuk össze:

- (1) meghatározott anyaghasználat, jól megragadható külső jegyek (a téglá, a kő és más természetes anyagok használata, s az általuk kifejezett tapinthatóság és hangsúlyozott tektonika);
- (2) a szűkebb vagy tágabb építészeti környezethez való illeszkedés, egy adott terület meghatározó építészeti stílusának a továbbvitele;
- (3) a modern építészet hagyományának felvállalása, a regionálisnak a „helyi változatú” szinonimájaként való használata (a regionális high-tech jelensége).

A kritikai regionalizmus nem stílusirányzatot, hanem inkább stratégiát jelent: a külső hatásokra való nyitottság mellett a belső értékek megőrzésére és a különbségek fenntartására irányul. A szemléletmód nem nemzetekben, hanem éppen a határokon átívelő egységekben, területekben és kultúrákban gondolkodik. Ahogy más oldalról U. Nagy Gábor megfogalmazza:

*„Csak a konkrét, a tárgyával és a helyével azonosulni tudó, annak kulturális szubsztanciájába sűrűsödő forma képes egyetemes mondanivalót hordozni.”*

Az identitás tehát olyan önazonosságot jelent, amely nem eleve adott, hanem a jelenség különböző alkotóelemeinek feszültségteli egyensúlya. Az identitásnak lehet egyfajta nosztalgikus megközelítési módja, a hagyományból fakadó identitás, mely kötött

formákat és egyben közösséget feltételez. Ezzel szemben a mai nyugati civilizációt nyitott és dinamikus identitásképzés jellemzi, amely aktív beavatkozáson, állandó alkotáson alapszik, ami leginkább a mai városok dinamikus fejlődésében érhető tetten.

Rem Koolhaas holland építész és teoretikus szerint „minél erősebb a karakter, annál erősebb korlátot jelent, annál inkább ellenáll a növekedésnek, az értelmezéseknek, a megújulásnak, az ellentmondásoknak.” A történeti városok a központhoz, mint az érték és jelentés magjához, mint minden jelentés forrásához ragaszkodnak. Ezzel szemben „a jelleg nélküli város” a központ szorításától, az identitás kényszerétől megszabadított város, csakis a mai igényeket, mai lehetőségeket tükrözi vissza.<sup>2</sup> Hasonló urbanizációs/globalizációs folyamatok ma mindenhol megfigyelhetők, még a falvakban is:

*„Kiszabadulás a hely kényszeréből, betagozódva szinte észrevétlenül a divat kényszerébe.” (Reischl G., 2010)*

A globális folyamatok a kulturális identitás új formáit hozzák létre. Az ennek nyomán fellépő homogenizálódás tudatos eltávolodást jelent a különbségektől a hasonlóság felé. A hasonulás ára pedig az identitás elvesztése, amit általában veszteségnek tekintünk. A folyamat „az új kelet-közép-európai” városban is tetten érhető. Ha hiányzik az egységes karakter, a város egyre nyitottabbá, dinamikusabbá válik. Ez tükröződik vissza Bukarest jelenlegi városfejlődésében, amelyet egyrészt a piac erői, másrészt pedig alulról induló spontán szerveződések határoznak meg.



2.

1. A Kárpát-medence vízrajza

*Hydrography of the Carpathian Basin*

2. Belgrád belváros - tanulmányi kirándulás, 2013. december

*City center of Belgrade - study trip, december of 2013*

132-133

IDENTITÁS AZ ÉPÍTÉSZETBEN | Identity in Architecture | Kovács-Magyarai Zsuzsa

## KELET-KÖZÉP-EURÓPA ÉPÍTÉSZETI FÖLDRAJZA

Közép- és Kelet Európa építészetét bemutató nemzetközi építészeti kiállítás Bukarestben

A Kelet-Közép-Európai Építészeti Triennálé egy térségeket összekapcsoló, regionális jelentőségű kezdeményezés, a kelet-közép-európai régiók építészetének közös platformja. Párbeszédet kezdeményez a kortárs építészet jellemzőiről és irányairól, illetve a régió sajátos feltételeiből fakadó és azokra kortárs válaszokat megfogalmazó projekteket mutat be. A maga eszközeivel ily módon csökkenti igyekszik régiók építészetének nemzetközi alulreprezentáltságát.

Résztvevő országok: Ausztria, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Ciprus, Horvátország, Észtország, Németország, Görögország, Moldova, Lengyelország, Románia, Oroszország, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Ukrajna, Magyarország és Törökország.

A kurátori felhívás erősen közéleti, normatív színezetű: van-e közösségi szerepe az építészetnek ezekben az országokban, vállal-e társadalom-kritikai szerepet, van-e gyógyító, revitalizáló hatása a városra, a köztérre vagy akár az egész közösségre vonatkozóan.<sup>3</sup>

Hogyan lehet a lepusztult "nem helyeket" (felbomló vagy atomizált közösségek és az épített környezet töredezettsége) újra összefogni, mi lehet ebben az építészet szerepe? Vajon betagozódnak-e a posztkommunista társadalmak a globális piac rendszerébe, ami azt jelenti, hogy a délkelet-európai társadalmak a periferián maradnak, ahol továbbra is párhuzamos gazdaságok és rendszerek működnek - vagy újfajta kritikai szemléletű, önszerveződő társadalmak jönnek létre, amelyek képesek rugalmasan reagálni

a változásokra, és együttműködni a hasonló helyzetű társadalmakkal?

A válogatás bizonyos tendenciákat jelöl ki: a politikai- és társadalmi szerepvállalás szempontjából az egyik legfontosabb terület a lakásépítés, aztán a közösségi terek, kulturális, spirituális-vallási, termelési, kereskedelmi találkozóhelyek kérdése, illetve újabb témakör a városi sűrűség, "minőségi környezet" kialakítása.

## TRANS(AP)PARENCIES - A KIÁLLÍTÁS KATALÓGUSA

A katalógus három nagy kategóriát vezet be: a kiállítás címéül is szolgáló *Trans(ap)parencies*-t, amely a jelen átmeneti helyzeteire vonatkozik. Ebből vannak kifejtve a további kategóriák: *Transparencies*, *Trans-apparencies* (Átlátszóság, Látszólagosság). Az elnevezések szimbolikus jelentéssel bírnak, metaforikus üzeneteket hordoznak - bizonyos építészeti jelenségeket politikai jelentéstartalmakkal ruháznak fel.

Az átlátszóság alapvető politikai fogalom, a demokrácia alapja. Ennek lehetséges építészeti megjelenítője a homlokzat, amely azonban fokozhatja is a politikai zűrzavart, ha az átlátszóságnak csupán a látszata. A látszólagosság az átláthatóság csalóka ígérete. A transz(ap)parencia fogalmának segítségével ezek a téri szituációk visszafordíthatóvá válnak, ha az átlátszóság csak egy épített illúzió, pontosan az átláthatóság látszata révén válhat felismerhetővé, ily módon visszatükrözheti, vagyis elutasíthatja a látszólagosság politikáját. Lényegi kérdés, hogyan hatnak a különböző téri szituációk (közösségi, köz- és magán terek) a fiatal demokráciák új generációira.





3.

A fenti kategóriákon belül a kötet négy kritérium szerint csoportosítja a projekteket, amelyek országhatároktól függetlenül valamely építészeti formálásmód alapjánkülönböznek el: *funkcionális nyitások, stílusbeli szűrés, esztétikai leválás, anyagi formációk*.

(a) A *funkcionális nyitások* a hasznosság kritériuma alapján szűrik a terveket, főleg lakóépületek és középületek tartoznak ide. Kiemelt példák a régióból: az MCN lakóépület Bukarestben (Adrian Untaru, ADN építésziroda) vagy a Liszt Ferenc Nemzetközi Reptér, 2 Terminál bővítése (Tima Stúdió, Közti ZRT), de a Turista Ház Szent Anna-fürdőn (BLIPSZ + FKM műhely) vagy a Kolozsvári székhelyű Tektum építésziroda bővítése szintén ehhez a csoporthoz tartozik, a látszólagosság kategóriáján belül, mely a lokális és globális elemek feszültségére vonatkozik, amelyet hagyományos elemek beemelésével igyekeznek kezelni.

(b) A *stílusbeli szűrés* az építészeti nyelvre vonatkozik, ahol a stíluselemek egy feldolgozott formában vannak jelen, átszivárognak a kontextus függvényében. Ehhez a kategóriához sorolták például a Mobilis Interaktív Kiállítási Központot Győrben (Építész Stúdió) vagy az ADN irodának a PTR lakóépületét, szintén Bukarestben.

(c) Az *esztétikai leválás* a vizualitást, belsőépítészeti terveknél a formatervezés jelentőségét, városi elemeknél a tárgyyszerű megjelenést emeli ki. Példák: Kulturális Központ, Suceava, Románia (AGD iroda, Constantin Gorcea) vagy a Restaurant 2.0/ Kerthelyiség, Belgrád, (Petokrata Stúdió). Utóbbi, mint fontos találkozóhely a város szövetében, aktuális társadalmi, politikai

jelenségekre próbál reagálni az építészeti koncepcióban.

(d) Az *anyagi formációk* kategóriája téri átláthatóságot és az anyaghasználat szerepét emeli ki a formálás során. Ide tartozik a kolozsvári stadion épülete (DICO&ȚIGĂNAȘ építésziroda) vagy a Fővám téri metróállomás Budapesten (Sporaarchitects).

A transz(ap)parencia a fogalmi, társadalom-politikai vagy formai tényezőkön túllépve a vizuális megjelenés különböző értelmezéseit jelenti. Ökológiai szempontokat is figyelembe vevő kategória, ide tartoznak a fenntartható, innovatív megoldásokat használó projektek, de a folytonosság megteremtését képező épület rekonstrukciók és új, vegyes használatot biztosító rehabilitációk is, mint például az Ark - kreatív inkubátorház, egy vegyes használatú, átalakított épület Bukarestben (Re-Act-Now Architecture iroda). Ezek az épületek a helyi közösséget szolgálják ki, a színes közterek és közösségi terek célja pozitívan hatni a környezetre és a környék identitására.

## ÖSSZEGRZÉS

A bukaresti építészeti triennálé a kelet-közép-európai régiók építészetének közös platformja, ahol a hasonló háttérrel rendelkező országok közös vonásai, általános tendenciái rajzolódnak ki. A kiállítás az aktuális helyzet alapján igyekezett felmérni ezt a közös alapot. Az építészek feladatköre, társadalmi és politikai szerepvállalása kibővült, „transz-esztétikai” és „transz-technológiai” követelményeknek egyaránt meg kell felelnünk. A legalapvetőbb feladat azonban mai is maga az építés aktusa, az épített környezet állandó alakítása és újraformálása (Alberti nyomán: De Re Aedificatoria), ami a formához vezet el minket. A formai döntéseket etikai értékek alapozzák meg, ekképp a szépség elválaszthatatlan a jószágtól, olyan értéket jelent, amely kiállta az idő próbáját.<sup>4</sup>

## HIVATKOZÁSOK

1. FRAMPTON, Kenneth (2013): *A modern építészet kritikai története*, Terc Könyvkiadó, Budapest
2. KOOLHAAS, Rem (2000): „A jelleg nélküli város”, Fordították: Kerékgyártó Béla és Szántó Katalin, in: *A mérhető és a mérhetetlen. Építészeti írások a huszadik századból*. Typotex, Budapest, 381-383. o.
3. Arhitext design Foundation (2013) : *Transparente/Trans(ap)parencies, Prospective Nostalgias, East and Central European Architecture*, Bucharest
4. Arhitext design Foundation (2013) : „A world of fragments” - *Essays on East and Central European Architecture*, Bucharest

## FORRÁSOK

5. <http://www.east-centricarch.eu>
6. <http://www.arhitext.com>
7. ABEL, Chris (1997) : *Architecture & Identity - Towards a global eco-culture*. Architectural Press, Oxford
8. SIMON, Mariann (2004): *Identitáskeresés és arculatteremtés: a regionalizmus értelmezése a hazai építészetben 1989-2003. ÉPÍTÉS ÉPÍTÉSZETTUDOMÁNY* 32: (3-4) pp. 235-252.
9. U. Nagy, Gábor (2013): *Táj – Régió – Identitás, Gondolatok és jegyzetek*. Az „Identitás az építészetben” témában rendezett X. MÉSZ Nemzetközi Építészkongresszuson elhangzott előadás bővített változata. *Régi-Új Magyar Építőművészet*, 2013/3
10. TODOROVA, Maria (2005): „Spacing Europe: What is a Historical Region?”. *East Central Europe* 32. 1/2: 59-78.



3. Bukarest - Néppalota - tanulmányi kirándulás 2014. május

3. Bucharest - People's Palace - study trip 2014. May

134-135

IDENTITÁS AZ ÉPÍTÉSZETBEN | Identity in Architecture | Kovács-Magyar Zsuzsa

TANULMÁNYUTAK *STUDY TRIPS*

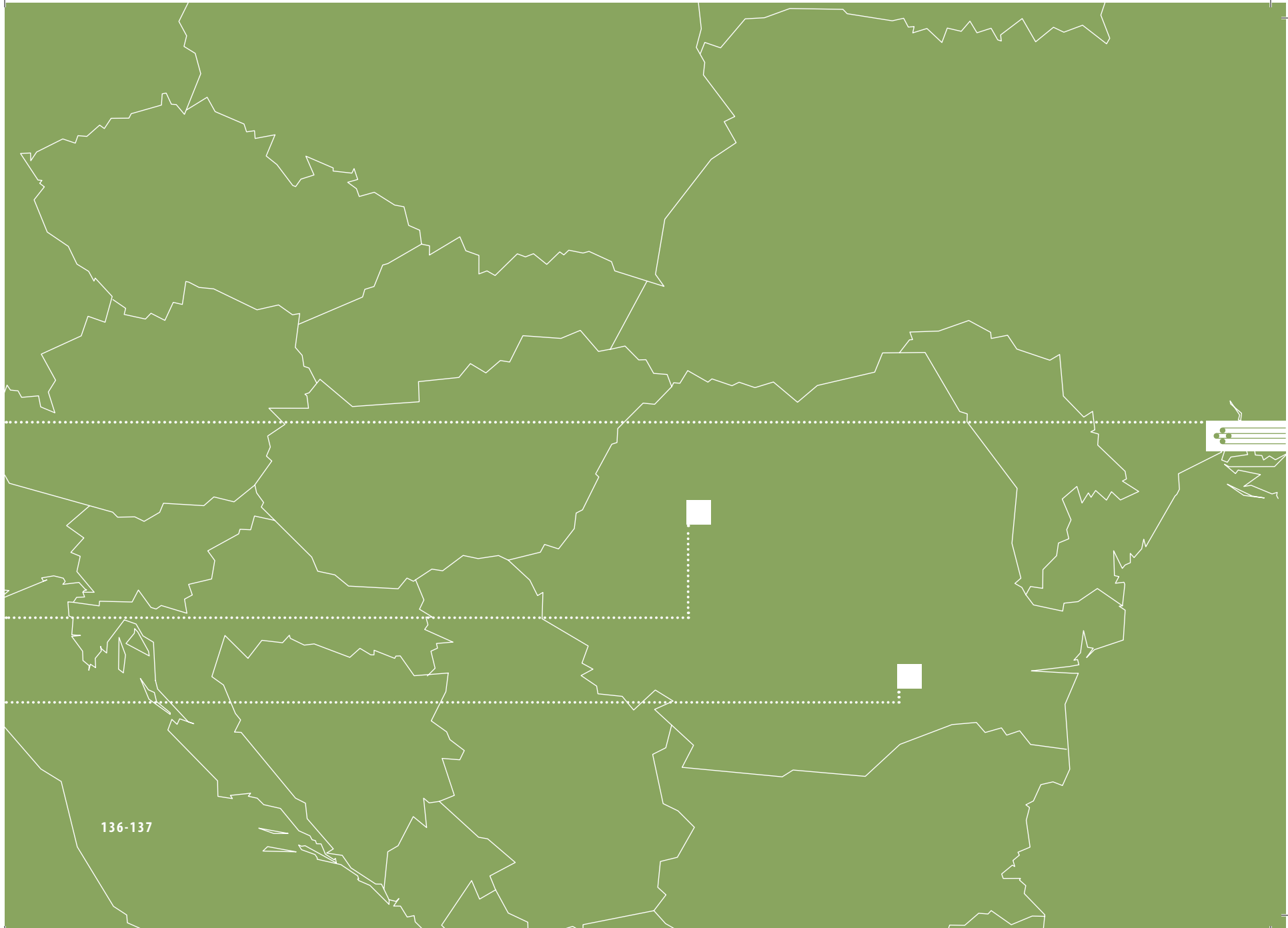
**KOLOZSVÁRI TANULMÁNYÚT (2013. szeptember 28. - október 1.) | 138-141. o.**

*Study trip to Cluj-Napoca (from 28 September to 01 October, 2013) | pp. 138-141.*

**BUKARESTI TANULMÁNYÚT (2014. május 27. - június 3.) | 142-147.o.**

*Study trip to Bucharest (from 27 May to 03 June, 2014) | 142-147.*





136-137





PELLE ZITA, WEISZKOPF ANDRÁS

## **KOLOZSVÁRI TANULMÁNYÚT**

*Study trip to Cluj-Napoca*

Kolozsváron tett őszi kirándulásunk az elsőévesekkel való megismerkedésen túl ráhangolódást is jelentett a tematikus év mottójában felvetett kérdésekre. Régió és identitás. Két igen tág fogalom, amelynek számos értelmezése lehetséges, a bennük rejlő lehetőségekhez az utazás segített közelebb kerülni és egyben ki is tágítani őket. A kolozsvári utazás jó alapot jelentett az éves közös alkotásra és egyéni kutatásra alkalmas témák felvetésére egyaránt.

*Beyond the acquaintance of the new students, our autumn study trip also meant an attunement to the questions raised by the motto of the thematic year. Region and identity. Two terms with quite broad meanings which can be interpreted in several ways. The trip helped us to get closer to the possibilities hidden in these concepts and at the same time to expand them. The travel to Cluj-Napoca meant a good base for proposing topics for both the individual and team researches and the creative design.*



1.



2.

## PROGRAM

Útközben Nagyváradon a Körös-parti neológ zsinagóga mellől indulva bejártuk a belvárost: Komor Marcell és Jakab Dezső Fekete Sas házát, mely egykor a város szállodája és vigadója volt bálteremmel, színházteremmel, illetve az építészpáros Stern házát, majd visszafele Vágó László Darvas La Roche házát. Kimentünk az egykori Rhédey park és kaszárnya mellé, a Vágó Csendőrkisrészlet épületgyűjtéséhez, mely ma egyetemi kampusz. Kolozsvárra érve megnéztük Péterffy Miklós Nadason házát. Ottlétünk második napján bejártuk a tematikus évhez kapcsolódó lehetséges alkotási helyszíneket. Láthattuk a Kós Károly által tervezett, most a Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca használatában lévő alkotóházat, mely a Parcul Central Simion Bărnuțiu közepén áll. Bejártuk a Piața Mihai Viteazu parkot, ahol a térrel és a térre néző épületgyűjtéssel lehet foglalkozni, ami egy mozit is magába foglal. Harmadik úti célunk a régi Malom utcából - most Strada George Barițiu – nyíló névtelen utca végén álló Mesteremberek Zsinagógája. A Kis-Szamos déli partján álló hányatott sorsú épületet Tranzit Ház néven 1997 óta alapítvány üzemelteti. Ottjártunkkor a Tranzit Alapítvány kurátorai fogadtak bennünket, körbevezettek minket a Zsinagógában és annak kertjében. Beszéltek az itt helyet kapó előadásokról, koncertekről, kiállításokról és jövőbeni terveikről is. Ugyanezen nap délutánján Guttman Szabolcs a ferences kolostorban található műtermében fogadott bennünket, ahol ismertette az épületfelújítást és annak rehabilitációs folyamatát. Másnap meglátogattuk az FKM és a Planwerk építészirodát.

## ÉLMÉNYEK ÉS JELENSÉGEK

A legizgalmasabb élményt azonban a sokszínű város névtelen helyeinek felfedezése nyújtotta. Ezek között a helyek között is kiemelkedően érdekes volt a fentebb említett zsinagóga (mai nevén Tranzit-ház) közvetlen környezete, amelyben különböző korok, szemléletek, városrendezési elvek többértű lenyomatait észleltük. Az idővel egymásra rakódott szempontok és a változás folyamata a látszólag kaotikus összképben nehezen volt olvasható, a Tranzit-Ház közvetlen szomszédságában található kis ház a maga egyszerűségében azonban mégis képes volt arra, hogy falaiiba sűrítve felrajzolja a hely egymásra épülő rétegei közötti összefüggéseket:

Megfordult egy ház. Volt rá ideje.

A földszintes ház ki tudja, mióta ott áll már. Hogy hol van az ott? Amikor épült, máshol volt, mint most. Akkor a folyóparttól tisztes távolságban, valószínűleg magában állt. Azóta környezete bérházakkal beépült, ma egy körbezáratlan háztömb közepén, mégis árván áll. Kibírta a változást, ehhez csak magának kellett hátat fordítania: az egykori tornác dűledező fa kerítéssel szorosan védi magát, a régi telekhatáron álló tűzfal viszont bejárati ajtóval és ablakokkal nyit az üresen maradt tér irányába.

Kolozsvári sétáink során másik érdekes és feltűnő jelenségre is figyelmesek lettünk. A városrendezés, az építési szabályozás egészen másképp történik, mint a tőle nyugatabbra fekvő városokban (beleértve ebbe a halmazba Budapestet is). Külső szemlélőként nem átlátható – és nem is állítható –, hogy a városfejlesztésben vannak-e hangsúlyok, és ha vannak, pontosan mire



helyeződnek, az azonban bizonyos, hogy az egyes telkek beépítési módjai rendkívül heterogén képet mutatnak. A kortárs felújítások, hozzáépítések, ritkán új épületek általában kis léptékűek, amely szintjén az egységesítésre nincs mód – de ha ezt az emberi léptékű, lassan változó közeget éppen a város egyediségét adó jellemzőként értékeljük, talán nem is szükséges:

Zártsor. Kis ház, nagy ház. Utcával határos, visszahúzott. A beépítések módjaiban, a szomszédokhoz való viszonyulásban szinte lépten-nyomon találkozunk ilyen és ezekhez hasonló apró fegyelmetlenségekkel. A tűzfalakon idővel egyre több ablak, vagy épp szomszéd kertre nyíló bejárati ajtó nyílik.

A két fenti példa csak rövid utalás arra, hogy a kirándulás miként járult hozzá ahhoz, hogy a tematikus év elején több indítógondolat is megfogalmazódjon bennünk. Egyik ezek közül, hogy a régió-fogalom megfejtésének számos olvasata között az egyik lehet az is, ha annak tartalmát az épített környezet változásainak módjában, a megelőzőhöz való viszonyulás mikéntjében keressük. Ennek mentén fogalmazódott meg a kérdés, hogy vajon rajzolhat-e a változás folyamatainak (m)értékrendje régióhatárokat?



1. ablakrészlet
2. tűzfal
3. mesélő ház két oldala

1. detail of a window
2. firewall
3. two sides of the story-teller house

140-141





KERÉKGYÁRTÓ BÉLA

## BUKARESTI TANULMÁNYÚT

*Study trip to Bucharest*

A tematikus év keretében a tavaszi kirándulást Bukarestbe szerveztük, az utat folyamatban készítettük elő. Áttekintettük Bukarest építészeti és városépítészeti fejlődését, főbb korszakait és képviselőit, amely ismereteket személyes tapasztalatok is kiegészítettek (Péterffy Miklós, Szemerey Samu). Fontos volt azoknak a bukaresti építészeknek (Stefan Ghenciulescu, Kim Attila) a meghívása, akik a kortárs fejleményekről adtak képet, s nemcsak programalakításban segítettek, hanem Péterffy Miklóssal együtt Bukarestben is vezettek bennünket.

142-143

*The spring study trip to Bucharest was organized in the frames of the thematic year. It was prepared in process: we looked through both the development of Bucharest's architecture and urbanism and also its main eras and representatives. This information was also completed with subjective experiences (Miklós Péterffy, Samu Szemerei). It was of great importance to invite those architects from Bucharest who could give a picture of contemporary processes and who helped not only in planning the program but also guided us in Bucharest together with Miklós Péterffy.*



1.

A tanulmányútra 2014. május 28. és június 3-a között került sor. Az Északi (fő)pályaudvarra érkeztünk éjszakai hálókocsis (na jó, kusettes, hat ágyas) fülkékben való utazás után. Szállásunk a Dumbovica partján, a régi belváros közvetlen közelében volt, szemben pedig főként a Ceausescu által az 1977-es földrengést követően terveztetett, egy egész városrész lerombolása árán épített monumentális épületeket láthattuk. A belváros a 19. század második felében és a századfordulón a modern várossá fejlődés irányába elindult Bukarest reprezentatív sugárútja, a Calea Victoriei környékén található. Az egykori banknegyed nagyobb léptékű, főként historizáló épületei elvegyülnek más korszakok kisebb, változatos stílusú és állapotban lévő épületeivel. Az egész városra jellemző kevertség illetve szakadozottság itt is jellemző. Ez a rész az utóbbi évtizedben jelentős mértékű átalakuláson ment keresztül, mára főként gyalogos zónává alakult, ellepték a vendéglátóhelyek, kávézók és éttermek, tipikus turista hellyé vált, ahol jó időben, illetve éjszaka szinte mozdulni sem lehet a tömegetől.

A környékről három helyszínt emelünk ki: az egyik a régi Bukarest jellegét, a karavánszerájok világát felidéző, erődtípusú vendégfogadó, a Hanul lui Manuc, a második a belvárosban a pusztítások ellenére nagy számban megtalálható kis ortodox templomok egyik legszebbike, a Stavropoleos templom és kolostor, amelynek intim belső udvarát, kerengőjét a modern bukaresti építészet alapító atyja, Ion Mincu építette újra, s a 18. századi Brancovan korszak stílusa inspirációs forrást jelentett más épületeinél is. A harmadik helyszín pedig a Dumbovica-part menti beépítés egyik teresedésén található, 2009-ben átadott holokauszt emlékmű. A

mauzóleumszerű, szigorúan geometrikus központi építmény látszóbeton falakkal és felülvilágítóval épült, és kortenacél borítású körítőfal keretezi. Az együtteshez tartozik egy keskeny, magas, szintén korten burkolatú emlékoszlop „emlékezz” felirattal, illetve a roma áldozatokra utaló emlékjel is.

Késő délelőtt Stefan Ghenculescu vezetésével felkerestük a Ion Mincu Építészeti és Urbanisztikai Egyetemet, melynek régebbi szárnyát Mincu tervezte új román stílusban. Az 1892-ben a Román Építész Szövetsége által alapított építészeti iskola 1906-ban lett állami intézmény, s Mincu épületének elkészültével, 1927-ben kapott önálló egyetemi rangot. Építészeti szempontból szintén színvonalas újabb szárnya 1968 és 1970 között épült. A séta során bejártuk az egyetem épületeit és szintjeit, benéztünk a műtermekbe, illetve néhányan találkoztunk az építés kar dékánjával is.

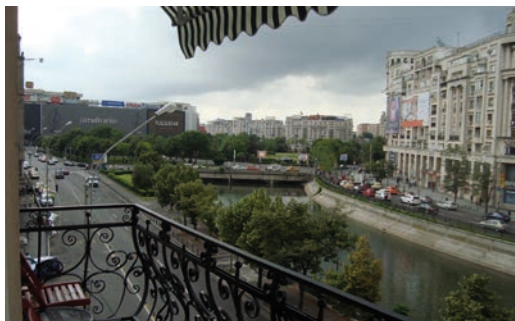
Délután átmerészkedtünk a Dumbovicán, de egyelőre csak kereszteltük a Ceausescu-féle sugárutat, amely magas térfalaival elrejtje azt a hullámzó domborzatot, amely a történeti Bukarest városképének fontos eleme volt. Az egyik magaslatra épült a metropolita temploma és székhelye, s szintén ide került a 19. század végén a parlament épülete is, mintegy az állam és az ortodox egyház szoros kapcsolatának térbeli kifejeződéséeként. Ennek helye, léptéke azonban nem felelt meg Ceausescunak, ezért egy mindennél nagyobb Néppalotát építtetett, amely máig sem készült el teljesen, viszont egy átmeneti, bizonytalan időszak után a parlament is beköltözött.

Az ijesztő méretek után megnyugvást jelentett az egykori zsidó negyed területén tett séta, melynek során a már korábban említett veyges beépítésnek és szabdaltságának

megfelelően lépten-nyomon új, meglepő nézetek, részletek bukkantak fel, s ugyanakkor az egész a méretek eltérése mellett is intim jellegű maradt.

A második napon először a két világháború között kiépült Magheru és Balcescu sugárúton tettünk hosszabb sétát. Az első világháborúból jelentős területi növekedéssel kikerült Nagy-Románia új vállalkozói rétegének reprezentatív sugárútján a két világháború közötti modern építészet nemzetközi viszonylatban is legnagyobb összefüggő együttese valósult meg. A nagy vállalatok, cégek, biztosítótársaságok székhelyei mellett állami intézmények és nagy, több funkció bérházak találhatók itt. Az egyes tömbökben a földszinti részen üzletek, mozik, szórakozóhelyek, az emeleti részekben lakások is helyet kaptak. Az épületek léptéke és formái kevert jelleget mutatnak: egyrészt az európai modern jellegzetes kubusos tömegformálása és részletei, másrészt pedig az amerikai felhőkarcolók léptékben kisebb, de a toronyszerű formálásban, stilizált historizáló és/vagy art deco elemeiben hasonló változatai valósultak meg. Egy másfajta kettősség, átmenetek sora figyelhető meg a monumentalitás modern, geometrikus formái és a fasiszta építészet klasszicizáló elemei között. E nagyvonalú együttes hatását két tényező zavarja. Egyrészt a szinte elviselhetetlenül zsúfolt közlekedés: Bukarest felszíni közlekedését ma még alapvetően a motorizált közlekedés uralja. A másik probléma az épületek leromlott állapota, amelynek meghatározó összetevője az, hogy az 1940 előtt épült épületek nem földrengésbiztosak. Az 1940 és főként az 1977 utáni földrengés jelentős károkat okozott ebben az állományban, s továbbra is ki van téve ennek a veszélynek. Az épületek megfelelő felújítása, korszerűsítése nagyon





2.



3.



4.

1. séta a lakótelepen
2. Dumbovica látképe a szállásról
3. bucaresti kertek
4. séta a Studio Basar irodával együtt

körülményes és drága, s a megőrzés szempontjából is sajátos nehézségekkel jár.

A harmadik napon esős idő köszöntött ránk, így a Ceausescu féle „Néppalota” megtekintésére indultunk. A nap során e gigantomán vállalkozás eltérő aspektusaival és arculataival szembesülhettünk. Először is a széles, a Néppalotára tengelyben rávezető sugárúton hatalmas léptékű, formáikban a bukaresti historizáló épületek és a posztmodern, főként Ricardo Bofill motívumaiból is ismerős lakóépületek, majd a palota előtt félkörívben kiszélesedő térben a minisztériumok épületei között haladtunk. A sugárút középső részét használaton kívüli, leromlott állapotú szökőkutak sora „díszíti”. A Néppalota monumentális épületének egyik oldalán található a látogatóközpont bejárata, ahonnan biztonsági ellenőrzés után vezetett csoportok indulnak. Szombat lévén az épületben a parlament tanácskozó és fogadótermei is megtekinthetők voltak, a föld alatti szintekre viszont nem indult vezetés. Maga az épület a léptékén kívül nem sok újdonsággal szolgált. A történeti, monumentalizáló építészetből, uralkodói palotákból átemelt vagy ellesett eszközök halmozása jellemzi, a nem túl felkészült idegenvezető is csak a méretek, mennyiségek és drága építőanyagok felsorolására szorítkozott. A modern város különböző korszakaiban, említett sugárútjain is megfigyelhető monumentalizáló törekvések ugyan bizonyos fokig előzményét jelentik, de a pusztán mennyiségi túlszárnyalás mértéktelen vágya

1. walk in the housing estate
2. view of Dumbovica from the accomodation
3. Bucharest gardens
4. walk together with Studio Basar

abszurdá és üressé teszi. A palota, illetve a tágabb együttes viszonylag rövid idő alatt jelentős mértékben megvalósult, a diktátor bukása után azonban sok ponton félbe maradt, s kérdés, mit lehet kezdeni vele, hogyan tudja a város hosszabb távon megemészteni (meg lehet-e egyáltalán). Magával a Néppalotával kapcsolatban a diktatúra bukása után felmerült, de nem jelentett komoly alternatívát a teljes lerombolása. Ehelyett, mint már utaltunk rá, előlső szárnyába beköltözött a parlament. Az épület hátsó szárnyában, amely eredetileg az „uralkodó” pár lakosztálya lett volna, kortárs művészeti múzeumot alakítottak ki. Ez az elhelyezés heves vitákat váltott ki, sokan megkérdőjelezték funkcionális és morális szempontból a lépés helyességét. Megközelítése meglehetősen nehézkes, a hatalmas épülettömböt balra megkerülve, jókora séta után lehet csak a bejáráshoz eljutni. Az épület mögött az odavezető út, egyáltalán az egész környék meglehetősen elhanyagolt és lepusztult, amely sajátos ellentétben áll az épület szándékolt pompájával, s a léptékek kezelhetetlenségéről és általános igénytelenségről tanúskodik. A két rész elválasztása folytán a belső közlekedők nélkül maradt szinteket kívülről az épülethez épített lifteken lehet megközelíteni. Az épület mögött elterülő nagyobb területen már épül az ortodox főtemplom, amely magasságában túlszárnyalja majd a Néppalotát – úgy látszik, ennek a versengésnek nincs vége, ha már egyszer elkezdődött.

A délután folyamán egészen más nézőpontból is megismerkedhettünk ezzel az együttesel: a Studio Basar fiatal építészei mutatták meg, mi van a hatalmas tömbök mögött, amelyeket szervesen, a meglévő utcahálózatot, városröveget figyelmen kívül





5.



6.



7.

hagyva metszettek bele a városba. A tömbök hátulról meglehetősen egyszerűen formáltak, kevés nyoma van a sugárút felé forduló oldal Patyomkin építészetének. A tömbök mögött az egykori városszövet egymásra torlódó, különböző állapotban lévő maradványai, töredékek és üres területek találhatóak, amelyek a lepusztultság, elhanyagoltság jegyeit viselik magukon. Itt-ott azonban felbukkannak épen maradt, felújított vagy felújítás alatt álló templomok és más épületek is. A rendezést az összehangolatlan városszervezés, tulajdon- és érdekviszonyok is hátráltatják. Úgyhogy szimbolikus jelentősége is van azoknak a kisléptékű, ideiglenes beavatkozásoknak, amelyek egy-egy akut problémára hívják fel a figyelmet vagy kínálnak rájuk átmeneti megoldást. Egy ilyen kis beavatkozást mutattak nekünk a sétát vezető építészek, amely két belvárosi, tulajdonilag elválasztott terület között teremt kapcsolatot, s ráadásul megnyitja az utat a folyóparthoz is. Maga a folyó is a Ceausescu projekt része és áldozata lett. Kronavetter Péter szövegét idézve:

„A Fogarasi-havasokban eredő Dâmbovița ... a város központján folyik át, először 1883-ban, majd az 1970-es években, Ceausescu alatt a metró építésével összehangolva szabályozták a Lacul Morii és a Lacul Văcărești vízgűjtő tavak között. Mai képét is ez határozza meg: a teljes városi szakaszon azonos keresztmetszetű betontámfalak közti csatornában folyik, melyet a várostól mindkét oldalon autótávágó elválasztó betonmeder dupla fenekű, alsó részében a városi csatornarendszer gerincvonala fut. A Piața Unirii alatt a Parlament épületének tengelyében a folyót teljesen befedték, itt valójában végképp eltűnik szemünk elől. A Dâmbovița alig észrevehető sodrású Bukaresti szakasza

így aztán nem több, mint csatorna. Nem tekinthető városi folyónak, lényegében semmire nem használják, nem vesz részt a város gazdasági vagy közlekedési életében, nem képes karakteres elem lenni Bukarestnek, partvonalát tökéletesen differenciálatlan, nem jelenít meg semmit a város korábbi történelméből, elvesztette minden természetes karakterét.

A legelszomorítóbb talán mégis az, hogy nehéz reális keretek között elképzelni, hogy ez a kép radikálisan megváltozzon. Bár a folyó természetes medre, az itt található üres területek jól lehatárolható városi akcióterületnek tűnnek, sok lehetőséggel (a folyópartok irányíthatatlan privatizációja ellenére), magán a betonba öntött csatornán nehéz változtatni. Így aztán a Studio Basar 2012-ben létrehozott ideiglenes akciója (Privește Apa – View on Water – a folyópartra levezető lépcső, üzenet-zászlók kifizetése a víz fölé, deszkából ácsolt világítótorony azon az egyetlen ponton a Nemzeti Könyvtárnál, ahol az utak nem zárják el a folyót teljesen) is csak segélykiáltás, mely a valódi problémával aligha tud bármit is kezdeni. Igaz ez még akkor is, ha többek között ennek eredményeképp ezen a partszakaszon a folyó fölét konzolosan kinyúló lépcsős közösségi terek jelentek meg.“

A harmadik nap történetéhez tartozott még a Pantelimon víztorony és ipari épület meglátogatása, amely szintén közösségi projektként alakult át kiállító terekké, illetve a közösség által látogatható helyszínné.

A negyedik napon az északi rész villanegyedét kerestük fel. A nagy területen elhelyezkedő, laza beépítésű villanegyed kiválasztott épületeinek megtekintése leginkább egy biciklis út keretében volt kivitelezhető. A szerencse is közrejátszott abban, hogy ez a terünk



megvalósulhatott. A metróból kiszállva ugyanis nyomban egy biciklikölcsönzőre bukkantunk. Ez arra is utal, mint később megtudtuk, hogy a bukarestiek hétféteken ide járnak biciklizni, tekintettel arra, hogy a belvárosban ez ma még életveszélyes. A bicikliúton meggyőződhattünk az északi és déli városrész hatalmas különbségéről. A villaterület a gazdagok lakhelye volt a századfordulón és a két világháború között is, amelyet reprezentatív villák sora fémjelez. A megbízói ízlés itt inkább konzervatív irányba hajlik: bár nagy számban található modernista vagy ilyen jegyeket is hordozó villaépületek, nagyon sok a nemzeti, „román” stílus jegyeit mutatja. Elhanyagolt állapotban lévő és felújított épületek váltakoznak, az utóbbiak sok esetben külföldi képviselőknek adnak helyet. Emiatt kétszer is kisebb konfliktusba keveredtünk a biztonsági személyzettel. A biciklizés során néhányan eljutottak a tavakhoz, a falumúzeumhoz vagy a hatalmas szocreál Sajtópalotához is.

Délután Kim Attila vezetésével előbb megtekintettük a már említett Kortárs Művészeti Múzeumot, majd elsétáltunk az Elena Ceausescu számára épített Tudományos Akadémia befejezetlenül maradt hátsó homlokzatához, illetve aztán az egykori tőzsde felújított és átépített épületéhez, amely az Ark (Bárka) nevét viseli. Földszintjén és az alagsorban kiállítóterek, míg a felső szinteken kreatív cégek számára kialakított irodaterék és stúdiók találhatóak.

Az utolsó napon még sort kerítettünk egy olyan belvárosi sétára, amelynek során addig még nem érintett

belvárosi helyszíneket kerestünk fel. Így a ma művészeti múzeumként használt egykori királyi palota környékét. Vele szemben található a belügyminisztérium, amely kommunista időkben a központi bizottság épülete volt. Ennek erkélyéről tartotta Ceausescu az utolsó, a tömeg által félbeszakított beszédét, s ennek az épületnek a tetejéről menekült el helikopterrel. A királyi palota mögött, ahhoz kapcsolva, szintén rombolások árán valósult meg 1957 és 1960 között a több ezer főt befogadó, többfunkciós rendezvénycsarnok. A teret a 60-as, 70-es épületekben lakóépületekkel építették körbe, melynek során szintén figyelmen kívül hagyták a korábbi városrészvetet, annak csatlakozó utcáit. Ekképp az egyik térre néző ház homlokzata pusztán kulissza, amelybe hátulról ferdén ékelődik be a mögötte elhelyezkedő épület. Átsétáltunk a belváros reprezentatív városi parkján, a Cismigun, amely 19. századi tervek után a 20. század elején valósult meg, s kiegészítésekkel bár, de azóta is nagyjából hasonló formában működik.

Ezután felkerestük a New Europe College-ot, amely önálló posztgraduális tudományos kutatóközpont. Az intézményt Celia Ghyka építész és építészetetoretikus mutatta be számunkra. A svájci támogatással létrejött és alapítványok révén fenntartott intézmény a Berliner Wissenschaftskolleg és más hasonló kutatóközpont mintájára jött létre és működik. Különböző tudományterületekről lehet egy éves kutatói ösztöndíjra pályázni. A munka egyénileg, illetve különböző munkacsoportokban folyik, heti rendszerességű közös

összejövetelekkel. Az intézmény kitűnő könyvtárával, ösztöndíjával és utazási támogatásával valamint a tudományterületek jeleseivel való találkozásokkal nagyon jó munkafeltételeket biztosít az elmélyült kutatáshoz. Ezen túlmenően infrastruktúrát képez általában is az akadémiai szféra számára azzal, hogy támogatja a nemzetközi konferenciákra való jelentkezéseket, illetve intézményi háttérrel biztosít nemzetközi pályázatokon való részvételhez.

Végül még két fontos helyszínt kerestünk fel: a Román Építészsövetség Székházát, amely Ion Mincu egykori lakóházában kapott helyet, és Serban Sturdza alakította át az intézmény igényeinek megfelelően, izgalmasan elegyítve a történeti hűségű rekonstrukciót és a kortárs kiegészítéseket, bővítést, pl. a padlástér kiépítésével.

Az utolsó állomást sokak számára a Carturesti könyv-, zene- és ajándékbolt jelentette. Nemcsak építészeti kvalitásai okán, amelyek szintén figyelemre méltóak: az átalakítás szintén Serban Sturdza nevéhez fűződik. Ezt a ma már műemléki védettségű épületet 1883-ban saját családja, közelebbről Dimitrie Sturdza liberális politikus építtette, aki 1895 és 1909 között négy ízben is betöltötte a miniszterelnöki posztot. Az épületet a Sturdza család 1996-ban kapta vissza, s 2000 óta működik könyvesbolt benne. A csoport tagjai számára a bolt arra is alkalmat kínált, hogy hazaindulás előtt gondoljanak az otthoniakra is. Ezek után már csak az újabb éjszakai utazás volt hátra...

5. *sűrűség*

6. *rendezetlen szépség*

7. *szövevény*

5. *density*

6. *inordinate beauty*

7. *networks*

146-147

AQUINCUMI MÚZEUM REHABILITÁCIÓJA | 150-163. o.

*Rehabilitation of Aquincum Museum | pp. 150-163.*

kiíró: Budapest Történelmi Múzeum Aquincumi Múzeuma

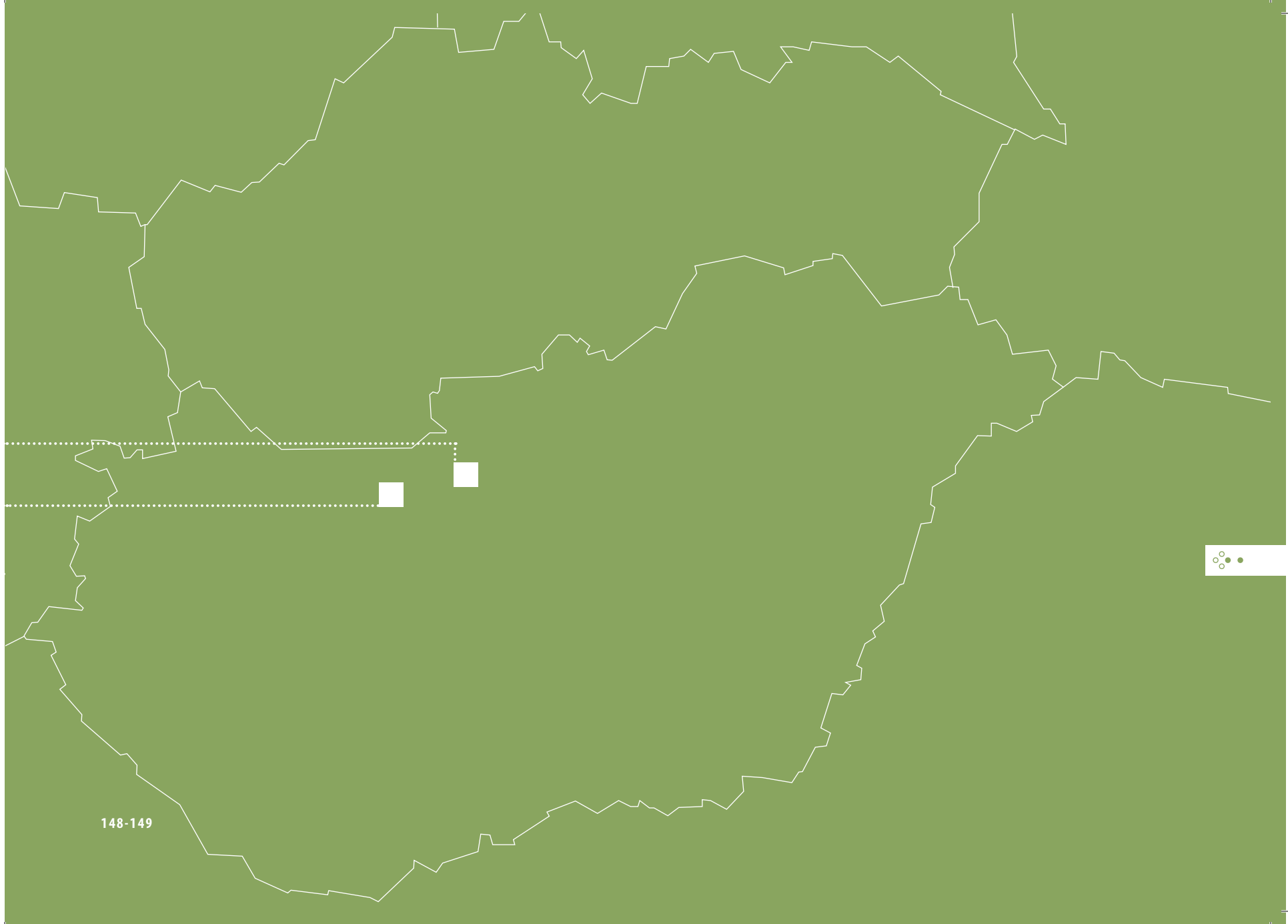
MILD HOME AND ECO GREEN VILLAGE - TATABÁNYA | 164-175. o.

*MILD home and eco green village - Tatabánya | pp. 164-175.*

kiíró: Széchenyi István Egyetem és Tatabánya Önkormányzata

TERVPÁLYÁZATOK

ARCHITECTURAL COMPETITIONS



148-149







KÍRÓ: BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM AQUINCUMI MÚZEUMA

## **AQUINCUMI MÚZEUM (AQM) REHABILITÁCIÓJA**

*Rehabilitation of the Aquincum Museum (AQM)*

Az ötletpályázat célja az AQM régi múzeumépülete rendeltetésének újragondolása, a körülötte elhelyezkedő romterület rehabilitációja, a terület jellegéhez és hangulatához illeszkedő új látványelemek létrehozása, korszerű, látogatóbarát infrastruktúra kialakítása volt. A római kori polgárváros kiásott és bemutatott délkeleti negyedét magában foglaló múzeumi terület vizuális egységének megteremtése égetően szükségessé vált a műemléki bemutatással kapcsolatos elvárások és látogatói igények megváltozása miatt.

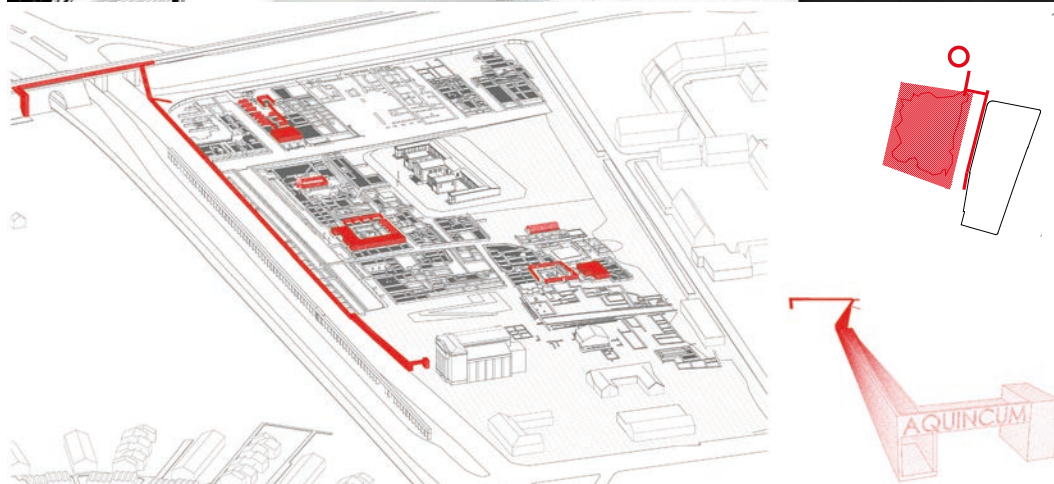
*The aim of the competition of ideas was to reconsider the function of the old building of AQM, the rehabilitation of the ruin garden around it, creation of new spectacular elements corresponding with the character and atmosphere of the area and the establishment of up-to-date, visitor friendly infrastructure. Because of the changes in the requirements on monument exhibition and in the visitors' expectations, the visual unification of the museum area enclosing the south-eastern quarter of the Roman civil city is of high importance.*



BORSOS MELINDA, DIMITRIJEVIC TIJANA, KOVÁCS-MAGYARI ZSUZA, SZÁNTAY ZSÓFIA, SZENTIRMAI BOGLÁRKA  
(KONZULENS: MAJOR GYÖRGY DLA)

I. DÍJ

1ST PRIZE



1.

2.

Az aquincumi romterület kapcsolata a várossal és közvetlen környezetével a terület határain elhelyezett új "Mindentudó fal" révén valósul meg, amely térbeli összeköttetést tesz lehetővé a nyugati oldalon fekvő jelenleg feltáratlan romterülettel és az amfiteátrummal, miközben vizuális kommunikációs felületet ad a Szentendrei út felé, összeköti a terület északi és déli oldalát, véd a forgalom zajterhelésétől. A "Mindentudó fal", mint megemelt járdán való sétálás passzív, de emlékezetes rálátást kínál a polgárváros romjaira.

*The relation between the Aquincum archeological park and the city is provided by the new 'Omniscient wall' located on the borders of the site. On the one hand, the wall establishes a spatial link with the currently unexplored ruin field on the western side of the area, as well as the amphitheatre, on the other hand it creates a visual communication surface towards Szentendrei street, connects the northern and southern region of the garden, and also protects from noise pollution. The 'Omniscient wall' enables the pedestrians walking on a lifted footpath to get a passive, however unforgettable experience of the ruins of the civil Town.*

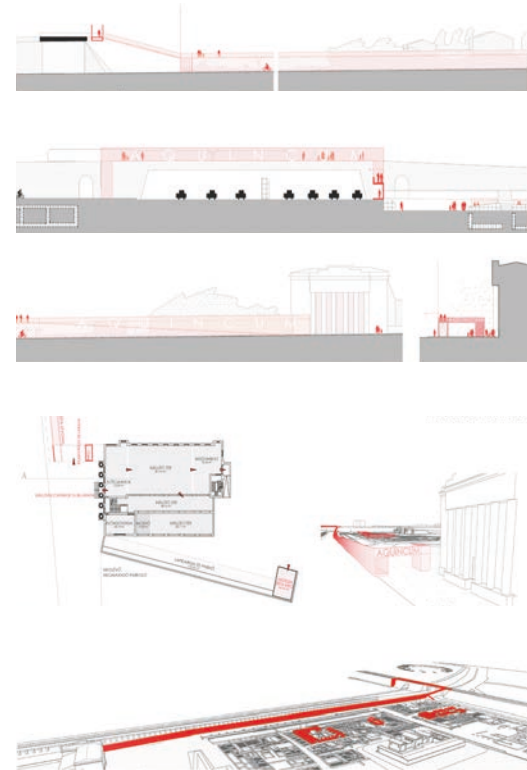


A romterület történetét és tereit három egymásra épülő eszköz segítségével javasoljuk életre hívni: a tematikus útvonalak, az ezekre épülő kiemelt fókuszpontok és a mese útvonalak segítségével. Tematikus útvonalak: a romok funkciójából kiindulva öt alapvető csoportot ajánlunk fel az ide látogatóknak: szakrális helyek, lakóházak, köz- és magánfürdők, üzletek-vásárcsarnok, középületek-műhelyek. A fókuszpontokon az eredeti belső terek egy-egy szeletét állítjuk vissza absztrahált módon. Az általunk javasolt áttetsző falak és vízszintes lezáró elemek - geometriai kiterjedéseikkel - belülről különleges térélményt biztosítanak a romok kétdimenziós világában, miközben kívülről nem zavarják a romterület összefüggő látványát. A fókuszpontokhoz vezetnek a mese útvonalak is: egy-egy valóság alapú, rejtélyeket kereső történet helyszíneit végigjárva megtapasztalhatjuk a korabeli aquincumi hétköznapiakat, hangulatokat: Aquincum tüzei mára kihunytak, a történelem éjszakába csomagolta számunkra a felületek híján eltűnő tereket és sötétbe burkolta az egykor itt pezsgő életet. Ne a felületeket állítsuk vissza, hanem a fényt! A mese pedig, ha lemegy a nap, árnyjátékká változhat a romok között. A felületek, amelyek nappal információkat hordoznak, éjszaka az előadások megjelenítőivé válnak. Napközben a történeteket olvasni lehet, kiemelt napokon pedig árnyszínházi előadás folyhat a fényből rekonstruált polgárvárosban. Mintha visszaköltöznenek az egykor ezekben a házakban élők árnyalakjai.

1. aquincumi képeslapok
2. külső kapcsolatok és kommunikáció
3. "mindentudó fal"
4. aquincumi árnyjátékok

*We are intended to vivify the history of the ruins using the following three hierarchical tools: the thematic routes, the particular focal points and tale routes built on the former. Deriving from the original functions of the ruins we offer 5 basic sets and paths as thematic routes for the visitors: (1) sacral places, (2) residential buildings, (3) public and private baths, (4) shops and market hall, (5) public buildings and workshops. The focal points reconstruct particular segments of the original indoor spaces in an abstract way. The proposed translucent walls and horizontal surfaces provide a unique spatial experience through their geometric extensiveness perceived from inside the almost two dimensional world of the ruins, while the coherent view of the archeological park stays untouched from the outside. The drafted tale routes also lead to the focal points: wandering along the sites of the reality based mystery-solving stories one can experience the former everyday life and atmosphere of Aquincum. The fires of Aquincum have burned out, history has wrapped the uncoated vanished spaces into the night and covered the once breezy life with darkness. It is not the surfaces to be brought back, but the light! Meanwhile, when the sun goes down, the fairy-tale becomes a shadow play among the stones. The surfaces carrying information in the daylight turn to screens for the performances in the nighttime. During the day the stories can be read, on special feast days shadow plays are performed here and there in the civic town reconstructed from light. As if the silhouettes of the former residents moved back to their homes...*

1. postcards from Aquincum
2. external connections and communication
3. the 'Omniscient wall'
4. shadow play in Aquincum



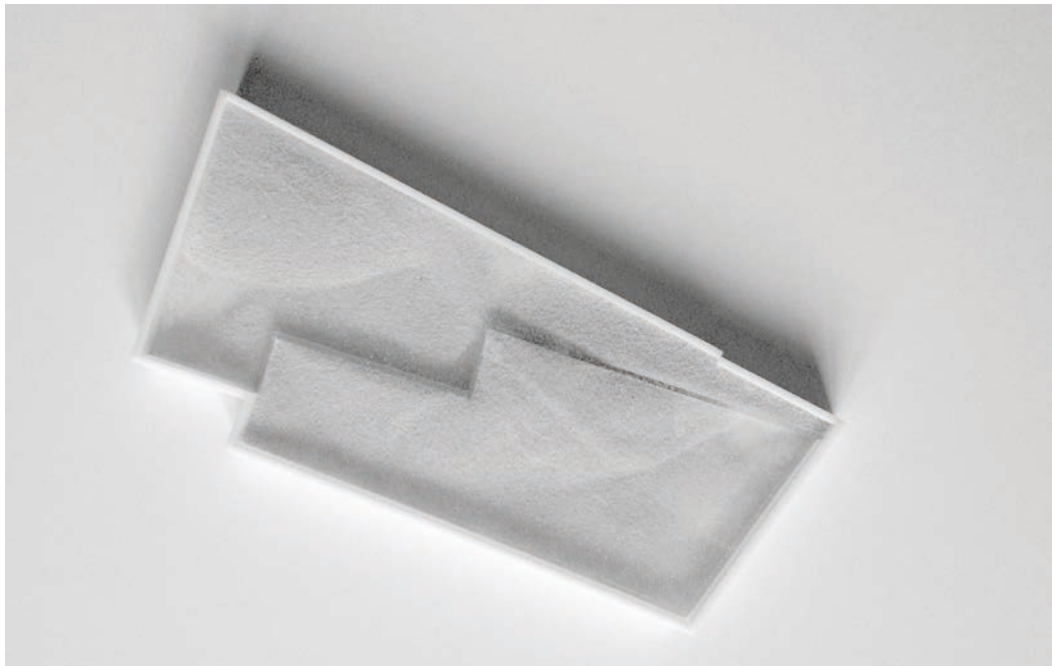
3.



4.

152-153

MIHÁLY ESZTER, PELLE ZITA, TÖRÖK BENCE  
(KONZULENS: FALVAI BALÁZS DLA, TÖRÖK DÁVID DLA)  
MEGOSZTOTT III. DÍJ  
*SHARED 3RD PLACE*



1.

Javaslatunk a láthatóság kérdéskörére épült. Közel kétezer év távlatában a római örökség a kollektív tudattalan részét képezi, olyan automatikus tudását, amely nem igényli a tudatos végiggondolást ahhoz, hogy észlelhetővé váljon. Aquincumhoz közvetlenül kapcsolódó példa erre az Aqueductus, a római időkből fennmaradt vízvezeték, amely a változó körülményekhez való két évezredes alkalmazkodásban a táj részévé vált. A mai Óbuda városszerkezete a római vízellátás eredőjét mintázza.

*Our proposal is based on the issue of visibility. The roman heritage is part of the collective subconscious in the perspective of nearly two thousand years. For the perception of this automatic knowledge there is no need to think consciously about it. Aqueductus, the retained roman water-conduit that is straightly connected to Aquincum, is a good example of this thesis. While adapting to the changing conditions it became part of the landscape. The urban structure of today's Óbuda copies the pattern of roman water supply.*

Aquincum romterület két – az Aqueductus és a mai hétköznapok ellátását szolgáló - vízvezeték nyomvonala között helyezkedik el. A vízvezeték tengelyének eltolódása az élettér eltolódását jelenti. A mai nyomvonal Óbuda északi lakótelepeit elhagyva a romterületet is és annak szomszédságában fekvő Gázgyári lakótelepet is ellátja ivóvízzel. A romterület épületei is erre a hálózatra kapcsolódnak, még ha a terület el is van zárva környezetétől, láthatatlanul kötődik a környező városrészekhez. Kérdés tehát, hogy mi látható és mi láthatatlan? Szolgálja-e a romokról való tudást, hogy a rom célja önmaga? A Gázgyári lakótelep lakóközösségének saját óvodája és művelődési háza, utcaszínpada van. A romterület ünnepélyessége és a mindennapos használatban rejlő hétköznapiság találkozása láthatóvá teszi a láthatatlant. Egyszerűbb füves sportpályák, fürdőpont és szauna, mobil játszótér, nézőtér és színpad kapcsolatot teremtenek a Gázgyári lakótelep lakóközösségével. A talajszint alatti látványásatások, a földfelszínhez közeli síkban maradt falak és a terekben is rekonstruált épületek együttes struktúrája képes olyan nyitott rendszert alkotni, amely a romok háborítása nélkül, azok látogatása mellett, hétköznapi városi funkciók számára is helyt adhat. A romkert területhasználása szempontjából ez nem jelentene területvesztést, hanem többcélúságában a jelenlegi elszigeteltségéhez képest gazdagabbá válna.

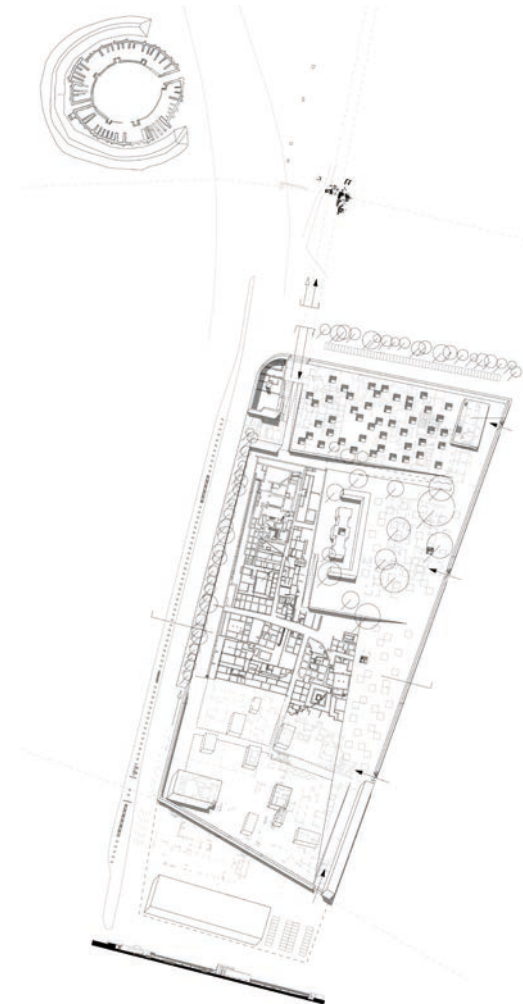
1. romterület koncepciómodellje
2. helyszínrajz

154-155

AQUINCUMI MÚZEUM | Aquincum Museum | Mihály Eszter, Pelle Zita, Török Bence

*Aquincum is located between two water-conduits: the Aqueductus and the other that serves the needs of today's water-supply. Moving the axis of the water conduit means the shift of the living space. The recent track, leaving the northern residential blocks of Óbuda, serves both Aquincum and the neighboring Gázgyár microdistrict. The buildings of Aquincum are also connected to this network, thus despite the area is closed off from its environment, it still bounds to the nearby districts invisibly. So the question is what is visible and what is invisible? The purpose of a ruin lies in itself, but does this serve the knowledge about the remains? The community of Gázgyár microdistrict has its own nursery, community center and a street-stage. Bringing together the solemnity of the ruins and the ordinariness of the daily routine makes invisible visible. Simple green areas for sports, bath spot and sauna, movable playground, stage and theatre provide a relationship with the community of the neighboring residential area. The complex structure of the scenic excavations underneath the ground, walls close to the ground and the reconstructed buildings can draw such an open system that is able to give place to ordinary urban functions without disturbing the ruins. From the land utilization's point of view, this concept wouldn't mean any area loss but it would make the site richer instead of its present isolation.*

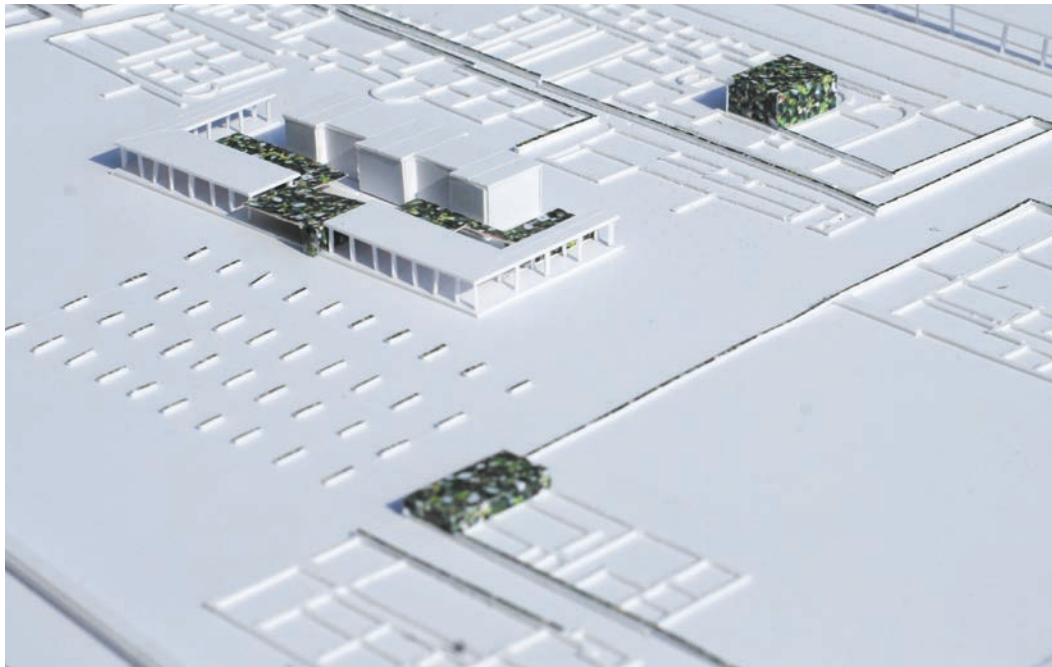
1. conceptual model of the ruin garden
2. site plan



2.



ALKÉR KATALIN, BARTHA ANDRÁS MÁRK, GYULOVICS ISTVÁN, NAGY BALÁZS  
(KONZULENS: SZABÓ LEVENTE DLA)  
MEGOSZTOTT III. DÍJ  
SHARED 3RD PLACE



Aquincum római polgárváros múzeum és romkert egyben, mely az idelátogatóknak egy egész napos élménycsomagot nyújthat. Hajnóczy Gyula átfogó koncepciója a romterület északi részét komplexen kezeli. Ez az egyedi örökség még befejezetlen állapotában is erős karakterrel ruházza fel a kertet. Ezeket az elveket folytatva és új „puha” elemeinkkel, a növényzettel és információs felületekkel kiegészítve szeretnénk továbbírni az aquincumi romkertet.

*The Roman City of Aquincum is a museum and a ruin garden at the same time, which can provide an all-day package of experience to its visitors. The overall concept of Gyula Hajnóczy treats the northern part of the ruin area in a complex way. Even in its unfinished state, this unique heritage gives a strong character to the garden. We would like to transcribe the ruin garden of Aquincum according to these principles completed with our new, soft elements: the plants and the information surfaces.*

Az időtöltés alapvető gátját képezi azonban a Szentendrei út felől érkező folyamatos és erős zajterhelés. A kialakításra kerülő zajvédő fal nem csupán egyszerű műtárgy, hanem kőtár, kirakat, vizesblokkok, illetve a romkert felől római kocsmá és üzlet is belekerül. A terület keleti oldalán hasonló kompozícióban húzódó kőtárral együtt keretbe foglalják a romterületet. A romkert nem csak az alkalmi aktivitások, rendezvények, látványásatás esetén kell, hogy attraktív legyen, hanem vissza kell költözzenek bele a helyhez kapcsolódó leletek is. Ezeket decentralizáltan, a romok között vezérfonalként futó sövényávba integrált vitrinekben, kiállítótérekben és élménypontokban helyezzük el. Az egykori múzeumépület átalakításával és a közvetlen környezetében zöldfelületek kialakításával létrejöhethet egy kávézó terasz és rekreációs zóna az épület körül. Az aquincumi romterület egyedülálló, városi léptékű értéke a városi szövet, utcahálózat. Ezért a terület bejárataihoz legközelebb eső pontokra javasolt kilátókban lehetőséget adunk a rommező magaslatról, több nézőpontból történő áttekintésére. Visszaköltözik a zöld. Ahhoz, hogy családi, vagy baráti kikapcsolódás helyszíne lehessen a romkert, jelenlegi épített és természetes felületeinek az arányán változtatni kell. A növényzet intenzitását - szabályozható keretek között, fém ültetővályúkból - növeljük. A romok fölötti sövény egyszerre utal a több mint ezer éves térfalakra, és barátságos, élő környezetet hoz létre.

1. áttekintő makett részlete
2. javaslat a "nagy fürdő" térrekonstrukciójára
3. zajvédő fal és kőtár
4. étterem a régi múzeumépületben

156-157

AQUINCUMI MÚZEUM | Aquincum Museum | Alkér Katalin, Bartha András Márk, Gyulovics István, Nagy Balázs

*However, the permanent and heavy noise coming from Szentendrei Road becomes unbearable when spending time here. The proposed noise barrier wall is not only a piece of public works, but a lapidarium, exhibition case, service rooms and in direction of the ruins even a Roman pub and a shop are placed there. Together with the lapidarium running along the eastern side of the area in a similar composition they frame the ruin garden. The ruin garden have to be attractive not only during occasional activities, events or excavation shows, but also the site related finds should be returned to it. We placed them decentralized in show-cases, exhibition rooms and experience points integrated in a hedge that runs like a guideline in between the ruins. With the conversion of the former museum building and the establishment of green spaces in its surroundings a cafe terrace and recreation zone could be created around the building. The urban structure and street network of Aquincum provide the ruin garden a unique, city-scale value. Thus in our proposal, close to the entrances of the area, look-out towers make it possible to get an overview of the ruin garden from several higher viewpoints. Green comes back. In order to convert the place to the recreation venue of family and friends, the proportion between the built-in and natural surfaces of the area has to be changed. We increase the intensity of the plants in a controlled way: in metal planting boxes. The hedge above the ruins refers to the more than 1000 year old dimensions of the space and creates a friendly, living surrounding at the same time.*

1. overview model of the design
2. proposal for the spatial reconstruction of the "great bath"
3. sound barrier and lapidarium wall
4. restaurant in the old museum building



2.



3.



4.



KUKUCSKA GERGŐ, OROSZLÁNY MIKLÓS, SZABÓ DÁVID, WEISZKOPF ANDRÁS  
(KONZULENS: ALFÖLDI GYÖRGY DLA)  
MEGOSZTOTT III. DÍJ  
*SHARED 3RD PLACE*



Az aquincumi romterület környezete rendkívül tagolt, a városrész zárványok sokasága alkotja. A római kori romok közé az 1800-as évek végétől folyamatosan beépülő épületek ehhez hasonló tagoltságot eredményeznek, nehezítve a korabeli település szerkezetének érthetőségét. Vizuálisan feldarabolt területen található archaizáló jellegű épületek tovább rontják a képet, és a sokféleség elvonja a figyelmet a római kori emlékekről.

*The surroundings of the Aquincum ruin field is extremely articulated and the district consists of a plurality of inclusions. Since 1800, new buildings were continuously built on the site, resulting in the fragmentation of the area and making the understanding of the previous city-structure difficult. The archaic-type buildings located on the visually fragmented site make the overall picture even worse, and this diversity distracts the attention from the Roman monuments.*

A romok értelmezhetősége érdekében minden római kor után emelt épületet meg akartunk különböztetni a leletektől. Tisztább helyzetet akartunk létrehozni, ahol két halmoz van: ROM és NEM-ROM.

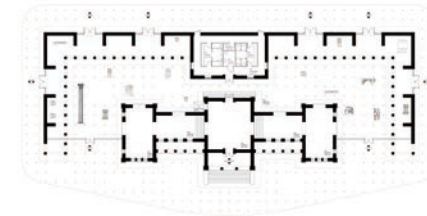
A szempontrendszerünkhöz kerestünk eszközkészletet, ami egy egységes raszterre (cardo és decumanus rendszerével megegyező) helyezett, keskeny acél oszlopokon álló „tetőfolyam” lett. A szerkezet körbefolyja a meglévő épületeket, ezáltal homogenizálja látványukat. A „tetőfolyam” egyéb funkciókat is ellát, mint a romterület jelenlegi határának vizuális megjelenítése, a kiegészítő funkciók befogadása (fedett közlekedő, kávézó, mosdók, tárolók) és fedett-nyitott közösségi terek létrehozása.

A TETŐ megjelenésében visszafogottabb kíván lenni, minél kevesebb elemet használva próbálja ellensúlyozni a terület jelenlegi heterogén jellegét. Ez a fajta viselkedés a szerkezetben is megjelenik. A könnyűszerkezetes kialakítás nem sérti az alatta található romokat.

*In order to make the interpretation of the ruins easier, our proposal intends to separate the roman ruins from the new buildings. With the aim of creating a clearer situation, we have distinguished two sets: THE RUIN and THE NON-RUIN.*

*To organize these sets we applied a ‘continuous roof’ supported by thin metal pillars in a raster that is orientated along the Roman cardo and decumanus. This structure separates the new buildings from the Roman ruins, and it has other purposes as well. The roof visually displays the present boundaries of the ruin field, it creates open public spaces, a representative atmosphere for the area from outside, and provides service spaces (coffee, washrooms, storages) too.*

*To design a counterpoint for the heterogeneous surrounding, we used the fewer elements possible to form the ROOF. This approach was applied for the whole construction, which is a well-defined separate element among the ruins.*



2.



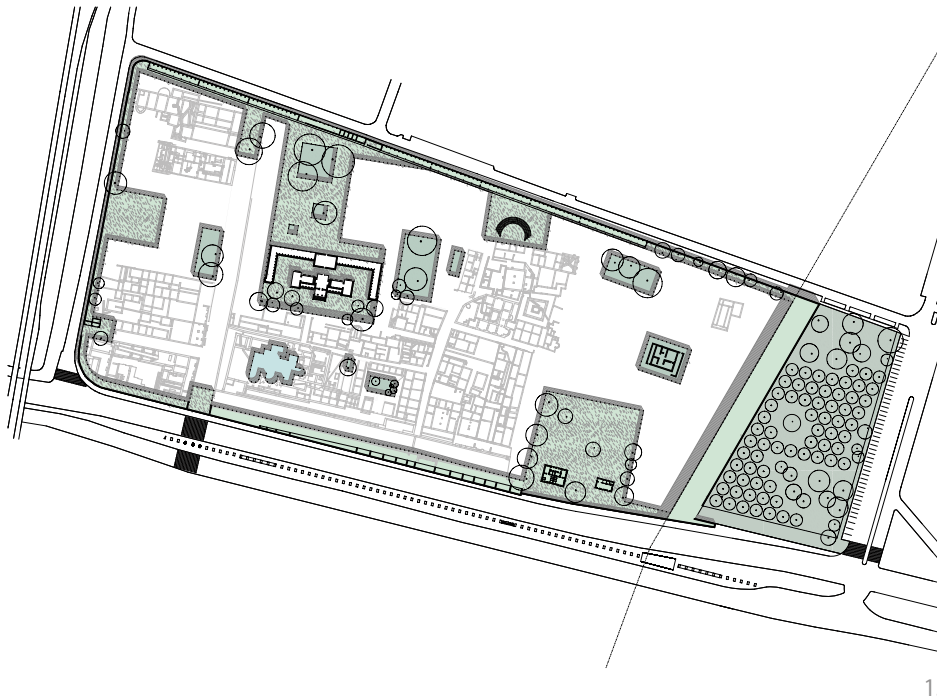
3.

1. távlati nézet
2. Aquincumi Múzeum régi múzeumépülete
3. helyszínrajz

1. bird's-eye view
2. Aquincum Museum's old museum building
3. masterplan

158-159

HAKKEL MÁRTON, KOVÁCS ZSÓFIA, KRONAVETTER PÉTER  
(KONZULENS: VANNAY MIKLÓS DLA)  
MEGVÉTEL  
HONORABLE MENTION



“Gyakran elmélkedj róla, hogy a meglévő és keletkező dolgok milyen gyorsan sodródnak és tűnnek el. Az anyag szakadatlanul áramló folyó; a természet tevékenysége folytonos változásban nyilvánul meg, a végső ok ezer meg ezer fordulat szövevényében bujkál. Szinte semmi állandó nincs, s lábunknál tátong a múlt és jövő feneketlen, mindent fölfaló mélysége.”

(Marcus Aurelius)

*“Often think of the rapidity with which things pass by and disappear, both the things which are and the things which are produced. For substance is like a river in a continual flow, and the activities of things are in constant change, and the causes work in infinite varieties; and there is hardly anything which stands still. And consider this which is near to thee, this boundless abyss of the past and of the future in which all things disappear.”*

(Marcus Aurelius)



A városi kontextus kizárására, lecsendesítésére a teljes területet egy külső kerítéssel határoljuk. Az eredeti romokat könnyűszerkezetű didaktikai kerítéssel választjuk el minden korunkbeli épített létesítménytől: belső kerítés és zárványok. A két kerítés között és a romterület belsejében didaktikai kerítéssel kialakított zárványokban szóródnak szét a múzeumpedagógiai és látogatóvonzó használatok. A két fal közötti sáv körbejárható, a szükséges pontokon átjárás biztosított a romterületre. A falrendszernek lehet szerves része egy, az ókori városfal vonalában emelt új múzeumépület, mely korszerű, koncentrált, gazdaságos kereteket biztosíthat a ma szétszórt múzeumi funkcióknak. Az új múzeumépület az ókori városfal nyomvonalára helyezésének hozadéka, idővel a déli terület feltárása is megtörténhet, a telektömbön belül egységesen megjelenhet a romváros. A romterület bejárását az Orczy-féle régi múzeumépület újragondolt működése szervezi. A megnyitott oszlopos „sztoán” keresztül jutunk a házba, ami ezáltal a romváros szimbolikus bejáratává válik. A régi múzeumépületet alkalmasnak találtuk, hogy a pannóniai tartományhoz kötődő kultúrtörténeti szempontból leghíresebb császár, Marcus Aurelius és világszerte ismert műve, az „Elmélkedések” emlékhelyévé tegyük. A Hajnóczy-féle módszertant szabadabban kezelve: a falak felett „lebegő”, vízgyűjtő-csatornaként működő falkoronát terveztünk.

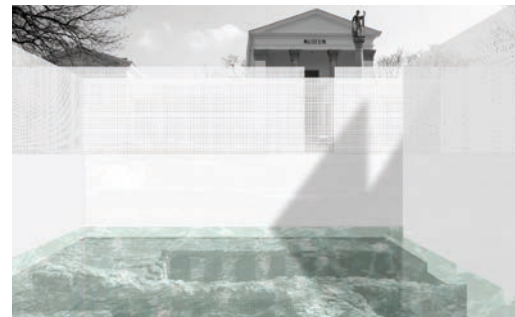
1. helyszínrajz
2. vízmedencék
3. didaktikai fal
4. "híd" és új bejárat

160-161

AQUINCUMI MÚZEUM | Aquincum Museum | Hakkel Márton, Kovács Zsófia, Kronavetter Péter

*To exclude and ease the urban context, we surrounded the total area with an outer fence. The original ruins are divided from all built establishment of our age, by a light structure, a 'wall of didactics': inner fence and inclusions. Between the two fences and inside the area of ruins, the functions of museum education and visitor service are scattered as inclusions. Visitors can walk around the zone between the two walls, and access the area of ruins where it is needed. A new museum building raised along the line of the ancient city wall, can be elemental part of the double-wall system. This may support up-to-date, concentrated and profitable settings to the museum functions which are disorganised today. Setting the new museum building by the former city wall, proceeds the possibility of an integrated area of the ruins, after the excavation of the south part. The route going around the ruin area is organized by the reconsidered function of Orczy's old museum building. One can enter the house through the opened columned 'stoa', which becomes the symbolic entrance of the city of ruins. We found the old museum building suitable for becoming the memorial place of the well known work 'Meditations' by Marcus Aurelius - the most famous caesar regarding the history of culture -, who is associated with the Pannonian domain. Treating freely the methodology of Hajnóczy: we designed a 'floating' covering for the ruin walls, which work as a watershed.*

1. general plan
2. water pelvises
3. wall of didactics
4. "bridge" and new entrance



2.



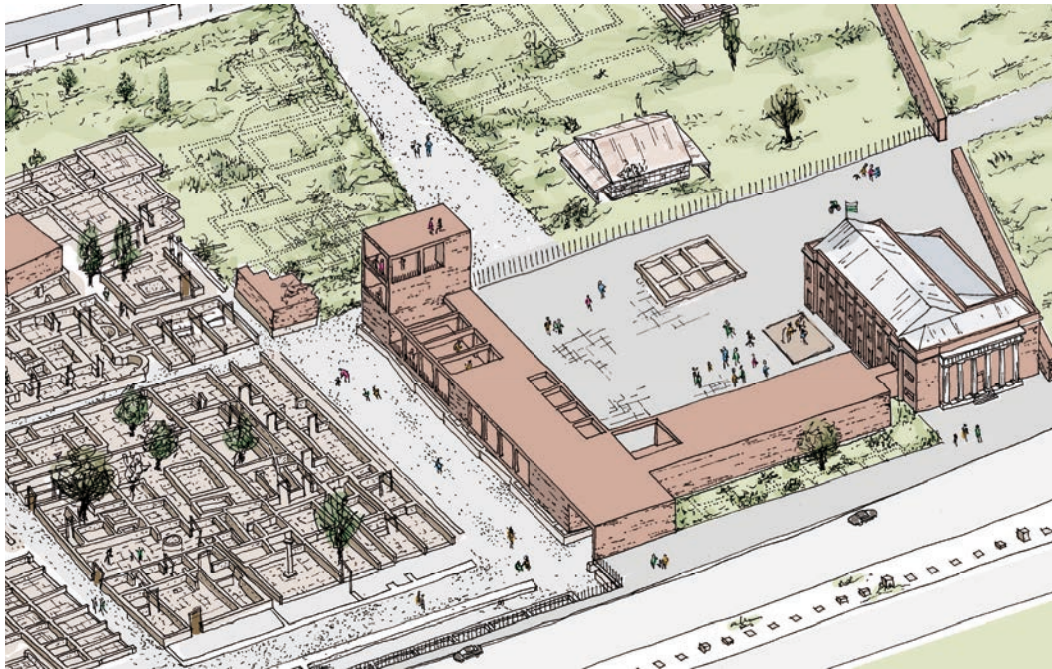
3.



4.



KÖNINGER SZILÁRD, STEIN JÚLIA, TÁTRAI ÁDÁM  
(KONZULENS: KLOBUSOVSZKI PÉTER DLA)  
MEGVÉTEL  
*HONORABLE MENTION*



#### KÉPZELT VÁROS

Állok. Állok és várok, mert bemenni csak akkor lehet, mikor a nagymutató a tizenketteshez ért. Igen, az idő fontos és a dátum is, legalább is az év, kétezer-tizennégy. Azt mondják, a falakon túl utazhat az ember kétezer évet térben és időben, csak a képzelete bírja. Sokan úgy is hívják, a képzelt város.

Belépek. Ma én vagyok az első, még nincs itt senki, enyém az egész város, minden. De mi az a minden? Azt mondják, csak kis része állandó, másik része még beépítetlen, és hogy a nagy része, ami igazán fontos, az nem látható.

#### IMAGINARY TOWN

Here I am. Standing and waiting in front of the door, because it is allowed to enter only as the clock got twelve. Yes, the time is important. The date too. At least the year, 2014. Over the walls you can travel two thousand years in space and time - says. Just bear it with your imagination. It is also called, the imaginary town. I am in. The first today, still no one is here. I own the whole town, it is all mine! But what 'does all' mean? Just a small part is permanent. The other one is still unbuilt, but the largest part what is really important is invisible.

Vagyis látható, csak nem azonnal. (Hallottam egyszer ilyenről, hogy léteznek olyan helyek, hogy nem helyek. Vannak is, meg nem is, csak egy kontúrt rajzoltak nekik a földre.) Ez a hármasság alkotja a várost, a várost, mely csak a falon túl kezdődik. Régen állítólag laktak a falakon kívül is, de mára ez megváltozott.

Sétálok a házak között. Sok a ház, mindegyiknek ajtaja van. Persze, hisz, ha nincs ajtó, nem lehet belépni. De még nem nyitok be. Előbb végigjárom az utcákat. Szerencse, hogy engedték visszaépíteni a város régi tornyát, így talán nem tévedek el.

Az ajtó nehezen nyílik, súlyos tölgyfaajtó, kézművesek munkáját dicséri. De nyílik. Egy udvarba érek, közepén kút, innen már igazán a házba lépek. Terek sorolódnak, az egyikben székek állnak. Érdekes, a székek maiak, az ajtó sem lehet túl régi, a burkolat talán időtlen, de a töredezett kontúr-falak, a kút pereme, a csonka oszlop ... ők lehetnek az aquincumi időgép első elemei.

A nap már magasan jár, és egyre többen lesznek. A város már nem csak az enyém, megtelik élettel, a csendes magányt felváltja egy sűrű belváros nyüzsgése. Talán leginkább egy olasz városkára emlékeztet, a kávéházi asztalok, a vitorlavászon napernyők, az egymást kergető gyerekek. És már nem csak én képzelek. Ajtók nyílnak és csukódnak, minden házhely helyén újabb és újabb, más és más házak épülnek és tűnnek el. Egy pillanat, egy gondolat műve csak az egész.

*Actually, it can be visible, but not at first sight. (Once I heard about the existence of some places that are non-places. Sometimes they do exist and sometimes do not, just a contour has been drawn on the ground for them.) This triad creates the town that begins over the walls. People used to live also outside the walls but this has changed a long time ago.*

*I am walking among the houses. There are a lot. Each has its own door. If there is no door, no enter, of course. I do not enter, first. Just pacing up and down on the streets. Fortunately, the old tower of the town was allowed to be reconstructed, so one cannot get lost.*

*The handcrafted oak door opens with difficulty, but still opens. I get to a yard with a fountain in the middle. Finally, I can enter the house from here. There are spaces one after the other, having chairs inside. Interestingly, the chairs seem to be new, the door too, the paving might be timeless. The fragmented contour-walls, the brim of the fountain, the incomplete pillars...these can be the first elements of the Aquincum time-machine.*

*The sun is already high and more and more people come. The town is not just mine anymore, it fills with joy and life. The silent loneliness is replaced by bustle of a crowded downtown. It reminds me an Italian town: the coffee tables, the sunshades and the children rushing each other.*

*I am not the only dreamer anymore.*

*Doors open and close, new houses are built and disappear. A moment, a thought make this.*

*I do remember, I had already been here once, but that time the stones were stones and the town was sleeping even daytime. But it has changed.*



1. új múzeumépület, torony és rendezvénytér

2. régi múzeumépület, új északi bejárat

1. new building of the museum, tower and main event space

2. old building of the museum, new entrance on the northern side





KIÍRÓ: SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM ÉS TATABÁNYA ÖNKORMÁNYZATA

## **MILD HOME ÉS ECO GREEN VILLAGE TATABÁNYÁN**

*My Modular, Intelligent, Low cost, Do it yourself, nearly zero energy House for our Eco Green Village*

A valamennyi hazai építész posztgraduális képzés részére meghirdetett tervpályázat tárgyát fenntartható, gazdaságosan megépíthető és üzemeltethető lakóegységek valamint az ezeket magába foglaló kisebb településrész tervezése képezte, ami megfelelő válaszokat adhat a folyamatosan változó környezeti és szociális kihívásokra a következő néhány évtizedben. A megtervezendő épülettípus nem csupán egy innovatív konstrukciós modell, inkább egy új filozófia és életmód prototípusa kíván lenni, amely újradefiniálja ember és otthona viszonyát a környezetével.

*The subject of the design competition announced for all Hungarian architectural postgraduate courses was to design sustainable living units that are economical to construct and operate, as well as a small settlement part involving these units that can give adequate answers to the constantly changing environmental and social challenges in the forthcoming decades. The building type to be designed intends to be not only an innovative construction model, but rather the prototype of a new philosophy and lifestyle that redefines the relationship between man, his home and his environment.*



ALKÉR KATALIN, BALÁZS MARCELL, KOVÁCS ZSÓFIA, KOZMA ZOLTÁN, PELLE ZITA  
(KONZULENS: BALÁZS MIHÁLY DLA, PELÉNYI MARGIT)

I. DÍJ

1ST PRIZE



A MILD HOME építészeti ötletpályázat alapkérdésének a közeljövő életmódjának definiálását tekintettük. Az otthoni munkavégzés széles körű elterjedése miatt a lakás átértelmezése építészeti megoldására váró feladat. Ezen új életformának a generációs családi ház elvén alapuló épülettípus felel meg. Nagy hőtároló képességű anyagok, gyorsan felfűthető, könnyű szerkezetek, valamint természetes árnyékoló és szellőztető rendszerek biztosítják a ház gazdaságos működését.

*We considered the definition of the way of life in the near future as the main question of the MILD HOME Architectural Competition of Ideas. As off-site work becomes more and more common the reconsideration of the home calls for an architectural solution. The building type corresponding to this lately arisen need derives from the single-family home. Materials with high thermal capacity, lightweight structures that can be heated up fast, natural shading and ventilation systems guarantee the economical maintenance of the house.*

Tervünk középpontjában az ember és emberségének alapvető vonása: a csoportkötődés igénye áll. Nem tartjuk fenntarthatónak a modern társadalmat, mely egymástól elidegenedő autonóm egyének, egyszemélyes csoportok megapopulációjává vált. A jövő kiszámíthatatlanságának oka a kulturális stabilitás megbomlása. A közös értékek belső szabályozórendszere híján a végletekig fejlődő technológiai lehetőségek okozzák Földünk bioszférájának kritikus mértékű pusztulását. Az emberi közösség természetes szerkezetének alsó szintjén a páros kapcsolatok állnak. Ezt követik a 8-10 fős családi vagy munkacsoport intim kapcsolatai, majd a 30-50 fős szoros kapcsolatok. Egy ekkora csoport közös identitással bír, alkalmas az élet megszervezésére. 150 fő a kapcsolatok felső határa. Ekkora volt az első falvak és az ünnepekre összegyűlő csoportok létszáma. Mintaterünkben olyan házakra adunk javaslatot, mely több hagyományos értelemben vett lakást integrál azáltal, hogy 10 ember él együtt benne. Építészeti hangsúlyt kap a tűzhely: a főzés és az étkezés centruma, a ház hőmagja, valamint ennek ellenpontja, a víz és a tisztálkodás tere. A földszinti terek nyitottak, integráló jellegűek, az emeleti, szeparált cellák befelé fordulók, közöttük kétszint magas árnyékoló terasz teremt kapcsolatot. A tervezési területen magas a talajvízszint, ezért első lépésként nyárfák telepítését javasoljuk. A házak építése azután kezdődhet, hogy a fák által előidézett talajvízszint-süllyesztés bekövetkezett.

1. nyárfák között
2. helyszínrajz
3. földszinti alaprajz
4. kályhák és fűtőfalak

*Our proposal focuses on man and his most vital feature: the need for binding to a group. We do not consider the modern society that is a mega-population of alienated individuals, of competing one-man groups being sustainable. The reason for future's unpredictability is the weakening of cultural stability. Technical possibilities developed to the very edge, lacking the inner regulating system of common values cause the destruction of the biosphere to a critical extent. The first level of the natural structure of human community is made up by dual connections. These are followed by the intimate relationships of 8-10 people of a family or a workgroup and the strong relationships of 30-50 people. Such a big group has a common identity and is capable of organizing their lives. 150 people are the upper limit of human connections. This was the population of the first villages and the size of groups gathering for a feast. As a prototype, we propose a house integrating several apartments in the traditional sense by accommodating 10 people living together. An architectural emphasis is given to the hearth: the center of cooking and eating, the heating core of the house and its counterpoint, the space for water and cleanness. The spaces of the house are organized around this vertical axis. The ground floor spaces are open and integrated, while the separated spaces on the first floor are introverted. They are connected by a two-story shading terrace. The groundwater level is high in the area, that's why we suggest to plant poplar trees (aspen) as a first step. Construction can only get started after groundwater level has been lowered by the trees.*

1. among poplars
2. site plan
3. ground floor plan
4. hearths and heater walls



2.



3.



4.

166-167

ANTAL GABRIELLA, BARTHA ANDRÁS MÁRK, GYULOVICS ISTVÁN, NAGY BALÁZS  
(KONZULENS: KLOBUSOVSZKI PÉTER DLA)  
III. DÍJ  
3RD PRIZE



Az új Eco Green Village kialakításánál a feladat által kért lakásszámot a Központi Statisztikai Hivatal felmérési adatai alapján osztottuk típusokra. A telep minden életkorra és családi állapotra kínál megoldást, az 1. lakástípus 40-60m<sup>2</sup>-es, és az 1, 2 vagy 3 személyes háztartásoknak biztosít lakóhelyet. A 2. lakástípust a 3 és 4 fős családok lakják, míg a 3., egyedülálló/családi ház típus pedig a 4 vagy annál több fős családok otthona jellemzően.

A lakások 70%-a 4 db társasházban kapott helyett, a 30%-nyi egyedülálló családi házakban. A beépítés alapvetéseit a két, felfogásában és eszközhasználatában is eltérő beépítés találkozása határozza meg. A szövetszerű, szőnyegszerű egyszintes "do it yourself" módon felépíthető low-cost beépítés intenzív jellegű telepítés, ami mégis megfelelő tere, kertje az itt élőknek. A társasházi beépítés elegáns közparkban, közterekkel övezve, játszóterek és újonnan létrehozott tópart között kerül elhelyezésre. A két szövethez a meglévő és megmaradó távhővezeték csatlakozik. A vezeték felett közösségi kert és üvegház alkotta gazdálkodási



lehetőséget kínál a patak parti felület.

A jövőbe mutató Eco Green Village és az abban található MILD-HOME-ok tervezésekor a különlegesebb aktív gépészeti szerkezetek felhasználása helyett a passzív rendszerek alkalmazására helyeztük a hangsúlyt. A házak tervezésekor azt a formát kerestük, amelyik különlegesebb gépészeti rendszer nélkül is gazdaságosan üzemeltethető, jó energetikai mutatókkal rendelkezik azáltal, hogy a szoláris sugárzásból érkező energiát direkt módon hasznosítja. A formák elemzése során az ikozaéder-metszet igen előnyösnek mutatkozott. Mivel ez a forma bonyolult, nem építhető könnyen kézi erővel, de remekül viselkedik az energetikai számításnál, így az a hasznos, ha nagy ház épül belőle. A társasházak formáit az ikozaéder-metszetből származtattuk.

Az ökológiailag tudatos építés matematikus válfaja mellett fontosnak tartjuk az emberi erő felhasználásával, low-tech épületek és szerkezetek használatát, amely szintén nem a túlságosan gépesített irányt képviseli. Az önálló családi házak egyszerű szerkezeteikkel, kicsi fesztávukkal ezt teszik lehetővé.

1. látványterv a vízparttal a kétféle beépítés határán
2. beeső napsugárzás a téli hónapokban
3. helyszínrajz

168-169

*Our concept of the Eco Green Village is based on the two most important principles of ecology: energetic autonomy and self-sustainability. We recognized that the future inhabitants span across a wide spectrum: youngsters without funds and young families with the will to become autonomous. The exact ratio of the dwellings was set by data from the Hungarian Central Statistical Office (KSH). We made 2 kinds of dwellings: 4 larger blocks of small (40-60 m<sup>2</sup>) flats, and a loose fabric of semi-independent houses. Both types of buildings ensure low costs of living and maintenance. The 16 family dwellings are more sophisticated in means of energy use, and building envelope. The idea was to develop a building form, which uses direct sun radiation as the main energy input, completing the district heating present at the location.*

*With sun exposure simulations we iterated the building form, optimizing the area/volume ratio and the maximum solar exposure. This concept requires a 'mass wall' as building envelope on the exposed sides.*

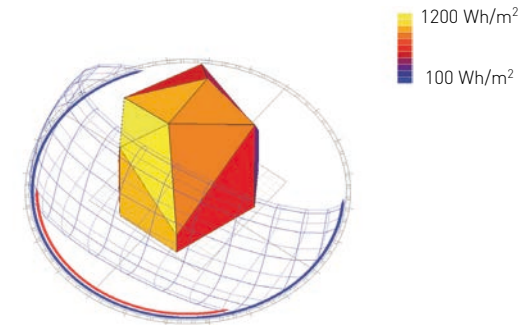
*The other type of building we propose can be completely built by the residents. It has simple wooden building structure and materials and dimensions for manpower-driven work.*

*For choosing the building materials, we ranked the materials available nearby, and chose the two closest ones.*

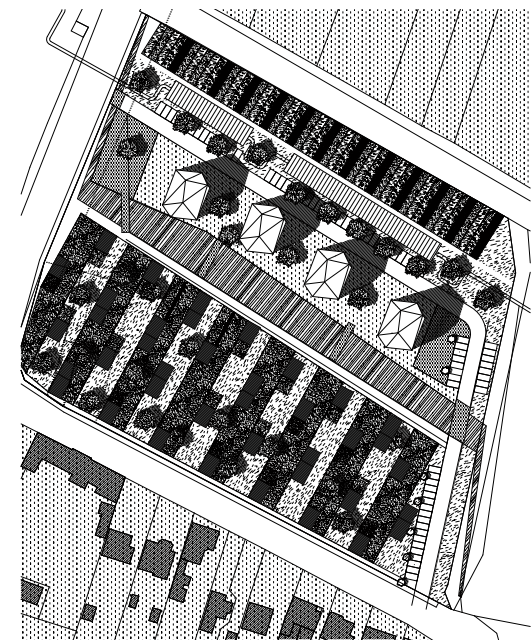
*To ensure the social factor of sustainability, we suggest creating community gardens within the plot, and community rooms in every multi-flat dwelling.*

*We find it important that Tatabánya is an industrial city, so our design deals with an urban level of density, with seven-story high buildings, and water channels as visual and leisure elements of the cityscape.*

1. visualization
2. winter months' sun exposure simulation
3. site plan

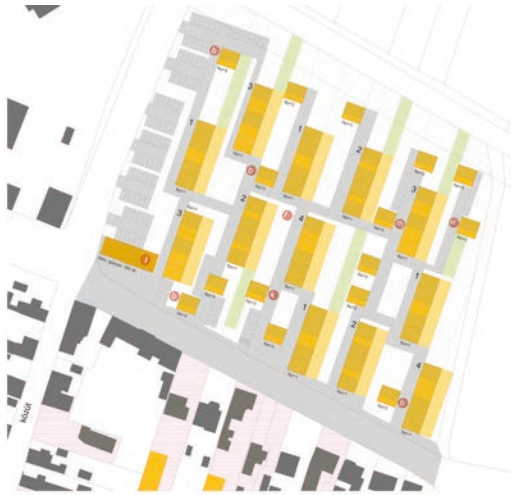


2.



3.

BORSOS MELINDA, DIMITRIJEVIC TIJANA, KOVÁCS-MAGYARI ZSUZSA, SZÁNTAY ZSÓFIA, SZENTIRMAI BOGLÁRKA  
(KONZULENS: MAJOR GYÖRGY DLA)  
DICSÉRET  
MENTION



Az ökönyvedek építése nem mindig járható útja az európai város fenntarthatóvá tételének. Létrehozásuk, infrastruktúrájuk kiépítése költséges, közösségi vonatkozásuk felületes, munkahelyet nem teremtenek. Nem lehet csak önmagában az ökofejlesztéssel foglalkozni, elengedhetetlen a meglévő városszövet, lakásállomány megújítása, valamint a társadalmi megújulás figyelembevétele!

*Building new eco villages is not always the best way to follow in order to make European cities sustainable. While the cost of the building investment as well as the establishment of the infrastructure is expensive, their social aspect is shallow and do not provide new places of employment. The eco-development cannot be considered on its own, it is essential to take the existing city texture, the renewal of the housing stock and the social regeneration into consideration.*

1.



2.

Ezért a Mild Home pályázatra réteges és egy hosszabb folyamatra vonatkozó választ adunk. A fenntarthatóság összetett kérdés: funkcionálisan, gazdaságilag, szociálisan és kulturálisan – a helyi lakosok, városiakok érdekeit kell hogy szolgálja a helyhez való kötődés és a közösséghez való tartozás kérdéseinek megválaszolásán át.

Barna vs. Zöld: a tatabányai lakásállomány felhasználásának feltérképezése után úgy döntöttünk, az eladó lakatlan házak, lakások megvételét szorgalmazzuk és felújítás után javasoljuk bérlakások kialakítására, hiszen ez az épületállomány még élő, használatban lévő struktúrák részét képezi, szabadon rendelkezésre áll és rendezésre vár.

Tatabánya hazavár: az Önkormányzat futó projektjeit szemügyre vettük, így találkoztunk a Tatabánya Hazavár programmal, amelynek célja a más városokba szakadt helyi fiatalok hazacsábítása kedvezményes lakhatási lehetőségek segítségével.

Mit kapsz, ha itt laksz: a lakástípusok kialakításánál a fokozatosság, az ideköltözők lehetőségeinek, anyagi kereteinek és életmódjának változásait figyelemmel kísérő lehetőségrendszer az alapja. Így a Mild Home infopontja, multifunkcionális terei, közösségi háza a találkozás, közösség kialakulásának és együttlétének helye is.

1. helyszínrajz
2. belső utcánézet
3. lakástípusok
4. látványtervek

170-171

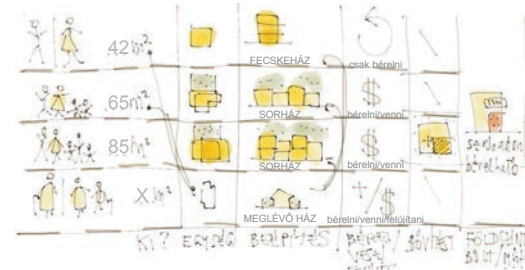
*Thus we provide a more detailed and layered answer to questions raised by the Mild Home competition. Sustainability is a complex issue with its functional, economic, social and cultural aspects – it has to serve the interests of the local citizens through strengthening the commitment to the place and ties to the community.*

*Brown vs. Green investment: after mapping the utilization of the housing stock of Tatabánya we decided to suggest the purchase of the uninhabited houses on sale and the development of new municipal rentals after proper renovation. This dwellings are actually abandoned, however still part of the living and functioning structure, easily available and waiting for being fixed up.*

*Tatabánya wants you home: we found the 'Tatabánya wants you home' program among the actual projects of the local government, the aim of which is to make the young adults who left the city come home and work here again. The local government provides discount dwelling possibilities for the young people and families.*

*What you gain if you come: the design of the home typology is based on graduality and the range of choices which follows the changes of the prospects, financial feasibility and lifestyle of the inhabitants. The info-point, multifunctional spaces and community house of the Mild Home is also the place for meeting, development of the community and occasion of being together.*

1. site plan
2. inner street view
3. housing typology
4. 3d views



3.



4.

SZABÓ DÁVID, SZIGETI NÓRA, TÖRÖK BENCE, VARGA PIROSKA



Fő célunk egy élhető, környezetileg, gazdaságilag és társadalmilag is fenntartható lakókörnyezet kialakítása volt. Ezen szempontok összetettsége a fenntarthatóság elveinek kiterjesztését vonja magával, így a környezetvédelmi és energiatudatosági elveken túl további szempontok kerültek a látókörnkbe.

*Our main aim was to create a lively living ambience that is sustainable environmentally, economically, socially. The complexity of these viewpoints opens up the principles of sustainability, thus new point-of-views captured our attention.*

A legfontosabb a társadalmi fenntarthatóság rendszerének felállítása volt, ezen belül egy olyan élhető, emberléptékű lakókörnyezet és életér létrehozása, ami hosszú távon képes közösséget létrehozni, alakítani, működtetni és flexibilitásával reagálni korunk változásaira. Csatunk ezt a szemléletet szem előtt tartva tervezett egy 100 lakásból álló, alacsony-intenzív beépítést.

A beépítést 2-6 elemből álló sorházak alkotják, ahol a háromszintes lakóegységeket kisméretű, hozzájuk tartozó kertek egészítik ki. A sorházak összefüggő zöldben úsznak, a közöttük kialakuló nagyobb méretű térszövet nyitott és zárt közösségi funkciókat fogad be, melyek az épületegyüttes nagyon fontos elemei.

Célközönségnek a fiatal, kisgyerekes családokat tekintettük, akiknek szükségük van az önkormányzat által támogatott bérlakásokra, ahol nyugodtan élhetik mindennapjaikat, miközben nem szorulnak rá, hogy az élhetőbb környezetért elhagyják a várost. A rendszer hosszú távú megoldást jelenthet a panelből kiköltöző fiatalok számára egy olyan területen, ami elérhető közelségbe hozza Tatabánya belvárosát is.

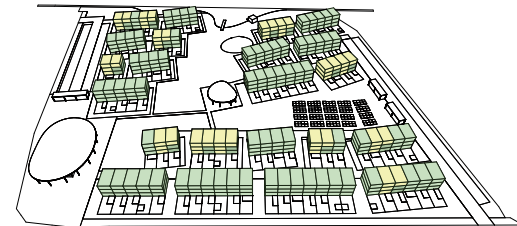
*The most important was to create the framework of social sustainability, which means to create a habitable living environment that can create, shape and operate a community on the long run which flexibly reacts to the changes of our time. With respect of this approach, our team designed a 'low-dense' housing that consists of 100 flats.*

*The distribution of houses is formed by row houses of 2 to 6 elements where the 3 story, optimum sized living units are completed with a garden. The row houses that form small groups of buildings are framed by a big green area. The open and free spaces around are filled with open (meadow, playground, community garden, program venue, sport grounds) and closed (café, community room, laundry, daycare, storage, tool lender, chapel) community areas that are very important parts of the settlement.*

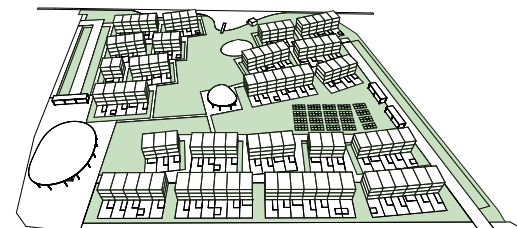
*Our target audience is young families with small children, who are in need of rentable flats subsidized by the local municipality, and want a worthy living environment where they can live their calm and secure everyday life, while not being forced to leave the city for the green. This system gives a long-term solution for the young people moving out of the Plattenbau flats, within a district that has excellent transportation connections towards the city center of Tatabánya. The connection to the bike routes of the city gives another alternative of circulation.*

1. helyszínrajz
2. lakásmix
3. közös kertek
4. közösségi terek
5. magánkertek

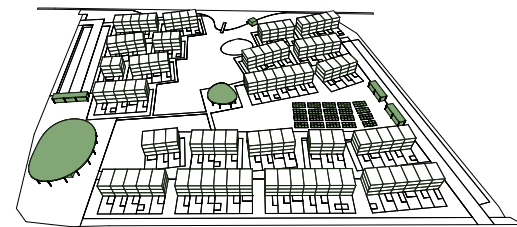
1. site plan
2. mix of flats
3. community gardens
4. community spaces
5. private gardens



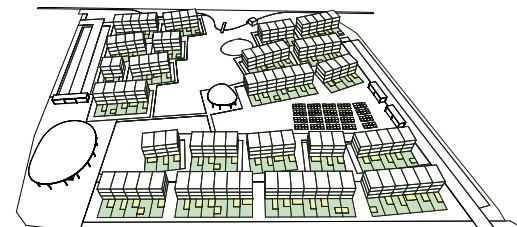
2.



3.



4.



5.

172-173

K. THEISLER KATALIN, WEISZKOPF ANDRÁS  
(KONZULENS: KOLOSSA JÓZSEF DLA)



Az Eco Green Village szinte nulla szennyezőanyag kibocsátású, öfenntartó közösség, mely megújuló energiatudatos megoldásokat alkalmaz, magas arányú újrahasznosított-anyag használatával. A pályázat nagy hangsúlyt fektet az életciklusban való gondolkodásra. A lakóegységek, mint MILD HOME-ok három felhasználói csoportot céloznak meg, egyenként 40-100 m<sup>2</sup> közötti alapterülettel. A projekt egy 20 éves várható megtérüléssel számol.

*The Eco Green Village is a nearly zero emission, self-sustaining community that utilizes renewable, energy efficient solutions alongside with high levels of recycled material usage. The proposal places great emphasis on life-cycle thinking. The residential units - MILD HOMES - target three user groups with floor areas between 40 to 100 m<sup>2</sup>. The project is expected to report a 20-year return.*

A tervezés megkezdése előtt kutatásokat végeztünk a helyszínen és környezetében elérhető erőforrásokról, technikákról, a helyspecifikus klimatikus viszonyokról. A beépítés jellegét, arányait - lakóegységek, energiatermelő felületek, közösségi funkciók - a kutatásainkon alapuló költségvetés megtérülési mutatóinak megfelelően terveztük.

Az emberi élet különböző életállapotai számára három lakástípus nyújt otthont. A lakások földszinti megközelítése akadálymentességet biztosít mind a babakocsis, kerekesszékes és idős lakók számára. A Mild Home mindhárom típusa a lakásminőség növelése érdekében alapterületük kb. 40%-ának megfelelő méretű kerttel egészült ki. A szoláris energianyereség növelése érdekében minden típusú lakóegység megfelelően tájolt. A lakóegyüttes építése időben eltoló ütemezéssel valósul meg. Az első ütemben a közösségi épületek, a peremeken elhelyezett vegyes funkciójú épületek épülnek meg, a tó kerül kialakításra, valamint a fotovoltaikus napcella mező telepítése történik meg. A további ütemekben a belső területeken a földszintes MILD HOME-ok folyamatosan épülnek. A házak a „Do it yourself DEPO”-ban megvásárolható, félig-előregyártott elemekből, saját készítésű módszerrel építhetők meg, részben egyedi megoldásokkal kiegészítve. A lakóegységek „szaporodásával” a terület fokozatosan népesül be.

1. helyszínrajz

2. beépítési arányok a megtérülés függvényében

3. beépülés ütemei

4. MILD HOME I.

174-175

MILD HOME ÉS ECO GREEN VILLAGE TATABÁNYÁN | K. Theisler Katalin, Weiszkopf András

Before starting the design process, we carried out a research in and around the project area on available resources, techniques, and site-specific climatic conditions. The installation features - rates of housing units to power generating areas and community functions - were designed according to the budget's indicators of return that had been based on our research.

There are three types of dwelling units available for the different types of human life period. The lack of upper floors is convenient for those with baby carriages or the wheel chair users.

For increasing the quality of life, all types of Mild Home units are provided with garden with the 40% of the total area. The installation was established according to the climatic features of the site. All types of residential units are properly oriented in order to increase and maximize solar energy gain.

The residential units are realized with time-shifted scheduling. In the first phase the public buildings and the mixed-use buildings are built, the lake and the PV solar panel field are realized. At the beginning, the area of the dwelling units is used for agricultural production.

In the next phases the MILD HOMES are gradually built on the internal areas. The houses can be built hand-made by using the semi-prefabricated panel purchased in the 'Do It Yourself Depot'. With the help of the 'plan it yourself' architectural office the interior space of the houses can be personally designed. With the "multiplication" of the dwelling units the area is gradually getting populated.

siteplan

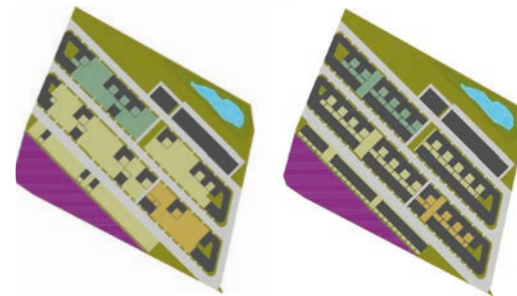
layout proportion as a condition of financial return

construction phases

MILD HOME I.



2.



3.



4.





**Alkér Katalin**

alkerk@frakno.hu  
témavezető: Klobusovszki Péter DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Antal Gabriella**

antalgabriella@yahoo.fr  
témavezető: Karácsony Tamás DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Bartha András Márk**

bartha.andras@gmail.com  
témavezető: Klobusovszki Péter DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Hakkel Márton**

hakkelmarton@gmail.com  
témavezető: Balázs Mihály DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Kovács Zsófia**

kovacszofigamaria@gmail.com  
témavezető: Szabó Levente DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Kovács-Magyar Zsuzsanna**

zsuzsamagyar@yahoo.com  
témavezető: Sugár Péter DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Nagy Balázs**

nagybal84@gmail.com  
témavezető: Vincze László DLA  
Lakóépülettervezési Tanszék



**Oroszlány Miklós**

moroszlany@hotmail.com  
témavezető: Sugár Péter DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Pelle Zita**

pellezita@gmail.com  
témavezető: Marosi Bálint DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Tátrai Ádám**

adamtatrai@gmail.com  
témavezető: Sugár Péter DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Török Bence**

torokbence@gmail.com  
témavezető: Marosi Bálint DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Weiskopf András**

weiskopf.andras@lako.bme.hu  
témavezető: Kolossa József DLA  
Lakóépülettervezési Tanszék







**Borsos Melinda**  
borsosmeli@gmail.com  
témavezető: Szabó Levente DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Dimitrijevic Tijana**  
tijana.dimitrijevic@gmail.com  
témavezető: Radványi György DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Gyulovics István**  
gyulovicsi@gmail.com  
témavezető: Roth János DLA  
Lakóépülettervezési Tanszék



**Kronavetter Péter**  
peterkronavetter@gmail.com  
témavezető: Marosi Bálint DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Kukucska Gergely**  
kukucska@gmail.com  
témavezető: Alföldi György DLA  
Urbanisztika Tanszék



**Mihály Eszter**  
eszter258@yahoo.com  
témavezető: Major György DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Stein Júlia**  
steinjulcsi@gmail.com  
témavezető: Pálffy Sándor DLA  
Urbanisztika Tanszék



**Szántay Zsófia**  
szantay.zsofia@gmail.com  
témavezető: Major György DLA  
Középülettervezési Tanszék



**Szentirmai Boglárka**  
boglarka.szentirmai@gmail.com  
témavezető: Vincze László DLA  
Lakóépülettervezési Tanszék

DLA HALLGATÓK

176-177

A KÖTETBEN BEMUTATOTT PROJEKTEKBE ÉS KUTATÁSOKBAN RÉSZT VETT HALLGATÓK ADATAI ÉS ELÉRHETŐSÉGEI



A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Intézményi azonosítója: FI 23344

A BME Építőművészeti Doktori Iskola évente megjelenő szerkesztett tanulmánykötete.

*The annually edited studybook of BUTE Doctoral School of Architecture.*

ISSN 2063-5982

Felelős kiadó *Editor in Charge*: Cságoly Ferenc DLA, DSc

Szerkesztette *Edited by*: Szabó Levente DLA

Grafika és tipográfia *Graphics and typography*: Alkér Katalin, Mihály Eszter, Pelle Zita, Tánczos Tibor

Fordította *Translated by*: Gaschler-Gyeviki Nóra

Tördelés *Upmaking*: Alkér Katalin, Mihály Eszter, Pelle Zita

Nyomtatás *Press-work*: Digitalpress

Valamennyi közölt szöveg és képanyag a BME Építőművészeti Doktori Iskola szellemi tulajdona. Mindenfajta átvétel csak forrásmegjelöléssel megengedett!

*All text and imagery is intellectual property of BUTE Doctoral School of Architecture. Any take over only with source marking!*

© 2014 BME Építőművészeti Doktori Iskola BUTE Doctoral School of Architecture

További információ *more information*: [www.dla.bme.hu](http://www.dla.bme.hu)

IMPRESSZUM *IMPRINT*

